

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ВАСИЛЬЄВА НАТАЛІЯ ВАЛЕРІЇВНА

УДК: 378.637.036:78.07(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ВИХОВАННЯ ОБДАРОВАНИХ СТУДЕНТІВ
ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ
У ПРОЦЕСІ МУЗИЧНО-АКАДЕМІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ**

13.00.07 – теорія і методика виховання

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Н. В. Васильєва

Науковий керівник: Гриньова Марина Вікторівна, доктор педагогічних наук,
професор

Вінниця – 2018

АНОТАЦІЯ

Васильєва Н. В. Виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 13.00.07 «Теорія і методика виховання» (011 – освітні, педагогічні науки). – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, МОН України, Вінниця, 2018.

Потреба в організації системи виховної роботи із обдарованими студентами педагогічних закладів вищої освіти (далі – ЗВО) у процесі музично-академічної творчості, а також відсутність теоретичного розроблення та практичного досвіду з вищевказаного питання зумовило вибір теми нашої дисертаційної роботи – **«Виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості»**.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості.

Об'єкт дослідження – виховання обдарованих студентів педагогічних університетів.

Предмет дослідження – педагогічні умови виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що рівень вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості підвищиться за таких педагогічних умов: забезпечення теоретико-методичної підготовки викладачів до виховання обдарованих студентів; урізноманітнення форм і методів виявлення й розвитку музичних здібностей і

виховання професійно значущих якостей майбутнього вчителя; створення сприятливого освітнього середовища для залучення обдарованих студентів до музично-академічної творчості.

Відповідно до мети і гіпотези визначено такі **завдання дослідження**:

1. З'ясувати сутність основних понять дисертаційної роботи.

2. Розкрити науково-педагогічні підходи та принципи виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості.

3. Визначити критерії, показники й рівні вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості.

4. Теоретично обґрунтувати та експериментально дослідити педагогічні умови виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості.

Наукова новизна й теоретичне значення дослідження полягає в тому, що:

- *вперше* обґрунтовано педагогічні умови виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості (забезпечення теоретико-методичної підготовки викладачів до виховання обдарованих студентів; урізноманітнення форм і методів виявлення й розвитку музичних здібностей і виховання професійно значущих якостей майбутнього вчителя; створення сприятливого освітнього середовища для залучення обдарованих студентів до музично-академічної творчості); розкрито зміст музично-академічної творчості як спеціально організованої цілеспрямованої діяльності людини в галузі музичного мистецтва, що пов'язана з навчально-виховним процесом, спрямована на розвиток музичних здібностей і формування особистісних якостей обдарованих студентів педагогічних університетів; визначено принципи виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості: загальнопедагогічні (природовідповідності, варіативності й новизни, гуманізації, індивідуалізації та диференціації, послідовності й

систематичності) та специфічні (креативності, мотивації творчої діяльності, урахування особливостей різних видів музичної діяльності, спрямованості музично-академічної творчості педагогом, оптимальності створення педагогічних умов); виявлено критерії вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості (ладове відчуття, музично-слухові уявлення, музично-ритмічне відчуття, мотиваційно-творча активність, прагнення до самовиховання, самоуправління);

- *уточнено* поняття «музична обдарованість», «обдарований студент»;
- *удосконалено* зміст, форми й методи виявлення й розвитку музичних здібностей і виховання професійно значущих якостей майбутнього вчителя;
- *набули подальшого розвитку* наукові положення щодо особливостей виховної роботи з музично обдарованими студентами педагогічних ЗВО.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці та впровадженні методики діагностування вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості; підготовці програми методичного семінару для викладачів «Виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості» та навчальної програми спецкурсу «Музично обдарована особистість і шляхи її самореалізації та самовиховання» для студентів; укладанні методичних рекомендацій для науково-педагогічних працівників щодо особливостей виховання обдарованих студентів педагогічних університетів (різних напрямів підготовки) у процесі музично-академічної творчості. Матеріали дослідження можуть використовуватися в системі вищої педагогічної освіти в змісті навчальних дисциплін «Педагогіка вищої школи», «Психологія вищої школи», «Методика викладання музичного мистецтва», «Основи педагогічної майстерності»; для укладання навчально-методичної літератури;

під час організації виховних заходів, індивідуальних і групових занять мистецького спрямування; у процесі науково-дослідної роботи студентів.

У дисертації на основі аналізу психолого-педагогічної літератури з'ясовано сутність основних понять дослідження: «здібності», «обдарованість», «музична обдарованість», «обдарований студент», «творчість», «музична творчість», «музично-академічна творчість», «виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості». *Музична обдарованість* визначається як вищий рівень розвитку музичних здібностей і системна якість психіки особистості, що за певних умов розвивається впродовж життя і визначає можливість досягнення більш високих результатів у музичній діяльності порівняно з іншими. Запропоновано *музичну творчість* розглядати як діяльність людини в галузі музичного мистецтва, що спрямована на створення нових музичних творів, а також на нову інтерпретацію раніше створених музичних образів. *Музично-академічна творчість* – це спеціально організована, цілеспрямована діяльність людини в галузі музичного мистецтва, що пов'язана з навчально-виховним процесом, спрямована на розвиток музичних здібностей і формування особистісних якостей обдарованих студентів педагогічних університетів. *Виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості* – це створення сприятливих педагогічних умов для стимулювання самовиховання обдарованої особистості в процесі музично-академічної творчості у ЗВО.

Розкрито методологічні підходи до виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості: системний, особистісний, діяльнісний і компетентнісний. З'ясовано, що системний підхід є основним підходом у вихованні обдарованих студентів, а особистісний, діяльнісний і компетентнісний підходи сприяють його реалізації. Вибір системного підходу як основного пояснюється тим, що процес виховання музично обдарованих студентів являє собою систему взаємопов'язаних елементів, які є обов'язковими для її ефективної роботи.

Тому з метою якісної підготовки майбутніх учителів необхідно використовувати особистісний, діяльнісний і компетентнісний підходи водночас. Обґрунтовано *принципи виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості*: загальнопедагогічні (природовідповідності, варіативності й новизни, гуманізації, індивідуалізації та диференціації, послідовності й систематичності) і специфічні (креативності, мотивації творчої діяльності, урахування особливостей різних видів музичної діяльності, спрямованості музично-академічної творчості педагогом, оптимальності створення педагогічних умов). Встановлено, що врахування вищезазначених підходів і принципів є важливим складником ефективної організації виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості.

На основі аналізу наукових доробок сучасних учених, а також враховуючи власний досвід педагогічної практики, визначено *критерії та показники вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості*: 1) ладове відчуття (сприймання та відтворення мелодії; чутливість до точності інтонації; відчуття стійкості/нестійкості); 2) музично-слухові уявлення (здатність відтворювати мелодію внутрішнім слухом і уявляти засоби музичної виразності; музична пам'ять); 3) музично-ритмічне відчуття (відчуття художньо-емоційної виразності музичного ритму, метру, темпу та їх точне відтворення); 4) мотиваційно-творча активність (допитливість, зацікавленість, захопленість музичною творчістю; радість відкриття, прагнення до високих творчих досягнень у галузі музичного мистецтва й активної творчої діяльності; потреба в самовираженні та самореалізації); 5) прагнення до самовиховання (пізнавальний інтерес до музики й потреба в саморозвитку й самовдосконаленні через музику, самостійне опанування нового матеріалу й виду музичної діяльності); 6) самоуправління (уміння володіти власними бажаннями, емоціями, психічними станами; здатність до регулювання й оцінювання власної

діяльності в галузі музичного мистецтва). Відповідно до кожного критерію визначено *п'ять рівнів*: 1 рівень (дуже низький), 2 рівень (низький), 3 рівень (середній), 4 рівень (високий), 5 рівень (дуже високий).

Теоретично обґрунтовано й експериментально досліджено педагогічні умови виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості: 1) забезпечення теоретико-методичної підготовки викладачів до виховання обдарованих студентів; 2) урізноманітнення форм і методів виявлення й розвитку музичних здібностей і виховання професійно значущих якостей майбутнього вчителя; 3) створення сприятливого освітнього середовища для залучення обдарованих студентів до музично-академічної творчості.

У межах *першої педагогічної умови* з'ясовано, що з метою ефективної організації роботи з музично обдарованими студентами доцільно, на наш погляд, здійснити відповідну підготовку викладачів. Вона може реалізуватися у формі спеціальних занять, курсів підвищення кваліфікації, стажування, майстер-класів, обміну досвідом із колегами, проведення методичних семінарів, тренінгів, конференцій тощо. Під час формувального етапу експерименту для викладачів організовано методичний семінар «Виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості»; їх ознайомлено з методичними рекомендаціями щодо особливостей виховання обдарованих студентів педагогічних університетів різних напрямів підготовки в процесі музично-академічної творчості; організовано взаємовідвідування викладачами, керівниками мистецьких колективів і гуртків, кураторами академічних груп спеціальних занять і виховних заходів музичного спрямування.

Зміст *другої педагогічної умови* виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості реалізується в практичному застосуванні різноманітних форм і методів виявлення й розвитку музичних здібностей і виховання професійно значущих якостей майбутнього вчителя. Доведено, що доцільно використовувати такі *форми роботи*: індивідуальні

(індивідуальні заняття з музичного інструменту, вокалу, самостійна робота тощо), групові (аудиторні та позааудиторні заняття, зокрема навчальні заняття в мистецьких колективах, репетиції тощо), фронтальні (музично-виховні заходи, концерти, конкурси, фестивалі тощо). Для студентів експериментальної групи (далі – ЕГ) організовано й проведено спецкурс за вибором «Музично обдарована особистість і шляхи її самореалізації та самовиховання». Заохочувалося відвідування ними мистецьких колективів і участь у музично-виховних заходах. Наприкінці педагогічного експерименту студенти разом із викладачами підготували звітний концерт «Музична хвиля».

Установлено, що *методи виявлення й розвитку музичних здібностей і виховання професійно значущих якостей майбутнього вчителя* можна поділити на п'ять груп: 1) *методи виявлення музичних здібностей і професійно значущих якостей майбутнього вчителя* (тестування, педагогічне спостереження, бесіда, анкетування, метод узагальнення незалежних характеристик, аналіз результатів діяльності); 2) *методи розвитку музичних здібностей* мають індивідуальний характер відповідно до результатів діагностики та спеціальності студентів (музиканти / немузиканти), що пов'язано зі значними відмінностями рівня їхньої музичної підготовки й досвіду музичної діяльності (методи розвитку ладового відчуття, музично-ритмічного відчуття, музично-слухових уявлень і музичної пам'яті); 3) *методи мотивації творчої активності* (заохочення, створення ситуацій успіху, педагогічна підтримка, творчі завдання, проблемно-пошукові, метод проектів, інтерактивні методи тощо); 4) *методи самовиховання* (самопостереження, самоаналіз, самотестування, самостимулювання, самонаказ, самозаохочення, самопереконавання, самозвіт тощо); 5) *методи самоуправління* (самоконтроль, саморегуляція, вправи на дихання, використання музики для створення відповідного емоційного стану, актуалізація позитивних асоціацій, метод «зміни декорацій» тощо).

Із метою реалізації *третьої педагогічної умови* – створення сприятливого освітнього середовища для залучення обдарованих студентів до музично-академічної творчості – враховано такі чинники: 1) активне використання у виховній роботі системного підходу, який реалізується в особистісному, діяльнісному та компетентнісному підходах; 2) дотримання основних принципів виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості; 3) організація у ЗВО системи виховної роботи з музично обдарованими студентами різних напрямів підготовки та створення сприятливої творчої атмосфери; 4) професійна компетентність педагогічних працівників та їх готовність до роботи з музично обдарованою молоддю; 5) наявність відповідного методичного і матеріально-технічного забезпечення освітнього процесу; 6) корекційно-педагогічний супровід обдарованих студентів. Реалізація третьої педагогічної умови виховання обдарованих студентів здійснювалася за допомогою розроблення відповідної програми, яка складалася з організаційної, діагностичної, формувальної і корекційно-супровідної роботи (відповідно до етапів педагогічного експерименту).

Ключові слова: виховання, музичне виховання, обдарованість, музична обдарованість, творчість, музично-академічна творчість, обдарований студент, виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості.

SUMMARY

Vasilyeva N. Giving up gifted students of pedagogical universities in the process of musical and academic creativity. – Qualification academic paper, as a manuscript.

A thesis for the degree of Candidate of Pedagogic Sciences (doctor of philosophy) in speciality 13.00.07 «Theory and methodology of education» (011 – Educational, pedagogical sciences). – Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Ministry of Health of Ukraine, Vinnytsia, 2018.

The need to organize a system of educational work with gifted students of pedagogical universities in the process of musical and academic creativity, as well as the lack of theoretical elaboration and practical experience from the above mentioned issue, determined the choice of the topic of our dissertation research – **«Education of gifted students of pedagogical universities in the process of musical and academic creativity».**

The purpose of the study is to provide theoretical substantiation and experimental verification of pedagogical conditions of education of gifted students of pedagogical universities in the process of musical and academic work.

The object of the research is education of gifted students of pedagogical universities.

The subject of the study is pedagogical conditions of education of gifted students of pedagogical universities in the process of musical and academic creativity.

The hypothesis of the research is based on the assumption that the level of education of gifted students in the process of musical and academic creativity will increase under the following pedagogical conditions: provision of theoretical and methodological training of teachers for the education of gifted students; the diversification of forms and methods for the detection and development of musical abilities and the education of professionally significant qualities of the future teacher; Creating a supportive educational environment to attract gifted students to musical and academic creativity.

In accordance with the aim and hypothesis the following **tasks of the research** have been posed:

1. To find out the essence of the basic concepts of dissertation work.
2. To reveal scientific and pedagogical approaches and principles of education of gifted students of pedagogical universities in the process of musical and academic creativity.
3. To determine the criteria, indicators and educational levels of gifted students in the process of musical and academic creativity.

4. Theoretically substantiate and experimentally investigate pedagogical conditions of education of gifted students of pedagogical universities in the process of musical and academic creativity.

The scientific novelty and theoretical significance of the research consists in the following:

- *for the first time* the pedagogical conditions of education of gifted students of pedagogical universities in the process of musical and academic work (providing theoretical and methodical preparation of teachers for the education of gifted students, the diversification of forms and methods for the identification and development of musical abilities and education of professionally significant qualities of the future teacher, the creation of a favorable educational environment for engagement gifted students to musical and academic creativity); the content of musical and academic creativity as a specially organized purposeful activity of the person in the field of musical art related to the educational process is revealed, aimed at the development of musical abilities and the formation of personal qualities of gifted students of pedagogical universities; the principles of education of gifted students in the process of musical and academic work are defined: general pedagogical (natural correspondence, variability and novelty, humanization, individualization and differentiation, consistency and systematicity) and specific (creativity, motivation of creative activity, taking into account peculiarities of different types of musical activity, orientation of musical and academic Creativity as a teacher, the optimality of creating a pedagogical environment); the criteria of education of gifted students in the process of musical and academic creativity are found out (logical feelings, musical-auditory representations, musical-rhythmic sensation, motivational-creative activity, aspiration for self-education, self-management);
- *the notion* «musical talent», «gifted student» is specified;
- the content, forms and methods of revealing and development of musical abilities and education of professionally significant qualities of the future teacher are *improved*;

- *further developed* scientific provisions on the peculiarities of educational work with musically gifted students of pedagogical universities.

The practical value of the results obtained is to develop and implement a method for diagnosing the education of gifted students in the process of musical and academic creativity; developing a program of a methodical seminar for teachers «Education of gifted students of pedagogical universities in the process of musical and academic creativity» and a training program of the special course «Musically gifted person and ways of its self-realization and self-education» for students; conclusion of methodical recommendations for scientific and pedagogical workers concerning features of education of gifted students of pedagogical universities (different directions of training) in the process of musical and academic work. Materials of research can be used in the system of higher pedagogical education in the content of educational disciplines «Pedagogy of higher education», «Psychology of higher education», «Methodology of teaching music», «Fundamentals of pedagogical skill»; for making educational-methodical literature; during the organization of educational events, individual and group studies of artistic orientation; in the process of student research work.

In the dissertation on the basis of analysis of psychological and pedagogical literature the essence of the basic concepts of research: «abilities», «giftedness», «musical talent», «gifted student», «creativity», «musical creativity», «musical and academic creativity» and «the education of gifted students in the process of musical and academic creativity». Musical giftedness is defined as the higher level of development of musical abilities, the systemic quality of the psyche of the individual, which develops in certain conditions throughout life and determines the possibility of human achievement of higher results in musical activity in comparison with other people. It is proposed to consider musical creativity as human activity in the field of musical art, aimed at creating new musical works, as well as a new interpretation of previously created musical images. Musical and academic creativity is a specially organized purposeful activity of the person in the field of musical art that is connected with the educational process, aimed at the

development of musical abilities and the formation of personal qualities of gifted students of pedagogical universities. The education of gifted students in the process of musical and academic creativity is the creation of favorable pedagogical conditions for the promotion of the self-education of a gifted personality in the process of musical and academic work in institutions of higher education.

The methodological approaches to the education of gifted students of pedagogical universities in the process of musical and academic creativity are revealed: systemic, personal, activity and competency. It is revealed that the system approach is the main approach to the education of gifted students, and personal, activity and competence approaches contribute to its implementation. The choice of the system approach as the main one is explained by the fact that the process of educating music-gifted students is a system of interrelated elements that are indispensable for its effective work. Therefore, in order to qualitatively prepare future teachers, it is necessary to use personal, activity and competence approaches at the same time. The principles of education of gifted students of pedagogical universities in the process of musical and academic creativity are substantiated: general pedagogical (natural correspondence, variability and novelty, humanization, individualization and differentiation, consistency and systematicity) and specific (creativity, motivation of creative activity, taking into account the peculiarities of various types of musical activity, the direction of musical and academic creativity by the teacher, the optimality of creating pedagogical conditions). It is established that taking into account the aforementioned approaches and principles is an important part of effective organization of education of gifted students of pedagogical universities in the process of musical and academic creativity.

On the basis of the analysis of scientific achievements of modern scientists, and also taking into account own experience of pedagogical practice, the criteria and indicators of gifted students' education in the process of musical and academic creativity are defined: 1) the mode of sensation (perception and reproduction of the melody, sensitivity to the accuracy of intonation, a sense of stability / instability);

2) musical-auditory representations (the ability to reproduce the melody by internal hearing and imagine the means of musical expression, musical memory); 3) musical-rhythmic sensation (sensation of artistic and emotional expressiveness of musical rhythm, meter, tempo and their exact reproduction); 4) motivational-creative activity (curiosity, interest, enthusiasm for musical creativity, joy of discovery, desire for high creative achievements in the field of musical art and active creative activity, the need for self-expression and self-realization); 5) desire for self-education (cognitive interest in music and the need for self-development and self-improvement through music, self-mastering of new material and kind of musical activity); 6) self-management (the ability to own own desires, emotions, mental states, ability to regulate and evaluate their own activities in the field of musical art).

Five criteria are defined according to each criterion: 1 level (very low), 2 level (low), 3 level (average), 4 level (high), 5 level (very high).

The pedagogical conditions of education of gifted students of pedagogical universities in the process of musical and academic work are theoretically substantiated and experimentally investigated: 1) providing theoretical and methodological training of teachers to the education of gifted students; 2) the diversification of the forms and methods of the identification and development of musical abilities and the education of professionally significant qualities of the future teacher; 3) creating a favorable educational environment for the gifted students to engage in musical and academic work.

As part of the first pedagogical condition it was found out that, in order to effectively organize work with musically gifted students, it is expedient, in our opinion, to conduct the appropriate training of teachers. It can be implemented in the form of special classes, courses for advanced training, internships, master classes, exchange of experience with colleagues, conducting methodological seminars, trainings, conferences, etc. In the course of the forming experiment for teachers a methodical seminar «Education of gifted students of pedagogical universities in the process of musical and academic work» was organized; they are

acquainted with methodical recommendations concerning the peculiarities of the education of gifted students of pedagogical universities of different directions of preparation in the process of musical and academic creativity; mutual support is provided by teachers, heads of art groups and circles, curators of academic groups of special classes and educational events of musical direction.

The content of the second pedagogical condition for the education of gifted students in the process of musical and academic work is realized in the practical application of various forms and methods for the identification and development of musical abilities and the education of professionally significant qualities of the future teacher. It is proved that it is expedient to use the following forms of work: individual (individual classes on musical instruments, vocals, independent work etc.), group (classroom and non-audition classes, in particular, study classes in artistic groups, rehearsals etc.), frontal (musical and educational events, concerts, competitions, festivals etc.). For students of the experimental group, a special course on the choice «Musical gifted person and ways of its self-realization and self-education» is organized and conducted. Encouraged by their attendance at art groups and participation in music education activities. At the end of the pedagogical experiment, they together with the teachers prepared a report concert «Musical Wave».

It is established that methods of revealing and developing musical abilities and the education of professionally significant qualities of the future teacher can be divided into 5 groups: 1) methods of revealing musical abilities and professionally significant qualities of the future teacher (testing, pedagogical observation, conversation, questioning, method of generalization of independent characteristics, analysis of results of activity) ; 2) the methods of development of musical abilities are individual in accordance with the results of the diagnosis and the specialty of students (musicians / non-musicians), which is associated with significant differences in the level of their musical training and the experience of musical activity (methods of development of sensory sensation, methods of development of musical-rhythmic sensation, methods of development of musical-auditory

representations and musical memory); 3) methods of motivating creative activity (encouragement, creation of successful situations, pedagogical support, creative tasks, problem-searching, project method, interactive methods, etc.); 4) methods of self-education (self-observation, self-examination, self-testing, self-stimulation, self-instruction, self-promotion, self-belief, self-report, etc.); 5) self-management methods (self-control, self-regulation, breathing exercises, use of music to create an appropriate emotional state, updating positive associations, method of «changing scenery» etc.).

For the effective implementation of the third pedagogical condition – the creation of a supportive educational environment for attracting gifted students to musical and academic creativity – the following factors are taken into account: 1) active use in the educational work of the system approach, which is realized in the personal, activity and competence approaches; 2) adherence to the basic principles of education of gifted students in the process of musical and academic creativity; 3) the organization of higher educational institutions in the system of educational work with musically gifted students in different fields of study and the creation of a favorable moral and psychological atmosphere; 4) professional competence of pedagogical workers and their readiness to work with musically gifted youth; 5) the availability of appropriate methodological and logistical support for the educational process; 6) correctional and pedagogical support of gifted students. Implementation of the third pedagogical condition for the education of gifted students was carried out through the development of an appropriate program, which consisted of organizational, diagnostic, molding and correction and accompanying work (in accordance with the stages of the pedagogical experiment).

Keywords: education, musical education, giftedness, musical giftedness, creativity, musical and academic creativity, gifted student, education of gifted students in the process of musical and academic creativity.

Список опублікованих праць за темою дисертації

1. Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дослідження:

1. Васильєва Н. В. Виховання музично-академічної творчості обдарованих студентів педагогічних університетів: сутність та характеристика основних понять / Н. В. Васильєва // Витоки педагогічної майстерності. Серія «Педагогічні науки»: зб. наук. пр. / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2014. – Вип. 14. – С. 15–21. – Режим доступу: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4435/1/Vasileva.pdf>, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 6 грудня 2014 р.

2. Васильєва Н. В. Принципи виховання музично-академічної творчості обдарованих студентів педагогічних університетів / Н. В. Васильєва // Педагогічна освіта: теорія і практика: зб. наук. пр. / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України. – Кам'янець-Подільський, 2016. – Вип. 20, ч. 2. – С. 21–26.

3. Васильєва Н. В. Особливості музично обдарованих студентів педагогічних навчальних закладів / Н. В. Васильєва // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал / голов. ред. А. А. Сбруєва; СумДПУ імені А. С. Макаренка. – Суми, 2016. – №1 (55). – С. 50–59.

4. Васильєва Н. В. Основні критерії, показники та рівні виховання музично-академічної творчості обдарованих студентів педагогічних вишів / Н. В. Васильєва // Витоки педагогічної майстерності. Серія «Педагогічні науки»: зб. наук. пр. / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2016. – Вип. 18. – С. 26–31. – Режим доступу: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/7647/1/Vasileva.pdf>, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 10 грудня 2016 р.

5. Васильєва Н. В. Педагогічні умови виховання музично-академічної творчості обдарованих студентів педагогічних університетів / Н. В. Васильєва // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 16 «Творча особистість учителя:

проблеми теорії і практики»: зб. наук. пр. / Спец. вип. Наукова спадщина академіка Івана Зязюна у вимірах сучасності й майбутнього; відп. ред. Н. В. Гузій. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. – Вип. 28 (38). – С. 111–116.

6. Васильєва Н. В. Розвиток творчості музично обдарованих студентів педагогічних вишів [Elektronniy resurs] / Н. В. Васильєва // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, IV (40), Issue: 81, 2016. – P. 73–76. – Mode of access: www.seanewdim.com. – Title from the screen. – Last access date: 17.07.2017.

7. Vasilyeva N. V. Features of the university training and educational environment to develop the talented students' musical and academic creativity [Elektronniy resurs] / N. V. Vasilyeva // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, IV (49), Issue: 103, 2016. – P. 57–60. – Mode of access: www.seanewdim.com. – Title from the screen. – Last access date: 19.07.2017.

II. Опубліковані праці апробаційного характеру:

8. Васильєва Н. В. Визначення поняття «музично-академічна творчість обдарованих студентів» педагогічних університетів // Теоретико-практична спадщина А. С. Макаренка в контексті євроінтеграційних тенденцій вітчизняної освіти: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Полтава, 1–2 квіт. 2014 р.) / за заг. ред. М. В. Гриньової. – Полтава, 2014. – С. 18–19.

9. Васильєва Н. В. Організація культурно-масової роботи серед студентів педагогічних університетів // Управління проектами у сфері науки, освіти, інновації та інформатизації : матеріали Всеукр. наук.-практ. семінару, (Полтава, 2 квіт. 2014 р.) / за ред. М. В. Гриньової; Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2014. – С. 12–13.

10. Васильєва Н. В. Творча обдарованість студентів як реалізація духовного потенціалу молоді / Н. В. Васильєва // Тези 66-ої наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів університету, (Полтава, 15 квіт. – 15 трав. 2014 р.) / Полтав. нац.

техн. ун-т імені Юрія Кондратюка. – Полтава, 2014. – Т. 3. – С. 225–226.

11. Васильєва Н. В. Організація навчально-виховного середовища для естетичного виховання студентів / Н. В. Васильєва // Тези 67-ої наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів університету, (Полтава, 2 квіт. – 22 трав. 2015 р.) / Полтав. нац. техн. ун-т імені Юрія Кондратюка. – Полтава, 2015. – Т. 3. – С. 151–153.

12. Васильєва Н. В. Особистісні особливості музично обдарованих студентів педагогічних університетів / Н. В. Васильєва // Тези 68-ої наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів університету, (Полтава, 19 квіт. – 13 трав. 2016 р.) / Полтав. нац. техн. ун-т імені Юрія Кондратюка. – Полтава, 2016. – Т. 3 – С. 193–195.

13. Васильєва Н. В. Підходи до виховання музично-академічної творчості обдарованих студентів педагогічних університетів // Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Полтава, 19–20 трав. 2016 р.) / за заг. ред. М. В. Гриньової; Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2016. – С. 47–49.

14. Васильєва Н. В. Обґрунтування критеріїв, показників та рівнів виховання музично-академічної творчості обдарованих студентів педагогічних університетів / Н. В. Васильєва // Тези 69-ої наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів університету, (Полтава, 19 квіт. – 16 трав. 2017 р.) / Полтав. нац. техн. ун-т імені Юрія Кондратюка. – Полтава, 2017. – Т. 3. – С. 216–218.

15. Васильєва Н. В. Педагогічні умови виховання музично-академічної творчості обдарованих студентів педагогічних ВНЗ // Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Полтава, 18-19 трав. 2017 р.) / за заг. ред. М. В. Гриньової; Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2017. – С. 59–60.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	22
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	32
РОЗДІЛ 1. Науково-теоретичні основи виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості.....	45
1.1. Сутність і характеристика основних понять дослідження в науково-педагогічних джерелах.....	45
1.2. Науково-педагогічні підходи та принципи виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості.....	71
Висновки до першого розділу.....	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	87
РОЗДІЛ 2. Діагностика вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості.....	99
2.1. Критерії, показники та рівні вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості.....	99
2.2. Методика та результати констатувального етапу дослідження.....	115
Висновки до другого розділу.....	161
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	165
РОЗДІЛ 3. Експериментальне дослідження ефективності педагогічних умов виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості.....	169
3.1. Теоретичне обґрунтування педагогічних умов виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості.....	169
3.2. Аналіз результатів експериментального дослідження.....	192
Висновки до третього розділу.....	209
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	213
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	219
ДОДАТКИ.....	223

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

- ЗВО – заклад вищої освіти
- ЕГ – експериментальна група
- КГ – контрольна група
- ЖДУ – Житомирський державний університет імені Івана Франка
- ЦДПУ – Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка
- УДПУ – Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
- ПНПУ – Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського

ВСТУП

Актуальність дослідження. В умовах розбудови та постійних змін у сучасній освітній системі проблема підготовки кваліфікованих педагогічних кадрів є особливо актуальною. Життєве середовище, що вирізняється значним обсягом суперечливої інформації, наявністю постійних стресів, конфліктних ситуацій, а також фіксацією уваги особистості на матеріальних труднощах, негативно впливає на формування молодого покоління. Україна прагне створити систему освіти, котра б відповідала викликам часу і потребам особистості, а тому шукає нові умови й моделі її розвитку. У найперспективніших моделях в основу покладено ідею формування й динамічного розвитку природного таланту кожного індивіда як умови його самореалізації на життєвому шляху, що повністю стосується й студентської молоді.

Питання пошуку й виховання обдарованої особистості розкрито в законодавчих і нормативних документах (Указ Президента України «Про гранти Президента України для обдарованої молоді» (2000 р.), Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку системи виявлення та підтримки обдарованих і талановитих дітей та молоді» (2010 р.), Указ Президента України «Про національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013 р.), Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді (2015 р.), Закон України «Про освіту» (2017 р.) та ін.), реалізація яких дозволить створити сприятливе освітнє середовище для розвитку і формування обдарованої молоді.

Особливої уваги потребують музично обдаровані студенти, яким притаманна чуттєвість, емоційність, витонченість і вразливість. Вони, на наш погляд, глибоко відчують інших людей і мають належне підґрунтя для творчої реалізації на педагогічній ниві. Музично обдарована молодь вимагає особливого педагогічного супроводу й психологічної підтримки, цілеспрямованої організації музичної діяльності, що неможливо без

спеціальної підготовки як викладачів, так і майбутніх фахівців. Нині немає загальноновизнаної програми роботи з обдарованими студентами, що, з одного боку, дозволяє викладачам виявити власну творчість, а з іншого, – надає освітньому процесу суб'єктивного характеру. Отже, у сучасній вищій школі виникла нагальна необхідність в організації систематичної виховної роботи з обдарованими студентами педагогічних ЗВО.

Теоретичною основою дослідження проблеми виховання музично обдарованої молоді вищої школи різних напрямів підготовки можуть стати напрацювання сучасних науковців. Так, особливості формування особистості майбутніх фахівців досліджували Г. Васянович [1], Р. Гуревич [2], О. Коберник [3], М. Козяр [4], Г. Тарасенко [5], В. Шахов [6], В. Штифурак [7] та ін. Теоретико-методологічні основи творчої обдарованості розробили І. Бех [8], Д. Богоявленська [9], В. Дружинін [10], В. Моляко [11], Я. Пономарьов [12], В. Рибалка [13] та ін. Особистісні властивості обдарованих студентів та їхній розвиток у навчально-виховному процесі вивчали О. Антонова [14; 15; 16; 17; 18], Т. Бикова [19], І. Карпова [20], Д. Корольов [21], С. Мельничук [22], О. Музика [21; 23], Т. Нечаєва [24], І. Періг [25], Р. Семенова [21], Н. Сердюк [26], С. Фурдуй [27], О. Черноморова [24], М. Шемуда [26] та ін. Процес розвитку творчого потенціалу майбутніх педагогів досліджували О. Акімова [28], Т. Алексеєнко [29], О. Безкоровайна [30], В. Бриліна [31], М. Гриньова [32; 33; 34], Н. Дяченко [35], І. Зязюн [36], А. Коломієць [37], О. Кульчицька [38], О. Куцевол [39], Т. Кучай [40], О. Лавріненко [41], Н. Мозгальова [42], А. Растрігіна [43], Я. Рудик [44], М. Савчин [45], С. Сисоєва [38; 46], А. Скирда [47], Т. Тімашева [48; 49], Н. Шипунова [50] та ін., зокрема в позааудиторній виховній роботі – В. Березан [51], О. Войний [52], А. Григор'єва [53], С. Ігнатова [54], З. Курлянд [55], Г. Левченко [56] та ін. Виявлення музичних здібностей студентів здійснювали Н. Wing [57], А. Готсдинер [58], В. Касимов [59], J. Kwalwasser [60], Д. Кірнарська [61], R. Colwell [62], В. Петрушин [63], С. Seashore [64], П. Скляр [65],

Н. Тихомирова [66], Ю. Цагареллі [67] та ін. Питання розвитку музичних здібностей розкривали Л. Бочкар'єв [68], Б. Брилін [69], О. Лучініна [70], І. Полубоярїна [71; 72], М. Таллібуліна [73], Б. Теплов [74; 75], С. Тітов [76] та ін. Проблему виховання студентів засобами музичного мистецтва вивчали Л. Арчажнікова [77], Т. Гомозова [78], В. Крюкова [79], А. Кузнєцова [80], О. Олексюк [81], Л. Сбітнєва [82], М. Ткач [81] та інші.

Окремі аспекти особливостей організації навчально-виховної роботи з обдарованими студентами стали предметом спеціальних досліджень. Так, О. Антонова [83] розробила організаційно-методичні та теоретико-методологічні засади навчання педагогічно обдарованих студентів; О. Бобир [84] виявляв особистісні характеристики молоді з різними формами обдарованості; Л. Данилевич [85] вивчала перфекціонізм як особистісний чинник академічної обдарованості студентів; І. Карпова [86] науково обґрунтувала соціально-педагогічні умови розвитку творчої обдарованості студентів у позанавчальній діяльності ЗВО; І. Періг [25] працювала над психологічними умовами виявлення й розвитку творчої обдарованості молоді у процесі їх професійної підготовки; Л. Прокопів [87] приділила увагу навчально-виховній роботі з обдарованою молоддю в педагогічних ЗВО; Я. Рудик [88] визначав організаційні форми додаткових освітніх послуг, які надаються обдарованим студентам вищою школою; С. Фурдуй [89] вивчала засоби, шляхи й чинники успішної реалізації педагогічних умов соціалізації обдарованих студентів в освітній процес ЗВО; І. Холод [90] з'ясовувала особливості педагогічної підтримки обдарованих студентів в університетах Великобританії; Л. Чухно [91] досліджувала особливості навчання обдарованих студентів ЗВО Німеччини та ін.

Отже, аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що проблема обдарованої особистості цікавила багатьох науковців, має належне теоретичне підґрунтя та практичний досвід. Проте, поза увагою дослідників залишився феномен музично-академічної творчості та його роль у вихованні

обдарованих студентів. У процесі попереднього дослідження виявлено низку *суперечностей* між:

- необхідністю виховання обдарованих студентів на державному рівні (відображено в нормативних документах) та відсутністю відповідного методичного забезпечення;
- потребою у формуванні в обдарованих студентів уявлення про власний творчий потенціал, у розвитку власних здібностей, у творчій діяльності та недостатністю відповідної спеціальної підготовки молоді;
- необхідністю залучення музично обдарованих студентів різних напрямів підготовки до музично-академічної творчості та відсутністю у педагогічних закладах вищої освіти відповідного сприятливого освітнього середовища.

Актуальність порушеної наукової проблеми, відсутність спеціальних досліджень, де б вивчалися особливості та педагогічні умови виховання майбутніх учителів у процесі музично-академічної творчості, а також необхідність вирішення виявлених суперечностей зумовило вибір теми кандидатської дисертації – **«Виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дослідження виконано відповідно до тематичного плану Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (далі ПНПУ імені В. Г. Короленка) як складник теми «Дослідження змістового компонента формування основ педагогічної майстерності майбутнього вчителя» (№ ДР 0197U000065). Тема дисертації затверджена Вченою радою ПНПУ імені В. Г. Короленка (протокол №9 від 28 лютого 2013 року). Уточнену редакцію теми дисертаційного дослідження затверджено в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол №3 від 26 березня 2013 року).

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов виховання обдарованих

студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості.

Об'єкт дослідження – виховання обдарованих студентів педагогічних університетів.

Предмет дослідження – педагогічні умови виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що рівень вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості підвищиться за таких педагогічних умов: забезпечення теоретико-методичної підготовки викладачів до виховання обдарованих студентів; урізноманітнення форм і методів виявлення й розвитку музичних здібностей і виховання професійно значущих якостей майбутнього вчителя; створення сприятливого освітнього середовища для залучення обдарованих студентів до музично-академічної творчості.

Відповідно до мети і гіпотези дослідження сформульовано такі **завдання**:

1. З'ясувати сутність основних понять дисертаційної роботи.
2. Розкрити науково-педагогічні підходи та принципи виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості.
3. Визначити критерії, показники й рівні вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості.
4. Теоретично обґрунтувати та експериментально дослідити педагогічні умови виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості.

Для реалізації мети та розв'язання поставлених завдань було використано такі **методи дослідження**: *теоретичні* – аналіз наукової літератури, що дозволив з'ясувати стан розроблення досліджуваної проблеми іншими науковцями, а також сприяв накопиченню відповідної інформативної

бази; методом порівняння зіставлялися результати наукових напрацювань учених різних галузей діяльності (педагогічної, психологічної, музичної); метод абстрагування сприяв виявленню своєрідності процесу виховання обдарованої молоді, а також дозволив виокремити особливості музично обдарованих студентів; *емпіричні* – методом педагогічного спостереження вивчалися особливості взаємодії викладачів і музично обдарованих студентів; методом бесіди виявлялася додаткова інформація щодо специфіки роботи викладачів із обдарованою молоддю та ставлення студентів до організації виховної роботи в університеті; методами опитування, анкетування, тестування, експертної оцінки, самооцінки встановлювалися рівні вихованості обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості; під час *педагогічного експерименту* перевірялась ефективність обґрунтованих педагогічних умов; *методами математичної статистики* (критерій Пірсона) з'ясовувалася достовірність одержаних результатів.

Організація дослідження. Дослідження проводилося впродовж 2013–2017 років у 4 етапи.

На *першому (підготовчому) етапі* (2013–2014 рр.) проаналізовано наукові здобутки вітчизняних і зарубіжних учених, визначено мету та завдання дисертаційної роботи, окреслено ключові поняття, визначено підходи та принципи виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості, розроблено методіку й підготовлено матеріал для проведення педагогічного експерименту.

На *другому (констатувальному) етапі* (2014–2015 рр.) здійснено діагностику студентів педагогічних ЗВО, попередньо визначено педагогічні умови виховання обдарованої молоді у процесі музично-академічної творчості, ефективність яких мала перевірятися під час контрольного етапу експерименту, підготовлено матеріали для проведення формувального етапу експерименту.

Третій (формувальний) етап (2015–2016 рр.) спрямовано на впровадження, корекцію та уточнення педагогічних умов виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості, розробку програм спецкурсу й методичного семінару.

Четвертий (контрольний) етап (2016–2017 рр) мав на меті оброблення, систематизацію та порівняння результатів дослідження респондентів різної професійної спрямованості з аналогічними результатами констатувального етапу експерименту; перевірка ефективності визначених педагогічних умов, формулювання загальних висновків і з'ясування перспектив подальшого вивчення окресленої проблеми; укладання методичних рекомендацій для викладачів педагогічних ЗВО, оформлення матеріалів науково-дослідної роботи.

Експериментальна база дослідження – Житомирський державний університет імені Івана Франка, Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського. У дослідженні взяли участь 404 студенти та 115 викладачів.

Наукова новизна й теоретичне значення дослідження полягає в тому, що:

- *вперше* обґрунтовано педагогічні умови виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості (забезпечення теоретико-методичної підготовки викладачів до виховання обдарованих студентів; урізноманітнення форм і методів виявлення й розвитку музичних здібностей і виховання професійно значущих якостей майбутнього вчителя; створення сприятливого освітнього середовища для залучення обдарованих студентів до музично-академічної творчості); розкрито зміст музично-академічної творчості як спеціально організованої цілеспрямованої діяльності людини в галузі музичного

мистецтва, що пов'язана з навчально-виховним процесом, спрямована на розвиток музичних здібностей і формування особистісних якостей обдарованих студентів педагогічних університетів; визначено принципи виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості: загальнопедагогічні (природовідповідності, варіативності й новизни, гуманізації, індивідуалізації та диференціації, послідовності й систематичності) та специфічні (креативності, мотивації творчої діяльності, урахування особливостей різних видів музичної діяльності, спрямованості музично-академічної творчості педагогом, оптимальності створення педагогічних умов); виявлено критерії вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості (ладове відчуття, музично-слухові уявлення, музично-ритмічне відчуття, мотиваційно-творча активність, прагнення до самовиховання, самоуправління);

- *уточнено* поняття «музична обдарованість», «обдарований студент»;
- *удосконалено* зміст, форми й методи виявлення й розвитку музичних здібностей і виховання професійно значущих якостей майбутнього вчителя;
- *набули подальшого розвитку* наукові положення щодо особливостей виховної роботи з музично обдарованими студентами педагогічних ЗВО.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці та впровадженні методики діагностування вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості; підготовці програми методичного семінару для викладачів «Виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості» та навчальної програми спецкурсу «Музично обдарована особистість і шляхи її самореалізації та самовиховання» для студентів; укладанні методичних рекомендацій для науково-педагогічних працівників щодо особливостей виховання обдарованих студентів педагогічних університетів (різних

напрямів підготовки) у процесі музично-академічної творчості. Матеріали дослідження можуть використовуватися в системі вищої педагогічної освіти в змісті навчальних дисциплін «Педагогіка вищої школи», «Психологія вищої школи», «Методика викладання музичного мистецтва», «Основи педагогічної майстерності»; для укладання навчально-методичної літератури; під час організації виховних заходів, індивідуальних і групових занять мистецького спрямування; у процесі науково-дослідної роботи студентів.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Навчально-наукового інституту педагогіки та природничого факультету Житомирського державного університету імені Івана Франка (довідка про впровадження №605 від 19.07.2017р.), мистецького та природничо-географічного факультетів Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (нині – Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, довідка про впровадження №112 н від 01.06.2017р.), факультету мистецтв та природничо-географічного факультету Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка про впровадження №1171/01 від 26.10.2016р.), факультету музичної та хореографічної освіти, а також філологічного факультету Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (довідка про впровадження №574/24 від 20.03.2017р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення, результати дослідження та відповідні висновки були висвітлені на науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних* – «Теоретико-практична спадщина А. С. Макаренка в контексті євроінтеграційних тенденцій вітчизняної освіти» (Полтава, 2014 р.); «Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі» (XXIII Каришинські читання) (Полтава, 2016 р.); «Современные проблемы науки и образования – 2016» (Будапешт, 2016 р.); «Педагогика и психология в эпоху глобализации – 2016 (Pedagogy and Psychology in the age of globalization – 2016)» (Будапешт, 2016 р.); «Методика

навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі» (XXIV Каришинські читання) (Полтава, 2017 р.); *всеукраїнських* – науково-практичний семінар «Управління проектами у сфері науки, освіти, інновації та інформатизації» (Полтава, 2014 р.); *загальноуніверситетських* – «66-та наукова конференція професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів університету» (Полтава, 2014 р.); «67-ма наукова конференція професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів університету» (Полтава, 2015 р.); «68-ма наукова конференція професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів університету» (Полтава, 2016 р.); «69-та наукова конференція професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів університету» (Полтава, 2017 р.); *засіданнях кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка* (2014-2017 рр.).

Публікації. Результати дослідження викладено у 15 одноосібних публікаціях автора: 5 – у фахових виданнях України, 2 – у періодичних закордонних виданнях, зокрема 4 внесено до наукометричних баз; 8 – апробаційного характеру.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел до кожного розділу (246 найменувань, із яких 7 – іноземними мовами), 46 додатків (102 сторінки), 5 таблиць (5,5 сторінок), 3 рисунків (2 сторінки). Повний текст дисертації становить 325 сторінок. Основний зміст роботи викладено на 188 сторінках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васянович Г. П. Морально-естетична культура особистості педагога у життєво-філософських вимірах академіка Івана Зязюна / Г. П. Васянович, Р. Г. Великий // Естетика і етика педагогічної дії: зб. наук. праць / гол. ред. М. І. Степаненко; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України, Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Київ; Полтава, 2018. – Вип. 17. – С. 91–105.
2. Гуревич Р. С. Компетентнісний підхід у професійно-педагогічній освіті / Р. С. Гуревич // Компетентнісний підхід в освіті: теоретичні засади і практика реалізації: матеріали методол. семінару 3 квіт. 2014 р., м.Київ: [у 2 ч.]. Ч.2 / Нац. акад. пед. наук України; [редкол.: В.Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), О. І. Ляшенко (заст. голови) та ін.] – К.: Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2014. – С. 137–143.
3. Коберник О. М. Інноваційні технології навчання та виховання: навч. посібник / О. М. Коберник, О. В. Бялик. – Умань: ПП «Жовтий», 2010. – 220 с.
4. Козяр М. М. Науково-педагогічний словник / М. М. Козяр, І. М. Козловська. – Львів : «Сполом», 2011. – 216 с.
5. Тарасенко Г. С. Виховний процес у контексті оновлення парадигмальних підходів до сучасної освіти / Тарасенко Г. С. // Сучасні інформаційні технології навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – К.; Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2010. – Вип. 23. – С. 96–101.
6. Шахов В. І. Роль психологічних механізмів у вихованні та самовихованні особистості / В. І. Шахов // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія «Педагогіка і психологія»: зб. наук. праць / Вінницький держ. пед. ун-т імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. – Вип. 43. – С. 402–407.
7. Штифурак В. Є. Соціально-педагогічні основи виховної роботи зі студентською молоддю у вищих навчальних закладах: автореф. дис. ... д-ра

- пед. нау: 13.00.05 / В. Є. Штифурак ; Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Луганськ, 2011. – 44 с.
8. Бех І. Д. Акценти мистецької творчості та виховання особистості / І. Д. Бех // Естетика і етика педагогічної дії: зб. наук. праць / Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка. – К.; Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2012 – Вип. 3. – С. 38–43.
9. Богоявленская Д. Б. Одарённость: понятие, виды, метод идентификации. Справка [Электронный ресурс] / Д. Б. Богоявленская. – Режим доступа: http://www.raop.ru/content/Otdelenie_psihologii_i_fiziologii.2010.05.19.Spravka.pdf, свободный. – Название с экрана. – Дата обращения: 10 мая 2014 г.
10. Дружинин В. Н. Психодиагностика общих способностей / В. Н. Дружинин. – Москва: Издательский центр «Академия», 1996. – 224 с.
11. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / за ред. В. О. Моляко, О. Л. Музики. – Житомир: Вид-во Рута, 2006. – 320 с.
12. Пономарёв Я. А. Психология творчества / Я. А. Пономарёв // Тенденции развития психологической науки / Я. А. Пономарёв. – Москва, 1988. – С. 21–26.
13. Рибалка В. В. Духовність і духовна культура у становленні творчо обдарованої особистості [Електронний ресурс] / В. В. Рибалка // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2013. – № 8–9. – С. 108–113. – Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Otros_2013_8-9_25, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 10 травня 2014 р.
14. Антонова О. Є. Розвиток обдарованості майбутнього вчителя засобами загально університетського центру роботи з обдарованою студентською молоддю / О. Є. Антонова // Вісник Житомирського державного університету. Серія «Педагогічні науки»: зб. наук. праць / Житомир. держ. ун-т імені І. Франка. – Житомир, 2005 – Вип. 25. – С. 62–64.

15. Антонова О. Є. Особливості навчання обдарованих студентів у ВНЗ (аналіз досвіду педагогічних університетів України) [Електронний ресурс] / О. Є. Антонова // Нові технології навчання. Шляхи розвитку духовності та професіоналізму в умовах глобалізації: зб. наук. праць / Ін-т інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, Вінницький соціально-економічний ін-т Університету «Україна». – Київ; Вінниця, 2008. – Вип. 55, ч. 1. – С. 193–199. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua>, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 24 травня 2015 р.
16. Антонова Е. Е. Концепция обучения одарённых студентов в высших педагогических учебных заведениях / Е. Е. Антонова // Вектор науки ТГУ. Серия «Педагогика, психология». – 2010. – № 3. – С. 20–24.
17. Антонова О. Є. Досвід навчання обдарованих студентів у педагогічних університетах України / О. Є. Антонова // Інноваційні підходи до виховання студентської молоді у вищих навчальних закладах : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Житомир, 22–23 трав. 2014 р.) / за ред. О. А. Дубасенюк, В. А. Ковальчук; ЖДУ імені І. Франка. – Житомир, 2014. – С. 161–178.
18. Дубасенюк О. А. Технологічний підхід до організації роботи з педагогічно обдарованою молоддю (на прикладі Всеукраїнської студентської олімпіади з педагогіки) [Електронний ресурс] / О. А. Дубасенюк, О. Є. Антонова. – Режим доступу: <http://studentam.net.ua/content/view/7760/>, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 1 лютого 2016 р.
19. Бикова Т. Б. Система роботи з обдарованими студентами в ЗПК [Електронний ресурс] / Т. Б. Бикова. – Режим доступу: <http://psihologyzpk.ucoz.ru/>____.doc, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 10 грудня 2013 р.
20. Карпова І. Г. Теоретично-методичні засади розвитку творчої обдарованості студентської молоді : монографія / І. Г. Карпова; Чернігів. держ. ін-т права, соціал. технол. та праці. – Чернігів, 2011. – 144 с.
21. Психологічні засади розвитку обдарованої особистості в освітньому середовищі: метод. посіб. / О. Л. Музика, Д. К. Корольов, Р. О. Семенова та

- ін.; за ред. О. Л. Музики. – Київ-Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. – 146 с.
22. Мельничук С. Ф. Розвиток музичного мислення в процесі виховання музиканта-виконавця [Електронний ресурс] / С. Ф. Мельничук // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: зб. наук. праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – Рівне, 2012. – Вип. 5 (48). – Режим доступу: file:///D:/Document/Downloads/Ozfm_2012_5_26.pdf, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 18 грудня 2013 р.
23. Музика О. Л. Взаємодія потреб і здібностей у розвитку творчо обдарованої особистості / О. Л. Музика // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. – Київ: Фенікс, 2014. – Т. XII. – Психологія творчості. – Вип. 20. – С. 213–228.
24. Нечаева Т. А. Психолого-педагогические особенности работы с одарёнными студентами / Т. А. Нечаева, О. Н. Черноморова // Информатика, вычислительная техника и инженерное образование. – 2011. – №2 (4). – С. 3–10.
25. Періг І. М. Психологічні умови розвитку творчої обдарованості студентів вищого технічного навчального закладу : автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / І. М. Періг; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – Київ, 2006. – 23 с.
26. Сердюк Н. Ю. Психолого-педагогічні умови підготовки обдарованої молоді до педагогічної діяльності в контексті Болонського процесу / Н. Ю. Сердюк, М. Г. Шемуда // Вісник Житомирського державного університету. Серія «Педагогічні науки»: зб. наук. пр. / Житомир. держ. ун-т імені І. Франка. – Житомир, 2010 – Вип. 50. – С. 130–133.
27. Фурдуй С. Б. Загальні підходи до проблеми соціально-педагогічної роботи з обдарованою студентською молоддю в сучасній вищій школі / С. Б. Фурдуй // Вісник Запорізького національного університету. Серія

«Педагогічні науки»: [зб. наук. праць / ред. Л. І. Міщик]. – Запоріжжя, 2007. – № 1. – С. 180–190.

28. Акімова О. В. Формування творчого мислення майбутнього вчителя: [монографія] / О. В. Акімова. – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2013. – 340 с.

29. Алексеєнко Т. А. Проблема розвитку творчого потенціалу майбутніх педагогів у навчальному процесі / Т. А. Алексеєнко, Т. А. Равлюк // Наука і освіта. – 2007. – № 1–2. – С. 113–116.

30. Безкоровайна О. В. Творча самореалізація як важливий фактор формування особистісного самоствердження педагога / О. В. Безкоровайна // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 16. «Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики»: зб. наук. праць. / Ред.кол. О. Г. Мороз, Н. В. Гузій (відповідальні редактори.) та ін. – Вип.7 (17). – Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – С. 6–9.

31. Бриліна В. Л. Особливості вокального виконавства в професійній підготовці вчителя музики / В. Л. Бриліна // Слов'янське музичне мистецтво в контексті європейської культури: зб. матер. III Міжнар. наук.-практ. конф. молод. учен. та студ. – Вінниця: Вид-во ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2009. – С. 80–82.

32. Гриньова М. В. Саморегуляція: навч.-метод. посіб. / М. В. Гриньова; Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава: АСМІ, 2012. – 309 с.

33. Гриньова М. В. Саморегуляція менеджера в освіті [Електронний ресурс] / М. В. Гриньова // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, I(6), Issue: 10, Oct. 2013. – P. 69–72. – Mode of access: http://seanewdim.com/uploads/3/2/1/3/3213611/grinyova_m_self-regulation_of_manager_of_education.pdf. – Title from the screen. – Last access date : 17.07.2017.

34. Гриньова М. В. Синдром емоційного вигорання у майбутніх педагогів [Електронний ресурс] / М. В. Гриньова, Н. Беляєва. – Режим доступу:

http://library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/29/visnu_k_13.pdf, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 10 травня 2017 р.

35. Дяченко Н. Креативність викладача – запорука модернізації вищої освіти / Н. Дяченко // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Серія «Педагогічні науки». – Полтава, 2006. – Вип. 3 (50). – С. 45–54.

36. Зязюн І. А. Інтелектуально-творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти / І. А. Зязюн // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: [монографія] / за ред. І. А. Зязюна. – К.: Віпол, 2000. – С. 11–57.

37. Коломієць А. М. Розвиток творчих здібностей студентів у процесі самостійної пізнавальної діяльності / А. М. Коломієць // Psychologiczne i pedagogiczne podstawy kształcenia specjalistów w warunkach integracji europejskiej / Pod redakcją Zdzisława Ratajka i Pawła Biioussa, Kielce, 2004 Tom I. – s. 113 – 119.

38. Кульчицька О. І. Педагогічні технології: наука – практиці : навч.-метод. щоріч. / О. І. Кульчицька, С. О. Сисоєва, Я. В. Цехмістер ; за ред. С. О. Сисоєвої. – Київ: ВІПОЛ, 2002. – Вип. 1. – 281 с.

39. Куцевол О. М. Теоретико-методичні основи розвитку креативності майбутніх учителів літератури: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02 / О. М. Куцевол; Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2007. – 44 с.

40. Кучай Т. П. Управління якістю музичної освіти у ВНЗ / Т. П. Кучай // Вісник черкаського університету. Серія «Педагогічні науки». – 2016. – № 10. – С. 81–84.

41. Лавріненко О. Музичне мистецтво в розвитку педагогічної майстерності вчителів початкових класів: історична ретроспектива [Електронний ресурс] / О. Лавріненко // Естетика і етика педагогічної дії. – 2013. – Вип. 5. – С. 75. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eepd_2013_5_8, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 10 січня 2014 р.

42. Мозгальова Н. Г. Теоретичне обґрунтування творчої самореалізації студентів / Н. Г. Мозгальова, І. Г. Барановська // Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14 «Теорія і методика мистецької освіти»: зб. наук. праць. – Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. – Вип. 22 (27), ч. 2. – С. 31–37.
43. Растригіна А. М. Проектування самостійної творчої діяльності в системі підготовки педагога-музиканта / А. М. Растригіна // Наукові записки. Серія «Педагогічні науки»: зб. наук. пр. / Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. – Кіровоград, 2009. – Вип. 83. – С. 9–12.
44. Рудик Я. М. Стратегії навчання обдарованих студентів у контексті їх підготовки до наукової діяльності: монографія [Електронний ресурс] / Я. М. Рудик. – Київ: ЦП "КОМПРИНТ", 2013. – 218 с. – Режим доступу: file:///D:/Document/Downloads/-_Release.pdf, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 16 січня 2014 р.
45. Савчин М. М. Творчість як педагогічна проблема: тренінг творчості / М. М. Савчин, О. І. Гірний // Педагогіка і психологія. Вісник НАПН України. – 2013. – № 3 (80). – С. 43–51.
46. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості: підручник [для студ. вищ. пед. навч. закл.] / С. О. Сисоєва. – К.: Міленіум, 2006. – 344 с.
47. Скирда А. Процес визнання та забезпечення освітніх потреб обдарованих студентів у Австралії [Електронний ресурс] / А. Скирда. – Режим доступу: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova8/subor/Skyrda.pdf>, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 12 січня 2018 р.
48. Тімашева Т. М. Творчість як необхідна умова формування стилю виконання вчителя музики / Т. М. Тімашева // Збірник наукових праць «Педагогічна освіта: теорія і практика». – Кам'янець-Подільський, 2009. – Вип. 3. – 540 с.
49. Тімашева Т. М. Проблеми формування самостійності майбутніх учителів музики у процесі інструментально-виконавської підготовки [Електронний ресурс] / Т. М. Тімашева // Педагогічний дискурс. – 2008. – Вип. 4. – С. 160–

164. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/peddysk_2008_4_38, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 18 травня 2014 р.
50. Шипунова Н. О. Активізація творчого потенціалу майбутніх вчителів у структурі підготовки педагога-музиканта / Н. О. Шипунова // Збірник наукових праць «Педагогічна освіта: теорія і практика». – Кам'янець-Подільський, 2009. – Вип. 3 – С. 511–515.
51. Березан В. І. Реалізація педагогічного потенціалу сучасної музики масових жанрів у виховному процесі ВНЗ / В. І. Березан // Педагогічні та соціально-психологічні аспекти виховання у контексті сучасного європейського виміру: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Полтава, 4–6 жовт. 2006 р.). – Полтава, 2006. – С. 50–51.
52. Войний О. Педагогічна творчість як фактор розвитку творчих здібностей учнів / О. Войний // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2008. – № 2 (54). – С. 37–40.
53. Григор'єва А. Розвиток творчих здібностей студентів у позанавчальній діяльності [Електронний ресурс] / А. Григор'єва // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія «Педагогіка». – Тернопіль, 2009. – № 2. – С. 211–215. – Режим доступу: <http://library.tnpu.edu.ua/index.php/naykovizap/201-pedagogika>, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 2 травня 2015 р.
54. Игнатова С. В. Самодеятельное художественное творчество как фактор формирования эстетической культуры студенческой молодёжи / С. В. Игнатова // Формирование нравственной и эстетической культуры учащейся молодёжи в условиях обновления социализма: тезисы докладов обл. науч.-практ. конф. / ПГПИ им. В. Г. Короленко, Полт. обл. отд-ние философского об-ва УССР. – Полтава, 1990. – С. 109–111.
55. Педагогіка вищої школи / [З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін.]; за ред. З. Н. Курлянд. – [2-ге вид.]. – Київ: Знання, 2005. – 399 с.
56. Левченко Г. С. Перебудова естетичного виховання студентів педагогічних навчальних закладів / Г. С. Левченко // Формування національної культури

- молоді засобами народного мистецтва у контексті творчої спадщини В. М. Верховинця: зб. наук. пр. / Полтав. держ. пед. ін-т ім. В. Г. Короленка. – Полтава, 1999. – С. 186–189.
57. Wing H. Standardised Tests of Musical Intelligence / H. Wing. – Buckinghamshire, England, 1969.
58. Готсдинер А. Л. Музыкальная психология / А. Л. Готсдинер. – Москва: МИП "НВ Магистр", 1993. – 193 с.
59. Опанасик А. Сучасні форми роботи з обдарованими студентами / А. Опанасик, Т. Вербило // Нова педагогічна думка. – 2014. – № 1. – С. 33–35.
60. Kwalwasser J. and G. Ruch, Kwalwasser-Ruch Test of Music Accomplishment, Iowa City, Bureau of Educational Research and Service, 1927.
61. Кирнарская Д. К. Опыт тестирования музыкальных способностей на экзаменах в вуз / Д. К. Кирнарская // Музыкальная психология и психотерапия: науч.-метод. журн. для музыкантов, психологов и психотерапевтов. – 2010. – № 4 (19). – С. 40–53.
62. Colwell R. Music achievement tests / R. Colwell. – Chicago, 1969.
63. Петрушин В. И. Музыкальная психология: [учебное пособие для вузов] / В. И. Петрушин. – [3-е изд.]. – Москва: Академический Проект; Гаудеамус, 2009. – 400 с.
64. Seashore C. The Psychology of Musical talent / C. Seashore. – Boston, L Silver Burdett, 1919.
65. Галатинова С. Г. Работа педагога с одаренными студентами-пианистами / С. Г. Галатинова. – Режим доступа: <http://pandia.ru/text/78/639/85824.php>, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 12 січня 2016 р.
66. Тихомирова Н. Ф. Музыкальная психология: учеб. пособие / Н. Ф. Тихомирова, П. П. Скляр. – Киев: ДМУНЗКМ, 2001. – 192 с.
67. Цагарелли Ю. А. Особенности личности и профессиональная направленность обучения / Ю. А. Цагарелли // Прикладная психология в

- высшей школе / [Н. М. Пейсахов, А. Н. Белянина, М. М. Гарифуллина и др.]; науч. ред. Н. М. Пейсахов. – Казань : Изд-во Казан. ун-та, 1979. – 270 с.
68. Бочкарёв Л. Л. Проблемы психологии музыкальных способностей (пути и перспективы исследований) / Л. Л. Бочкарёв // Художественное творчество: Вопросы комплексного изучения / АН СССР, Науч. совет по истории мировой культуры, Комис. комплекс. изуч. худож. творчества; [редкол. Б. С. Мейлах (отв. ред.) и др.]. – Ленинград, 1983. – С. 151–165.
69. Брылин Б. А. Любительское музыкальное творчество молодежи: постановка проблемы / Б. А. Брылин // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія «Педагогіка і психологія»: зб. наук. праць / Вінницький держ. пед. ун-т імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛДТ», 2014. – Вип. 43. – С. 332–341.
70. Лучинина О. А. Карта музыкальных способностей [Электронный ресурс] / О. А. Лучинина // Музыкальная психология и психотерапія – 2011. – №1 (22). – С. 24–36. – Режим доступа: http://www.ampp.ru/files/22.Muz_Psih%281_2011%29.pdf#page=1&zoom=auto,-113,601, свободный. – Название с экрана. – Дата обращения: 5 декабря 2013 г.
71. Полубоярина И. И. Вплив спадковості на розвиток музичної обдарованості [Электронный ресурс] / И. И. Полубоярина // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – Ужгород, 2011. – Вип. 22. – С. 125–128. – Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2011_22_45, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 5 грудня 2013 р.
72. Полубоярина И. И. Акмеологічний складник моделі професійної підготовки музично обдарованих студентів [Электронный ресурс] / И. И. Полубоярина // Інновації та традиції в сучасній науковій думці: матеріали III міжнар. наук. інтернет-конф. – Режим доступа: <http://intkonf.org/kand-pedagog-nauk-poluboyarina-i-i-akmeologichna-skladova-modeli-profesinyoyi-pidgotovki->

muzichno-obdarovanih-studentiv/, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 11 вересня 2016 р.

73. Таллибулина М. Т. Развитие музыкального таланта: от диагностики способностей к целостной личности / М. Т. Таллибулина // Музыкальная психология и психотерапия. – 2011. – № 3 (24). – С. 18–26. Режим доступа: http://www.ampp.ru/files/24.Muz_Psih%283_2011%29.pdf, свободный. – Название с экрана. – Дата обращения: 10 грудня 2013 р.

74. Теплов Б. М. Психология музыкальных способностей [Электронный ресурс] / Б. М. Теплов. – Москва; Ленинград: Изд-во АПН РСФСР, 1947. – 336 с. – Режим доступа: http://www.klex.ru/8nb.Психология_музыкальных_способностей.pdf, свободный. – Название с экрана. – Дата обращения: 10 декабря 2013 г.

75. Теплов Б. М. Избранные труды: в 2 т. Т.1 / Б. М. Теплов. – Москва: Педагогика, 1985. – 328 с.

76. Тітов С. І. Музична обдарованість та її розвиток / С. І. Тітов // Вісник Житомирського університету. Серія «Педагогічні науки»: зб. наук. праць / Житомир. держ. ун-т імені І. Франка. – Житомир, 2004. – Вип. 19. – С. 223–226.

77. Арчажникова Л. Г. Методика музыкального воспитания: уч. пособ. Ч.1 / Л. Г. Арчажникова. – Москва: изд-во МГЗПИ, 1990. – 50 с.

78. Гомозова Т. В. Музыка як засіб естетичного виховання та її роль у формуванні естетичного ставлення у студентів педагогічного коледжу [Електронний ресурс] / Т. В. Гомозова. – Режим доступу: http://ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_52/62.pdf, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 10 грудня 2017 р.

79. Крюкова В. В. Музыкальная педагогика / В. В. Крюкова. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2002. – 288 с.

80. Кузнєцова А. Естетичне виховання вихователів засобами музичного мистецтва у контексті фахової підготовки у педагогічних коледжах [Електронний ресурс] / А. Кузнєцова. – Режим доступу:

- https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_silsk_shkolu/37/visnuk_2.pdf, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 18 грудня 2017 р.
81. Олексюк О. М. Педагогіка духовного потенціалу особистості: сфера музичного мистецтва: навч. посіб. / О. М. Олексюк, М. М. Ткач. – Київ: Знання України, 2004. – 264 с.
82. Сбитнева Л. М. Вокально-хорове виховання як основа формування музичної культури молоді / Л. М. Сбитнева // Духовність особистості: методологія і практика. – Луганськ: Вид-во Східноукр. нац. ун-ту імені Даля, 2004. – Вип. 5. – С. 163–169.
83. Антонова О. Є. Теоретико-методологічні засади навчання обдарованих студентів у педагогічних університетах: автореф. дис. ... доктора пед. наук: 13.00.01 / О. Є. Антонова; Житомир. держ. ун-т імені Івана Франка. – Київ, 2008. – Режим доступу: <http://studentbank.ru/view.php?id=4704>, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 4 січня 2015 р.
84. Бобир О. В. Особистісні характеристики юнацтва з різними формами обдарованості: дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / О. В. Бобир; Дніпропетровський національний ун-т. – Дніпропетровськ, 2005. – 198 арк. – Бібліогр.: арк. 161–175.
85. Данилевич Л. А. Перфекціонізм як особистісний чинник академічної обдарованості студентів: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01 / Л. А. Данилевич; Університет менеджменту освіти. – Київ, 2010. – 20 с.
86. Карпова І. Г. Соціально-педагогічні умови розвитку творчої обдарованості студентської молоді у позанавчальній діяльності вищого навчального закладу: автореферат дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05 / І. Г. Карпова; Нац пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2010. – 20 с.
87. Прокопів Л. М. Навчально-виховна робота з обдарованою молоддю у вищих педагогічних закладах України (друга половина ХХ ст.) : автореферат дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Л. М. Прокопів; Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 2005. – 20 с.

88. Рудик Я. М. Організаційні форми надання вищими навчальними закладами додаткових освітніх послуг обдарованим студентам: автореферат дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Я. М. Рудик; Інститут вищої освіти АПН України. – Київ, 2006. – 24 с.
89. Фурдуй С. Б. Педагогічні умови соціалізації обдарованих студентів у вищому навчальному закладі: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05 / С. Б. Фурдуй; Запорізький нац. ун-т. – Київ, 2009. – 23 с. – Режим доступу: http://www.studmed.ru/furduy-sb-pedagogchn-umovi-socalzacyi-obdarovanih-studentv-u-vischomu-navchalnomu-zaklad_0e39e60b60b.html, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 19 травня 2015 р.
90. Холод І. В. Педагогічна підтримка обдарованої студентської молоді в університетах Великобританії: автореферат дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / І. В. Холод; Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. – Умань, 2015. – 24 с.
91. Чухно Л. А. Організація навчання обдарованих студентів у вищих технічних навчальних закладах Німеччини: автореферат дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Л. А. Чухно; Інститут вищої освіти АПН України. – Київ, 2008. – 22 с.

РОЗДІЛ 1
НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИХОВАННЯ
ОБДАРОВАНИХ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ
У ПРОЦЕСІ МУЗИЧНО-АКАДЕМІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ

1.1. Сутність і характеристика основних понять дослідження
в науково-педагогічних джерелах

У сучасних умовах розвитку української освіти головною метою є формування всебічно розвиненої особистості, її творчих здібностей та обдарувань. Особливої гостроти це питання набуває серед студентів педагогічних ЗВО, професійне завдання яких – розвивати й виховувати дітей. Із метою реалізації творчого потенціалу, підвищення якості підготовки майбутніх педагогів, доцільно, на наш погляд, у вищій школі акцентувати увагу викладачів на якості організації творчої діяльності під час виховання обдарованих студентів.

Питання якісної підготовки майбутніх учителів, особливості формування їхнього творчого потенціалу, розвитку особистісних якостей, творчої обдарованості та стилю мислення широко висвітлені у наукових доробках багатьох учених. Вагомий внесок у вивчення проблеми формування творчої особистості учителя зроблено такими дослідниками як: О. Гузалова [92], Д. Кабалевський [93], С. Олійник [94], В. Сухомлинський [95], О. Шамрина [96] та ін. Організацію навчально-виховної діяльності з обдарованими студентами здійснювали такі науковці: О. Білий [97], П. Варварський [97], В. Галиця [97], Г. Голубова [98], О. Дубасенюк [18], А. Самко [97], Н. Толмосова [97] та ін. Дослідженням особливостей прояву творчої особистості присвячені роботи І. Беха [8], О. Отич [99], В. Петрушина [63] та ін. Питання підготовки музично обдарованих студентів і майбутніх учителів музики, а також особливостей розвитку їхніх обдарувань розглядалися такими науковцями як В. Андрущенко [100], Л. Беземчук [101],

Г. Білозерська [102], О. Білоус [103], Т. Брова [104], О. Горбенко [105], В. Мішеченко [106], Г. Падалка [107], О. Рудницька [108] Н. Сегеда [109], І. Сипченко [110] та ін. [111, с. 73].

Проте особливості виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості залишаються не висвітленими. Наше дослідження спрямоване на вивчення двох основних аспектів цього питання: 1 – особливості прояву музичної обдарованості студентів педагогічних університетів музичних спеціальностей; 2 – особливості прояву музичної обдарованості студентів педагогічних університетів спеціальностей, які не пов'язані з музикою.

Із метою ґрунтовного вивчення окресленого питання розглянемо низку основних понять, які покладені в основу дослідження: «здібності», «обдарованість», «музична обдарованість», «обдарований студент», «творчість», «музична творчість», «музично-академічна творчість» та «виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості».

Аналіз відповідної літератури дає нам змогу стверджувати, що на сьогодні немає загальновизнаного тлумачення даних понять. Кожен науковець трактує їх по-своєму. Так, наприклад, існує кілька варіантів тлумачення поняття «здібності». Відповідно до найбільш загального «класичного» визначення, запропонованого Б. Тепловим [112, с. 368], здібності – це «індивідуально-психологічні особливості, які визначають успішність виконання діяльності чи ряду діяльності, що не зводяться до знань, умінь та навичок, але обумовлюють легкість і швидкість навчання новим способам та прийомам діяльності». О. Лучініна [70, с. 25–26] здібностями вважає індивідуальну особливість певної людини, що дозволяє їй успішно виконати поставлене завдання. М. Варій [113] визначає здібності як поєднання сприятливих індивідуальних особливостей і властивостей психіки, які проявляються у швидкості, результативності та якості виконання певної діяльності за мінімальних силових, часових й енергетичних затрат.

С. Рубінштейн [114] під здібностями розумів «...складне синтетичне утворення, яке містить в собі цілий ряд даних, без яких людина не була б здатна до будь-якої конкретної діяльності та властивостей, які виробляються у процесі певним чином організованої діяльності».

Таким чином, більшість науковців за основу бере визначення «здібностей» за Б. Тепловим. Проте у нашому дослідженні поняття «здібності» буде поєднувати в собі думки як Б. Теплової [112, с. 368], так і М. Варій [113]. Отже, за нашим трактуванням *здібності* – це індивідуально-психологічні особливості, що не зводяться до знань, умінь і навичок, а проявляються у швидкості, результативності та якості виконання певної діяльності за мінімальних силових, часових та енергетичних затрат [115, с. 18].

Тривалий час науковці намагалися встановити природу виникнення здібностей, умови їхнього формування. Проте з цього приводу вчені так і не дійшли згоди. На сучасному етапі розвитку науки сформульовано три концепції походження здібностей:

1. Теорія успадкованих здібностей. Ця концепція була теоретично обґрунтована Ф. Гальтоном [116], який вважав, що здібності – біологічно детерміновані властивості людини. Якщо людина здібна, то її властивості проявляться незалежно від умов, у яких вона зростала та виховувалась. На основі досліджень видатних сімей музикантів, письменників Ф. Гальтон прагнув створити високообдаровану расу, яка б походила від шлюбів талановитих людей. Зауважимо, що дана теорія підтверджується відповідними історичними фактами. Особливо яскраво, на нашу думку, це проявилось у родині німецьких музикантів Бахів, де протягом двох століть було 60 музикантів, із яких понад 20 – видатних.

2. Теорія набутих здібностей. Дана концепція була заснована у XVIII ст. французьким просвітителем К. Гельвецієм [116]. Він вважав, що здібності повністю визначаються впливом середовища, зокрема вихованням людини. Вчений стверджував, що відповідним вихованням можна сформувати

геніальність будь-якої психічно здорової людини. Ідею французького просвітника на початку XIX ст. підтвердив і продовжив німецький пастор К. Вітте. За допомогою певної системи виховання пастор зміг вплинути на власного сина так, що той у 13 років захистив докторську дисертацію з філософії, а у 18 років отримав звання професора. Однак ті науковці, які заперечували дану теорію, пояснювали цей факт тим, що пастор сам був талановитим і передав свої можливості власному синові.

3. Теорія діалектики спадкового та набутого в здібностях.

Представники даної концепції (П. Гальперін [117], Б. Теплов [112] та ін.) вважають, що на формування та розвиток здібностей впливають як вроджені особливості (задатки), так і зовнішнє середовище, у якому зростає особистість, у тому числі й виховання [116]. У своєму дослідженні ми будемо дотримуватися саме цієї концепції.

Існує два основних рівні прояву здібностей: якісний (сфера прояву та застосування здібностей) і кількісний (рівень розвитку здібностей). Кількісний рівень прояву здібностей, у свою чергу, має свою градацію. *Нульовий рівень* передбачає наявність задатків – вроджених передумов для розвитку здібностей. На *першому рівні* для людини характерна обдарованість. Тут виявляються задатки, а розвиток здібностей досягає посереднього рівня. *Другий рівень* має талановита особистість, у якій здібності досягають високого розвитку. *Третій рівень* передбачає наявність у людини геніальності. На даному рівні здібності досягають вершини свого розвитку, а цінність творчих результатів визнається людством. Для геніальної людини характерними є творча продуктивність, високий рівень оволодіння культурним досвідом інших поколінь, а також рішуче додання старих норм і традицій, так званий злам стереотипів. До таких постатей можемо віднести Аристотеля, Р. Декарта, Леонардо да Вінчі та ін. [116].

У повсякденному житті ми часто одних людей називаємо здібними, а інших – ні, при цьому керуючись лише результатами їхньої діяльності або власною інтуїцією. Такий підхід до визначення здібних і нездібних

особистостей не враховує всі ознаки прояву здібної людини, є непрофесійним. Розглянемо перелік ознак (за О. Сергєєнковою [116]), за якими можна визначити наявність здібностей до певного виду діяльності: 1) високий темп оволодіння відповідним видом діяльності; 2) вміння активно переносити навичку, сформовану в процесі діяльності, на інші аналогічні ситуації; 3) індивідуальна неповторність виконання діяльності; 4) висока мотивація та прагнення до виконання цієї діяльності, іноді навіть всупереч обставинам; 5) енергетична економність виконання діяльності; 6) висока результативність діяльності. Таким чином, беручи до уваги всі вищеперераховані ознаки, можна цілісно та ґрунтовно підійти до проблеми встановлення наявності здібностей до того чи іншого виду діяльності.

Нині науковці обґрунтували кілька класифікацій видів здібностей: за сферою вияву (загальні та спеціальні), за рівнем застосування (навчальні та творчі), за видом мислення (теоретичні та практичні). Коротко охарактеризуємо кожен вид здібностей.

Загальні здібності уможливають успішне виконання різних видів діяльності. Вони вимагають прояву високого рівня інтелекту, напруженої розумової діяльності. *Спеціальні здібності* виявляються у певній сфері діяльності людини: спорті, математиці, малюванні, музиці тощо. В одній людині загальні й спеціальні здібності можуть поєднуватися. *Навчальні здібності* репрезентовані швидким і якісним засвоєнням знань, виробленням умінь і навичок, але не передбачають оригінальності продуктів діяльності. На відміну від навчальних, *творчі здібності* охоплюють створення людиною оригінальних, нестандартних продуктів діяльності. Навчальні здібності є основою формування творчих. Розрізняють також теоретичні та практичні здібності. *Теоретичні здібності* пов'язані з функціонуванням у людини теоретичного, абстрактного мислення. Люди, у яких добре розвинений окреслений вид здібностей, здатні досягати значних успіхів у науковій діяльності. *Практичні здібності* виявляються в наявності та переважанні в діяльності практичного, наочно-дійового мислення. Люди з практичними

здібностями часто зреалізовані практичними справами у сферах торгівлі, виробництва тощо. Зазначимо, що кожен вид здібностей може досягати різного рівня прояву та виявлятися як у ранньому, так і в зрілому віці [116].

Оскільки наше дослідження зорієнтоване на музичне спрямування, більш детально розглянемо особливості прояву музичних здібностей. Виходячи з наведеного вище, *музичні здібності* – це вид спеціальних здібностей, що забезпечує успішне виконання музичної діяльності людини. Кожен науковець, який займається дослідженням аналізованої тематики, розробляє свою оригінальну класифікацію музичних здібностей. Так, наприклад, Б. Теплов [70, с. 27] виділяє 3 групи музичних здібностей: *відчуття ладу*; *музично-слухові уявлення* (внутрішній слух) і *музично-ритмічне відчуття*. Як бачимо, дослідник зосередив свою увагу на основних видах музичних здібностей, які є необхідною основою успішного виконання музичної діяльності та, водночас, складають ядро музикальності [68].

О. Лучініна [70, с. 28], під час роботи над «Картою музичних здібностей», використала таку класифікацію музичних здібностей, до складу якої ввійшли: музичний слух, музично-ритмічна здібність (відчуття ритму), музична пам'ять, музичне мислення, рухові здібності, музикальність. Таким чином, класифікація музичних здібностей за О. Лучініною є розширеним варіантом попередньої класифікації. Л. Бочкар'єв [68, с. 87] стверджує, що дослідники, які намагаються розширити «ядро» музикальності, роблять це за рахунок додавання спеціальних здібностей, що не є загальними стосовно усіх видів музичної діяльності. Так, наприклад, не можна вважати немусикальною людину, яка не має розвиненої музичної пам'яті. Відповідно до теорії Б. Теплова, музично-слухові уявлення, що входять у структуру ядра музикальності, є основою для розвитку вищих форм музичної пам'яті й уявлення. Цей факт свідчить про те, що музично-слухові уявлення є необхідним і достатнім компонентом загальних музичних здібностей [118].

Отже, *музичні здібності* за Б. Тепловим – це певною мірою елементарні здібності, які пов'язані з відтворенням основ музики (гармонії, ритму,

мелодії). Проте на їхній базі в процесі оволодіння різними видами музичної діяльності формуються складні функціональні утворення (музична пам'ять, слухове уявлення тощо), які лежать в основі спеціальних видів музичної обдарованості (композиторської, виконавської) [119, с. 88]. У своїй роботі ми будемо використовувати класифікацію музичних здібностей за Б. Тепловим.

Узагальнюючи опрацьовану нами літературу, а також власний досвід, приходимо до висновку, що дві людини, які мають умовно однакові задатки, не завжди можуть досягти однакових успіхів у певній галузі діяльності. Для того, щоб виявити причину, що спродукувала подібне явище, необхідно з'ясувати механізми еволюції здібностей.

В основі розвитку будь-яких здібностей лежать задатки. *Задатки* потрактуємо як вроджені передумови розвитку здібностей особистості: анатомо-фізіологічні особливості нервової системи, мозку, аналізаторів, що обумовлюють природні індивідуальні відмінності між людьми. Зазначимо, що наявність певних задатків не гарантує розвиток здібностей, а є лише однією з умов їхнього формування. Задатки репрезентуються в діяльності. *Нахили* – це перша й найбільш рання ознака обдарованості, яка прослідковується у прагненні людини до певної діяльності. Наступним фактором формування та розвитку здібностей є *позитивний вплив соціального середовища*, у якому виростає особистість (роль наставника, що сприяє накопиченню первинних знань і розкриває задатки, а також наявність необхідних матеріальних речей).

Велике значення у виявленні та розвитку здібностей мають знання та *врахування сензитивних періодів* формування певних функцій людини. Варто також звертати увагу на обставини, у яких може проявитися чи не проявитися певна здібність. Так, наприклад, у житті однієї людини музика залунала саме тоді, коли були сприятливі обставини для її сприймання і цим справила на неї глибоке враження, тоді як інша людина була до цього не готова через хворобу чи втому. Обов'язковою умовою прояву, розвитку

здібностей особистості є також її *власна активність* [116] (оскільки жодна здібність не зможе проявитися за відсутності відповідної діяльності).

Таким чином, у випадку, коли дві людини мають умовно однакові задатки, але досягають різного успіху в певному виді діяльності, можна стверджувати, що в житті однієї особи вищезазначені фактори були зреалізовані більш продуктивно, ніж в іншій особі. Відзначимо деякі моменти, що можуть негативно вплинути на результат формування, прояву здібностей: 1) відсутність або недостатня розвиненість задатків для оволодіння певним видом діяльності; 2) відсутність у людини бажання займатися певною діяльністю; 3) відсутність поряд компетентного наставника, коуча, який би ознайомив із особливостями діяльності, а також вчасно виявив задатки; 4) відсутність або недостатня сформованість матеріально-технічної бази, необхідної для опанування певного виду діяльності; 5) неврахування сензитивних періодів, що сприяють продуктивному засвоєнню відповідної інформації в певному віці людини; б) відсутність чи низька динаміка активності людини.

Термін «обдарований» уперше був використаний А. Треєм у 1839 році у значенні «геній». Щодо сутності, яка вкладається в поняття «обдарованість», існує дві протилежні точки зору: соціальна та генетична. Представники першої точки зору (Дж. Локк, К. Гельвецій) вважають, що більшість людей народжуються з однаковими розумовими здібностями, а різниця у їхньому рівні зумовлена нетотожністю життєвих умов. Прихильники другої точки зору (Ф. Гальтон, Р. Стернберг) стверджують, що обдарованість – це вроджене і досить рідкісне явище, що має спадковий характер (переходить від батьків або через покоління). Із метою розв'язання такої суперечності можна ввести два поняття: «потенційна обдарованість» та «актуальна обдарованість». У такому випадку слід вважати, що потенційна обдарованість стосовно різних видів діяльності властива багатьом людям, тоді як актуальну обдарованість має незначна кількість осіб. Ураховуючи дану інформацію, науковці Л. Липова, Л. Морозова та С. Ренський [120,

с. 10] пропонують у практичній роботі з обдарованими дітьми замість поняття «обдарована дитина» використовувати словосполучення «ознаки обдарованості» або «дитина з ознаками обдарованості». У своїй роботі ми уникаємо введення подібних понять. Проте під терміном «обдарований студент» розуміємо не лише молоду людину, яка проявила свою обдарованість, але й ту особистість, що не встигла себе репрезентувати (з тих чи тих причин), хоч і має прихований потенціал.

Переважна більшість сучасних науковців не дотримуються протилежних позицій та не є прихильниками вищезгаданих точок зору. Дослідники вважають обдарованість властивістю особистості, яка проявляється за певних умов і забезпечує успіх в оволодінні певним видом діяльності.

Розглянемо особливості формулювання визначення поняття «обдарованість» деякими авторами. Так, О. Антонова [83] *обдарованість* трактує як вищий рівень розвитку здібностей, що супроводжується значними досягненнями в певній галузі діяльності; як системна якість психіки особистості, що здатна розвиватися впродовж життя і визначає можливість досягнення людиною більш високих результатів в одному чи кількох видах діяльності порівняно з іншими людьми. М. Таллібуліна [73, с. 19–20] стверджує, що обдарована людина орієнтована не стільки на результат, скільки на процес виконання діяльності, процес досягнення результату. На основі проаналізованої літератури дослідниця створила «психологічний портрет» музично обдарованої дитини, де основними компонентами є висока мотивація та пізнавальна потреба, а також значний рівень самостійності. Б. Теплов [121, с. 20] вважає, що обдарованість – це своєрідне поєднання здібностей особистості, від яких залежить досягнення успіху під час виконання певної діяльності. При цьому вчений наполягав на тому, що не можна говорити про обдарованість взагалі, а необхідно розглядати обдарованість до певного виду діяльності [122, с. 158]. У своїх роботах науковець С. Фурдуй [122] спирається на визначення поняття «обдарованість» як якість психіки, що постійно розвивається протягом життя

та сприяє досягненню людиною більш високих результатів у певних видах діяльності порівняно з іншими людьми. Таким чином, на сьогодні кожен дослідник, який займається вивченням проблеми обдарованості, має своє бачення даного питання та формулює власне визначення поняття «обдарованість». Проте у своїй роботі ми будемо дотримуватись трактування поняття «обдарованості» за О. Антоною, оскільки, на наш погляд, воно найбільш повно відображає його сутність [115, с. 18].

Природа виникнення та прояву обдарованості цікавила багатьох науковців. Ще у минулому столітті англійський вчений Ф. Гальтон пояснював обдарованість фактором спадковості. Прослідковуємо й інші спроби з'ясувати природу обдарованості. Так, Ц. Ломброзо у власній теорії стверджував, що талановита чи геніальна людина нагадує психічно хворого, оскільки ознаки прояву обдарованої людини виходять за межі встановлених норм звичайних людей [38, с. 153]. Інші науковці природу обдарованості пояснювали по-своєму: знаходили закономірні зв'язки між обдарованістю дітей і віком їхніх батьків, між глибоким, сильним коханням батьків і талановитістю дітей, черговістю народження дітей та рівнем їхньої обдарованості, інтелектуальним розвитком батьків тощо. Кожна теорія підтверджувалася фактами із життя [38, с. 154]. Б. Теплов висловив власне бачення природи обдарованості, сутність якої полягає в наявності відповідних задатків у людини (теорія задатків) [38, с. 154]. Дослідник наголошував: чим вище рівень розвитку задатків, тим яскравіше проявляється обдарованість. Численні приклади з життя дають нам змогу стверджувати, що наявність обдарованості (особливо її високого рівня) проявляється ще в дитинстві без будь-якого цілеспрямованого втручання дорослих [38, с. 155]. Отже, єдиної думки щодо природи виникнення обдарованості нині не існує. Проте дослідник О. Кульчицька [38] стверджує (і ми з нею погоджуємося), що природа кожному людину наділяє певними обдаруваннями в тій чи тій галузі діяльності та відповідного рівня розвитку. Соціум, у який попадає особистість, має виявити уважність до її інтересів,

допомогти знайти та зрозуміти своє призначення [38, с. 160], а також створити сприятливі умови для розвитку обдарувань. Таким соціальним оточенням для дитини, у першу чергу, є батьки та педагогічний колектив школи. Щодо молоді студентського віку, то на момент вступу до ЗВО, кожен абітурієнт має чітко знати в якій галузі він обдарований і ступінь вираження цього обдарування, а також спрямовувати свої зусилля на розвиток природних задатків задля власної та суспільної користі.

Таким чином, для якісної підготовки музично обдарованого вчителя необхідно створити такі умови навчально-виховного процесу в сучасних школах, за яких майбутні студенти матимуть змогу проявити та певною мірою розвинути власні здібності й обдарування, а також обрати майбутню професію відповідно до природних даних.

У процесі наукового аналізу джерел визначено, що науковці виділяють два види обдарованості: *загальну* та *спеціальну* [89, с. 8; 38, с. 151]. Відповідно до цієї класифікації під *загальною обдарованістю* розуміють природній інтелектуальний, творчий потенціал, який може виявитись у будь-якому віці людини протягом її життя. Історія має приклади, коли обдарованість розкривалася в дитячому віці. Таких дітей ми називаємо вундеркіндами. В інших людей обдарованість заявляє про себе в юнацькі чи навіть зрілі роки [38, с. 151]. Активність осіб зі *спеціальним обдаруванням* має специфічну спрямованість (у певній галузі науки, техніки, мистецтва тощо). Спеціально обдарована особистість ніби ізолює себе від інших сфер діяльності та зосереджує увагу лише на певному напрямі своїх інтересів: музика, спорт, мова, математика тощо [38, с. 151]. З метою систематизації й узагальнення накопиченої інформації частина вчених виділяють критерії, що стали основою більш детальної класифікації обдарованості. Так, авторський колектив на чолі з А. Капською [123, с. 299] розрізняє такі види обдарованості: 1) за широтою прояву – загальна та спеціальна; 2) за типом передбачуваної діяльності – академічна, інтелектуальна, художня, творча, психомоторна (спортивна), організаторська тощо; 3) за інтенсивністю вияву

підвищеної готовності до навчання – обдаровані, високообдаровані, особливо обдаровані (вундеркінди і таланти); 4) за видом прояву – явна й прихована; 5) за темпом психічного розвитку – обдаровані з темпом розвитку, що відповідає віку особистості чи значно випереджає його; 6) за віковими особливостями прояву – стабільні та вікові тощо.

Узагальнюючи інформацію щодо різних видів класифікацій обдарованості, враховуючи власні спостереження, ми дійшли висновку, що існує два види обдарованості – загальна та спеціальна (яка, у свою чергу, поділяється на музичну, художню, спортивну тощо). Для характеристики кожного виду обдарованості достатньо визначити його приналежність до загальної чи спеціальної групи та зазначити його специфічні особливості (у тому числі, вікові й індивідуальні особливості прояву особистості, якій вони притаманні).

Таким чином, музична обдарованість – вид спеціальної обдарованості, яка має вроджену природу та характеризується своєрідним поєднанням музичних здібностей особистості, креативності, емоційно-психологічного стану, свідомої спрямованості до музичної діяльності та наполегливості, що допомагає досягти значних успіхів у творчості [76]. Аналіз відповідної літератури показав, що на сучасному етапі розвитку людства питання щодо природи музичної обдарованості залишається відкритим. Кожен дослідник має власну думку. Проте у нашому дослідженні ми будемо дотримуватися тієї точки зору, що музичні здібності й обдарованість є вродженою особливістю особистості, що проявляється та розвивається в діяльності, а також є необхідною умовою її успіху [124, с. 56].

На основі сутності поняття «обдарованість» за О. Антоною [15] нами було сформульоване власне визначення поняття «музична обдарованість». Отже, під *музичною обдарованістю* ми розуміємо вищий рівень розвитку музичних здібностей і системну якість психіки особистості, що за певних умов розвивається впродовж життя і визначає можливість досягнення більш високих результатів у музичній діяльності порівняно з іншими.

Проблемою вивчення обдарованих студентів займається когорта сучасних науковців: Т. Бикова (м.Запоріжжя) [19], О. Антонова (м.Житомир) [14; 83; 15; 16; 17; 125; 126], Л. Прокопів (м.Івано-Франківськ) [127], О. Антоненко (м.Коростишів) [128], І. Періг (м.Тернопіль) [25], С. Фурдуй (м.Ізмаїл) [27; 122; 89; 129], І. Полубоярина (м.Харків) [71; 72; 130; 131; 132; 133; 134; 135] та ін. Проте визначення поняття «обдарований студент» у їхньому тлумаченні ми не виявили. Спираючись на досвід попередників, зміст поняття «*обдарований студент*» у нашому дослідженні трактується в контексті музичної обдарованості та визначається як особистість, якій притаманні високий рівень розвитку музичних здібностей, певні досягнення в музичній діяльності та потреба в їх реалізації [115, с. 19].

З'ясовуючи питання обдарованості, науковці часто намагалися встановити ті риси особистості, які відрізняють обдаровану людину від людини із посередніми здібностями. Так, О. Антонова, узагальнюючи досвід колег-науковців (В. Дружиніна [10], О. Зазимко [136], Н. Лейтеса [137], М. Холодної [138]), виділяє низку характерних проявів обдарованості в студентському віці: 1. Підвищений рівень абстрагування й узагальнення. 2. Динамічне зростання інтелектуальних і моральних сил та можливостей. 3. Критичність мислення. 4. Прагнення до самовдосконалення. 5. Посилення розумової діяльності. 6. Уміння передбачати наслідки діяльності. 7. Легкість засвоєння нових ідей і знань. 8. Комбінування знань оригінальними способами. 9. Комунікбельність, відкритість, дружелюбність, розвинене почуття гумору. 10. Надання переваги складним завданням. 11. Незалежність у висловлюваннях і поведінці тощо [139, с. 13; 140, с. 18].

Американський психолог Л. Сілвермен [141; 76], який займається вивченням обдарованих дітей, виділяє деякі їхні особливості. Зазначимо, що більшість перерахованих ознак характерні не лише для дитячого віку, але й для студентів: 1) поєднання дуже розвиненої довготривалої пам'яті та слабкої короткочасної, оперативної, механічної видів пам'яті; 2) прекрасне

розуміння змісту прочитаного може поєднуватися із труднощами в декодуванні букв і слів (може проявлятися під час вивчення іноземних мов); 3) легке опанування комп'ютера; 4) нерозбірливий почерк; 5) виконання складної, напруженої роботи якісніше порівняно зі звичайною, рутинною діяльністю; 6) надзвичайна допитливість (задають багато питань, але можуть бути нездатні до вивчення нецікавої для них інформації); 7) неорганізованість; 8) гострота спостережливості та розвиненість уяви (проте можуть бути дуже неуважними на заняттях); 9) енергійність, активність, здібність до тривалої й інтенсивної діяльності, але нездатність до виконання завдань, обмежених у часі (наприклад, тести) тощо.

Таким чином, кожен науковець, який складає систему рис, характерних для обдарованих студентів, спирається на власний досвід та на ті ідеї, що покладені в основу його дослідження. Проте переважна більшість учених у своїх характеристиках зупиняються переважно на розвитку і прояві загальних здібностей, обдарувань і не враховують специфіки розкриття в студентів музичної обдарованості. Таку закономірність порушила І. Полубоярина [131, с. 133], яка у своєму дослідженні зупинилася на властивостях особистості студентів музичних спеціальностей. Науковець стверджує, що музично обдаровані студенти характеризуються: 1) мотиваційно-творчою активністю та спрямованістю, що виявляється в допитливості, прагненні досягти високого виконавського рівня; 2) прагненням до самоосвіти, самовиховання й самоактуалізації; 3) наявністю потреби у високій оцінці власної діяльності; 4) здатністю аналізувати, порівнювати, виокремлювати головне, описувати явища, процеси, формулювати поняття, систематизувати й класифікувати навчальний матеріал; 5) наявністю творчих здібностей (властивість генерувати ідеї, фантазувати, схильність до критичності мислення, перенесення знань та вмінь у нові ситуації); 6) самокерованістю особистості (наявність цілеспрямованості, уміння планувати, корегувати, регулювати й оцінювати себе); 7) комунікативністю (уміння спілкуватися з іншими людьми,

наполягати на своїй думці, не допускати конфлікти в колективі) тощо. Зауважимо, що цей перелік особливостей музично обдарованих студентів не є вичерпним і може корегуватися результатами дослідження інших науковців.

Із метою підвищення рівня розвитку музичної обдарованості студентів, а також оптимізації їхньої професійної підготовки, І. Полубоярина [72] розробила нову теоретико-методологічну концепцію, відповідно до якої технологічна модель підготовки обдарованих студентів музичних спеціальностей має такі структурні компоненти: структурно-процесуальний, технологічний, акмеологічний. Значну увагу автор концепції приділяє акмеологічному компоненту. І. Полубоярина стверджує, що саме цей компонент передбачає сформованість і розвиток у музично обдарованих студентів потреби в *самореалізації та самоактуалізації* їхньої обдарованості, а також здатності до *рефлексії* з метою їхніх подальших звершень у галузі музичного мистецтва. Зазначимо, що необхідною умовою самореалізації особистості (на думку І. Полубояриної) є свобода. Тому ступінь самореалізації творчої молоді залежить від глибини її *особистої свободи*. Теоретичні ідеї науковця підтвердилися результатами дослідження, проведеного на базі Харківського національного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського. Протягом кількох років у педагогічному колективі Харківського ЗВО створювалось акмеологічне розвивальне середовище: заохочення творчої активності, самостійності, ініціативи, прагнення до успіху й інноваційного пошуку. Результати тривалого експерименту показали, що саме акмеологічне середовище сприяло виникненню у викладачів та обдарованих студентів прагнення до музичної творчості, професійного успіху й високих результатів музичної діяльності [72]. Таким чином, створення акмеологічного розвивального середовища (з усіма притаманними йому характеристиками) для виховання музично обдарованих студентів може стати потужним стимулом формування й розвитку їхньої творчої особистості.

Узагальнюючи раніше викладене, ми дійшли висновку, що у своїй роботі найбільш доцільним буде врахування специфічних особливостей особистості студентів із музичним обдаруванням (за І. Полубояриною [131]), а також їхніх вікових та індивідуальних особливостей. Таку позицію ми пояснюємо вагомим значенням музичної діяльності для формування особистості. Тому під час характеристики музично обдарованих студентів необхідно обов'язково враховувати специфіку їхньої діяльності [124, с. 57]. Проте наша робота спрямована на дослідження не просто музично обдарованого студента, а майбутнього педагога, який для якісного виконання своїх професійних обов'язків має володіти відповідними якостями. Кожен науковець, досліджуючи особливості педагогічної професії, висуває свої вимоги до особистості вчителя. Розглянемо деякі з них.

М. Фіцула [142, с. 14–20] переконаний, що сучасний вчитель української школи повинен: 1) любити рідну землю та український народ; 2) мати педагогічну вираженість (концентрація уваги на педагогічній діяльності та психологічній готовності до неї); 3) любити дітей; 4) глибоко знати свій навчальний предмет; 5) знати суміжні навчальні предмети; 6) уміти передавати знання іншим; 7) володіти державною українською мовою; 8) мати педагогічну мову та мислення (чіткість, логічність і впливовість думок на вихованців); 9) бути різнобічно ерудованим; 10) займатися самоосвітою; 11) володіти своєю емоційно-вольовою сферою; 12) мати педагогічну спостережливість тощо. Дослідник С. Максимюк [143] також займався вивченням питання професіограми сучасного вчителя й виділив такі вміння та якості, якими має володіти педагог для успішного здійснення своїх професійних обов'язків: 1) повне й глибоке засвоєння профільюючих наук; 2) знання та використання методик викладання певного навчального предмету; 3) вільне володіння загальними законами пізнання й методами наукового дослідження; 4) любов до дітей; 5) наполеглива праця. Проте найбільш професійно, на наш погляд, до класифікації якостей особистості педагога підійшла Т. Юзефавичус [144]. Усі якості вчителя науковець

поділила на чотири групи: домінантні, периферійні, негативні та професійно недопустимі. Домінантними вважаються такі якості, відсутність яких призводить до неможливості ефективного здійснення педагогічної діяльності. Периферійні якості не здійснюють вирішального впливу на ефективність роботи, однак сприяють її успіху. Наявність у педагога негативних якостей призводить до зниження ефективності педагогічної діяльності, а професійно недопустимих – до професійної непридатності.

Таким чином, наявність домінантних якостей у вчителя (або майбутнього вчителя) сприяє ефективній організації навчально-виховного процесу та є обов'язковою для кожного педагога. До таких якостей належать (за Т. Юзефавичус): соціальна активність, цілеспрямованість, урівноваженість, бажання працювати зі школярами, здатність швидко орієнтуватися в екстремальних ситуаціях, чесність, справедливість, сучасність, гуманність, ерудиція, педагогічний такт, толерантність і педагогічний оптимізм [144, с. 42–43]. Порівнюючи вищезазначені класифікації, можна стверджувати, що деякі риси особистості вчителя повторюються, проте перелік педагогічних якостей за Т. Юзефавичус є, на наш погляд, найбільш вдалим. Окрім того, розподіл особливостей особистості за іншими трьома групами (периферійні, негативні та професійно недопустимі) дозволяють кожному вчителю об'єктивно себе оцінити та за необхідності корегувати негативні явища.

Вивчаючи особистісні якості обдарованих студентів, деякі науковці звертають увагу на особливості поведінки досліджуваних осіб. Так, Л. Холлінгуорт [129, с. 307] виділила такі адаптивні проблеми соціального характеру обдарованої молоді: 1) ворожість до навчальних закладів (виникає в результаті невідповідності навчального плану їхнім здібностям); 2) конформність (відсутність схильності дотримуватися загальноприйнятих вимог, особливо якщо вони суперечать їхнім інтересам або здаються безглуздими); 3) занурення у філософські проблеми; 4) невідповідність між соціальним, інтелектуальним та фізичним розвитком. Науковець

Дж. Бінне [145], вивчаючи причини вразливості обдарованих осіб, також виділив деякі їхні проблемні аспекти: 1) прагнення до досконалості (бажання досягти вищого рівня розвитку за будь-яких умов); 2) відчуття незадоволеності (високий рівень самокритики, унаслідок чого виникає відчуття власної неадекватності та формується низька самооцінка); 3) нереалістичні цілі (ставлення студентом завищених цілей, яких складно досягти); 4) надчутливість (критичне ставлення до інших, висока чутливість та вразливість, постійна реакція на різні подразники, стимули); 5) потреба в увазі педагогів (через природну допитливість потребують постійної уваги з боку педагогів, батьків, друзів; така поведінка призводить до неприємностей у стосунках з іншими студентами); 6) нетерпимість (нетерпиме ставлення до студентів із нижчим рівнем інтелектуального розвитку) [129, с. 307–308].

Таким чином, результати напрацювань дослідників Л. Холлінгуорт і Дж. Бінне дають нам підставу стверджувати, що вищезазначені проблеми обдарованої молоді – це слабкі місця досліджуваних. Ми вважаємо, що наявність чи відсутність адаптивних проблем в обдарованих студентів залежить не лише від їхніх індивідуально-психологічних особливостей, але й від умов здійснення навчально-виховної діяльності, професійної компетентності викладацького складу. Знаючи сильні та слабкі сторони вихованців, педагоги вищої школи мають надавати їм відповідну психолого-педагогічну підтримку.

Розглянемо особливості професійних якостей, якими мають володіти викладачі для успішної організації роботи з обдарованими студентами: 1) морально-психологічна врівноваженість, стриманість, готовність та вміння зрозуміти студента; 2) використання творчого підходу в навчально-виховній роботі; 3) володіння змістом спеціальних навчальних програм; 4) володіння знаннями щодо природи й особливості вияву обдарованостей; 5) вміння спілкуватися з обдарованими студентами; 6) урахування в навчально-виховній роботі рівнів і галузей вияву обдарованості; 7) запровадження елементів нових технологій тощо [27, с. 183–184]. Зважаючи на

вищезазначене, можемо стверджувати, що викладачі педагогічних ЗВО для ефективної роботи з музично обдарованими студентами потребують якісної спеціальної підготовки (курси підвищення кваліфікації, семінари, тренінги тощо).

Проблемою обговорення багатьох наукових, науково-популярних статей тривалий час залишаються різні аспекти творчості. Така тенденція є свідченням актуальності цього питання. Проте кожен дослідник поняття «творчість» трактує по-своєму. Так, А. Давиденко [146, с. 84] під творчістю розуміє таку діяльність, яка гармонізує певну систему та виявляється у створенні оригінального продукту. Сучасні дослідники М. Савчин та О. Гірний [45, с. 45], аналізуючи низку джерел, приходять до висновку, що творчість – це багатогранний, непередбачуваний навіть для самої людини вид діяльності, засіб, де переважають активність особистості, новизна, концентрація волі, прояв оригінальності тощо. Науковці Т. Алексеєнко та Т. Равлюк [29, с. 115] творчістю називають складний процес глибокого внутрішньо особистісного хвилювання, яке пов'язане з прагненням вирішити проблему та усвідомити відсутність відповідного власного досвіду. Узагальнюючи підходи різних дослідників щодо змісту поняття «творчість», ми схилиємося до думки, що під *творчістю* необхідно розуміти діяльність людини, спрямована на створення нових, суспільно чи особистісно значущих цінностей через оригінальне бачення раніше створеного [111 с. 73].

Питання природи виникнення творчості також не має єдиного пояснення. Так, замислюючись над природою творчості, філософ А. Горальський [147, с. 45] приходять до висновку, що творчість з'являється тоді, коли є структурована та гармонійна взаємодія, співдія потреби й можливості, коли витвір цієї взаємодії знаходить своє визнання у світі. У окремих публікаціях джерела творчості визначаються відхиленнями в психічному здоров'ї людей. Італійський судовий психіатр Ц. Ломброзо ніколи не стверджував, що існує пряма залежність геніальності та душевної хвороби. Проте лікар зауважив: «Сивина та облісіння, худоба тіла, а також

погана м'язова та статевая діяльність, яка характерна для всіх психічно хворих людей, дуже часто зустрічається у великих мислителів» [10, с. 163]. Польський літературознавець Ян Парандовський вважає, що в основі творчості покладені звільнення від страждань та тяжких думок, компенсація ударів долі, матеріальної незабезпеченості, прагнення до незалежності (тобто творчість – це спосіб подолання первинної дезадаптації) [10, с. 141]. Ураховуючи вищезазначену інформацію щодо природи виникнення творчості й особливості педагогічної професії (необхідність вирішення нестандартних ситуацій, реалізація індивідуального підходу до учнів, щоденна суб'єкт-суб'єктна взаємодія з ними, проектування уроків і виховних заходів тощо), висновуємо, що студенти педагогічних ЗВО мають професійну необхідність займатися творчою діяльністю. Тому завдання викладачів – створити умови вихованцям для здійснення творчості, що допоможе їх емоційно розвантажити, адаптувати до особливостей педагогічної діяльності й водночас буде профілактикою психічних захворювань. Особливо актуальним питання організації творчих занять постає перед музично обдарованими студентами педагогічних ЗВО, які за своєю природою є гіперчутливими [111, с. 74].

Із метою ефективної організації творчого процесу музично обдарованих студентів необхідно чітко знати його етапи (стадії). Ця потреба пояснюється штучністю створення процесу творчості під час навчання та виховання молоді. Зауважимо, що творчість, яка відбувається природнім шляхом, кожного разу може проходити різні етапи (це залежить від багатьох факторів). Тому на сьогодні існує кілька варіантів стадій творчості за різними авторами. Розглянемо класифікацію стадій творчості за В. Зінченко, погляди якого ми поділяємо: 1) виникнення теми (з'являється почуття необхідності почати роботу, мобілізація творчих сил); 2) усвідомлення проблеми (створення образу проблеми, яку необхідно вирішити); 3) робота над вирішенням проблеми (людина часто відчуває своє безсилля перед проблемою; складається таке враження, що проблема її «захопила»);

4) виникнення ідеї, рішення (інсайт) (у людини виникає образ, у якому втілені всі її прагнення); 5) виконання творчого задуму (власне творчий акт) [148, с. 11]. Така деталізація етапів творчого процесу допомагає краще зрозуміти його особливості тим студентам, які не мають відповідного досвіду, якісніше організувати цей процес під час навчально-виховної діяльності. Проте необхідно також пам'ятати та враховувати в роботі індивідуальні особливості кожної творчої особистості, а також особливості організації різних видів музичної діяльності (виконавської, слухацької, композиторської, музичної режисури й диригентської).

Як уже зазначалося, кожна творча особистість має свої індивідуальні особливості. На основі власних спостережень, багаторічної творчої роботи з обдарованою молоддю дослідники склали перелік особистісних рис, які характерні для творчих студентів. Н. Дяченко [35, с. 46–47] дійшла висновку, що творчим особистостям притаманні такі риси: спостережливість, захопленість, здатність «зануритися» в себе, властивість думати просто про складні речі, висока інтенсивність генерування ідей, здатність критично оцінювати результати досліджень, широкий науковий світогляд, здатність виразно й логічно формулювати власні думки тощо. Узагальнимо, що чіткого загальноновизнаного переліку якостей творчих людей на сьогодні не існує. Цей факт можна пояснити складністю, багатогранністю самого творчого процесу, наявністю індивідуальних особливостей поведінки кожної творчої особистості, значним впливом характеру творчої діяльності. Дослідники С. Сисоєва [38] та А. Лук [149] визначили такі особистісні якості творчого вчителя: 1) високий рівень педагогічної креативності; високий рівень володіння навчальним предметом, який викладається; наявність психолого-педагогічних знань, умінь і навичок; розвиток творчих можливостей учнів [38, с. 40]; 2) високий рівень компетентності; прагнення до творчого пошуку; розвинуте педагогічне мислення; володіння педагогічною технікою; наявність інтуїції та педагогічного досвіду [149]. Зважаючи на особливості професійної діяльності студентів ЗВО, наявність у них музичного

обдарування, стверджуємо, що для їхньої творчої особистості наприкінці навчання мають бути характерними якості творчого вчителя, спеціальні музичні навички (управління уявою, здатність до імпровізації, гра в ансамблі, читання з аркуша, оволодіння прийомами композиції тощо) [50, с. 513]. Таким чином, викладач, який знає особливості творчої особистості музично обдарованих студентів педагогічних ЗВО, має змогу якісно організувати творчий процес, а також сприяти формуванню необхідних якостей майбутніх педагогів [111, с. 75].

Залежно від характеру людської діяльності В. Моляко [150, с. 32] виділяє такі види творчості: музична, образотворча, ігрова, навчальна, наукова, технічна, літературна, побутова, управлінська, військова, комунікативна та ситуаційна. Під *музичною творчістю* ми розуміємо діяльність людини в галузі музичного мистецтва, що спрямована на створення нових музичних творів, а також на нову інтерпретацію раніше створених музичних образів [111, с. 73–74]. Виразальний характер музичного мистецтва, його процесуальність, відсутність конкретності вимагають від музиканта фантазії, емоційної чутливості, творчої ініціативи, спостережливості й асоціативного мислення. Зазначені якості в музичній діяльності є професійно важливими [151, с. 56] та складають основу підготовки музично обдарованої особистості. Чутливість до музики сприяє виникненню музичної творчості, а процес перетворення чутливості студента на механізм творчості є предметом навчально-виховного процесу в музично-освітньому просторі [151, с. 56]. Участь студента у творчій діяльності у процесі навчання є вищим проявом, показником його особистої зацікавленості в цьому процесі, а також вимірюється продуктивністю та оригінальністю художнього мислення, розвитком фантазії, уяви, образної та асоціативної сфер. Студент, який займається музичною творчістю, схильний відходити від стереотипів мислення у вирішенні педагогічних і музичних завдань, а до того ж здатний створювати власні інтерпретації творів музичного мистецтва [48, с. 303]. С. Балей, Г. Костельник, Я. Ярема [152,

с. 18] та інші вчені, враховуючи останні досягнення різних галузей психології, розкрили головні компоненти творчого процесу: мислення, фантазія, інтуїція, натхнення. Музичне мислення тісно пов'язане з творчістю людини, з регіональними та національними особливостями культури, у якій розвивалась особистість. Якщо студент готується до професійної музичної діяльності, йому слід оволодіти різними видами музичного мислення на професійному рівні. Людина, яка систематично сприймає музику для власного задоволення, розвиває наочно-образне мислення. Під час виконання твору на музичному інструменті музикант осмислює звуки музики, координує свої рухи. Таким чином відбувається формування наочно-дійового мислення. Якщо студент займається композиторською діяльністю (пише музику), він використовує закономірності музичної логіки, опановує абстрактно-логічне мислення. Одночасне оволодіння трьома вищезгаданими видами музичного мислення свідчить про наявність високого рівня музичної підготовки особистості. Питання активізації творчого мислення студентів дослідник В. Онищук [153, с. 354] пропонує вирішити через використання проблемних ситуацій у навчально-виховному процесі. Точкою відліку в складному процесі активізації студентів може також стати імпровізація. Г. Філонов [154, с. 91] визначає поняття «імпровізація» як форму продуктивної художньої діяльності особистості, що має творче музичне мислення (здатність мислити звуками) головним своїм «інструментом». Саме імпровізація вимагає від педагогів та студентів усебічної підготовки, яка полягає в оволодінні різними видами музичної діяльності [50, с. 513].

Людська фантазія безмежна і тісно пов'язана з мисленням і творчістю. Тому закономірним є той факт, що музикант, перш ніж записати та відтворити свій музичний твір, подумки його уявляє [153, с. 354–355].

Науковець Г. Падалка [155, с. 117–119] головним компонентом творчого процесу вважає інтуїцію. Учена приходить до висновку, що інтуїтивний процес має свої особливості: 1) не передбачає будь-яких зусиль та

ускладнень; 2) супроводжується відчуттям упевненості у власних діях; 3) відрізняється швидкістю перебігу, відсутністю тривалих роздумів.

Створення художнього образу сприяє активізації інтуїції, уяви й емоційного забарвлення цього процесу. Значна роль тут належить натхненню, яке визначають як особливий стан людини, що характеризується зростанням почуттів, припливом енергії, високою зосередженістю уваги на об'єкті творчості, а також підсвідомим проникненням у предмет пошуку [155, с. 22]. Зауважимо, що саме наявністю натхнення творчі люди пояснюють свої значні досягнення в галузі мистецтва (у тому числі й музичного). Проте натхнення, на жаль, не завжди виникає за необхідності. Тому, з метою формування умінь займатися творчою діяльністю в будь-який момент (а не лише в моменти натхнення), музично обдарованому студенту потрібно навчитися керувати власною уявою. Педагоги та психологи, досліджуючи особливості творчої діяльності, пропонують два шляхи управління уявою: 1) за допомогою конкретного завдання впливати безпосередньо на свідомість і побічно на емоції; 2) впливати безпосередньо на емоції та побічно на свідомість [50, с. 513].

Отже, процес музичної творчості складний і неоднозначний. Здійснюючи підготовку музично обдарованих студентів до педагогічної роботи, доцільно, на наш погляд, на перших курсах навчання забезпечити їх набуттям практичних навичок музичної творчості. Згодом, під час проходження педагогічної практики, ці навички стануть базисом для формування педагогічного досвіду.

Викладач Житомирського державного університету С. Олійник [94] вивчала питання особливостей розвитку музично-творчого потенціалу майбутніх вчителів, умов його формування. Дослідник висловила думку про те, що наявність у студентів творчого потенціалу втрачає свій сенс без можливості їхньої відповідної реалізації. Науковець впевнена, що важливу роль у становленні творчо розвиненої особистості відіграють психолого-педагогічні умови, у яких здійснюється навчально-виховний процес

майбутніх педагогів: мотивація музично-творчої діяльності (С. Олійник визначає її головною умовою), стимулювання інтересу до творчості, формування пізнавальної самостійності, прийняття студентом творчої форми роботи на рівні особистої значущості, врахування індивідуальних особливостей вихованців під час складання для них музично-творчих завдань (добір власного супроводу, імпровізації різних жанрів, транспозиція, створення хорових обробок українських народних пісень, написання дитячих пісень і жанрових п'єс тощо), використання музичного творення як різновиду проблемного навчання [94]. Таким чином, в ефективній підготовці майбутніх педагогів музичного спрямування важливим є не лише наявність у них творчого потенціалу, але й певних умов для їхньої реалізації.

Зважаючи на коло проблем теми нашого дослідження, виникає необхідність з'ясувати зміст, особливості трактування поняття «музично-академічна творчість». За словником української мови поняття «академічний» має кілька значень: 1) академічний – стосовно до академії, здійснюваний нею; 2) академічний – навчальний; 3) академічний – суто теоретичний, абстрактний; 4) академічний – той, який дотримується встановлених традицій у мистецтві [156, с. 25]. О. Скрипченко [157] поняття «академічні здібності» тлумачить як здібності до відповідної галузі знань (у нашому випадку – здібності до музики). Проте визначення поняття «музично-академічна творчість» у процесі вивчення відповідної психолого-педагогічної літератури ми не зафіксували. Отже, у дисертаційній роботі ми будемо використовувати поняття «академічний» у значенні «навчальний» і тому *музично-академічна творчість* (у нашому розумінні) – це спеціально організована, цілеспрямована діяльність людини в галузі музичного мистецтва, що пов'язана з навчально-виховним процесом, спрямована на розвиток музичних здібностей і формування особистісних якостей обдарованих студентів педагогічних університетів [115, с. 20; 158]. Організація музично-академічної творчості залежить від умов, створених у вищій школі.

Проаналізувавши наукову літературу відповідного змісту, враховуючи власний досвід, ми виокремили позитивні фактори організації творчого процесу з музично обдарованими студентами: розвиненість у них музичного мислення, фантазії, інтуїції, потреби у творчій діяльності; заохочення і стимулювання студентів до творчості; використання різних видів діяльності (виконавської, слухацької, композиторської, режисерсько-постановочної тощо); наявність навичок управління власною уявою під час виконання творчої роботи; створення сприятливих психолого-педагогічних умов і відповідної матеріально-технічної бази. Ми вважаємо, що за наявності вищеперерахованих факторів, викладачі разом із музично обдарованими студентами можуть ефективно здійснювати творчу діяльність у педагогічному ЗВО [111, с. 75].

У період навчання обдарований студент проявляє свої сильні та слабкі сторони, які необхідно враховувати під час його діяльності. Серед особливостей музично обдарованих людей – постійна потреба у творчості. Враховуючи цей факт, під *вихованням обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості* розуміємо створення сприятливих педагогічних умов для стимулювання самовиховання обдарованої особистості в процесі музично-академічної творчості у ЗВО.

Узагальнюючи попередній матеріал, стверджуємо, що роботу викладачів із музично обдарованими студентами педагогічних ЗВО варто зорієнтувати на такі напрями: 1) ознайомлення студентів із механізмом творчості; 2) створення для них сприятливих умов, що уможливають здійснення творчої діяльності (музичної та педагогічної); 3) мотивація студентів до занять музично-академічною творчістю; 4) спрямування діяльності вихованців на організацію ефективної творчої роботи у галузі музичного мистецтва.

1.2. Науково-педагогічні підходи та принципи виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості

Досвід сучасних педагогів свідчить про те, що творчий процес виховання обдарованих студентів потребує спеціальних умов і врахування особистісних рис майбутніх учителів (їхніх сильних і слабких сторін). Проте для ефективної організації виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості необхідно також знати та забезпечувати реалізацію провідних науково-педагогічних підходів і виховних принципів.

Обговорення вищезазначеного питання варто почати насамперед зі з'ясування суті основних понять. У сучасних словниках поняття «підхід» визначають як сукупність прийомів та способів розгляду чого-небудь, впливу на кого-небудь або що-небудь, ставлення до кого-небудь або чого-небудь [159, с. 471; 160, с. 521]. Саме таке тлумачення поняття «підходу» ми використовуємо в нашому дослідженні. В процесі аналізу психолого-педагогічних джерел відповідного спрямування, нами було відзначено той факт, що питання підходів до виховання широко висвітлено в сучасній літературі. Проте визначення поняття «підхід до виховного процесу» формулюється нечасто. Так, науковець С. Максимюк [143] у своїй педагогічній роботі висловлює думку про те, що низка вчених характеризує підхід до виховного процесу як виділення головного в педагогічному явищі. Досить дискусійною є думка Р. Сопівника [161], який вважає підходом у вихованні та навчанні сукупність методів, форм, прийомів і засобів впливу на студентів, за допомогою яких відбувається виховання та навчання молоді. У своїй роботі ми будемо дотримуватися того погляду, що *підхід до виховного процесу* – це виділення в педагогічному явищі головного, що впливає на організацію та результати виховної діяльності, а також визначає сутність і методи взаємодії педагогів і вихованців.

Питання особливостей підходів до освітнього процесу тривалий час вивчалось багатьма науковцями й має чисельні напрацювання, які умовно розподілимо на кілька напрямів дослідження: 1. Історичний аспект (Р. Сопівник) [161]. 2. Підходи до виховання дітей дошкільного та шкільного віку (В. Крутецкий [162], В. Рибалка [163], С. Сисоєва [38], О. Феоктистова [164]). 3. Підходи до виховання студентської молоді (Т. Нечаєва [24], І. Періг [25], О. Черноморова [24]). 4. Підходи до навчання дітей різного віку (О. Гаврилов [165], З. Ікуніна [166], С. Максимюк [143], Т. Степанова [167]). 5. Підходи до навчання студентів (О. Антонова [16; 17], В. Володько [168], Г. Голубова [98], С. Гончаренко [168]). 6. Підходи до навчання майбутніх учителів музики (Т. Брова [104]). Найдинамічніший науковий дискурс виявлено щодо питання особливостей підходів до навчання й виховання дітей різного віку. Проте оскільки наше дослідження спрямоване на вивчення підходів до виховання майбутніх учителів у процесі музично-академічної творчості, їхньої обдарованої особистості, а особливості організації навчально-виховного процесу дітей і студентів мають суттєві відмінності, розглянемо лише ті теоретико-прикладні публікації, які стосуються молоді студентського віку.

Досліджуючи психологічні умови розвитку творчої обдарованості студентів технічного напрямку освіти, І. Періг [25] виокремлює *особистісний, визначально-актуалізуючий підхід*, підґрунтям якого є такі основні твердження: 1. Поняття «творча особистість студента» розглядається як система певних психологічних властивостей, що розвиваються, актуалізуються й визначаються в діяльності та професійній підготовці. 2. Розробка і використання комплексу методів усвідомлення, визначення творчого потенціалу молоді, що передбачає дослідження особливостей обдарованого студента, а також визнання його творчого досвіду як основи професійної підготовки. Такий підхід дозволяє прогнозувати успіхи студентів, сприяє реалізації їхнього творчого потенціалу в навчальному процесі, професійній діяльності. 3. Актуалізація й самоактуалізація творчої

обдарованості особистості, визначення її потенційних можливостей. Вибір форм, засобів і методів реалізації творчого потенціалу відповідно до здібностей студента. 4. Обов'язкова реалізація підходу в програмі навчально-виховної роботи (у меті, змісті, методах) із обдарованою молоддю в межах вищих технічних навчальних закладів.

Дослідники Т. Нечаєва та О. Черноморова [24, с. 9], працюючи над питанням психолого-педагогічних особливостей роботи з обдарованими студентами в різних напрямках освіти, дійшли висновку, що з метою ефективної організації навчально-виховної роботи з обдарованою молоддю необхідно використовувати *індивідуалізований підхід*. На думку вчених, цей підхід дозволить викладачеві вчасно помітити риси обдарованості в студентів і розвинути їх. Отже, для якісного впровадження індивідуалізованого підходу педагог вищої школи має бути спеціалістом не лише з власного навчального предмету, але й стати досвіченим практичним психологом для своїх вихованців.

Прихильниками індивідуалізованого підходу до процесу навчання студентів є С. Гончаренко та В. Володько [168, с. 69]. Дослідники вважають, що завдяки індивідуалізації максимально враховуються особистісні якості кожного, визначаються перспективи гармонійного розвитку, вдосконалення особистості, а також добираються засоби, які б компенсували наявні недоліки, допомагали майбутнім фахівцям знайти індивідуальний стиль діяльності.

Сучасний науковець Г. Голубова [98] – один із дослідників питання особливостей розвитку педагогічної обдарованості студентів – висловлює думку про необхідність дотримання *інтегративного підходу* в процесі підготовки майбутніх учителів, який реалізується у відповідних педагогічних умовах: 1. Створення у ЗВО педагогічно орієнтованого творчого середовища, що спрямоване на вдосконалення професійних якостей викладача, а також на виявлення й розвиток педагогічної обдарованості студентів. Автор вважає, що саме в такому середовищі відбувається творча співпраця, взаємодія

викладача й майбутніх педагогів. 2. Стимулювання у студентів позитивного ставлення до педагогічної роботи як особистісної цінності (позитивне ставлення до майбутньої професійної діяльності забезпечить стійкий інтерес обдарованих студентів до фахових знань, сприятиме розвитку їхніх педагогічних здібностей). 3. Залучення педагогічно обдарованих студентів до творчої професійно орієнтованої навчально-пізнавальної роботи.

Досвідчений педагог, автор чисельних напрацювань у галузі підготовки обдарованих студентів педагогічних навчальних закладів О. Антонова [16, с. 21] запропонувала власну «Концепцію роботи з обдарованою студентською молоддю», що спирається на *системний підхід* до вивчення педагогічних явищ і процесів. Сутність концепції можна викласти в трьох основних твердженнях: 1. Обдарованою є майже кожна людина. Завдання педагога – допомогти особистості виявити й розвинути її обдарованість. 2. Розвиток обдарованості майбутнього спеціаліста потребує створення відповідних умов (системи) у навчальному закладі: виявлення та підтримка обдарованої молоді, розвиток і реалізація її здібностей, стимулювання творчої діяльності студентів і викладачів, активізація навчально-пізнавальної діяльності вихованців. 3. Реалізуючи свій потенціал у процесі навчання, майбутні вчителі набувають досвіду розпізнавати й розвивати обдарованість учнів. Дотримання системного підходу під час навчально-виховної, наукової, практичної роботи з обдарованими студентами спрямоване на реалізацію *особистісного та діяльнісного підходів*, що сприяє формуванню ґрунтовних знань, умінь і навичок, розвитку педагогічної обдарованості, творчого мислення майбутнього педагога, а також спонукає його до творчої самостійної пошукової діяльності, розквіту його творчих можливостей.

Вивчаючи питання формування творчої активності майбутнього вчителя музики, Т. Брова [104] схиляється до думки, що в основі творчої діяльності студента музичного напрямку підготовки лежить *комплексний, системний підхід* до формування його мислення, умінь, навичок, професійної орієнтації

та духовної культури [104, с. 105]. Необхідність дотримання системного підходу до навчання студентів-музикантів автор пояснює самою природою музики, яка є певною системою, цілісністю. Ця система містить низку взаємозалежних компонентів [104, с. 104]. Із думкою Т. Брової погоджується Б. Критський [169, с. 89], який переконаний, що в музиці немає і не може бути суто тембральних, динамічних і висотних відносин, оскільки ми сприймаємо їх у єдності.

Визначимо основні складники організації навчального процесу майбутніх учителів музики з точки зору системного підходу (за Т. Бровою [104]): 1. Поєднання високопрофесійного показу викладача із творчою активністю студента у вирішенні навчально-пізнавальних завдань. У результаті такого поєднання пізнавальна активність вихованців підвищується та стає більш продуктивною. 2. Створення проблемних ситуацій. На заняттях із музичних дисциплін виникнення проблемних ситуацій можна організувати у формі пошукових творчих завдань (наприклад, самостійний аналіз студентів вокально-хорового звучання), вибору засобів управління вокально-хоровим звучанням тощо. Такий підхід до організації навчальних занять сприятиме створенню ситуації творчого пошуку [169, с. 103]. 3. Цілісність сприймання музики. Така властивість сприймання забезпечується системою, що складається з вуха, нервових шляхів, моторних ланок, відповідних ділянок у центральній нервовій системі. 4. Розвиток музичного слуху і його компонентів: вокального, динамічного, темпового та метро-ритмічного [169, с. 104]. 5. Формування уміння оперувати поняттями. Найбільш вдале засвоєння студентами основних понять здійснюється на практичних заняттях із музичних дисциплін та на суміжних дисциплінах. 6. Розвиток міжсистемних знань як результат і засіб формування узагальнених знань і умінь, їх використання на практиці [169, с. 105]. 7. Формування в студентів уміння самостійно здійснювати близьке й далеке внутрішньосистемне (внутрішньопредметне) та міжсистемне (міжпредметне) перенесення знань і

умінь у нову ситуацію [170, с. 52], що є початком формування творчої діяльності [169, с. 105].

Таким чином, на сьогодні науково обґрунтовано кілька підходів до виховання студентської молоді, серед яких: особистісний, визначально-актуалізуючий (І. Періг [25]); індивідуалізований (С. Гончаренко та В. Володько [168], Т. Нечаєва та О. Черноморова [24]); інтегративний (Г. Голубова [98]); системний, особистісний, діяльнісний (О. Антонова [16]); комплексний, системний (Т. Брова [104]) тощо. Аналіз сутності вищезазначених підходів дає нам підстави стверджувати, що під час визначення кожного з них автори керувалися власним досвідом, а також професійною спрямованістю своїх вихованців (технічна, педагогічна, музична тощо). Деякі науковці розглядали підходи до виховання студентів лише з одного боку, що, на нашу думку, є недопустимим під час дослідження виховання обдарованої молоді в процесі музично-академічної творчості. Т. Брова різнобічно окреслила визначення підходів до виховання студентів. Проте зміст її комплексного, системного підходу має суто музичну специфіку. Наше дослідження спрямоване на вивчення особливостей виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості різних напрямів підготовки (не лише музичного напрямку), тому спиратися у своїй роботі на підходи визначені Т. Бровою ми не можемо. Найбільш вдалим, на наш погляд, виявилось обґрунтування «Концепції роботи з обдарованою студентською молоддю» О. Антонової, яка у своїй практиці послуговується системним підходом до навчання, що передбачає реалізацію особистісного й діяльнісного підходів. Ми вважаємо, що ідеї О. Антонової близькі до специфіки нашого дослідження і тому можуть бути використані для власних подальших наукових розробок.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що питання підходів до виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості на сьогодні залишається не дослідженим. На основі аналізу змісту поняття «підхід до виховного

процесу» (у нашому трактуванні), а також ураховуючи особливості виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості, з'ясовано, що *підхід до виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості* – виокремлення в педагогічному явищі головного, що впливає на організацію й результати виховної діяльності, а також визначає сутність, методи взаємодії педагогів і вихованців у процесі музично-академічної творчості. Зважаючи на теоретичні положення О. Антонової щодо підходів до навчання студентів, природу музики (як певної системи) (за Т. Бровою та Б. Критським), а також сутність поняття «підхід до виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості», визначимо основний підхід до виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості як *системний*, який реалізується в *особистісному, діяльнісному та компетентнісному підходах*. Основним підходом до виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості ми визначили *системний підхід*, оскільки процес виховання музично обдарованих студентів педагогічних ЗВО є системою взаємопов'язаних елементів необхідних, достатніх і обов'язкових для її ефективної роботи. Тому з метою якісної підготовки майбутніх учителів доцільно використовувати особистісний, діяльнісний, компетентнісний підходи водночас.

Розглянемо особливості кожного підходу. *Особистісний підхід* об'єднує такі аспекти: 1. Постійне вивчення і врахування індивідуальних особливостей особистості студента (темперамент, характер, погляди, смаки, звички), його особистісних якостей (мотиви, установки, інтереси, спрямованість, ставлення до життя, життєві плани тощо). 2. Діагностика наявності музичної обдарованості та досвіду творчої діяльності, встановлення рівня їхнього розвитку, потенціалу. 3. Створення умов для розкриття ресурсу кожного вихованця відповідно до його природних задатків на основі попередньої діагностики. 4. Гуманне й толерантне ставлення до кожної творчої музично обдарованої особистості, виховання у студентів відповідного ставлення до

інших. 5. Формування в майбутніх педагогів навичок самостимулювання до творчої діяльності.

Беззаперечним є той факт, що особистість не зможе розкрити свій творчий потенціал, якщо вона не буде залучена до відповідної діяльності. *Діяльнісний підхід* характеризується такими напрямками роботи: 1. Заохочення студентів до виконання різних видів музичної діяльності (виконавська, слухацька, композиторська, музична режисура й диригентська). 2. Участь вихованців у плануванні, організації, проведенні творчих заходів. 3. Заохочення професорсько-викладацького складу до участі у майстер-класах музичного, педагогічного, психологічного, методичного та інших напрямів із фахівцями інших закладів освіти. 4. Стимулювання й підтримання в студентства інтересу до певних видів музичної діяльності, сприяння в досягненні творчих успіхів.

Компетентнісний підхід передбачає: 1. Створення умов для формування в студентів якостей творчого вчителя засобами музичного мистецтва. 2. Підвищення рівня майстерності викладачів для роботи із творчими музично обдарованими студентами різних напрямів підготовки педагогічних закладів освіти. 3. Постійне урізноманітнення, оновлення змісту, форм і методів виховання, що передбачає врахування індивідуальних особливостей кожного студента. 4. Формування в молоді професійно важливих знань, умінь, властивостей, якостей творчої особистості педагога. 5. Здійснення систематичного виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості, поступове підвищення вимог до їхньої діяльності. 6. Забезпечення єдності вимог до студентів із боку викладачів. 7. Урахування особливостей організації різних видів музичної діяльності під час виховання обдарованої молоді. 8. Створення сприятливих умов у навчально-виховному процесі для здійснення музично-академічної творчості.

Поняття «принципи виховання» не має чітко встановленого трактування. Так, М. Фіцула [171] розглядає принципи виховання як керівні положення, які відображають загальні закономірності виховного процесу та визначають

вимоги до методів і змісту організації виховання. Дослідник А. Кузьмінський [172] принципом виховання вважає основу, вихідне твердження, що становить фундамент змісту, форм, методів, прийомів та засобів виховання. В. Ортинський [173] витлумачує принципи виховання як основні положення, що ґрунтуються на закономірностях виховання та визначають загальне спрямування виховного процесу, вимоги до його організації, змісту й методики. Аналізуючи вищенаведені визначення, ми дійшли висновку, що *принципами виховання* доцільно називати основні, вихідні положення, які відображають загальні закономірності виховного процесу та визначають вимоги до змісту, форм, методів, прийомів і засобів виховання [115, с. 22–23]. Саме таке формулювання цього поняття ми будемо використовувати в нашому подальшому дослідженні. Науковець І. Підласий [174] висловив думку про те, що принципи виховання мають відповідати певним вимогам: комплексність, обов'язковість і рівнозначність. Проте В. Ортинський [173] вважає неодмінним до цього переліку додати гуманність, системність, особистісну спрямованість. Дотримання вищезгаданих вимог сприятиме комплексному впливу на кожного студента зокрема та студентський колектив загалом, а також забезпечить застосування системного підходу до виховання. Зауважимо, що на думку В. Ортинського немає головних і другорядних психолого-педагогічних вимог до принципів виховання, вони усі є обов'язковими та рівнозначними. Тому дотримання вимог одного з принципів передбачає безперечне виконання вимог інших принципів, причому не механічного їх використання, а творчого, з урахуванням педагогічної майстерності викладача, індивідуально-психологічних особливостей студентів, конкретної виховної ситуації. Порушення цього правила, а також недотримання принципів виховання значно знижує ефективність виховної діяльності багатьох педагогів, робить процес виховання несистемним, непослідовним, ненауковим, суперечливим і тому малоефективним [173].

На основі змісту понять «музично-академічна творчість» [115, с. 20; 90] та «принципи виховання» [175, с. 22–23] (у нашому трактуванні) сформулюємо визначення поняття «принципи виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості». Під *принципами виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості* ми розуміємо основні, вихідні положення, що відображають загальні закономірності виховання та визначають вимоги до його організації у процесі музично-академічної творчості [175, с. 23].

Єдиної загальноновизнаної класифікації принципів виховання на сучасному етапі розвитку педагогічної науки не існує. Так, дослідники Н. Сердюк та М. Шемуда [26, с. 132] фіксують свою увагу на принципах підготовки обдарованих студентів до педагогічної діяльності в контексті Болонського процесу: принцип діагностики; принцип співробітництва, толерантності й оптимізму; принцип оптимальності; принцип реалізації обдарованою молоддю творчих можливостей; принцип системності та інтегративності; принцип індивідуалізації та інтеграції; принцип креативності; принцип варіативності; принцип новизни; принцип прогностичності й принцип професійної доцільності.

А. Кузьмінський [172] виділяє такі принципи виховання: принцип народності, демократичності, природовідповідності, гуманізації, неперервності, індивідуалізації та диференціації, єдності виховання й життєдіяльності, етнізації, послідовності та систематичності й культуровідповідності. Таким чином, кожен науковець на основі власного досвіду складає свою класифікацію принципів виховання.

Нами визначено такі принципи виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості: загальнопедагогічні (природовідповідності, варіативності й новизни, гуманізації, індивідуалізації та диференціації, послідовності й систематичності) і специфічні (креативності, мотивації творчої діяльності, урахування особливостей різних

видів музичної діяльності, спрямованості музично-академічної творчості педагогом, оптимальності створення педагогічних умов).

Розглянемо сутність кожного з них.

1. *Принцип природовідповідності*. Розкриття особистості кожного студента відповідно до його природних задатків [172]. На основі результатів попередньої діагностики музичних здібностей, творчої спрямованості, а також враховуючи інші особливості студентів, укладання індивідуальних програм виховання майбутніх педагогів у процесі музично-академічної творчості.

2. *Принцип варіативності й новизни*. Постійне урізноманітнення й оновлення змісту, форм і методів виховання [26, с. 132]. Виховання творчої всебічно розвинутої особистості потребує врахування індивідуальних особливостей кожного студента, навчальної групи, що призводить до постійних змін і модернізації системи виховання. Цей принцип дозволяє сучасним викладачам розширити систему виховних впливів на формування творчої особистості майбутнього педагога.

3. *Принцип гуманізації*. Гуманне та терпиме ставлення до кожної творчої музично обдарованої особистості; визнання їхніх прав на свободу, соціальний захист, самореалізацію та розвиток здібностей; виховання в молоді почуття гуманізму, милосердя та терпимості до інших [172]. Створення оптимальних умов для розкриття творчого потенціалу кожного вихованця, використовуючи засоби музичного мистецтва.

4. *Принцип індивідуалізації та диференціації*. Врахування індивідуальних особливостей соціального, психічного й фізичного розвитку музично обдарованих вихованців [172]. Використання інформації щодо рівня сформованості музичної обдарованості студента, досвіду його творчої діяльності, а також наявного творчого потенціалу для ефективної організації виховання майбутніх педагогів у процесі музично-академічної творчості.

5. *Принцип послідовності й систематичності.* Здійснення систематичного та послідовного виховання музично обдарованої молоді відповідно до віку та індивідуальних можливостей [172].

6. *Принцип креативності.* Відповідність змісту виховання формуванню й розвитку творчої особистості [26, с. 132]. У межах педагогічного університету створення умов для формування в студентів якостей творчого вчителя засобами музичного мистецтва. Розвиток та вдосконалення креативності професорсько-викладацького складу.

7. *Принцип мотивації творчої діяльності.* Створення системи мотивів безперервної творчої діяльності музично обдарованих студентів [175, с. 23]. Відомим є той факт, що креативні особистості для занять творчістю потребують особливого стану – натхнення. Проте цей стан виникає в кожного творця за різних умов. Завдання науково-педагогічних працівників – навчити студентів створювати сприятливі умови для власної творчості, ураховуючи індивідуальні особливості. Таким чином, музично обдаровані студенти мають опанувати навички самостимулювання, самомотивації до творчої діяльності.

8. *Принцип урахування особливостей різних видів музичної діяльності.* Виховання студентів доцільно здійснювати зважаючи на особливості організації таких видів музичної діяльності, як виконавська, слухацька, композиторська, музична режисура та диригентська [175, с. 23–24]. Кожен із перерахованих видів музичної діяльності має свої особливості і тому не може реалізовуватись однаковим способом.

9. *Принцип спрямованості музично-академічної творчості педагогом.* Під час проведення навчально-виховної роботи у педагогічних університетах викладачеві необхідно спрямовувати діяльність вихованців на організацію музично-академічної творчості [175, с. 24], здійснювати педагогічний супровід музично-академічної творчості, підтримувати інтерес студентів до різних видів музичної діяльності, допомагати їм у досягненні успіху в обраній галузі.

10. *Принцип оптимальності створення педагогічних умов.* Під оптимальними умовами ми розуміємо: укладання навчальних програм із урахуванням і впровадження окремих форм і методів роботи з музично обдарованими студентами, систематичну організацію виховання майбутніх педагогів у процесі музично-академічної творчості, забезпечення необхідної матеріально-технічної бази, підготовку педагогічних працівників до творчої роботи з музично обдарованою молоддю на кожному факультеті педагогічного університету, забезпечення психологічного супроводу всіх учасників навчально-виховного процесу з боку практичних психологів тощо.

Зауважимо, що в основі принципу професійної компетентності лежить принцип професійної доцільності за Н. Сердюк та М. Шемудою [26, с. 133], проте у нашому трактуванні. Принципи мотивації творчої діяльності, врахування особливостей різних видів музичної діяльності, спрямованості музично-академічної творчості педагогом, оптимальності створення педагогічних умов є авторськими.

Під час складання класифікації принципів виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості ми враховували наявність у майбутніх педагогів специфічних особистісних рис музично обдарованої людини (мотиваційно-творча активність і спрямованість, наявність потреби у високій оцінці власної діяльності, наявність творчих здібностей, самокерованість особистості, комунікативність тощо) [131, с. 133], якостей творчого вчителя (високий рівень педагогічної креативності, компетентності, володіння навчальним предметом, педагогічною технікою тощо) [38, с. 40; 94], музичних здібностей, за Б. Тепловим, (відчуття ладу, музично-слухові уявлення, музично-ритмічне відчуття) [70, с. 27], а також принципи виховання, за Н. Сердюк, М. Шемудою [26, с. 132] та А. Кузьмінським [172].

Таким чином, виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості має свої особливості та принципи організації, що вимагають комплексності, обов'язковості, рівнозначності, гуманності, системності, особистісної спрямованості їх використання.

Отже, із метою ефективної організації виховання майбутніх педагогів у процесі музично-академічної творчості необхідно дотримуватися відповідних підходів і принципів, які тісно взаємопов'язані.

Висновки до першого розділу

Аналіз науково-педагогічних джерел із досліджуваного питання дозволив нам зробити такі висновки:

1. Визначено основні поняття, які розкривають сутність питання виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості. Такими поняттями ми вважаємо: «здібності», «обдарованість», «музична обдарованість», «обдарований студент», «творчість», «музична творчість», «музично-академічна творчість», «виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості». З'ясовано, що на сучасному етапі розвитку науки єдиного тлумачення вищевказаних понять не існує.

Термін «обдарований студент» трактується в контексті музичної обдарованості та визначається як особистість, якій притаманні високий рівень розвитку музичних здібностей, певні досягнення в музичній діяльності та потреба в їх реалізації. Важливо зауважити, що під поняттям «обдарований студент» будемо розуміти не лише молоду людину, яка проявила свою обдарованість, але й ту особистість, що не встигла себе репрезентувати (з тих чи тих причин), хоч і має прихований потенціал.

Музично-академічна творчість – це спеціально організована, цілеспрямована діяльність людини в галузі музичного мистецтва, що пов'язана з навчально-виховним процесом, спрямована на розвиток музичних здібностей і формування особистісних якостей обдарованих студентів педагогічних університетів.

Виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості – створення сприятливих педагогічних умов для стимулювання

самовиховання обдарованої особистості в процесі музично-академічної творчості у ЗВО.

2. Показано, що викладачі вищих педагогічних закладів освіти для ефективної роботи з музично обдарованими студентами потребують якісної спеціальної підготовки (проходження курсів підвищення кваліфікації, спецкурсів, тренінгів тощо).

3. Сформульовано основні напрями роботи викладачів із музично обдарованими студентами: 1) ознайомлення студентів із механізмом творчості; 2) створення для них сприятливих умов, що уможливають здійснення творчої діяльності (музичної та педагогічної); 3) мотивація студентів до занять музично-академічною творчістю; 4) спрямування діяльності вихованців на організацію ефективної творчої роботи у галузі музичного мистецтва.

4. Охарактеризовано сутність поняття «підхід до виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості» – це виокремлення в педагогічному явищі головного, що впливає на організацію й результати виховної діяльності, а також визначає сутність, методи взаємодії педагогів і вихованців у процесі музично-академічної творчості.

5. Окреслено основний підхід до виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості – системний підхід, який реалізується в особистісному, діяльнісному та компетентнісному підходах.

6. Розкрито сутність поняття «принципи виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості», під яким розуміють основні, вихідні положення, що відображають загальні закономірності виховання та визначають вимоги до його організації у процесі музично-академічної творчості.

7. Визначено основні принципи виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості: загальнопедагогічні (природовідповідності, варіативності й новизни, гуманізації, індивідуалізації та диференціації, послідовності й

систематичності) і специфічні (креативності, мотивації творчої діяльності, урахування особливостей різних видів музичної діяльності, спрямованості музично-академічної творчості педагогом, оптимальності створення педагогічних умов).

Основні результати дослідження були відображені в публікаціях автора [111; 115; 124; 158; 175; 176; 177; 178; 179].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

92. Гузалова О. В. Розвиток творчого мислення студентів з метою формування педагогічної обдарованості [Електронний ресурс] / О. В. Гузалова // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. – 2014. – № 1–2. – С. 35–40. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/punpu_2014_1-2_7, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 10 травня 2017 р.
93. Кабалевський Д. Б. Виховання розуму і серця / Д. Б. Кабалевський. – [2-е вид.]. – М.: Просвещение, 1984. – 204 с.
94. Олійник С. В. Психолого-педагогічні умови формування музично-творчого потенціалу майбутнього вчителя / С. В. Олійник // Вісник Житомирського державного університету. Серія «Педагогічні науки»: зб. наук. пр. / Житомир. держ. ун-т імені І.Франка. – Житомир, 2005 – Вип. 25. – С. 219–221.
95. Сухомлинський В. О. Проблема виховання всебічно розвиненої особистості / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв.: у 5 т. – К.: Рад. школа, 1976. – Т. 1. – С. 55–206.
96. Шамрина Е. А. Творческий потенциал учителя художественных дисциплин: сущностная характеристика / Е. А. Шамрина // Вопросы совершенствования профессиональной подготовки педагога-музыканта: сб. науч. трудов. / под ред. А. Н. Малюкова, С. Н. Байдалинова. – Москва, 2003. – Вып. 10 – С. 86–94.
97. Особливості роботи викладачів вищих навчальних закладів з обдарованими студентами: досвід і перспективи / В. В. Галиця, А. В. Самко, Н. М. Толмосова, П. А. Варварський, О. П. Білий // Запорожский медицинский журнал. – 2011 – Т. 13, № 2. – С. 64–65
98. Голубова Г. В. Педагогічні умови розвитку обдарованості студентів [Електронний ресурс] / Г. В. Голубова. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/9_NND_2012/Pedagogica/2_105345.doc.htm, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 23 травня 2016 р.

99. Отич О. М. Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання: теоретичний і методичний аспекти: [монографія] / О. М. Отич / за наук. ред. І. Я. Зязюна. – Чернівці: Зелена Буковина, 2009. – 752 с.
100. Андрущенко В. П. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів до музично-естетичної діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / В. П. Андрущенко; Південноукраїнський держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. – Одеса, 2000. – 276 с.
101. Беземчук Л. В. Педагогічні умови формування досвіду творчої діяльності майбутнього вчителя музики / Л. В. Беземчук // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. Сер. «Педагогічні науки». – Бердянськ, 2011. – № 1. – С. 34–39.
102. Білозерська Г. Музично-педагогічне спілкування в умовах розвивального освітнього середовища / Г. Білозерська // Педагогіка і психологія професійної освіт. – 2010. – № 4. – С. 104–111.
103. Білоус О. С. Дидактичні основи формування творчої активності студентів у процесі особистісно орієнтованого навчання (на матеріалі музичних дисциплін): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09 / О. С. Білоус; Волин. держ. ун-т ім. Л. Українки. – Луцьк, 2005. – 20 с.
104. Брова Т. П. Системный подход в формировании творчески активной личности учителя музыки / Т. Б. Брова // Комплексность и преемственность в формировании духовной культуры будущего учителя: межвуз. сб. науч. трудов. – Вологда, 1989. – С. 99–106.
105. Горбенко О. Педагогічні умови формування музично-виконавської компетентності майбутніх учителів музики / О. Горбенко // Наукові записки. Серія «Педагогічні науки»: зб. наук. пр. / Кіровоградський державний педагогічний університет ім. В. Винниченка. – Кіровоград, 2013. – Вип. 88. – С. 66–70.
106. Міshedченко В. В. Формування музично-педагогічної культури майбутніх учителів початкових класів і музики: автореф. дис. ... канд. пед.

- наук: 13.00.02 / В. В. Мішеченко; наук. кер. О. Я. Ростовський; Ніжин. держ. пед. ун-т ім. М. Гоголя. – Київ, 2002. – 18 с.
107. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г. М. Падалка. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.
108. Рудницька О. П. Інтерпретація музики як педагогічна проблема / О. П. Рудницька // Професійна підготовка вчителя музики. – К. : КДПІ, 1981. – С. 93–101.
109. Сегеда Н. А. Модель професійного потенціалу вчителя музики, необхідного для самореалізації у педагогічній діяльності / Н. А. Сегеда // Збірник наукових праць Мелітопольського державного педагогічного університету. – Мелітополь, 2001. – Вип. 1. – С. 35–36.
110. Сипченко І. В. Формування досвіду художньо-педагогічного спілкування майбутнього вчителя музики: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / І. В. Сипченко. – Київ, 1997. – 25 с.
111. Васильєва Н. В. Розвиток творчості музично обдарованих студентів педагогічних вишів [Elektronniy resurs] / Н. В. Васильєва // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, IV (40), Issue: 81, 2016. – P. 73–76. – Mode of access: www.seanewdim.com. – Title from the screen. – Last access date: 17.12.2016.
112. Психологический словарь / [ред. В. П. Зинченко, Б. Г. Мещеряков]. – 2-е изд., перераб. и доп. – Москва: Педагогика-Пресс, 1997. – 440 с.
113. Варій М. Й. Психологія: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / М. Й. Варій – [2-ге вид.]. – Київ: Центр учбової літератури, 2009. – 288 с.
114. Рубинштейн С. Л. Принципы и пути развития психологии / С. Л. Рубинштейн. – Москва: АН СССР, 1959. – 351 с.
115. Васильєва Н. В. Виховання музично-академічної творчості обдарованих студентів педагогічних університетів: сутність та характеристика основних понять / Н. В. Васильєва // Витоки педагогічної майстерності. Серія «Педагогічні науки»: зб. наук. пр. / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2014. – Вип. 14. – С. 15–21. – Режим доступу:

- <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4435/1/Vasileva.pdf>, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 12 травня 2015 р.
116. Сергєєнкова О. П. Загальна психологія [Електронний ресурс] / О. П. Сергєєнкова, А. О. Столярчук – Режим доступу: <http://padabum.com/d.php?id=84451>, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 10 травня 2017 р.
117. Гальперин П. Я. Введение в психологию: учебное пособие для вузов / П. Я. Гальперин. – Москва: Книжный дом «Университет», 1999. – 332 с.
118. Ветлугина Н. А. Музыкальное развитие ребёнка / Н. А. Ветлугина. – Москва: Просвещение, 1968. – 415 с.
119. Бочкарёв Л. Л. Психология музыкальной деятельности [Электронный ресурс] / Л. Л. Бочкарёв. – Москва: Классика-XXI, 2008. – 225 с. – Режим доступа: <http://www.klex.ru/dku>, свободный. – Название с экрана. – Дата обращения: 12 мая 2015 г.
120. Липова Л. Концепція обдарованості та її види / Л. Липова, Л. Морозова, С. Ренський // Рідна школа. – 2003. – № 4. – С. 10–12.
121. Теплов Б. М. Проблемы индивидуальных различий [Электронный ресурс] / Б. М. Теплов. – Москва: Изд-во АПН РСФСР, 1961. – Режим доступа: <https://studopedia.info/8-6941.html>, свободный. – Название с экрана. – Дата обращения: 12 марта 2015 г.
122. Фурдуй С. Б. Психолого-педагогічні підходи до процесу соціалізації обдарованих студентів вищого навчального закладу [Електронний ресурс] / С. Б. Фурдуй // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія. – Київ, 2014. – Вип. 1. – С. 74–78. – Режим доступу: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/10.23.10.100/db/ftp/visnyk/psychologiya_1_2014.pdf, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 10 червня 2015 р.
123. Соціальна робота: технологічний аспект [Електронний ресурс] : [навч. посіб.] / [А. Й. Капська, О. В. Безпалько, Р. Х. Вайнола, О. В. Вакуленко та ін.] ; за ред. проф. А. Й. Капської. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004.

- 352 с. – Режим доступу: http://biblos.iod.gov.ua/docview.php?doc_id=443, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 10 травня 2015 р.
124. Васильєва Н. В. Особливості музично обдарованих студентів педагогічних навчальних закладів / Н. В. Васильєва // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал / голов. ред. А. А. Сбруєва ; СумДПУ імені А. С. Макаренка. – Суми, 2016. – №1 (55). – С. 50–59.
125. Антонова О. Є. Обдарованість: сутність, структура, технології розвитку [Електронний ресурс] / О. Є. Антонова // Шляхи і методи забезпечення подальшого творчого зростання обдарованої молоді : наук.-метод. зб. / за заг. ред. І. І. Якухна, Л. В. Корінної. – Житомир, 2008. – С. 78–89. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua>, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 10 травня 2017 р.
126. Антонова О. Є. Умови розвитку обдарованої молоді у вищих навчальних закладах [Електронний ресурс] / О. Є. Антонова // Креативна педагогіка: наук.-метод. зб. / Академія міжнар. співроб. з креативної педагогіки. – Вінниця, 2010. – Вип. 2. – С. 24–30. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua>, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 27 липня 2015 р.
127. Прокопів Л. М. Робота з обдарованою молоддю в педагогічних ВНЗ України в контексті Болонського процесу / Л. М. Прокопів // Актуальні проблеми педагогіки: методологія, теорія і практика. – Горлівка, 2007. – С. 211–219.
128. Антоненко О. В. Сучасні форми роботи з обдарованими студентами (з досвіду роботи) [Електронний ресурс] / О. В. Антоненко // Соціум. Наука. Культура. Науковий огляд: XIII Міжнар. наук. інтернет-конф. (25–27 січ. 2017 р.) : тези доп. – Режим доступу: <http://intkonf.org/antonenko-ov-suchasni-formi-roboti-z-obdarovanimi-studentami-z-dosvidu-roboti/>, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 14 лютого 2017 р.
129. Фурдуй С. Б. Проблеми соціально-педагогічної підтримки обдарованої студентської молоді в умовах вищого навчального закладу / С. Б. Фурдуй

- // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології : зб. наук. праць Херсон. нац. техн. ун-ту. – Херсон, 2011. – № 1 (4). – С. 304–309.
130. Полубоярина І. І. Методологічні засади підготовки музично обдарованих студентів [Електронний ресурс] / І. І. Полубоярина // Science Rise. Педагогічна освіта. – 2015. – № 12(5). – С. 13–17. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/texc_2015_12%285%29__5, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 15 січня 2016 р.
131. Полубоярина И. И. Методы обучения музыкально одарённых студентов / И. И. Полубоярина // Профессиональное образование в России и зарубежом. – 2013. – № 3 (11). – С. 132–137.
132. Полубоярина І. І. Проблема інтерпретації музичного твору в процесі професійної підготовки музично обдарованих студентів [Електронний ресурс] / І. І. Полубоярина // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2013. – № 1. – С. 70–73. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Otros_2013_1_17, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 12 травня 2014 р.
133. Полубоярина І. І. Професійна підготовка музично обдарованих студентів як методологічна проблема [Електронний ресурс] / І. І. Полубоярина // Проблемы современного педагогического образования. – 2014. – № 46–5. – С. 154–161. – Режим доступу: <https://elibrary.ru/item.asp?id=25139849>, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 7 березня 2015 р.
134. Полубоярина І. І. Психологічне дослідження музично-виконавської діяльності [Електронний ресурс] / І. І. Полубоярина // Вісник Житомирського державного університету. Серія «Педагогічні науки»: зб. наук. пр. / Житомир. держ. ун-т імені І. Франка. – Житомир, 2012 – Вип. 63. – С. 139–143. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/8676/1/26.pdf>, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 7 березня 2015 р.
135. Полубоярина І. І. Роль темперамента у формуванні індивідуального стилю діяльності обдарованих студентів музичних спеціальностей [Електронний ресурс] / І. І. Полубоярина // Проблеми

сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія. – 2012. – Вип. 37 (1). – С. 237–243. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspo_2012_37%281%29__45, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 7 березня 2015 р.

136. Зазимко О. В. Основні теоретичні підходи до визначення обдарованості / О. В. Зазимко // Обдарована дитина. – 1998. – №8. – С. 5–12.

137. Лейтес Н. С. Возрастная одаренность и индивидуальные различия: избранные психологические труды / Н. С. Лейтес. – Воронеж: МОДЭК, 2003. – 464 с.

138. Холодная М. А. Психологические механизмы интеллектуальной одарённости / М. А. Холодная // Вопросы психологи. – 1993. – №1. – С.32–39.

139. Аніскіна Н. О. Деякі аспекти вирішення проблем навчання обдарованих дітей / Н. О. Аніскіна // Аніскіна Н. О. Педагогічна підтримка обдарованості. – Київ, 2005. – С. 4–13.

140. Обдаровані діти : виявлення–навчання–розвиток : психолого-дидактична система // Завуч. – 2003. – № 17–18 (спецвип.). – С. 27–28.

141. Андреев В. И. Педагогика творческого саморазвития / В. И. Андреев – Казань: Изд-во Казанского университета, 1996. – 568 с.

142. Фіцула М. М. Вступ до педагогічної професії : навч. посіб. для студ. вищих пед. закладів освіти / М. М. Фіцула. – Вид. 3-тє, перероб. і допов. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. – 168 с.

143. Максимюк С. П. Педагогіка [Електронний ресурс]: [навч. посіб.] / С. П Максимюк . – Київ: Кондор, 2005. – 667 с. – Режим доступу: http://uchebnikionline.com/pedagogika/pedagogika_-_maksimyuk_sp/profesiograma_suchasnogo_vchitelya.htm#506, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 18 травня 2016 р.

144. Юзефовичус Т. А. Педагогические ошибки учителей и пути их предупреждения: [учеб. пособие для преподавателей и студ.] / Т. А. Юзефовичус; Моск. пед. ун-т. – Москва: [б. и.], 1998. – 63 с.

145. Binner J. in Banks M. et.al. *Careers and Identities* / Binner J. – Buckingham, 1992. – P. 13–28.
146. Давиденко А. А. Творчість як процес гармонізації системи / А. А. Давиденко // Педагогіка і психологія : вісник АПН України. – 2011. – № 4 (73). – С. 78–85.
147. Горальський А. Теорія творчості / А. Горальський ; [пер. з пол. О. Гірного]. – Львів: Каменяр; Warszawa: Universitas Rediviva, 2002. – 144 с.
148. Зинченко В. П. Школа должна учиться мыслить? / В. П. Зинченко // Прикладная психология. – 2001. – № 1. – С. 1–18.
149. Лук А. Н. Мышление и творчество / А. Н. Лук. – Москва: Политиздат, 1976. – 144 с.
150. Туриніна О. Л. Психологія творчості [Електронний ресурс]: [навч. посіб.] / О. Л. Туриніна. – Київ: МАУП, 2007. – 160 с. – Режим доступу: http://maup-sevastopol.narod.ru/e_katalog/p08_52.pdf, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 10 листопада 2014 р.
151. Ревенчук В. В. Педагогічні умови забезпечення ефективної навчальної взаємодії викладача і студента у класі фортепіано / В. В. Ревенчук // Проблеми мистецької освіти : зб. наук.-метод. статей викладачів, студентів і аспірантів факультету культури і мистецтв / [відп. ред. О. Я. Ростовський] ; НДУ ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2007. – Вип. 1. – С. 50–59.
152. Роменець В. А. Психологія творчості : [навч. посіб.] / Роменець В. А. – [2-ге вид.]. – Київ: Либідь, 2001. – 288 с.
153. Онищук В. І. Розвиток творчого мислення як одного з важливих чинників впливу на професійну підготовку студентів-інструменталістів у ВНЗ / В. І. Онищук // Збірник наукових праць «Педагогічна освіта: теорія і практика». – Кам'янець-Подільський, 2009. – Вип. 3. – 540 с.
154. Формирование личности: проблемы комплексного подхода в процессе воспитания школьника: к изучению дисциплины / О. С. Богданова, Л. П. Буева, В. М. Басова; под ред. Г. Н. Филонова. – Москва: Педагогика, 1983. – 256 с.

155. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г. М. Падалка. – Київ: Освіта України, 2008. – 274 с.
156. Паламарчук Л. С. Словник української мови [Електронний ресурс] : в 11 т. Т. 1 / Л. С. Паламарчук. – Київ: Наукова думка, 1970. – 612 с. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/akademichnyj>, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 17 листопада 2015 р.
157. Скрипченко О. В. Вікова та педагогічна психологія [Електронний ресурс] : навч. посіб. / О. В.Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – Київ: Просвіта, 2001. – 416 с. – Режим доступу: http://www.studmed.ru/skripchenko-ov-dolinska-lv-ogorodnychuk-zv-ta-n-zv-vkova-ta-pedagogchna-psihologya_ea19bc88c87.html, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 17 листопада 2015 р.
158. Васильєва Н. В. Визначення поняття «музично-академічна творчість обдарованих студентів» педагогічних університетів // Теоретико-практична спадщина А. С. Макаренка в контексті євроінтеграційних тенденцій вітчизняної освіти : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Полтава, 1–2 квіт. 2014 р.) / за заг. ред. М. В. Гриньової. – Полтава, 2014. – С. 18–19.
159. Ожёгов С. И. Словарь русского языка : ок. 57000 слов / С. И. Ожёгов ; под ред. Н. Ю. Шведовой. – [17-е изд., стер.]. – Москва: Русский язык, 1985. – 797 с.
160. Словник української мови : у 11 т. Т. 6 [Електронний ресурс] / [ред. колег. І. К. Білодід (голова), А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, П. П. Доценко та ін.]. – Київ: Наукова думка, 1975 – 830 с. – Режим доступу: <http://ukrlit.org/slovnuk/pidhid>, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 17 листопада 2015 р.
161. Сопівник Р. В. Зміна підходів до навчання та виховання студентської молоді у вітчизняних вищих навчальних закладах України (кінця ХХ – поч. ХХІ ст.) [Електронний ресурс] / Р. В. Сопівник // Історичні записки : зб. наук. пр. / СНУ ім. В. Даля. – Луганськ, 2003. – Вип. 20. – Режим доступу:

<http://politics.ellib.org.ua/pages-4893.html>, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 17 листопада 2015 р.

162. Крутецкий В. А. Психология [Электронный ресурс] : [учебник для учащихся педучилищ] / В. А. Крутецкий. – Москва: Просвещение, 1980. – 352 с. – Режим доступа: <http://ibib.ltd.ua/individualnyiy-podhod-vozpitanii-33965.html>, свободный. – Название с экрана. – Дата обращения: 18 ноября 2015 г.

163. Рибалка В. В. Психологія розвитку творчої особистості : [навч. посіб.] / В. В. Рибалка. – Київ: ІЗМН, 1996. – 236 с.

164. Феоктистова О. Л. Цілісний підхід – методологічний принцип виховання творчої особистості / О. Л. Феоктистова // Нові технології виховання : зб. наук. статей / відп. ред. С. В. Кириленко. – Київ: ІСДО, 1995. – С. 105–114.

165. Гаврилов О. В. Особливі діти в закладі і соціальному середовищі : навч. посіб. / О. В. Гаврилов. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. – 308 с.

166. Ікуніна З. Індивідуалізація навчання дітей старшого дошкільного віку / З. Ікуніна // Дошкільна освіта. – 2010. – №1 (27). – С. 18–23.

167. Степанова Т. М. Диференційований підхід до навчання дітей у різновікових групах сільського дошкільного закладу [Електронний ресурс] / Т. М. Степанова // Вісник Луганського національного університету. Серія «Педагогіка»: зб. наук. праць / Луганський націон. ун-т імені Тараса Шевченка. – Луганськ: ЛНУ імені Тараса Шевченка. – Режим доступу: <http://www.stattionline.org.ua/pedagog/104/18699-diferencijovaniy-pidxid-do-navchannya-ditej-u-riznovikovix-grupax-silskogo-doshkilnogo-zakladu.html>, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 23 травня 2016 р.

168. Гончаренко С. У. Проблеми індивідуалізації процесу навчання / С. У. Гончаренко, В. М. Володько // Педагогіка і психологія. – 1995. – № 1. – С. 63–71.

169. Критский Б. Д. Частный ансамбль хоровой звучности / Б. Д. Критский // Вопросы хороведения на музыкально-педагогическом факультете. – Москва: МГПИ им. В. И. Ленина, 1981. – С. 87–102.

170. Лернер И. Я. Дидактические основы методов обучения / И. Я. Лернер. – Москва: Педагогика, 1981. – 186 с.
171. Фіцула М. М. Основні закономірності і принципи виховання [Електронний ресурс] / М. М. Фіцула. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1795072635021/pedagogika/osnovni_zakonomirnosti_printsipi_vihovannya, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 10 травня 2016 р.
172. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи [Електронний ресурс] : [навч. посіб.] / А. І. Кузьмінський. – Київ: Знання, 2005. – 486 с. – Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-4203.htm>, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 10 травня 2015 р.
173. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи [Електронний ресурс] : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / В. Л. Ортинський. – Київ: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с. – Режим доступу: <http://westudents.com.ua/glavy/50417-tslsnst-protsesu-vihovannya-studentv-vzamozelejnst-yogo-komponentv.html>, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 17 листопада 2015 р.
174. Підласий І. П. Практична педагогіка або три технології: інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти / І. П. Підласий. – Київ : Слово, 2004. – 616 с.
175. Васильєва Н. В. Принципи виховання музично-академічної творчості обдарованих студентів педагогічних університетів / Н. В. Васильєва // Педагогічна освіта: теорія і практика : зб. наук. пр. / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України. – Кам'янець-Подільський, 2016. – Вип. 20, ч. 2. – С. 21–26.
176. Vasilyeva N. V. Features of the university training and educational environment to develop the talented students' musical and academic creativity [Elektronniy resurs] / Vasilyeva N. V. // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, IV (49), Issue: 103, 2016. – P. 57–60. – Mode of

access: www.seanewdim.com. – Title from the screen. – Last access date: 17.12.2016.

177. Васильєва Н. В. Творча обдарованість студентів як реалізація духовного потенціалу молоді / Н. В. Васильєва // Тези 66-ої наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів університету, (Полтава, 15 квіт. – 15 трав. 2014р.) / Полтав. нац. техн. ун-т імені Юрія Кондратюка. – Полтава, 2014. – Т. 3. – С. 225–226.

178. Васильєва Н. В. Особистісні особливості музично обдарованих студентів педагогічних університетів / Н. В. Васильєва // Тези 68-ої наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів університету, (Полтава, 19 квіт. – 13 трав. 2016 р.) / Полтав. нац. техн. ун-т імені Юрія Кондратюка. – Полтава, 2016. – Т. 3 – С. 193–195.

179. Васильєва Н. В. Підходи до виховання музично-академічної творчості обдарованих студентів педагогічних університетів // Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Полтава, 19–20 трав. 2016 р.) / за заг. ред. М. В. Гриньової; Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2016. – С. 47–49.

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТИКА ВИХОВАНOSTІ ОБДАРОВАНИХ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ МУЗИЧНО-АКАДЕМІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ

2.1. Критерії, показники та рівні вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості

Численні напрацювання педагогів і психологів, наш особистий досвід свідчать про доцільність використання в роботі з обдарованою молоддю відповідних підходів, принципів, педагогічних технологій, ураховуючи вікові й індивідуальні особливості вихованців. Проте для здійснення ефективного розвитку обдарованої особистості необхідно насамперед вивчити рівні сформованості їхніх властивостей і якостей.

Проблема дослідження творчості молоді (її кількісних і якісних показників) тривалий час цікавить багатьох учених та залишається актуальною й на сьогодні. Так, вагомий внесок у розвиток цього питання зробили: Д. Богоявленська [9], І. Гусленко [180], В. Дружинін [10], І. Карпова [20], А. Кірсанов [181], І. Лернер [182], М. Махмутов [183], Л. Панчешникова [184], П. Підкасистий [185; 186], Я. Пономарьов [12], М. Тесемніцина [181], О. Феоктистова [164; 187] та ін.

Сучасний науковець І. Карпова [20] у своїй роботі проаналізувала результати проведеного експерименту та здійснила теоретичне обґрунтування критеріїв, показників розвитку творчої обдарованості студентів. За опрацьованою літературою й власними міркуваннями І. Карпова виділила 5 критеріїв оцінки прояву творчої обдарованості молоді в позанавчальній діяльності ЗВО. Розглянемо кожен із них. Відповідно до світоглядного критерію студенти оцінюються за такими показниками: розвинений світогляд; філософське сприйняття дійсності; орієнтація на позитивні духовні й морально-етичні цінності. Відповідно до інтелектуально-творчого критерію студентів аналізують за: асоціативністю; оригінальністю

мислення; наявністю інтуїції; творчою уявою; розвиненістю художньо-образного мислення і пам'яті; спостережливістю; достатнім рівнем знань, їхньою різнобічністю. Мотиваційний критерій має 3 показники: потреба у творчості, в досягненнях та самореалізації. Емоційно-вольовий компонент уможливорює дослідження студентів за такими показниками, як: емоційність, самостійність, комунікабельність, ініціативність, наполегливість. Відповідно до практично-процесуального компоненту студентів перевіряють на здатність до самоорганізації та планування роботи, сформованість навичок літературно-мистецької діяльності, аналізу й самоаналізу [20, с. 72–75]. Із метою оцінки якісної сторони отриманих результатів І. Карпова ввела поняття «рівень прояву показників творчої обдарованості студента» і визначила 3 рівні: високий, середній і низький. У процесі експериментального дослідження науковець використовувала низку методів: анкетування, індивідуальні психологічні консультування, бесіди й самооцінка вихованців за тестом «Творча обдарованість студента» (авторська методика). Зауважимо, що самодіагностика студентами рівня сформованості досліджуваних ознак за вищезгаданою методикою дозволить їм оцінити критерії і показники власної творчої обдарованості. Така самодіагностика й самоаналіз сприятиме визначенню вихованцями не лише рівня розвитку критеріїв і якостей, але й з'ясуванню показників, що потребують особливого розвитку [20, с. 75–77]. Ми вважаємо, що підхід І. Карпової до вивчення й розвитку творчої обдарованості молоді в позанавчальній діяльності ЗВО є цілісною системою взаємопов'язаних елементів, що спирається на самопізнання та самовдосконалення (тобто свідоме ставлення студентів до творчої діяльності).

Кожен науковець, який займається діагностикою музично обдарованих особистостей, виділяє власні критерії, показники й рівні музичних здібностей та обдарованості. Так, угорсько-нідерландський психолог Г. Ревеш [119, с. 67] пропонує для діагностики музикальності досліджувати абсолютний і

відносний слух, музичну пам'ять, аналіз співзвуч, слухові уявлення, уяву, відчуття ритму, відчуття гармонії.

З огляду на принципи структурно-системного підходу й концепцію Б. Ананьєва, науковець Ю. Цагареллі [67] в структурі музикальності виокремлює такі складники: музичний слух, емоційна чутливість до музики, музична пам'ять, музично-ритмічна здібність, музична уява, музичне мислення. На думку вченого, ця структура складається з трьох рівнів: сенсорно-перцептивний, представницький і мисленнєвий.

Деякі науковці, із метою виявлення ставлення до конкретної музичної діяльності студентів, створюють відповідні тести, кожен із яких передбачає вивчення певного критерію (виду діяльності), містить 30 питань (складені за сутністю досліджуваних показників), а також виражається в трьох рівнях позитивного ставлення до майбутньої професійної діяльності (високому, середньому й низькому). До таких тестових методик можна віднести тести сучасних наукових дослідників – В. Касимова [66, с. 32–33] та В. Петрушина [66, с. 34–40].

Таким чином, на сьогодні науковці не дійшли єдиної думки щодо класифікації критеріїв, показників і рівнів музичних здібностей та обдарованості. Важливо зазначити, що кожна така класифікація спирається на досвід учених, їхні підходи, принципи й види професійної діяльності досліджуваних осіб. Зауважимо, що опрацьовані джерела не можуть нами використовуватися в незміненому вигляді для виявлення відповідних критеріїв, показників і рівнів вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості, проте обов'язково будуть враховані в педагогічному дослідженні.

Організація експериментальної частини нашої роботи передбачає насамперед характеристику таких понять: «критерій», «показник», «рівень», «вихованість обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості», «критерії вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості», «показники вихованості обдарованих студентів у

процесі музично-академічної творчості», «рівні вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості», «діагностика вихованості обдарованих студентів». Розглянемо особливості трактування кожного з вищевказаних понять.

Д. Ушаков [188] у «Тлумачному словнику» визначає поняття «критерій» як ознаку, на підставі якої здійснюється оцінка, визначення й класифікація чого-небудь, мірило. За «Словником української мови» (редакція І. Білодіда) критерій – це підстава для оцінки, класифікації або визначення чогось [189, с. 349]. У своєму дослідженні ми будемо оперувати визначенням поняття «критерій» за Д. Ушаковим. Тому під поняттям «критерій» ми розуміємо ознаку, на основі якої здійснюється оцінка предмета чи явища об'єктивної дійсності.

За «Тлумачним словником» Д. Ушакова [190] поняття «показник» характеризується як явище або подія, які свідчать про хід будь-якого процесу. Відповідно до «Словника української мови» поняття «показник» має два значення: 1 – свідчення, доказ, ознака чого-небудь; 2 – наочні дані про результати певної роботи чи процесу; дані про досягнення в чому-небудь [191, с. 10]. У нашій роботі ми будемо використовувати визначення поняття «показник» за І. Білодідом [191]. Отже, *показником* ми вважаємо особливості прояву певного критерію, конкретні результати досягнення особистості в певній галузі діяльності.

Поняття «рівень» має багато абсолютно різних визначень, що пояснюється його змістовим наповненням і галузями використання. Для організації експериментального дослідження нами було вжито трактування поняття «рівень» (за Д. Ушаковим [192]), значення якого найбільше стосується педагогічної сфери діяльності. Отже, *рівень* (у нашому розумінні) – це ступінь, що розкриває якісну й кількісну характеристику досліджуваного показника.

Вихованість обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості – це результат виховання в молоді ладового відчуття, музично-

слухових уявлень, музично-ритмічного відчуття, мотиваційно-творчої активності, прагнення до самовиховання й самоуправління. Таким чином, залучаючи вихованців до музично-академічної творчості, ми сприяємо розвитку їхніх музичних здібностей і якостей, а також готуємо студентів до творчої педагогічної діяльності.

Критеріями вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості ми називаємо основні ознаки, за якими можна оцінити успішність виховання обдарованих студентів у галузі музичного мистецтва.

Згідно з сутністю поняття «показник» нами було сформульовано визначення поняття *«показники вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості»*. Таким чином, *показники вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості*, на нашу думку, – це особливості прояву критеріїв вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості, а також конкретні результати досягнення особистості в музичній діяльності.

Відповідно до сутності поняття «рівень» нами було введено поняття *«рівні вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості»*, під яким ми розуміємо ступінь, що розкриває якісну й кількісну характеристику показників вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості.

Під *діагностикою вихованості обдарованих студентів* ми розуміємо вивчення істотних ознак вихованості обдарованої молоді за допомогою відповідних методів і форм роботи.

Ураховуючи результати наукових здобутків сучасних учених, власні напрацювання з досліджуваного питання, ми дійшли висновку, що музика здійснює вагомий вплив на формування музично обдарованої особистості майбутнього педагога: сприяє розвитку емоційно-вольової сфери, психічних пізнавальних процесів (відчуття, сприймання, пам'ять, мислення, уява), а також накопиченню досвіду творчої діяльності. Отже, музична діяльність є

важливим структурним складником музично обдарованої особистості незалежно від напряму її професійної підготовки.

Ступінь сформованості в студента музичного компонента (тобто особливостей прояву особистості у музичній галузі діяльності), у першу чергу, залежить від індивідуально-психологічних особливостей вихованця: його темпераменту, характеру, здібностей, стану здоров'я, емоційно-вольової сфери тощо. Зрозуміло, що в людини, яка має інтерес до музики та добре розвинене образне мислення, наполегливо працює, вміє переборювати труднощі, відчуває тонкощі музичного мистецтва, більше шансів досягти успіху в музичній діяльності, ніж у того, хто не має таких особливостей. Значний вплив на формування й розвиток музичної обдарованості має наявність в особистості музичних здібностей. Серед вітчизняних науковців одним із перших почав займатися вивченням проблеми музичних здібностей талановитий вчений та музикант, професор, доктор педагогічних наук, психолог, засновник школи диференційної психології Б. Теплов [13]. Науковець запропонував оригінальну концепцію музичної обдарованості та музикальності, яка часто використовується як методологічна база у вітчизняних музично-психологічних дослідженнях [65]. Зауважимо, що такі музичні здібності за Б. Тепловим як відчуття ладу, музично-слухові уявлення, музично-ритмічне відчуття є обов'язковими для успішного виконання музичної діяльності та утворюють основне ядро музикальності [13, с. 210–211]. Дослідник переконаний, що музичні здібності не існують незалежно один від одного. Лише за результатами наукового аналізу вони виокремлюються як «самостійні» одиниці. Саме з цієї причини не може бути однієї здібності за повної відсутності інших. Слід пам'ятати, що всі види музичних здібностей виникають і розвиваються в музичній діяльності. Кожна музична здібність пов'язана з певною стороною музичної діяльності й не може існувати «сама по собі». Тому під час дослідження музичних здібностей доцільно вести мову не про наявність однієї здібності за відсутності інших, а про те чи інше співвідношення між ними [74, с. 316].

Отже, саме від рівня вираження кожної музичної здібності залежить рівень музикальності особистості. Під *музикальністю* Б. Теплов розуміє той структурний складник музичної обдарованості, який необхідний для здійснення будь-якого виду музичної діяльності [74, с. 36]. Зазначимо, що музикальність виражається в емоційному переживанні змісту музичного матеріалу й розумінні його сутності. Тому в повсякденній діяльності емоційна реакція на музику завжди свідчить про деяку музикальність особистості [74, с. 37]. Таким чином, ядро музикальності є обов'язковим структурним компонентом музично обдарованої особистості.

На сформованість у студентів музичного компонента впливають такі фактори: наявність інтересу до музичної діяльності, мотивація та спрямованість на музичну діяльність, здійснення музично-академічної творчості, наявність сприятливих умов у ЗВО, професійна компетентність викладачів, адаптація вихованців і наявність досвіду творчої музичної діяльності тощо. Кожен науковець, досліджуючи особливості музично обдарованої людини, має своє уявлення щодо її особистісних рис. Проте найбільш вдалим, на наш погляд, можна вважати перелік основних якостей творчої, музично обдарованої особистості за І. Полубояриною [131]: мотиваційно-творча активність і спрямованість, прагнення до самовиховання, потреба у високій оцінці діяльності, наявність творчих здібностей, самокерованість, комунікативність тощо [131, с. 133].

Важливо зауважити, що з метою здійснення успішного виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості доцільно насамперед вивчити музичний складник їхньої особистості.

Зважаючи на здобутки інших дослідників, урахуовуючи власний досвід і наукову позицію щодо окресленого питання, нами були визначені такі *критерії вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості*: ладове відчуття, музично-слухові уявлення і музично-ритмічне відчуття (які утворюють ядро музикальності за Б. Тепловим [74]),

мотиваційно-творча активність, прагнення до самовиховання, самоуправління (виділені на основі переліку основних якостей творчої, музично обдарованої особистості за І. Полубояриною [131]). Зауважимо, що важливість ладового відчуття, музично-слухових уявлень і музично-ритмічного відчуття у формуванні музичної обдарованості була підтверджена роботами Б. Теплова [74]. Для повноти дослідження музично обдарованих студентів педагогічних ЗВО ми використали ідею І. Полубояриної щодо наявності у вихованців певних (характерних лише для них) особистісних рис. Проте серед усього запропонованого переліку основних якостей творчої, музично обдарованої особистості нами було виділено три, на наш погляд, найбільш суттєві [131, с. 133].

Відповідно до кожного критерію визначено *п'ять рівнів*: 1 рівень (дуже низький), 2 рівень (низький), 3 рівень (середній), 4 рівень (високий), 5 рівень (дуже високий).

Дамо коротку характеристику кожному визначеному критерію.

1. *Ладове відчуття* – здатність емоційно розрізняти ладові функції звуків мелодії [13, с. 210], силу тяжіння одних до інших, їхню стійкість і нестійкість [193, с. 125], відчувати емоційну виразність звуковисотного руху. Цю здібність можуть також називати емоційним (або перцептивним) компонентом музичного слуху. Ладове відчуття утворює неподільну єдність із відчуттям музичної висоти [74, с. 304]. *Показники критерію*: сприймання та відтворення мелодії; чутливість до точності інтонації; відчуття стійкості/нестійкості [13, с. 210]. Здатність впізнавати мелодії та доспівати їх до тоніки; наявність відчуття незавершеності мелодії, якщо зупинити її на нестійкому звуці; сприйняття всіх звуків мелодії відносно тоніки [193, с. 125]. Разом із відчуттям ритму ладове відчуття утворює основу емоційної чутливості до музики. Проявляється як любов та інтерес до слухання музики [74, с. 304].

1 (дуже низький) рівень: вкрай рідко особистість здатна емоційно розрізняти ладові функції звуків мелодії, відчувати емоційну виразність звуковисотного руху, сприймати та відтворювати мелодії.

2 (низький) рівень: особистість рідко емоційно розрізняє ладові функції звуків мелодії, нечасто відчуває емоційну виразність звуковисотного руху, рідко проявляє здатність сприймати та відтворювати мелодії.

3 (середній) рівень: особистість здатна емоційно розрізняти ладові функції звуків мелодії, відчувати емоційну виразність звуковисотного руху, сприймати та відтворювати мелодії, проте часто помиляється.

4 (високий) рівень: здебільшого (проте не завжди) емоційно розрізняє ладові функції звуків мелодії, відчуває емоційну виразність звуковисотного руху, сприймає та відтворює мелодії.

5 (дуже високий) рівень: завжди точно відчуває змістове наповнення музичного твору та його емоційну виразність, має високу чутливість до точності інтонації, відмінно сприймає та відтворює мелодії.

Структуру критерію «ладове відчуття» відображено в додатку А.

2. Музично-слухові уявлення – здібність довільно використовувати слухові уявлення, які відображають звуковисотний рух; здатність сприймати й уявляти музичні структури до початку їхнього звучання на інструменті [194, с. 49]. Цю здібність називають також слуховим (або репродуктивним) компонентом музичного слуху. *Показники критерію:* здатність відтворювати мелодію внутрішнім слухом [13, с. 211] і уявляти засоби музичної виразності; музична пам'ять. Уміння працювати над музичним твором без музичного інструмента [194, с. 49–50]. Разом із ладовим відчуттям є основою гармонічного слуху. На більш високих рівнях розвитку утворює внутрішній слух, а також є основою музичної пам'яті й музичної уяви [74, с. 304].

1 (дуже низький) рівень: вкрай рідко особистість здатна запам'ятовувати й відтворювати на слух мелодії, а також уявляти засоби

музичної виразності й працювати над музичним твором без музичного супроводу.

2 (низький) рівень: особистості рідко вдається запам'ятати й відтворити на слух мелодії, уявити засоби музичної виразності й працювати над музичним твором без музичного інструмента.

3 (середній) рівень: особистість здатна запам'ятовувати й відтворювати на слух мелодії, уявляти засоби музичної виразності й працювати над музичним твором без музичного супроводу, проте часто помиляється.

4 (високий) рівень: здебільшого (проте не завжди) особистість добре запам'ятовує й відтворює на слух мелодії, має непогано розвинений внутрішній слух, здатна уявляти засоби музичної виразності й працювати над музичним твором без музичного інструмента.

5 (дуже високий) рівень: особистість завжди точно запам'ятовує й відтворює на слух мелодії, має відмінно розвинений внутрішній слух, завжди уявляє засоби музичної виразності та має прекрасні результати роботи над музичним твором без музичного супроводу.

Структуру критерію «музично-слухові уявлення» відображено в додатку Б.

3. Музично-ритмічне відчуття – здібність активно (рухливо) переживати музику. *Показники критерію:* відчуття художньо-емоційної виразності музичного ритму, метру, темпу та їх точне відтворення [13, с. 211].

У ранньому віці музично-ритмічне відчуття проявляється в тому, що слухання музики безпосередньо супроводжується рухливими реакціями, які так чи інакше передають ритм музики. Ця здібність є основою всіх проявів музикальності, які пов'язані зі сприйманням і відтворенням музичного руху. Разом із ладовим відчуттям утворює основу емоційної чутливості до музики [74, с. 304–305]. Ритму притаманні деякі особливості: здатність відобразити емоційний зміст музики, передавати різні експресивні стани людини, створювати певну динаміку музичного твору; наявність

рухомоторної основи (зв'язок із м'язовим відчуттям). Наявність добре розвиненої техніки гри на інструменті є вагомим підґрунтям для розвитку ритму [195].

О. Лучініна [70] вважає, що витoki метроритмічних здібностей є в природі людини: у ритмізованих діях (біг, ходіння тощо), у ритмах фізіологічних процесів (серцебиття, дихання тощо), у ритмах трудових процесів. Під музичним ритмом науковець розуміє слухо-руховий процес. Тому не можна пригнічувати моторні реакції, щоб не завдати шкоди ритмічним сприйманням і переживанням. Експериментальні дослідження О. Лучініної показали, що відчуття ритму значно погіршується, коли в музиканта є м'язові зажими та блоки, а також проблеми з вольовою саморегуляцією. Саме тому проблема відчуття ритму багатьма педагогами сприймається як «нездоланна». Таку ситуацію можна пояснити тим, що вищевказані проблеми загальноприйнятими музично-педагогічними методиками розв'язати неможливо. Для їхнього вирішення необхідно *індивідуально* працювати з особистістю (її тілом та емоційно-вольовою сферою). Науковець упевнена, що межі розвитку відчуття ритму, а також інструментальної та вокальної виконавської техніки значно розширяться після зняття так званого «м'язового панциру» (термін уведений В. Райхом), тобто після роботи над особистісними проблемами, які впливають на тілесні функції та структури [70, с. 29]. О. Лучініна висловлює думку про те, що ритм пов'язаний із внутрішньою дисципліною людини. Тому проблеми з ритмом зазвичай виникають у недисциплінованих осіб. Дослідник вважає, що в музичному мистецтві ритм також має зв'язок із метром і темпом. Так, у педагогічній практиці часто на фоні сценічного стресу можна спостерігати, як студент порушує метричну пульсацію й одночасно знижує темп або прискорює його. Таким вихованцям, із метою покращення результатів їхньої роботи, доцільно враховувати думку слухачів про виступ [70, с. 30].

1 (дуже низький) рівень: особистість вкрай рідко здатна відчувати художньо-емоційну виразність музичного ритму, метру, темпу та їх точно відтворювати.

2 (низький) рівень: особистість нечасто відчуває художньо-емоційну виразність музичного ритму, метру, темпу та дуже рідко може точно їх відтворювати.

3 (середній) рівень: особистість здатна відчувати художньо-емоційну виразність музичного ритму, метру, темпу, їх точно відтворювати, проте часто помиляється.

4 (високий) рівень: здебільшого (проте не завжди) особистість відчуває художньо-емоційну виразність музичного ритму, метру, темпу, здатна на їх точне відтворення.

5 (дуже високий) рівень: особистість завжди точно відчуває художньо-емоційну виразність музичного ритму, метру, темпу й прекрасно їх відтворює.

Структуру критерію «музично-ритмічне відчуття» репрезентовано в додатку В.

Для якісного, системного дослідження вищевказаних критеріїв вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості (ладове відчуття, музично-слухові уявлення і музично-ритмічне відчуття), доцільно, на наш погляд, використовувати такі методи: тестування, анкетування, бесіда, педагогічне спостереження, метод узагальнення незалежних характеристик і метод аналізу результатів діяльності.

4. Мотиваційно-творча активність – характеристика творчої особистості, яка реалізує свій творчий потенціал через енергетичний поштовх творчої активності [196, с. 84]; активність особистості, що спрямована на перетворення дійсності та самої себе [196, с. 87]. *Показники критерію:* допитливість, зацікавленість, захопленість музичною творчістю; радість відкриття, прагнення до високих творчих досягнень у галузі музичного мистецтва й активної творчої діяльності [70, с. 133]; потреба в

самовираженні та самореалізації. Сформованість і стійкість інтересу до пізнавальної діяльності (процесу й результату), творча переробка інформації [196, с. 87].

Творча активність необов'язково передбачає створення чогось нового й значного для суспільства. Найголовніше, щоб процес або результат творчості сприяв розвитку особистості. Мотиваційно-творча активність є унікальною для кожної особистості та являє собою сукупність інтелекту, волі, емоцій, характерологічних особливостей. Зауважимо, що розвиток творчих здібностей і розвиток творчої активності знаходяться у взаємозалежності. На рівень творчої активності та характер творчої діяльності впливає низка факторів (потреби, ідеали, цілі, цінності, навички, звички, досвід, особистісний потенціал), які є основою внутрішніх і зовнішніх суперечностей людини [196, с. 87].

1 (дуже низький) рівень: особистість вкрай рідко проявляє допитливість, зацікавленість, почуття захоплення музичною творчістю, радість відкриття, прагнення до високих творчих досягнень у галузі музичного мистецтва, наявність потреби в самовираженні й самореалізації.

2 (низький) рівень: особистості рідко притаманні такі властивості та якості, як допитливість і зацікавленість, відчуття захоплення музичною творчістю, радість відкриття, прагнення до високих творчих досягнень у галузі музичного мистецтва, потреба в самовираженні й самореалізації.

3 (середній) рівень: особистість здатна виявляти допитливість, зацікавленість, мати потребу в самовираженні, відчувати захоплення музичною творчістю, радість відкриття, прагнення до високих творчих досягнень у галузі музичного мистецтва, проте часто не доводить розпочату справу до кінця, помиляється, спрямовує увагу на інші види діяльності; може якісно виконувати доручену справу, але без задоволення.

4 (високий) рівень: здебільшого (проте не завжди) особистість виявляє допитливість і зацікавленість, має потребу в самореалізації, відчуває захоплення музичною творчістю, радість відкриття й прагнення до високих

творчих досягнень у галузі музичного мистецтва. Розпочату творчу діяльність часто виконує із задоволенням та на належному рівні.

5 (дуже високий) рівень: особистість завжди виявляє допитливість і зацікавленість, має потребу в самовираженні й самореалізації, відчуває захоплення музичною творчістю, радість відкриття й прагнення до високих творчих досягнень у галузі музичного мистецтва. Творчу діяльність завжди виконує на високому рівні.

Структуру критерію «мотиваційно-творча активність» наведено в додатку Г.

5. Прагнення до самовиховання – свідома діяльність, що спрямована на розвиток і самовдосконалення особистості. *Показники критерію:* пізнавальний інтерес до музики й потреба в саморозвитку й самовдосконаленні через музику, самостійне опанування нового матеріалу й виду музичної діяльності. Здатність до активного сприйняття нової інформації, до безперервного професійного й особистісного самовдосконалення [197].

На думку А. Маслоу, успішність процесу самовдосконалення залежить від того, наскільки людина здатна відчувати (на інтуїтивному рівні) власні вроджені задатки й організувати відповідну роботу щодо їхнього розвитку. Якщо вимоги до особистості не відповідають її природним можливостям, то самовдосконалення не дасть бажаного результату [198; с. 59]. Таким чином, прагнення до самовиховання в майбутніх вчителів має бути викликане внутрішньою потребою в самовдосконаленні, в основі якої – наявність природних задатків. Тому відсутність в особистості інтересу й бажання займатись самовихованням, може свідчити про відсутність відповідних природних можливостей.

1 (дуже низький) рівень: особистість вкрай рідко має пізнавальний інтерес до музики та відчуття потреби в саморозвитку й самовдосконаленні через музику; дуже рідко займається самостійним опануванням нового матеріалу й певного виду музичної діяльності.

2 (*низький*) *рівень*: особистість рідко виявляє пізнавальний інтерес до музичного мистецтва, нечасто відчуває потребу в саморозвитку й самовдосконаленні через музику; іноді займається самотужки опануванням нового матеріалу й певного виду музичної діяльності.

3 (*середній*) *рівень*: особистість здатна виявляти пізнавальний інтерес до музики, відчувати потребу в саморозвитку й самовдосконаленні через музику; може самостійно опанувати новий матеріал й певний вид музичної діяльності, проте робить це несистематично та без особливого задоволення, має нестійкі інтереси, часто потребує мотивування й спрямування діяльності.

4 (*високий*) *рівень*: здебільшого (проте не завжди) особистість виявляє пізнавальний інтерес до музичного мистецтва, відчуває потребу в саморозвитку й самовдосконаленні через музику; зацікавлена в самостійному засвоєнні нового матеріалу й певного виду музичної діяльності.

5 (*дуже високий*) *рівень*: особистість завжди виявляє зацікавленість до пізнання музики, постійно займається саморозвитком і самовдосконаленням через музику; систематично опановує новий матеріал й певний вид музичної діяльності.

Структуру критерію «прагнення до самовиховання» репрезентовано в додатку Д.

6. *Самоуправління* – процес цілеспрямованого впливу на власну особистість із метою реалізації цілей і планів [199]. *Показники критерію*: уміння володіти власними бажаннями, емоціями, психічними станами; здатність до регулювання й оцінювання власної діяльності в галузі музичного мистецтва. Спроможність до активності загалом; наявність уміння планувати свою роботу [131, с. 133], аналізувати суперечності, прогнозувати розвиток подій, здійснювати цілепокладіння, приймати відповідні рішення згідно з результатами діяльності, здійснювати самоконтроль виконання плану, корегувати власну діяльність і способи комунікування тощо [199].

Самоуправління особистості проявляється на різних рівнях: психічному, особистісному й функціональному. *Психічне самоуправління* розуміємо як комплекс функцій психіки для забезпечення адаптації особистості (актуалізація потреби, вирішення завдання за визначеною метою, побудова суб'єктивних моделей вагомих зовнішніх і внутрішніх умов, формування програми виконавчих дій, створення системи суб'єктивних критеріїв щодо успішності досягнення мети, синтез інформації, виконання дій, регуляція, контроль, оцінювання, прогнозування, корекція). *Особистісне самоуправління* виявляється в здатності керувати власною психічною активністю у процесі спілкування, діяльності, поведінки й переживань. Самоуправління пов'язане з новими нестандартними ситуаціями або суперечностями, які необхідно вирішити. *Функціональне самоуправління* – здатність особистості до оволодіння власною поведінкою (наявність саморегуляції) [199].

1 (дуже низький) рівень: особистість вкрай рідко проявляє керування власними бажаннями, емоціями й психічними станами, здатність до регулювання й оцінювання власної діяльності в галузі музичного мистецтва; саморегуляція практично відсутня.

2 (низький) рівень: особистість рідко володіє власними бажаннями, емоціями й психічними станами, іноді проявляє здатність до регулювання й оцінювання власної діяльності в галузі музичного мистецтва; саморегуляція розвинена слабо.

3 (середній) рівень: особистість може керувати власними бажаннями, емоціями й психічними станами, здатна до регулювання й оцінювання власної діяльності в галузі музичного мистецтва; проте часто людина проявляє невпевненість, розгубленість, неадекватність поведінки й самооцінки; саморегуляція розвинена посередньо.

4 (високий) рівень: здебільшого (проте не завжди) особистість володіє власними бажаннями, емоціями й психічними станами; часто проявляє

здатність до регулювання й оцінювання власної діяльності в галузі музичного мистецтва; має добре розвинену саморегуляцію.

5 (*дуже високий*) рівень: особистість завжди керує власними бажаннями, емоціями й психічними станами; постійно проявляє здатність до регулювання й оцінювання власної діяльності в галузі музичного мистецтва; має відмінно розвинену саморегуляцію.

Структуру критерію «самоуправління» наведено в додатку Е.

Із метою дослідження таких критеріїв вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості, як мотиваційно-творча активність, прагнення до самовиховання, самоуправління необхідно використовувати такі методи: анкетування, бесіда, педагогічне спостереження, метод узагальнення незалежних характеристик, метод аналізу результатів діяльності.

Отже, під час педагогічного експерименту, спрямованого на виявлення рівнів вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості, необхідно використовувати визначені критерії, показники й рівні.

2.2. Методика та результати констатувального етапу дослідження

Організація педагогічного експерименту дає можливість вчителю (або викладачеві) удосконалити професійні навички, перевірити свої теоретичні припущення з певного питання, обмінятися досвідом з колегами, задовольнити власні наукові інтереси й розвинути здібності, віднайти нові методи, форми, прийоми, способи, техніки для вдосконалення освітнього процесу. Таким чином, педагогічний експеримент є необхідним складником саморозвитку й самовдосконалення сучасного педагога. З метою ефективної організації експериментального дослідження, а також узгодження й спрямування діяльності викладачів та обдарованих студентів на успішне здійснення музично-академічної творчості доцільно, на наш погляд, керуватися відповідною методикою.

Зміст поняття «методика» на сьогодні чітко не визначений. Так, за «Тлумачним словником» Д. Ушакова [200] методика – це система правил, викладення методів навчання або виконання будь-якої роботи. В. Ягупов [201] визначає методику як конкретні форми, засоби та принципи використання методів, за допомогою яких відбувається глибоке пізнання й розв’язання різних педагогічних проблем. Г. Коджаспірова та О. Коджаспіров [202, с. 174] вважають, що методика (у системі освіти) – це опис конкретних способів, прийомів і технік педагогічної діяльності в окремих освітніх процесах. У нашому дослідженні ми будемо послуговуватися саме останнім зацитованим визначенням поняття. Отже, під *методикою* ми розуміємо сукупність методів, форм роботи, прийомів, способів і технік, спрямованих на успішне вирішення певного педагогічного питання.

Науковець І. Карпова [20] проаналізувала проблему розвитку творчої обдарованості студентів та вказала на кілька моментів вартих уваги під час цілеспрямованого вивчення обдарованої молоді: 1) використання *методу опитування*, у тому числі *групового анкетування* та *індивідуального інтерв’ювання* (із метою дослідження художньо-творчих інтересів студентів, визначення основних форм, напрямів і видів творчої роботи) [20, с. 71–72]; 2) дослідження самооцінки студента у *формі адресного анкетування* (для того, щоб з’ясувати причини, які заважають вихованцям займатися творчою діяльністю й саморозвитком) [20, с. 76]; 3) проведення *бесід* та *індивідуальних психологічних консультацій* (щоб безпосередньо впливати на емоційно-вольову, раціональну сфери особистості студента) [20, с. 76]; 4) використання *самооцінки студента* як доповнення до незалежної експертної оцінки (проведення тесту «Творча обдарованість студента» й авторської методики самодіагностики студентами критеріїв і показників обдарованості, які відповідають Я-реальному та Я-ідеальному) [20, с. 76–77]. Таким чином, під час організації педагогічного експерименту ми будемо враховувати досвід І. Карпової та застосовувати метод групового

анкетування (для вивчення досвіду творчої діяльності обдарованих студентів і педагогічних працівників) й індивідуальної бесіди.

Успішність здійснення виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості залежить від низки факторів, які цілеспрямовано впливають на результати творчої діяльності. Об'єднання цих факторів в єдину систему дозволило нам ввести поняття «методика діагностування вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості». Перш ніж характеризувати сутність зазначеного поняття, дамо йому визначення. Під *методикою діагностування вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості* ми розуміємо систему методів, форм роботи, прийомів, засобів і технік, що заснована на використанні визначених підходів та принципів і передбачає вивчення рівня вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості.

Методика діагностування вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості базується на таких *основних ідеях*: 1. Вивчаючи особливості прояву обдарованої особистості взагалі, а також свої інтереси й обдарування зокрема, студенти краще розумітимуть своїх товаришів, пізнають себе, розкриють свій потенціал, урахувуючи індивідуальні особливості, та отримують досвід творчої діяльності, який згодом зможуть використати в педагогічній професії. 2. Вивчення досліджуваних показників, а також спеціальна підготовка викладачів до роботи з обдарованою молоддю різної професійної спрямованості, допоможе знайти індивідуальний підхід до вихованців, розвинути їхні обдарування, залучити до здійснення музично-академічної творчості й підготувати майбутніх учителів до виконання творчої педагогічної діяльності. Ми вважаємо, що музично-академічна творчість обдарованих студентів позитивно вплине на розвиток їхніх музичних і творчих здібностей, а також сприятиме вихованню професійно значущих якостей майбутнього вчителя.

Розробляючи методику діагностування вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості, ми зважали на зміст основних понять дисертаційної роботи; напрями роботи викладачів із музично обдарованими студентами педагогічних ЗВО; підходи до виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості та принципи виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості.

Метою нашої *методики* є вивчення рівнів вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості і перевірка ефективності визначених педагогічних умов. Зважаючи на мету, методика дослідження вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості має такі *завдання*: 1. Виявити рівні вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості (їхні кількісні та якісні показники). 2. За результатами констатувального етапу експерименту встановити педагогічні умови виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості. 3. На контрольному етапі експерименту перевірити ефективність визначених педагогічних умов.

Засобом реалізації методики є чітке дотримання етапів її проведення, в основі якого – план здійснення педагогічного експерименту, мета й завдання методики діагностування вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості. Використовуючи певні методи та форми роботи, ця *методика* проводиться в декілька *етапів*: 1. Визначення загальної мети проведення педагогічного експерименту (за допомогою теоретичних методів педагогічного дослідження). 2. Обрання педагогічних закладів і груп студентів для експериментального дослідження. Застосовуючи такі методи педагогічного дослідження як спостереження, бесіда, інтерв'ювання, доцільно провести аналіз організації навчально-виховної роботи сучасних педагогічних ЗВО України. Особлива увага звертається на напрями підготовки студентів (експериментальне дослідження нами планується провести серед студентів музичного й немусичного спрямувань), а також на форми навчання (музичний напрям підготовки – стаціонарна й заочна форми

навчання, інший (немузичний) – стаціонарна форма навчання). Такий підхід до обрання респондентів має кілька пояснень: 1) відповідно до мети й завдань нашої методики існує необхідність дослідити студентів музичних спеціальностей; 2) для підтвердження чи спростування ідеї про те, що серед студентів немусичних спеціальностей навчаються ті, які також мають музичні здібності та займаються музичною діяльністю, необхідно дослідити саме цю категорію студентів; 3) з метою проведення педагогічного експерименту доцільно підготувати бланки відповідей із зазначенням питань і прізвищ піддослідних, тому списки студентів необхідно мати заздалегідь; 4) для отримання інформації щодо наявності чи відсутності залежності рівнів музичних здібностей від форми навчання студентів необхідно залучити до експерименту відповідний контингент. Організація вищевказаної роботи передбачає індивідуальну та групову форми.

3. Визначення проміжних цілей окремих ланок дослідження (за допомогою теоретичних методів дослідження). Виконується з метою детального планування експерименту й профілактики недопрацювань його організаційної частини.

4. Добір методичного матеріалу для організації педагогічного дослідження (складання анкет, формування тестів і визначення переліку питань для бесіди).

5. Проведення констатувального етапу експерименту. Під час визначення рівнів вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості застосовують відповідні методи (тестування, анкетування, бесіда, педагогічне спостереження, метод узагальнення незалежних характеристик і метод аналізу результатів діяльності) і форми роботи (індивідуальна, групова, фронтальна). До процесу експериментального дослідження залучаються обдаровані студенти різних напрямів підготовки, куратори навчальних груп, керівники мистецьких гуртків і колективів, викладачі музичних дисциплін.

5. Обробка, аналіз, узагальнення отриманих результатів відповідно до кожного етапу діяльності (використання емпіричних, теоретичних, математичних і статистичних методів педагогічного дослідження).

6. Розподіл досліджуваних студентів на експериментальну

(далі – ЕГ) і контрольну (далі – КГ) групи. 6. Визначення педагогічних умов виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості (за допомогою теоретичних методів педагогічного дослідження). 7. Перевірка ефективності визначених педагогічних умов виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості (проводиться на контрольному етапі експерименту, використовуючи методи й форми роботи констатувального етапу).

Досвід сучасних науковців свідчить про те, що на сьогодні існує низка методів, форм, прийомів, засобів і технік роботи, спрямованих на успішний розвиток і формування обдарованого студента. Однак важливу роль у розвитку та становленні музично обдарованої особистості майбутнього педагога відіграє методика діагностування вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості. Необхідно пам'ятати, що ця методика тісно пов'язана з особистістю викладача й особистістю студента. Тому результати її проведення безпосередньо залежать від ефективності діяльності усіх учасників процесу.

Експеримент, як і будь-яка інша діяльність, має починатися з формулювання мети. *Загальна мета* нашого експериментального дослідження – перевірити ефективність педагогічних умов виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості.

Педагогічний експеримент проводився протягом 2013–2017 років у 4 етапи: підготовчий, констатувальний, формувальний, контрольний.

На першому (підготовчому) етапі (2013–2014 рр.) було проаналізовано наукові здобутки вітчизняних і зарубіжних учених, які займалися з'ясуванням сутності понять «здібності», «обдарованість», «музична обдарованість», «обдарований студент»; вивчали особливості роботи з обдарованими студентами, їхні особистісні якості, а також шляхи розвитку обдарованої молоді. Значна увага зверталася на дослідження питання музичної обдарованості (її формування, прояв і розвиток). Відповідно до

теми дисертаційної роботи було визначено його мету й завдання. У процесі викладення теоретичного матеріалу роботи нами було окреслено основні поняття досліджуваної проблеми, визначено підходи й принципи виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості, обрано ЗВО й встановлено коло осіб, що будуть задіяні в дослідженні, підготовлено необхідний матеріал для проведення педагогічного експерименту (розробка його теоретичної основи, анкет, тестового матеріалу, спецкурсу, семінару, друк бланків тощо); укладено офіційні документи щодо проведення експериментальної роботи у визначених ЗВО та організовано співпрацю з їх адміністрацією.

У проведенні експерименту брали участь студенти та співробітники чотирьох педагогічних ЗВО України: Житомирський державний університет імені Івана Франка (ЖДУ), Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка (ЦДПУ), Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини (УДПУ), Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського (ПНПУ). Зазначимо, що експеримент проводився зі студентами музичного напрямку підготовки (заочної та стаціонарної форм навчання) і природничого (у ПНПУ філологічного) напрямку підготовки (стаціонарної форми навчання). Активну участь у нашому дослідженні брали також викладачі вказаних ЗВО. Під час залучення педагогічного складу до проведення експерименту ми керувалися певними вимогами. Із метою вивчення студентів музичного напрямку підготовки обиралися викладачі музичних дисциплін відповідних кафедр, а також куратори навчальних груп. Для вивчення студентів природничого чи філологічного напрямів підготовки (у ПНПУ) також запрошували кураторів навчальних груп. Окрім того, для повноти й різнобічності інформації були опитані художні керівники мистецьких (музичних) колективів щодо рівня музичної обдарованості тих вихованців, що входили в групу досліджуваних. Проте організація й особливості проведення педагогічного експерименту (зокрема залучення викладачів) у кожному ЗВО мали свої особливості.

Так, наприклад, у Житомирському державному університеті імені Івана Франка дослідження проводилось серед викладачів і студентів першого курсу:

1) Навчально-наукового інституту педагогіки, напряму підготовки – середня освіта («Музичне мистецтво») (стаціонарна форма навчання) та середня освіта («Музичне мистецтво») (скорочений термін навчання, заочна форма); кафедри мистецьких дисциплін і методик навчання;

2) природничого факультету, напрямів підготовки – середня освіта («Географія»), «Біологія», «Хімія», «Екологія» (стаціонарна форма навчання); кафедр: ботаніки, біоресурсів та збереження біорізноманіття; екології, природокористування та біології людини; зоології, біологічного моніторингу та охорони природи; хімії.

У Центральноукраїнському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка експеримент проводився серед викладачів і студентів першого курсу:

1) мистецького факультету, музичного відділення, спеціальності «Музична педагогіка і виховання», спеціалізації «Художня культура» (стаціонарна й заочна форма навчання); кафедр: музично-теоретичних та інструментальних дисциплін; вокально-хорових дисциплін та методики музичного виховання;

2) природничо-географічного факультету, напрямів підготовки – «Географія», «Біологія», «Хімія» (стаціонарна форма навчання); кафедр хімії, географії та геоекології, біології та методики її викладання.

В Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини дослідження проводилось серед викладачів і студентів першого курсу:

1) факультету мистецтв, спеціальності «Музичне мистецтво» (стаціонарна й заочна форма навчання); кафедр: музикознавства й вокально-хорових дисциплін, інструментального виконавства;

2) природничо-географічного факультету, спеціальностей – середня освіта «Географія» (спеціалізація за вибором: «Біологія», «Українська мова і література»), середня освіта «Географія» («Біологія»), середня освіта «Біологія» (спеціалізація за вибором: «Практична психологія», «Природознавство»), середня освіта «Біологія» (спеціалізація за вибором: «Хімія», «Природознавство»), середня освіта «Біологія» («Практична психологія»), середня освіта «Біологія» («Хімія»), середня освіта «Хімія» (спеціалізація за вибором: «Інформатика», «Біологія», «Організація природоохоронної роботи»), середня освіта «Хімія» («Біологія»), «Екологія» (стаціонарна форма навчання); кафедр: хімії, екології та методики їх навчання; біології та методики її навчання; географії та методики її навчання.

У Державного закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» експеримент був проведений серед викладачів і студентів першого курсу:

1) факультету музичної та хореографічної освіти, спеціальностей – «Музичне мистецтво»; середня освіта «Музичне мистецтво» (стаціонарна й заочна форма навчання); кафедр: музично-інструментальної підготовки, музичного мистецтва і хореографії, теорії музики і вокалу, диригентсько-хорової підготовки;

2) філологічного факультету, спеціальностей – середня освіта «Українська мова і література», додаткова спеціалізація – «Українознавство»; середня освіта «Українська мова і література», додаткова спеціальність – «Мова та література (англійська)»; середня освіта «Мова і література (російська)», додаткова спеціальність – «Мова та література (англійська)»; середня освіта «Мова і література (російська)», додаткова спеціальність – «Українська мова і література» (стаціонарна форма навчання); кафедр: слов'янського мовознавства, української філології і методики навчання фахових дисциплін, української та зарубіжної літератур.

Зазначимо, що, з огляду на відсутність у Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені

К. Д. Ушинського» природничого факультету, нами було проведене педагогічне дослідження на філологічному факультеті (оскільки спеціальність пов'язана з педагогічною професією та не стосується безпосередньо музики). У дисертаційному дослідженні для позначення студентів немuzичного напрямку підготовки вживаємо різні слова та словосполучення: немuzиканти, студенти природничого (філологічного) факультету, студенти природничого (філологічного) напрямів підготовки тощо.

Другий (констатувальний) етап експерименту (2014–2015 рр.) мав на меті визначити рівні вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості, за результатами діагностики розподілити їх на дві однорідні групи – ЕГ і КГ та сформулювати педагогічні умови виховання обдарованої молоді в процесі музично-академічної творчості. На цьому етапі використали низку методів дослідження, серед яких: анкетування, тестування, педагогічне спостереження, бесіда, метод узагальнення незалежних характеристик і метод аналізу результатів діяльності. У педагогічному експерименті взяли участь 404 студенти, 115 викладачів.

Для здобуття необхідної інформації нами було створено кілька анкет, кожна з яких має свою мету, змістове наповнення й респондентів. Так, наприклад, «Анкета №1 для викладачів та експертів, які працюють із музично обдарованою молоддю» (додаток Ж) передбачає з'ясування особливостей особистого досвіду педагогічних працівників щодо роботи з обдарованою молоддю, а також перевірку актуальності й значущості виділених нами критеріїв вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості (щоб їх використати надалі в анкеті №2). Зауважимо, що, перш ніж застосовувати цю анкету за призначенням, нами було проведене відповідне пробне дослідження серед викладачів кафедри мистецьких дисциплін і методик навчання Навчально-наукового інституту педагогіки ЖДУ. Після необхідної корекції вищевказана анкета була використана в інших досліджуваних педагогічних ЗВО. Анкета містить 14

питань відкритої форми. Це дає змогу висловлювати респондентам власну думку, а не лише обирати певний варіант відповіді. Зазначимо, що результати опитування в кожному ЗВО виявилися різними. Тому ми вважаємо доцільним під час аналізу інформації вказувати відразу чотири числа, що означають результати опитаних респондентів педагогічних ЗВО, у такій послідовності: ЖДУ, ЦДПУ, УДПУ, ПНПУ.

Результати проведеного дослідження за «Анкетною №1 для викладачів та експертів, які працюють із музично обдарованою молоддю» відображено в таблиці 2.1. та додатку И (представлено цифрові показники й детальний опис інформації).

Таблиця 2.1.

**Результати дослідження за Анкетною №1
для викладачів та експертів, які працюють із музично обдарованою
МОЛОДДЮ
(із зазначенням максимальних числових показників)**

Запитання анкети	ЖДУ	ЦДПУ	УДПУ	ПНПУ
За яких обставин Ви маєте справу із музично обдарованими студентами?	під час навчальних занять 84,21%	під час навчальних занять 90,91%	під час навчальних занять 78,65%	під час навчальних занять 88,53%
Яких студентів Ви вважаєте музично обдарованими?	до музично обдарованих студентів відносять тих, які мають гарно розвинений музичний слух 57,89%	до музично обдарованих студентів відносять тих, які мають гарно розвинений музичний слух 51,44%	до музично обдарованих студентів відносять тих, які мають гарно розвинений музичний слух 67,81%	до музично обдарованих студентів відносять тих, які мають гарно розвинений музичний слух 45,33%
Якими особистісними якостями музично обдарований студент відрізняється від інших однолітків?	обдаровані студенти відрізняються від інших своєю творчістю та креативністю 26,32%	обдаровані студенти відрізняються від інших своєю творчістю та креативністю 36,36%	обдаровані студенти відрізняються від інших своєю творчістю та креативністю 25,74%	обдаровані студенти відрізняються від інших своєю творчістю та креативністю 21,16%

Які види роботи з музично обдарованими студентами Ви використовували у своєму досвіді?	Індивідуальна робота 94,74%	Індивідуальна робота 90,91%	Індивідуальна робота 89,97%	Індивідуальна робота 92,64%
Який вид роботи із музично обдарованими студентами Ви вважаєте найбільш ефективним? Чому?	Індивідуальна робота (приділяти більше уваги вихованцям у вивчені та розвитку їхніх муз. здібностей) 73,68%	Індивідуальна робота (приділяти більше уваги вихованцям у вивчені та розвитку їхніх муз. здібностей) 90,91%	Індивідуальна робота (приділяти більше уваги вихованцям у вивчені та розвитку їхніх муз. здібностей) 83,22%	Індивідуальна робота (приділяти більше уваги вихованцям у вивчені та розвитку їхніх муз. здібностей) 72,36%
За якими ознаками Ви можете робити висновок для себе про наявність чи відсутність музичної обдарованості у певного студента?	Наявність музичного слуху 73,68%	Наявність музичного слуху 72,73%	Наявність музичного слуху 68,32%	Наявність музичного слуху 64,14%
Як змінюється Ваша навчально-виховна робота, якщо Ви розумієте, що перед Вами музично обдарований студент?	концентрація уваги на індивідуальних формах роботи 52,63%	концентрація уваги на індивідуальних формах роботи 90,91%	концентрація уваги на індивідуальних формах роботи 76,34%	концентрація уваги на індивідуальних формах роботи 51,88%
У чому Ви вбачаєте поліпшення роботи з музично обдарованими студентами у педагогічному університеті?	збільшення годин для індивідуальної аудиторної роботи та використання індивідуального підходу 15,79%	збільшення годин для індивідуальної аудиторної роботи та використання індивідуального підходу 36,36%	збільшення годин для індивідуальної аудиторної роботи та використання індивідуального підходу 26,32%	збільшення годин для індивідуальної аудиторної роботи та використання індивідуального підходу 16,12%
Чи вважаєте Ви свою підготовку достатньою для ефективної роботи із обдарованими студентами? Якщо Ви так не вважаєте, то вкажіть, якої підготовки Ви потребуєте.	вважають свою підготовку достатньою 73,68%	вважають свою підготовку достатньою 81,82%	вважають свою підготовку достатньою 76,42%	вважають свою підготовку достатньою 63,09%
Якими критеріями музичної	наявність	наявність	наявність	наявність

обдарованості ви користуєтеся у навчально-виховній роботі? (в тому числі під час відбору студентів до творчих колективів)	музичного слуху	музичного слуху	музичного слуху	музичного слуху
	52,63%	81,82%	78,53%	69,76%
Які творчі виховні заходи (у тому числі музичного спрямування) проводяться серед студентів Вашого навчального закладу?	фестивалі, конкурси, науково-практичні конференції, виставки та огляди народної творчості, концерти, майстер-класи, літні школи.	концерти, лекції-концерти	звіти майстрів мистецтв, науково-практичні конференції, фестивалі, конкурси, відкриття художніх виставок, волонтерська та просвітницька діяльність	творчі змагання, конкурси, олімпіади, фестивалі; музично-театралізовані та хореографічні постановки і проекти, спектаклі, святкові концерти, музично-театралізовані капусники, конференції
Назвіть мистецькі творчі колективи Вашого навчального закладу.	вокальні, інструментальні, міжнародний центр сучасної академічної музики «Новата»	вокальні, інструментальні, студія кіно-звукозапису мистецького факультету	вокальні, інструментальні	вокальні, студентський клуб університету (ПНПУ)

Результати анкетування педагогічних працівників за вищевказаною анкетною дають нам підстави стверджувати:

1. Переважна більшість опитаних викладачів і художніх керівників мистецьких колективів (78,65% – 90,91%) спілкуються з музично обдарованими студентами на навчальних заняттях; найчастіше (89,97% – 94,74%) у роботі з ними використовують індивідуальну форму роботи; вважають себе підготовленими до здійснення ефективної роботи з музично обдарованою молоддю (63,09% – 81,82%); визначають кілька критеріїв музичної обдарованості (наявність музичного слуху, метроритмічних

відчуттів, вокальних даних, чистоти інтонування, музичної пам'яті тощо), серед яких музичний слух є основним (52,63% – 81,82%).

2. Музично обдарований студент характеризується наявністю музичного слуху (45,33% – 67,81%), а також творчого підходу до діяльності (21,16% – 36,36%).

3. Для поліпшення роботи з музично обдарованими студентами в педагогічному університеті доцільно використовувати індивідуальний підхід і збільшити кількість індивідуальних аудиторних занять (так вважають 15,79% – 36,36% опитаних).

4. У ЦДПУ та УДПУ музичні виховні заходи організовують виключно на факультетах музичного спрямування. Цей факт свідчить про те, що музично обдаровані студенти, які навчаються на інших факультетах, але бажають розвивати власні музичні здібності, не мають можливості в межах ЗВО себе реалізувати.

5. У ЖДУ та ПНПУ створене сприятливе навчально-виховне середовище для реалізації творчого потенціалу обдарованих студентів будь-яких напрямів підготовки.

6. У сучасних педагогічних ЗВО, які ми досліджували, склалася своєрідна система музичного виховання й розвитку творчої особистості майбутніх педагогів. Відзначимо, що в таких педагогічних ЗВО України, як ЖДУ, ЦДПУ та УДПУ, створена достатня, на нашу думку, кількість художніх колективів для самореалізації кожного обдарованого студента. Однак, як зазначалося вище, розвиток музичних здібностей студентів немусичного профілю в ЦДПУ та УДПУ не практикується. Звернемо також увагу на той факт, що організація виховного середовища в межах ПНПУ дозволяє здійснювати різнобічний розвиток здібностей вихованців будь-якого напрямку підготовки, проте для розкриття музичних здібностей кількість художніх колективів обмежена.

7. Організація виховної роботи з обдарованою молоддю в досліджуваних педагогічних ЗВО потребує вдосконалення.

З метою з'ясування деякої інформації у викладачів музичних навчальних дисциплін, а також художніх керівників мистецьких колективів за «Анкетою №1 для викладачів та експертів, які працюють із музично обдарованою молоддю», було проведене дослідження *методом бесіди*. П. Образцов [203] характеризує бесіду як один з основних методів дослідження в педагогіці та психології, який передбачає збір інформації за визначеним питанням в усній логічній формі від однієї особистості чи групи людей. Науковець звертає увагу на те, що позитивною стороною використання методу бесіди є налагодження особистого контакту з досліджуваним, швидке отримання відповідей на питання і можливість їхньої конкретизації. Цим методом було вивчено досвід п'яти педагогічних працівників кожного педагогічного ЗВО: ЖДУ, ЦДПУ, УДПУ та ПНПУ (тобто всього опитано 20 осіб). Бесіда проходила за такими питаннями: «Якими особистісними якостями обдарований студент відрізняється від інших його однолітків?», «Якими критеріями музичної обдарованості Ви користуєтеся в навчально-виховній роботі (зокрема під час відбору студентів до творчих колективів)?», «Як змінюється Ваша навчально-виховна робота, якщо Ви розумієте, що перед Вами музично обдарований студент? (Окресліть Ваш план дій)», «У чому Ви вбачаєте поліпшення роботи з музично обдарованими студентами в межах педагогічного університету?». Розглянемо найпоширеніші відповіді на зазначені запитання.

Викладач музичних дисциплін із 30-річним стажем роботи В.С.: *«Під час проведення навчальних занять я помітила, що обдаровані студенти відрізняються від однолітків своєю дивакуватістю, самостійністю, нестандартністю думки та схильністю до музичних імпровізацій. Такі студенти роблять те, що їм цікаво, не звертаючи уваги на погляди інших. Наприклад, у нас на факультеті навчається студент, який принципово грає лише джаз. Музику інших видів музичного мистецтва цей студент виконувати не хоче».*

Викладач музичних дисциплін із 32-річним стажем роботи І.Ю.: *«Бувають випадки, коли під час музичних індивідуальних занять я усвідомлюю, що переді мною музично обдарована особистість. Відповідно до цього факту змінюю особливості організації навчально-виховного процесу зі студентом: підбираю ускладнений музичний репертуар і завдання (відповідно до здібностей), презентую результати роботи студента широкому загалу, організовую виступи в малих формах (дуетах, тріо, квартетах), надаю можливість студенту самотійно здійснювати творчу діяльність (за умови періодичного контролю з свого боку)».*

Викладач музичних дисциплін із 28-річним стажем А.В.: *«Ураховуючи власний досвід роботи з обдарованими вихованцями в педагогічному закладі вищої освіти, вважаю необхідним покращити організацію навчально-виховного процесу з цією категорією студентів: здійснювати укладання індивідуальних програм їхньої підготовки й розвитку, залучати молодь до форм роботи, які не передбачені навчальним планом (наприклад, самотійна організація концерту). Під час індивідуальних чи групових навчальних занять не допускаю зі свого боку будь-якого тиску на обдаровану особистість, а також активно здійснюю мотиваційну й консультативну функцію. Я переконаний, що реалізація музично обдарованих студентів значною мірою залежить від особистості викладача».*

Керівник народного хорового колективу зі стажем роботи більше 45 років Г.С.: *«Під час відбору студентів до хору я насамперед звертаю увагу на наявність природного музичного слуху, інтелекту, відчуття ритму й чистоту інтонування. Обдарований студент має розвинене почуття прекрасного та здатний точно передавати музичний образ твору. У процесі роботи з такими вихованцями найкращою вважаю індивідуальну форму (у такий спосіб я готую солістів для колективу). Для поліпшення роботи з музично обдарованими студентами пропоную створювати для них проблемні групи».*

Викладач музичних дисциплін із 20-річним стажем роботи С.М.: *«Моя педагогічна діяльність дає можливість працювати з музично обдарованою молоддю не лише під час навчальних занять, але й у процесі спеціального відбору до творчих колективів і вступу абітурієнтів до вузу. Обдаровані студенти завжди привертають свою увагу, оскільки мають чудовий музичний слух, голос, розвинене образне мислення, високий рівень музикальності, а також технічне виконання музичних творів».*

Керівник творчого художнього колективу та викладач музичних дисциплін із 23-річним стажем роботи О.М.: *«Спостерігаючи за творчою діяльністю та особистісними якостями музично обдарованих студентів, переконався в доцільності організації їхньої активної роботи в музичній галузі, яка досягається, на мій погляд, насамперед через ускладнення навчальної програми. Такі студенти потребують спеціального творчого середовища (залучення до творчих лабораторій: хорових колективів, ансамблів тощо), індивідуального підходу й розширення їхнього світогляду (наприклад, ознайомлення з новими літературними зразками та іншими видами мистецтва)».*

Керівник народного фольклорного ансамблю із 35-річним стажем роботи Л.М.: *«Зогляду на власний досвід роботи з музично обдарованою молоддю, можу стверджувати, що обдарована особистість відрізняється від інших наявністю лідерських якостей, умінням грати на музичному інструменті, чисто інтонувати музичні звуки, а також відчувати й передавати творчий задум автора. Успіх роботи колективу значною мірою залежить, на мою думку, від присутності всіх його членів на репетиціях одночасно».*

Досвідчений керівник хорового колективу із 37-річним стажем В.О.: *«У свій творчий колектив я запрошую студентів різних рівнів музичних здібностей. Головний критерій відбору – наявність музичного слуху й бажання працювати. Однак, коли я бачу, що переді мною музично обдарована особистість, дію у такий спосіб: 1) підвищую вимоги до*

виконання творів, 2) організовую зі студентом роботу, яка будеться на демонстрації з голосу та поглибленій розмові про образну канву твору (з метою всебічного розвитку студента), 3) залучаю вихованця до активної участі у концертах (для формування в студента відчуття сцени та впевненості у собі як у майбутньому артисті)».

Узагальнюючи відповіді науково-педагогічних працівників під час бесіди, ми дійшли висновку, що на сьогодні накопичений значний досвід роботи викладачів, діячів мистецтва з музично обдарованою молоддю. До того ж переважна більшість опитаних упевнені, що успішність творчої самореалізації вихованців залежить не лише від їхніх природних даних (ладового відчуття, музичного слуху, музично-ритмічного відчуття, вокальних здібностей тощо), але й від впливу педагога (його особистісних і професійних якостей, досвіду, методів і форм роботи тощо).

За результатами проведеної «Анкети №1 для викладачів та експертів, які працюють з музично обдарованою молоддю» ми переконалися у важливості та актуальності виділених нами критеріїв вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості (ладове відчуття, музично-слухові уявлення, музично-ритмічне відчуття, мотиваційно-творча активність, прагнення до самовиховання, самоуправління), а також у необхідності здійснення досліджень обдарованих вихованців відповідно до вказаних критеріїв. Таким чином, мета проведення дослідження за «Анкетою №1 для викладачів та експертів, які працюють із музично обдарованою молоддю» була досягнута.

«Анкета для студентів №1» (додаток К) має на меті з'ясувати в студентів інформацію за визначеними аспектами (коло їхніх інтересів, досвід творчої діяльності, уявлення про музичну обдарованість і музично обдаровану особистість, ставлення до музичного мистецтва та до створених у ЗВО умов, що задовольняють (чи не задовольняють) їхні потреби у творчій самореалізації) для формування уявлення про досліджуваний контингент, а також для використання матеріалів у роботі надалі. Анкета містить 21

питання відкритого й закритого типу, які передбачають обрання певних запропонованих варіантів або написання власної відповіді. Такий підхід до складання анкети не випадковий. Він використаний із метою прояву студентами своєї індивідуальності (особистісних якостей, інтересів, спрямувань, цінностей, здібностей, обдаровань тощо), уникнення стандартизованих відповідей.

За результатами опитування студентів чотирьох педагогічних ЗВО України (ЖДУ, ЦДПУ, УДПУ та ПНПУ) стало відомо, що віковий показник респондентів різних форм навчання не однаковий: на стаціонарній формі навчання перебувають студенти віком від 16 до 23 років, на заочній формі навчання – від 19 до 52 років. Ця інформація надалі буде обов'язково врахована в експериментальному дослідженні, оскільки ми вважаємо, що віковий показник безпосередньо пов'язаний із досвідом особистості та впливає на розвиток і формування обдарованого студента.

Результати анкетування майбутніх педагогів за «Анкетою для студентів №1» дають нам підстави стверджувати:

1. Більшість студентів (47,06% – 85,71%) із музичною освітою мають музичний напрям підготовки (додаток Л).

2. Усі опитані студенти (100%) займаються музичною діяльністю у вільний час, проте ця діяльність не є домінуючою та має різний рівень складності у вихованців музичного та немусичного профілів. Вибір студентами природничого (або філологічного) напряму підготовки музичної діяльності як хобі може свідчити про наявність у них музичних здібностей (це припущення потребує подальшої перевірки). Відсутність домінування музичної діяльності як улюбленого виду роботи у вільний час у студентів музичного напряму підготовки ми пояснюємо несамотійним вибором молоді майбутньої професії, відсутністю достатньої кількості вільного часу (необхідність вирішувати сімейні та робочі питання) та ін. (додаток М).

3. Студенти заочної форми навчання активніше займаються творчою діяльністю, ніж їхні однокурсники денної форми навчання. Серед вихованців

музичного напрямку (стаціонар) виявилось кілька осіб (ЖДУ – 20%, ПНПУ – 13,33%), які жодного разу не взяли участь у творчих заходах. На природничому (філологічному) факультеті кількість незалучених у творчих виступах студентів менша (від 11,43% до 17,91%), ніж на музичному. З метою розвитку музичної обдарованості, а також професійного становлення студентів музичного напрямку підготовки стаціонарної форми навчання, доцільно, на наш погляд, активно залучати їх до участі у творчих музичних заходах (концертах, конкурсах, фестивалях тощо) (додаток Н).

4. Частина опитаних студентів різних напрямів підготовки (від 15% до 37,5%) на момент дослідження гуртки художньої самодіяльності не відвідували, до того ж кількість таких студентів приблизно однакова як музичного, так і природничого (або філологічного) напрямів. Найбільш популярними виявилися ті гуртки художньої самодіяльності, які не пов'язані з музикою. Їх особливо охоче відвідували студенти природничого (чи філологічного) напрямку підготовки, а також студенти-музиканти заочної форми навчання. Вважаємо, що, в першу чергу, варто звернути увагу на студентів музичного напрямку підготовки, які в шкільні роки не розвивали свої музичні здібності, як основу майбутньої професійної діяльності. З цією метою необхідно активно залучати вихованців до різних видів музичної діяльності, враховуючи їхні індивідуальні особливості. Під час роботи зі студентами природничого (філологічного) напрямку підготовки важливо враховувати наявність інтересу до музики в частини вихованців (від 7,46% до 15,71%), що може свідчити про їхню музичну обдарованість (дані потребують подальшої перевірки за анкетною №2) (додаток П).

5. Кількість студентів, які не відвідують гуртки художньої самодіяльності у ЗВО значно зросла (порівняно зі шкільними роками): на музичному напрямі підготовки до 73,91%, на природничому (філологічному) – до 94,44%. Причин подібної ситуації може бути кілька: 1) негативний вплив на молодь процесу адаптації до нових умов навчання й побуту; 2) відсутність відповідних умов у ЗВО; 3) небажання студентів займатися

творчою самореалізацією тощо. На момент дослідження студенти, яких цікавить гурткова діяльність, відвідують музичні ансамблі та хорові колективи. Для розвитку творчої особистості майбутніх педагогів, а також підвищення якості їхньої підготовки, доцільно, на наш погляд, у кожному педагогічному ЗВО створити сприятливе середовище, основою якого є підходи та принципи виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості (додаток Р).

6. Більшість респондентів позитивно ставляться до музичного мистецтва. Винятком стали деякі студенти немусичного профілю (9,72% – 13,43%), яким музика не подобається. Позитивне ставлення до музики переважної більшості опитаних студентів дає підстави рекомендувати педагогам активно використовувати засоби музичного мистецтва для навчання, виховання й розвитку молоді (додаток С).

7. Студенти заочної форми навчання спрямовані у вільний час займатися суто творчістю (композиторська діяльність), а студенти денної форми навчання – відтворюючою діяльністю з елементами творчості (виконавська діяльність). Подібну ситуацію ми пояснюємо впливом на студентів різних форм навчання таких факторів: рівень музичної підготовки, досвід творчої діяльності, різниця у віці, наявність працевлаштування за профілем та ін. Результати дослідження вихованців природничого (або філологічного) факультету свідчать про наявність у них інтересу до музичної діяльності. Проте цей інтерес є більш пасивним порівняно з інтересами студентів-музикантів та спрямований значною мірою на слухацьку діяльність (53,85%; 51,43%; 51,39%; 47,76%) (додаток Т).

Більшість опитаних респондентів (студентів-музикантів денної форми навчання) виявили бажання взяти участь у всіх творчих заходах, що будуть проводитися у ЗВО (ЖДУ – 53,33%; УДПУ – 38,89%; ПНПУ – 46,67%) (окрім студентів ЦДПУ). Вихованці музичного профілю заочної форми навчання (30,43% – 32,5%) також хочуть стати учасниками різних музичних заходів. Однак частина респондентів (до 35%) від участі у творчих заходах

відмовляється. Із метою підвищення якості підготовки майбутніх вчителів доцільно, на наш погляд, з'ясувати причини таких відмов у кожній навчальній групі. Результати дослідження студентів природничого (або філологічного) факультету показали, що більшість (60%; 64,29%; 70,83%; 59,70%) висловила небажання брати участь у будь-яких творчих заходах. Особливо негативно студенти ставляться до вокальних конкурсів (0% – 1,43% бажаючих). Це може свідчити про невміння студентів співати, відсутність відповідного досвіду, сором'язливість, невпевненість у власних можливостях, неадаптованість тощо (додаток У).

Значна більшість досліджуваних студентів музичного напрямку підготовки денної (53,33%; 88,24%; 55,56%; 60%) і заочної (30,43%; 62,5%; 28,57%; 30%) форм навчання, а також вихованці природничого (філологічного) напрямку підготовки (69,23%; 67,14%; 72,23%; 67,17%) виявили небажання відвідувати гуртки художньої самодіяльності. Така ситуація може свідчити про неготовність молоді до занять творчою діяльністю, неадаптованістю до нових умов, існування відповідних особистісних якостей, складність виконання навчальної програми, неправильність обрання майбутньої професії тощо. Основне завдання педагогів, на нашу думку, полягає в налагодженні індивідуального підходу до кожного студента, виявленні причин його негативного ставлення до творчого розвитку в мистецьких (музичних) колективах, а також спрямування діяльності відповідно до здібностей і смаків (додаток Х).

Більшість студентів музичного профілю вважають, що музичні конкурси є тими творчими заходами, які найкраще сприяють прояву музичної обдарованості особистості (від 35,71% до 60,87%). Важливо відмітити, що студенти природничого (філологічного) профілю показали необізнаність із зазначеного питання (41,54%; 51,43%; 41,66%; 35,82%). З метою створення сприятливих умов для реалізації творчого потенціалу студентів різних напрямів і форм навчання, доцільно провести відповідні бесіди ознайомчого характеру (у першу чергу, зі студентами природничого або філологічного

факультету), а також залучати вихованців до участі у творчих заходах (додаток Ц).

Більшість опитаних студентів музичного напрямку підготовки денної (40%; 47,06%; 44,44%; 53,33%) і заочної (34,78%; 37,5%; 35,71%; 35%) форм навчання власними досягненнями в музичній діяльності (або музичній самодіяльності) вважають участь і здобуття призових місць у музичних конкурсах. Значна частина вихованців природничого (філологічного) напрямку підготовки (80%; 67,14%; 77,78%; 76,12%) заперечують існування в них певних музичних досягнень. Однак деякі студенти немусичного профілю (16,92%; 25,71%; 20,83%; 22,39%) відмітили свою активну участь у самодіяльній творчості та музичній діяльності. Зважаючи на отримані результати, ми вважаємо доцільним викладачам музичних дисциплін, художнім керівникам мистецьких колективів, а також кураторам навчальних груп побудувати свою роботу з вихованцями за такими напрямками: 1. З'ясувати причини відсутності успіхів у музичній діяльності (або самодіяльній творчості) у студентів музичного профілю. 2. Залучати вихованців різних напрямів підготовки до участі у творчій діяльності відповідно до їхніх інтересів та здібностей (додаток Ш).

Уявлення студентів про музично обдаровану особистість значною мірою залежить від напрямку їхньої підготовки. Більшість студентів-музикантів різних форм навчання музично обдаровану особистість наділяють такими характеристиками: любить музику, тривалий час займається музичною діяльністю, повністю віддається своїй справі, має гарні музичні здібності, успішно здійснює різні види музичної діяльності (від 47,06% до 73,34%). Значна частина студентів природничого (або філологічного) факультету (41,54%; 44,29%; 43,06%; 47,76%) не знають, яку особистість називають «музично обдарованою». Решта їхніх однокурсників складниками музичної обдарованості називають: бажання людини займатися музичною діяльністю, гарне орієнтування в музичному мистецтві, наявність відчуття ритму, добре володіння власним голосом, любов до музики, знання музичної грамоти

тощо. Таким чином, серед опитаних респондентів виявилась чимала група осіб, які не мають уявлення про музично обдаровану особистість. Із метою корегування ситуації, що склалася, доцільно зі студентами провести низку навчальних занять відповідної тематики теоретичного та практичного спрямування (організація і проведення спецкурсів) (додаток Щ).

Значна частина студентів-музикантів денної (80%; 64,71%; 77,78%; 73,33%) і заочної (73,91%; 100%; 83,33%; 85%) форм навчання вважають себе музично обдарованими особистостями. Тоді як вихованці природничого (або філологічного) напряму підготовки (73,85%; 67,14%; 79,17%; 70,15%) музично обдарованими себе не визнають (додаток Ю).

Опитані респонденти по-різному характеризують риси музичної обдарованості, які їм притаманні: студенти-музиканти денної форми навчання констатують у себе наявність музичного слуху (ЖДУ – 60%; УДПУ – 55,56%; ПНПУ – 33,33%); студенти-музиканти заочної форми навчання (ЦДПУ – 75%; УДПУ – 28,57%; ПНПУ – 25%) акцентують увагу на використанні творчого підходу в діяльності, чутливості до музики, наявності відчуття ритму, емоційності тощо; більшість студентів природничого (або філологічного) факультету (66,15%; 70%; 68,05%; 62,68%) рис музичної обдарованості в себе не виокремлюють. Таким чином, значна частина досліджуваних студентів різних напрямів підготовки і форм навчання не знають, які риси музичної обдарованості їм притаманні або вважають себе необдарованими. Із метою отримання об'єктивної інформації щодо особливостей прояву музичної обдарованості в досліджуваних студентів необхідно, на наш погляд, провести певну кількість спеціальних занять (спецкурс) для здобуття майбутніми педагогами необхідних знань теоретичного й практичного характеру (додаток Я).

8. Значна частина студентів-музикантів стаціонарної форми навчання (80%; 70,59%; 77,78%; 73,33%) і студентів природничого (або філологічного) напряму підготовки (75,38%; 61,43%; 76,39%; 64,18%) повністю задоволені умовами розвитку й прояву музичної обдарованості, що створені в їхніх ЗВО.

Проте студенти-музиканти заочної форми навчання (39,13%; 50%; 50%; 40%) вважають задоволення їхніх потреб у реалізації музичної обдарованості лише частковим. Зауважимо, що на відгуки студентів щодо створених у ЗВО умов для розвитку та формування їхньої особистості впливає низка факторів, серед яких: досвід творчої діяльності студентів, працевлаштованість, свідомість вибору професії, спрямованість особистості, коло інтересів молоді, усвідомлення власних бажань і цілей тощо (додаток АА).

9. Усіх респондентів умовно можна поділити на дві групи: 1) до першої групи належать студенти, які вважають, що у ЗВО навчально-виховних заходів достатньо для розвитку та прояву музичної обдарованості; 2) другу групу складають студенти, які не знають, яких навчально-виховних заходів не вистачає для самореалізації музично обдарованої особистості. Наявність в опитаній молоді такої точки зору може свідчити, на наш погляд, про недостатній досвід (чи його відсутність) участі студентів у мистецьких заходах ЗВО музичного спрямування чи про їхню високу активність у цих заходах (додаток АБ).

За допомогою «Анкети для студентів №1» нами було з'ясовано інформацію за визначеними аспектами, що стала основою реалізації подальших етапів педагогічного експерименту. Таким чином, мета проведення зазначеної анкети була досягнута.

З метою дослідження рівнів вихованості обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості була організована така робота: 1. Створення «Анкети для студентів №2» (додаток АВ) та проведення відповідного анкетування. 2. Створення «Анкети для викладачів №2» (додаток АГ) і проведення відповідного анкетування. 3. Підготовка та визначення рівнів вихованості обдарованих студентів усіх напрямів підготовки в процесі музично-академічної творчості в індивідуальній формі методом тестування.

«Анкета для студентів №2» (додаток АВ) має на меті розкрити рівні вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості

за певними критеріями, зважаючи на відповіді студентів. Ця анкета передбачає оцінювання респондентами себе і своїх товаришів за шістьма критеріями та п'ятибальною шкалою (від 1 до 5 балів), яка відповідає рівням досліджуваних критеріїв (від 1 до 5 рівня). Для кожної навчальної групи визначається індивідуальний рівень вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості, а також середній рівень вираження досліджуваних критеріїв усіх членів колективу. Узагальнимо отримані відомості в таблиці 2.2.

Оформлення результатів дослідження рівнів вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості у відповідній таблиці має свої особливості: 1. Матеріали містять інформацію щодо опитування студентів чотирьох педагогічних ЗВО України (ЖДУ, ЦДПУ, УДПУ, ПНПУ). 2. У таблиці відображені рівні вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості за усіма критеріями взагалі та за кожним досліджуваним критерієм зокрема. 3. З метою систематизації отриманих даних і зручності їх сприймання поряд із кожним рівнем репрезентовано три числа, які означають: 1 число – кількість студентів музичного напрямку підготовки стаціонарної форми навчання певного рівня; 2 число – кількість студентів музичного напрямку підготовки заочної форми навчання певного рівня; 3 число – кількість студентів природничого (або філологічного) напрямку підготовки певного рівня. Усі три числа записані через скісну риску (для зручності візуального сприймання).

Проаналізуємо результати дослідження рівнів вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості окремо по кожному педагогічному ЗВО та порівняємо отриману інформацію.

Таблиця 2.2.

Результати дослідження рівнів вихованості обдарованих студентів педагогічних ЗВО у процесі музично-академічної творчості за «Анкетою для студентів №2»

Заклад вищої освіти	Критерії та рівні вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості						Рівні вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості за усіма критеріями (у %)
	Ладове відчуття (у %)	Музично-слухові уявлення (у %)	Музично-ритмічне відчуття (у %)	Мотиваційно-творча активність (у %)	Прагнення до самовиховання (у %)	Самоуправління (у %)	
ЖДУ	1 рівень – 0/ 8,33/ 0 2 рівень – 7,14/ 8,33/ 6,15 3 рівень – 35,71/ 45,83/ 69,23 4 рівень – 42,85/ 37,5/ 23,08 5 рівень – 0/ 0/ 0	1 рівень – 0/ 8,33/ 0 2 рівень – 7,14/ 4,17/ 10,77 3 рівень – 28,57/ 54,17/ 53,85 4 рівень – 50/ 33,33/ 33,85 5 рівень – 14,23/ 0/ 1,54	1 рівень – 0/ 4,17/ 0 2 рівень – 14,23/ 8,33/ 4,62 3 рівень – 42,86/ 50/ 46,15 4 рівень – 42,86/ 33,33/ 49,23 5 рівень – 0/ 4,17/ 1,54	1 рівень – 0/ 8,33/ 7,69 2 рівень – 57,14/ 16,67/ 30,77 3 рівень – 28,58/ 50/ 46,15 4 рівень – 7,14/ 16,67/ 7,7 5 рівень – 7,14/ 8,33/ 7,69	1 рівень – 0/ 0/ 9,23 2 рівень – 50/ 16,67/ 23,08 3 рівень – 42,86/ 66,67/ 39,99 4 рівень – 7,14/ 12,49/ 23,08 5 рівень – 0/ 4,17/ 4,62	1 рівень – 0/ 4,17/ 3,08 2 рівень – 64,29/ 20,83/ 23,08 3 рівень – 21,43/ 41,67/ 24,59 4 рівень – 7,14/ 25/ 33,87 5 рівень – 7,14/ 8,33/ 15,38	1 рівень – 0/ 4,17/ 0 2 рівень – 7,14/ 8,33/ 23,08 3 рівень – 42,86/ 54,17/ 61,54 4 рівень – 50/ 33,33/ 13,85 5 рівень – 0/ 0/ 1,54
ЦДПУ	1 рівень – 0/ 0/ 27,15 2 рівень – 0/ 0/ 20 3 рівень – 29,41/ 12,5/ 37,14 4 рівень – 70,59/ 25/ 15,71 5 рівень – 0/ 62,5/ 0	1 рівень – 0/ 0/ 22,86 2 рівень – 0/ 0/ 20 3 рівень – 35,29/ 12,5/ 41,43 4 рівень – 64,71/ 75/ 14,29 5 рівень – 0/ 12,5/ 1,43	1 рівень – 0/ 0/ 2,86 2 рівень – 5,88/ 0/ 15,71 3 рівень – 29,41/ 12,5/ 55,71 4 рівень – 58,82/ 12,5/ 22,86 5 рівень – 5,88/ 75/ 2,86	1 рівень – 0/ 0/ 5,72 2 рівень – 5,88/ 0/ 4,29 3 рівень – 41,18/ 25/ 51,43 4 рівень – 52,94/ 62,5/ 35,7 5 рівень – 0/ 12,5/ 2,86	1 рівень – 0/ 0/ 14,28 2 рівень – 11,76/ 0/ 10 3 рівень – 35,29/ 12,5/ 54,29 4 рівень – 47,06/ 62,5/ 18,57 5 рівень – 5,88/ 25/ 2,86	1 рівень – 0/ 0/ 5,72 2 рівень – 23,53/ 0/ 8,57 3 рівень – 58,82/ 62,5/ 47,14 4 рівень – 17,65/ 25/ 31,43 5 рівень – 0/ 12,5/ 7,14	1 рівень – 0/ 0/ 25,66 2 рівень – 0/ 0/ 25,71 3 рівень – 35,29/ 12,5/ 41,43 4 рівень – 64,71/ 37,5/ 7,14 5 рівень – 0/ 50/ 0

УДПУ	1 рівень – 0/ 0/ 27,77 2 рівень – 5,56/ 7,14/ 11,11 3 рівень – 27,77/ 50/ 47,23 4 рівень – 55,56/ 35,71/ 13,89 5 рівень – 11,11/ 7,14/ 0	1 рівень – 0/ 7,14/ 33,34 2 рівень – 0/ 21,43/ 11,11 3 рівень – 27,77/ 57,14/ 48,61 4 рівень – 66,67/ 7,14/ 6,94 5 рівень – 5,56/ 7,14/ 0	1 рівень – 0/ 0/ 5,56 2 рівень – 11,11/ 7,14/ 15,28 3 рівень – 50/ 35,71/ 37,49 4 рівень – 33,33/ 42,86/ 27,78 5 рівень – 5,56/ 14,29/ 13,89	1 рівень – 0/ 0/ 9,72 2 рівень – 33,33/ 7,14/ 22,23 3 рівень – 38,89/ 21,43/ 47,22 4 рівень – 22,22/ 50/ 13,89 5 рівень – 5,56/ 21,43/ 6,94	1 рівень – 0/ 0/ 8,33 2 рівень – 38,89/ 0/ 15,28 3 рівень – 33,33/ 28,57/ 45,83 4 рівень – 22,22/ 64,29/ 27,78 5 рівень – 5,56/ 7,14/ 2,78	1 рівень – 0/ 0/ 8,34 2 рівень – 44,44/ 14,29/ 11,11 3 рівень – 27,78/ 42,86/ 27,78 4 рівень – 27,78/ 35,71/ 44,44 5 рівень – 0/ 7,14/ 8,33	1 рівень – 0/ 0/ 6,95 2 рівень – 22,23/ 7,14/ 20,83 3 рівень – 33,33/ 35,71/ 51,39 4 рівень – 44,44/ 57,14/ 20,83 5 рівень – 0/ 0/ 0
ПНПУ	1 рівень – 0/ 0/ 37,32 2 рівень – 13,33/ 0/ 7,46 3 рівень – 13,34/ 20/ 44,78 4 рівень – 53,33/ 55/ 10,44 5 рівень – 20/ 25/ 0	1 рівень – 0/ 0/ 22,39 2 рівень – 0/ 15/ 8,96 3 рівень – 26,67/ 55/ 44,78 4 рівень – 60/ 15/ 23,87 5 рівень – 13,33/ 15/ 0	1 рівень – 0/ 0/ 16,42 2 рівень – 20/ 10/ 29,85 3 рівень – 46,67/ 35/ 46,27 4 рівень – 33,33/ 45/ 7,46 5 рівень – 0/ 10/ 0	1 рівень – 13,33/ 10/ 14,92 2 рівень – 20/ 15/ 17,91 3 рівень – 6,67/ 30/ 47,76 4 рівень – 40/ 35/ 16,42 5 рівень – 20/ 10/ 2,99	1 рівень – 13,33/ 0/ 20,9 2 рівень – 26,67/ 10/ 10,45 3 рівень – 40/ 15/ 49,25 4 рівень – 13,33/ 50/ 10,45 5 рівень – 6,67/ 25/ 8,95	1 рівень – 6,67/ 5/ 8,96 2 рівень – 33,33/ 15/ 10,45 3 рівень – 33,33/ 45/ 43,29 4 рівень – 20/ 20/ 29,85 5 рівень – 6,67/ 15/ 7,45	1 рівень – 0/ 0/ 10,45 2 рівень – 20/ 10/ 13,43 3 рівень – 26,67/ 45/ 55,22 4 рівень – 53,33/ 30/ 20,9 5 рівень – 0/ 15/ 0

Більшість студентів ЖДУ музичного напрямку підготовки стаціонарної форми навчання показали 4 (високий) рівень сформованості таких критеріїв вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості як: ладове відчуття, музично-слухові уявлення і музично-ритмічне відчуття (таблиця 2.2.). Це свідчить про те, що респонденти здебільшого: 1) емоційно розрізняють ладові функції звуків мелодії; 2) добре відтворюють на слух мелодії; 3) відчують емоційну виразність музичного ритму. Проте такі важливі для майбутніх педагогів критерії вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості як мотиваційно-творча активність, прагнення до самовиховання, самоуправління мають 2 (низький) рівень вираження та проявляються в тому, що особистість нечасто виявляє допитливість, творчу зацікавленість і пізнавальний інтерес, а також рідко володіє власними бажаннями й психічними станами. Таким чином, результати анкетування свідчать про те, що вищевказані студенти мають високий рівень розвитку музичних здібностей. Однак основні їхні якості як творчої особистості не сформовані достатньо. Суттєво наголосити, що переважна більшість студентів ЖДУ музичного напрямку підготовки стаціонарної форми навчання показали 4 (високий) рівень вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості, що свідчить про потужний потенціал майбутніх педагогів у галузі музичного мистецтва.

Значна частина студентів ЖДУ музичного напрямку підготовки заочної форми навчання показали 3 (середній) рівень сформованості усіх досліджуваних критеріїв вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості. Це підтверджує, що респонденти здатні відчувати емоційну виразність звуковисотного руху, відтворювати на слух мелодії, відчувати емоційну виразність музичного ритму, проте часто помиляються. Результати експерименту показують, що для більшості студентів-музикантів заочної форми навчання притаманні допитливість, творча зацікавленість, пізнавальний інтерес, володіння власними бажаннями та станами, а також часте недоведення розпочатої справи до кінця, наявність

нестійкого інтересу, невпевненість у собі. Таким чином, у вищевказаних студентів ЖДУ музичні здібності та їхні основні якості творчої особистості сформовані на 3 (середньому) рівні й потребують подальшого розвитку та вдосконалення. Загальний рівень вихованості студентів-заочників у процесі музично-академічної творчості виявився дещо слабший (3 рівень), ніж у студентів денної форми навчання (4 рівень), що пояснюємо наявністю спеціального відбору в педагогічному ЗВО (часто на заочну форму навчання вступають ті абітурієнти, які не зараховані на стаціонар).

Більшість респондентів ЖДУ природничого напрямку підготовки показали 3 (середній) та 4 (високий) рівні сформованості критеріїв вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості. Для вихованців із середнім рівнем вираження ладового відчуття, музично-слухових уявлень, мотиваційно-творчої активності й прагнення до самовиховання притаманні здатність відчувати емоційну виразність звуковисотного руху, відтворювати на слух мелодії, часто помиляючись; наявність прагнення до високих творчих досягнень, здатність опановувати нову інформацію, схильність не доводити розпочату справу до кінця, потреба в мотивуванні та спрямуванні діяльності. Для студентів, які мають високий рівень сформованості музично-ритмічного відчуття та самоуправління, притаманні такі риси: здатність (здебільшого) до точного відтворення музичного ритму, планувати, контролювати й оцінювати власну діяльність. Таким чином, результати вивчення майбутніх педагогів природничого напрямку підготовки виявили значну частину респондентів (76,93%), які мають середній (3), високий (4) і дуже високий (5) рівні вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості. Результати експерименту переконують у тому, що й серед представників немусичного спрямування часто зустрічаються музично обдаровані студенти. У зв'язку з цим вважаємо доцільним активно залучати вихованців природничого напрямку підготовки ЖДУ до відвідання мистецьких колективів, участі у творчих музичних заходах для подальшого розвитку їхньої музичної

обдарованості. Констатуємо, що серед опитаної молоді ЖДУ будь-якого напрямку підготовки представників граничних (1 та 5) рівнів практично не виявлено (від 0% до 15,38%).

Результати анкетування студентів ЖДУ КГ та ЕГ на констатувальному етапі експерименту за «Анкетою для студентів №2», які наведено в додатку АД, свідчать про те, що серед більшості опитаних вихованців ЖДУ досліджувані якості виявились на 3 (середньому) рівні. До того ж такі результати були отримані як у респондентів музичного напрямку підготовки (Навчально-науковий інститут педагогіки) (ЕГ – 47,37%; КГ – 52,63%), так і в респондентів природничого напрямку (природничий факультет) (ЕГ – 60,61%; КГ – 62,5%).

Значна частина студентів музичного напрямку підготовки стаціонарної форми навчання ЦДПУ показали 4 (високий) рівень розвитку критеріїв вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості: ладове відчуття, музично-слухові уявлення, музично-ритмічне відчуття, мотиваційно-творча активність, прагнення до самовиховання (таблиця 2.2.). Це свідчить про те, що для респондентів переважно характерним є: відчуття емоційної виразності звуковисотного руху, наявність добре розвиненого внутрішнього слуху, здатність до точного відтворення ритмічного малюнку, прагнення до високих творчих досягнень і відчуття потреби в саморозвитку та самовдосконаленні. Винятком стали результати дослідження студентів за критерієм «самоуправління», сформованість якого у більшості респондентів виявилась на 3 (середньому) рівні розвитку. Отже, для вихованців із середнім рівнем вираження самоуправління притаманна здатність володіти власними бажаннями й емоційно-вольовою сферою, проте часто проявляють розгубленість і невпевненість у собі. Таким чином, студенти музичного напрямку підготовки денної форми навчання переважно мають високий (четвертий) рівень вихованості в процесі музично-академічної творчості (64,71%). Однак, треба зауважити, що значна частина респондентів (35,29%) мають недостатній (третій) рівень сформованості досліджуваних показників.

Особливу увагу варто звернути на те, що 58,82% майбутніх педагогів не можуть достатньо контролювати власну особистість і тому потребують розвитку емоційно-вольової сфери, активного супроводу науково-педагогічними працівниками.

Несподіваними стали результати опитування студентів музичного напряму підготовки заочної форми навчання ЦДПУ, більшість із яких показали 4 (високий) (62,5% – 75%) та 5 (дуже високий) (62,5% – 75%) рівні розвитку досліджуваних критеріїв вихованості в процесі музично-академічної творчості. Зогляду на отриману інформацію, можемо стверджувати, що вищеназваним студентам притаманні такі якості: мають високу чутливість до точності інтонації та емоційної виразності музичного ритму; у більшості випадків (проте не завжди) мають непогано розвинений внутрішній слух, виявляють допитливість, творчу зацікавленість і пізнавальний інтерес до нового матеріалу. Винятком лише стали результати дослідження респондентів за критерієм «самоуправління». Більшість опитаних студентів (62,5%) показали 3 (середній) рівень сформованості за вищевказаним критерієм, відповідно до якого вихованці здатні планувати, контролювати й оцінювати власну діяльність, але часто можуть проявляти неадекватність поведінки й самооцінки. Зазначимо, що за такими критеріями як ладове та музично-ритмічне відчуття вихованці заочної форми навчання показали кращі результати, ніж студенти денної форми навчання, що можна пояснити наявністю різних рівнів музичних здібностей, досвіду, середовища й впливом інших факторів. Половина респондентів музичного напряму підготовки заочної форми навчання (50%) виявила 5 (дуже високий) рівень вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості, що відповідає готовності молоді до здійснення творчої музичної та педагогічної діяльності. Такі результати можна пояснити тим, що серед студентів заочної форми є значна частина тих, які вже працюють і мають відповідний досвід творчої діяльності. Проте доцільно також звернути увагу на решту опитаних студентів (50%), які такої готовності не мають.

Значна частина опитаних респондентів ЦДПУ природничого напрямку підготовки (від 37,14% до 55,71%) показала 3 (середній) рівень сформованості критеріїв вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості, що виражається в таких особистісних характеристиках: здатність емоційно розрізняти ладові функції звуків мелодії, відтворювати на слух музичний матеріал, відчувати емоційну виразність музичного ритму, захоплюватися творчістю, самостійно опрацьовувати нову інформацію, планувати свою діяльність, проте часто помиляються, не доводять розпочату справу до кінця, проявляють нестійкість інтересів, певну неадекватність у поведінці. Узагальнюючи отриману інформацію, стверджуємо, що студенти ЦДПУ природничого напрямку підготовки переважно мають 3 (середній) рівень вихованості у процесі музично-академічної творчості (41,43%), а деякі з них (7,14%) – 4 (високий) рівень. Таким чином, близько половини респондентів природничого факультету мають музичні здібності та бажають надалі розвивати свій творчий потенціал.

Зауважимо, що серед досліджуваних студентів музичного напрямку підготовки тих, які мають 1–2 рівні вихованості в процесі музично-академічної творчості, виявлено не було, а серед студентів природничого напрямку такі результати зустрічалися вкрай рідко (2,86% – 25,71%).

Результати анкетування студентів ЦДПУ КГ та ЕГ на констатувальному етапі експерименту за «Анкетою для студентів №2», які представлені в додатку АЕ, свідчать про те, що в більшості опитаних вихованців ЦДПУ рівень вихованості в процесі музично-академічної творчості виявився майже однаковим. Проте студенти музичного напрямку підготовки показали 4 (високий) рівень сформованості досліджуваних показників (ЕГ – 53,85%; КГ – 58,33%), а студенти природничого напрямку підготовки – 3 (середній) рівень (ЕГ – 42,86%; КГ – 40%). Отже, результати дослідження респондентів ЦДПУ свідчать про те, що близько половини опитаних студентів музичного напрямку підготовки виявили недостатній рівень вихованості в процесі

музично-академічної творчості. Зауважимо, що близько 50% студентів природничого напрямку підготовки показали середній і високий рівні сформованості досліджуваних показників, які, на наш погляд, є необхідною основою для подальшого розвитку музичних здібностей, формування творчої особистості майбутнього вчителя.

Дещо несподіваними є результати вивчення студентів музичного напрямку підготовки стаціонарної форми навчання УДПУ, які розподілились за рівнями відповідно до досліджених критеріїв таким чином: 1. На 4 (високому) рівні знаходиться більшість респондентів, яких досліджували за критеріями «ладове відчуття» (55,56%) та «музично-слухові уявлення» (66,67%). 2. На 3 (середньому) рівні опинилася значна частина студентів, яких досліджували за критеріями «музично-ритмічне відчуття» (50%) і «мотиваційно-творча активність» (38,89%). 3. 2-й (низький) рівень репрезентує більшість студентів, яких досліджували за критеріями «прагнення до самовиховання» (38,89%) і «самоуправління» (44,44%) (таблиця 2.2.). Такі результати свідчать про те, що для респондентів головним чином характерним є: відчуття емоційної виразності звуковисотного руху, вміння відтворювати на слух мелодії; часті помилки в процесі відтворення музичного ритму, відчуття захопленості творчістю та не доведення справи до кінця, рідкі прояви виявлення пізнавального інтересу й слабкий розвиток емоційно-вольової сфери. Таким чином, студенти музичного напрямку підготовки стаціонарної форми навчання УДПУ показали 3 (середній) рівень розвитку музичних здібностей, що є недостатнім для їхньої майбутньої професійної діяльності. У зв'язку з цим вважаємо доцільним створити відповідне сприятливе розвивальне середовище в педагогічному ЗВО.

Значна частина студентів музичного напрямку підготовки заочної форми навчання УДПУ мають 3 (середній) (42,86% – 57,14%) та 4 (високий) (42,86 – 64,29%) рівні сформованості критеріїв вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості, які виражаються в таких

характеристиках: здатність відчувати емоційну виразність звуковисотного руху й відтворювати на слух мелодії, проте часто помиляються; наявність здебільшого відчуття емоційної виразності музичного ритму, прагнення до високих творчих досягнень, відчуття потреби в самовдосконаленні, посередній розвиток саморегуляції. Порівнюючи результати дослідження студентів-музикантів УДПУ різних форм навчання, дійшли висновку, що студенти-заочники краще підготовлені до музичної діяльності, ніж студенти денної форми навчання. Зауважимо, що більшість студентів музичного напрямку підготовки заочної форми навчання (57,14%) показали 4 (високий) рівень вихованості в процесі музично-академічної творчості. Однак варто пам'ятати, що 42,86% респондентів музичного спрямування мають недостатню підготовку в галузі музичного мистецтва.

Більшість вихованців природничого напрямку підготовки УДПУ (від 37,49% до 48,61%) показали 3 (середній) рівень сформованості критеріїв вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості, які виражаються в таких особистісних характеристиках: здатність емоційно розрізняти ладові функції звуків мелодії, відтворювати на слух музичний матеріал (зокрема музичний ритм), проте часто помиляються та не доводять розпочату справу до кінця. Винятком стали результати дослідження студентів за критерієм «самоуправління», який у більшості респондентів (44,44%) сформований на 4 (високому) рівні. Таким чином, 51,39% студентів природничого напрямку підготовки УДПУ мають 3 (середній) рівень вихованості в процесі музично-академічної творчості, а 20,83% – 4 (високий) рівень, що свідчить про наявність потужного потенціалу для розвитку й формування майбутнього педагога.

Результати анкетування студентів УДПУ КГ та ЕГ на констатувальному етапі експерименту за «Анкетою для студентів №2», які наведені в додатку АЖ, свідчать про те, що серед більшості опитаних респондентів УДПУ сформованість критеріїв вихованості в процесі музично-академічної творчості є майже однаковою. Проте студенти музичного напрямку

підготовки показали 4 (високий) рівень (ЕГ – 50%; КГ – 50%), а вихованці природничого напрямку підготовки – 3 (середній) рівень (ЕГ – 52,78%; КГ – 50%) сформованості досліджуваних показників. Таким чином, результати дослідження студентів УДПУ свідчать про те, що половина опитаних респондентів музичного напрямку підготовки мають недостатній рівень вихованості в процесі музично-академічної творчості й потребують спеціально створених умов. Зауважимо, що серед студентів природничого напрямку підготовки лише 5 респондентів (6,95%) показали 1 (дуже низький) рівень вихованості у процесі музично-академічної творчості, а близько 75% студентів природничого напрямку підготовки мають 3 (середній) і 4 (високий) рівні сформованості досліджуваних показників, які, на наш погляд, є необхідною основою для подальшого розвитку музичних здібностей і виховання професійно значущих якостей майбутнього вчителя.

Більшість студентів музичного напрямку підготовки денної форми навчання ПНПУ засвідчили 3 (середній) (від 33,33% до 46,67%) і 4 (високий) (від 40% до 60%) рівні вираження критеріїв вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості, які характеризують респондентів так: здебільшого особистість емоційно розрізняє ладові функції звуків мелодії, має добре розвинений внутрішній слух, виявляє допитливість і творчу зацікавленість, проте часто помиляється у відтворенні музичного ритму, відчуває невпевненість у собі та потребує стимулювання діяльності (таблиця 2.2.). Таким чином, 53,33% студентам-музикантам стаціонарної форми навчання притаманний 4 (високий) рівень вихованості в процесі музично-академічної творчості. Однак доцільно звернути увагу на тих респондентів (46,67%), що показали недостатньо розвинені музичні здібності та професійно значущі якості майбутнього вчителя, й провести з ними відповідну роботу щодо їхньої творчої самореалізації.

Результати дослідження показали, що значна частина студентів музичного напрямку підготовки заочної форми навчання ПНПУ мають 3 (середній) (від 45% до 55%) та 4 (високий) (від 35% до 55%) рівні

вираження критеріїв вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості, які свідчать про наявність у вищевказаних респондентів таких якостей: відчуття емоційної виразності звуковисотного руху, здатність до точного відтворення музичного ритму, допитливість, творча зацікавленість та пізнавальний інтерес до нового матеріалу, а також неточність у відтворенні на слух мелодій, неадекватність поведінки й самооцінки. Таким чином, більшість вихованців музичного напрямку підготовки заочної форми навчання ПНПУ (45%) показали 3 (середній) рівень вихованості в процесі музично-академічної творчості. Зауважимо, що серед досліджених респондентів 55% не готові до творчої музичної діяльності. Такі результати опитування свідчать про нагальну необхідність активного залучення студентів до участі у творчих музичних заходах, організації їхнього активного самовдосконалення.

Переважає більшість студентів філологічного напрямку підготовки ПНПУ (від 43,29% до 49,25%) мають 3 (середній) рівень сформованості критеріїв вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості, які таким чином характеризують респондентів: особистість здатна емоційно розрізняти ладові функції звуків мелодії, відтворювати на слух музичний матеріал, відчувати емоційну виразність музичного ритму, проте часто помиляються, не доводять розпочату справу до кінця, потребують мотивування діяльності й розвитку емоційно-вольової сфери. Отже, у більшості досліджених вихованців філологічного напрямку підготовки ПНПУ (55,22%) констатовано 3 (середній) рівень вихованості в процесі музично-академічної творчості.

Результати анкетування студентів ПНПУ КГ та ЕГ на констатувальному етапі експерименту за «Анкетою для студентів №2» (додаток АІ) свідчать про те, що в більшості опитаних респондентів сформованість досліджуваних показників є майже однаковою. Проте студенти музичного напрямку підготовки показали 4 (високий) рівень вихованості в процесі музично-академічної творчості (ЕГ – 38,89%; КГ – 41,18%), а студенти філологічного

напряму підготовки – 3 (середній) рівень (ЕГ – 55,88%; КГ – 54,55%). Таким чином, результати дослідження респондентів ПНПУ свідчать про те, що близько половини опитаних студентів музичного напряму підготовки мають недостатній рівень вихованості у процесі музично-академічної творчості. Звернемо увагу на те, що близько 75% студентів філологічного напряму підготовки показали 3 (середній) та 4 (високий) рівні сформованості досліджуваних показників. Згідно з отриманими даними ми переконались у необхідності залучення майбутніх вчителів будь-яких напрямів підготовки до музично-академічної творчості.

Узагальнюючи результати дослідження студентів усіх залучених до експерименту педагогічних ЗВО за «Анкетою для студентів №2», ми дійшли таких висновків: 1. Рівні вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості в ЕГ і КГ є майже однаковими. 2. Найбільш високий показник (5 рівень) вихованості в процесі музично-академічної творчості – у студентів музичного напряму підготовки заочної форми навчання ЦДПУ (50%). 3. Респонденти природничого (і філологічного) напряму підготовки (244 особи – 89,05%) мають сформовані досліджувані показники 2–5 рівнів. 4. Студенти музичного напряму підготовки різних форм навчання (64 особи – 49,23%) показали недостатню вихованість у процесі музично-академічної творчості (1–3 рівень).

За допомогою «Анкети для студентів №2» нами було з'ясовано рівні вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості на основі їхніх відповідей. Таким чином, визначена мета була досягнута.

Під час опитування молоді за «Анкетою для студентів №2» були зафіксовані труднощі в само- та взаємооцінюванні респондентів (особливо це характерне для вихованців немусичних напрямів підготовки). Для отримання об'єктивної інформації з досліджуваного питання нами була проведена «Анкета для викладачів №2» та здійснено вивчення рівнів вихованості обдарованих студентів усіх напрямів підготовки в процесі музично-

академічної творчості в індивідуальній формі методом тестування. Узагальнимо й проаналізуємо результати нашої роботи.

Анкета для викладачів №2 (додаток АГ) має на меті визначити рівні вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості за відповідними критеріями, зважаючи на відповіді науково-педагогічних працівників ЗВО. Ця анкета за структурою, порядком проведення та змістом повністю співпадає з «Анкетою для студентів №2» (додаток АВ). До опитування були залучені викладачі музичних дисциплін, художні керівники мистецьких колективів, куратори навчальних груп, які за п'ятибальною шкалою мали оцінити рівні сформованості критеріїв вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості.

Використовуючи індивідуальну форму роботи, методом тестування проведено визначення рівнів вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості. Дослідження проводилося з метою вивчення музичних здібностей, професійно значущих якостей особистості вихованців усіх напрямів підготовки. Зауважимо, що завдання, які використовувались під час тестування, відрізнялись складністю і враховували напрями підготовки студентів (музичний чи немусичний). Дослідження респондентів *немусичних профілів* (природничого або філологічного) передбачало виконання таких завдань: 1. Визначити характер звучання акордів (веселий чи сумний) (*дослідження ладового відчуття*). 2. Знайти звук, який прозвучав, на музичному інструменті (фортепіано) (*дослідження музично-слухових уявлень*). 3. Заспівати улюблену пісню (одна фраза вголос – одна про себе – одна вголос тощо) (*дослідження музично-слухових уявлень*). 4. Відплескати музичний ритм пісні, яку співали (*дослідження музично-ритмічного відчуття*). 5. Відплескати музичний ритм запропонованої пісні (*дослідження музично-ритмічного відчуття*). 6. Відповісти усно на запитання:

- Чи бажаєте Ви постійно займатися творчою діяльністю? (*дослідження мотиваційно-творчої активності*).

- Чи бажаєте Ви цілеспрямовано здійснювати пізнавальну діяльність із метою набуття знань, умінь і навичок або їх удосконалення? (*дослідження прагнення до самовиховання*).
- Чи здатні Ви володіти власними бажаннями, емоціями й психічними станами? (*дослідження самоуправління*).

Студенти *музичного профілю* в межах педагогічного експерименту досліджувалися за такими напрямками: 1. Закінчити мелодію (доспівати й дограти на музичному інструменті незавершену мелодію до тоніки) (*дослідження ладового відчуття*). 2. Заспівати пісню та виконати твір на музичному інструменті, який відповідає настрою досліджуваного студента. Відповісти на питання: «Які засоби музичної виразності були використані для створення певного емоційного стану?» (*дослідження ладового відчуття*). 3. Назвати музичні інтервали, які прозвучали (*дослідження музично-слухових уявлень*). 4. Проспівати мелодію, яку зіграли на музичному інструменті (*дослідження музично-слухових уявлень*). 5. Заспівати незнайому пісню по нотах, не використовуючи музичний інструмент (*дослідження музично-слухових уявлень*). 6. Відплескати складні ритмічні малюнки, що сприйняті на слух (*дослідження музично-ритмічного відчуття*). 7. Відплескати ритм запропонованого музичного тексту (*дослідження музично-ритмічного відчуття*). 8. Створити музику (з акомпаниментом чи без акомпанименту) на запропоновані вірші (*дослідження мотиваційно-творчої активності*). 9. Виконати музичний твір (вокальний або інструментальний) у власній інтерпретації (*дослідження мотиваційно-творчої активності*). 10. Назвати власні шляхи самовдосконалення, які були використані в процесі експерименту (*дослідження прагнення до самовиховання*). 11. Схарактеризувати перспективний план саморозвитку й творчого зростання в галузі музичної діяльності (*дослідження прагнення до самовиховання*). 12. Назвати способи подолання сценічного хвилювання, які використовував студент на власному досвіді (*дослідження самоуправління*). 13. Назвати особисті недоліки в організації та здійсненні творчої музичної

діяльності, а також запропонувати шляхи їх подолання (*дослідження самоуправління*).

Оскільки «Анкета для студентів №2», «Анкета для викладачів №2» і визначення рівнів вихованості обдарованих студентів усіх напрямів підготовки в процесі музично-академічної творчості в індивідуальній формі методом тестування спрямовані на досягнення єдиної мети (з'ясування рівнів вихованості), подамо отримані результати у вигляді порівняльних таблиць по кожному ЗВО (додаток АК, додаток АЛ, додаток АМ, додаток АН).

У кожній таблиці в графах кількості осіб і відсотків є кілька чисел зі смисловим навантаженням: перша цифра – результат дослідження за «Анкетою для студентів №2», друга цифра – результат дослідження студентів за «Анкетою для викладачів №2», третя цифра – результат дослідження студентів в індивідуальній формі методом тестування, остання цифра (у дужках) – середній результат дослідження рівнів вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості за всіма вищевказаними методами.

Розглянемо особливості вивчення вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості кожного досліджуваного ЗВО.

Результати дослідження студентів ЖДУ (додаток АК):

1. За «Анкетою для студентів №2» студенти музичного (ЕГ – 47,37%; КГ – 52,63%) і природничого (ЕГ – 60,61%; КГ – 62,5%) напрямів підготовки мають 3 (середній) рівень вихованості в процесі музично-академічної творчості.

2. За «Анкетою для викладачів №2» для студентів музичного напряму підготовки (ЕГ – 57,89%; КГ – 57,89%) характерний 4 (високий) рівень вихованості в процесі музично-академічної творчості, а студентам природничого напряму (ЕГ – 48,48%; КГ – 48,48%) – 3 (середній) рівень.

3. За допомогою вивчення рівнів вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості в індивідуальній формі методом тестування було з'ясовано, що студенти музичного напряму підготовки (ЕГ –

47,37%; КГ – 42,11%) мають 4 (високий) рівень досліджуваних показників, а студенти природничого напрямку підготовки – 3 (середній) (ЕГ – 36,36%; КГ – 36,36%) та 4 (високий) (ЕГ – 36,36%; КГ – 36,36%) рівні.

4. З огляду на вищевказані результати дослідження, нами були визначені середні показники рівнів вихованості в процесі музично-академічної творчості обдарованих студентів ЖДУ музичного й природничого напрямів підготовки: музичний напрям – 4 (високий) рівень (ЕГ – 47,37%; КГ – 42,11%); природничий напрям – 3 (середній) рівень (ЕГ – 48,48%; КГ – 50%).

Результати дослідження студентів ЦДПУ (додаток АЛ):

1. За «Анкетою для студентів №2» студенти музичного напрямку підготовки (ЕГ – 53,85%; КГ – 58,33%) мають 4 (високий) рівень вихованості в процесі музично-академічної творчості, а студенти природничого напрямку (ЕГ – 42,86%; КГ – 40%) – 3(середній) рівень.

2. За «Анкетою для викладачів №2» у студентів музичного напрямку підготовки (ЕГ – 61,54%; КГ – 58,33%) 3 (середній) рівень вихованості в процесі музично-академічної творчості, а в студентів природничого напрямку (ЕГ – 37,14%; КГ – 37,14%) – 1 (дуже низький) рівень.

3. За допомогою визначення рівнів вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості в індивідуальній формі методом тестування було з'ясовано, що студенти музичного напрямку підготовки (ЕГ – 46,15%; КГ – 41,67%) мають 3 (середній) рівень досліджуваних показників, а студенти природничого напрямку підготовки – 1 (дуже низький) (ЕГ – 31,43%; КГ – 31,43%) рівень.

4. Зважаючи на вищевказані результати дослідження, нами були обраховані середні показники рівнів вихованості в процесі музично-академічної творчості обдарованих студентів ЦДПУ музичного й природничого напрямів підготовки: музичний напрям – 3 (середній) рівень (ЕГ – 46,15%; КГ – 41,67%); природничий напрям – 1 (дуже низький) рівень (ЕГ – 31,43%; КГ – 34,29%).

Результати дослідження студентів УДПУ (додаток АМ):

1. За «Анкетою для студентів №2» вихованці музичного напрямку підготовки (ЕГ – 50%; КГ – 50%) мають 4 (високий) рівень вихованості в процесі музично-академічної творчості, а студенти природничого напрямку (ЕГ – 52,78%; КГ – 50%) – 3 (середній) рівень.

2. За «Анкетою для викладачів №2» у студентів музичного напрямку підготовки (ЕГ – 50%; КГ – 43,75%) 4 (високий) рівень вихованості в процесі музично-академічної творчості, а в студентів природничого напрямку (ЕГ – 38,89%; КГ – 38,89%) – 2 (низький) рівень.

3. За допомогою визначення рівнів вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості в індивідуальній формі методом тестування було з'ясовано, що студенти музичного напрямку підготовки (ЕГ – 50%; КГ – 56,25%) мають 4 (високий) рівень досліджуваних показників, а вихованці природничого напрямку підготовки – 2 (низький) (ЕГ – 44,44%; КГ – 44,44%) рівень.

4. З огляду на вищевказані результати дослідження, нами були обраховані середні показники рівнів вихованості в процесі музично-академічної творчості обдарованих студентів УДПУ музичного й природничого напрямів підготовки: музичний напрям – 4 (високий) рівень (ЕГ – 50%; КГ – 50%); природничий напрям – 3 (середній) рівень (ЕГ – 44,44%; КГ – 44,44%).

Результати дослідження студентів ПНПУ (додаток АН):

1. За «Анкетою для студентів №2» вихованці музичного напрямку підготовки (ЕГ – 38,89%; КГ – 41,18%) мають 4 (високий) рівень вихованості в процесі музично-академічної творчості, а студенти філологічного напрямку (ЕГ – 55,88%; КГ – 54,55%) – 3 (середній) рівень.

2. За «Анкетою для викладачів №2» у студентів музичного напрямку підготовки (ЕГ – 44,44%; КГ – 41,18%) 3 (середній) рівень вихованості в процесі музично-академічної творчості, а в студентів філологічного напрямку (ЕГ – 52,94%; КГ – 51,52%) – 2 (низький) рівень.

3. За допомогою визначення рівнів вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості в індивідуальній формі методом тестування було з'ясовано, що студенти музичного напрямку підготовки (ЕГ – 50%; КГ – 47,06%) мають 3 (середній) рівень досліджуваних показників, а вихованці філологічного напрямку підготовки – 2 (низький) (ЕГ – 44,12%; КГ – 42,42%) рівень.

4. Зважаючи на вищевказані результати дослідження, нами були обраховані середні показники рівнів вихованості в процесі музично-академічної творчості обдарованих студентів ПНПУ музичного й природничого напрямів підготовки: музичний напрям – 3 (середній) рівень (ЕГ – 44,44%; КГ – 41,18%); філологічний напрям – 2 (низький) рівень (ЕГ – 38,24%; КГ – 36,36%).

Отже, найвищі показники вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості є в респондентів музичного напрямку підготовки УДПУ (4 рівень) та природничого напрямку – ЖДУ (3 рівень). Аналіз отриманих результатів переконує нас у тому, що серед досліджених студентів різних профілів та форм навчання близько 50% мають 3 (середній) та 4 (високий) рівні вихованості в процесі музично-академічної творчості. Це свідчить про наявність потужного потенціалу для розвитку музично обдарованої особистості майбутнього педагога.

За допомогою «Анкети для викладачів №2» нами було визначено рівні вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості за відповідними критеріями, згідно з відповідями науково-педагогічних працівників ЗВО. Таким чином, мета проведення анкетування була досягнута.

Загальні результати дослідження рівнів вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості за «Анкетою для студентів №2», «Анкетою для викладачів №2» та визначенням рівнів вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості

в індивідуальній формі методом тестування наведено в таблиці 2.3. та на рис.2.1.

Таблиця 2.3.

Результати дослідження рівнів вихованості обдарованих студентів експериментальної (ЕГ) та контрольної (КГ) груп у процесі музично-академічної творчості (констатувальний етап експерименту)

Рівні вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості	Констатувальний етап експерименту							
	Студенти музичного напряму підготовки				Студенти природничого (або філологічного) напряму підготовки			
	ЕГ		КГ		ЕГ		КГ	
	студентів	%	студентів	%	студентів	%	студентів	%
1	0	0	1	1,56	20	14,49	22	16,18
2	8	12,12	10	15,63	39	28,26	38	27,94
3	25	37,88	23	35,94	53	38,41	53	38,96
4	27	40,91	25	39,06	22	15,94	20	14,71
5	6	9,09	5	7,81	4	2,90	3	2,21
Усього	66	100	64	100	138	100	136	100

Згідно з отриманою інформацією в процесі *констатувального етапу експерименту* ми дійшли таких *висновків*: 1. Рівні вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості в ЕГ та КГ практично тотожні. 2. Найбільш високий показник (4 рівень) вихованості в процесі музично-академічної творчості виявлено в студентів музичного напряму підготовки УДПУ (50%). 3. Серед респондентів природничого (і філологічного) напряму підготовки 244 особи (89,05%) мають сформовані досліджувані показники 2–5 рівнів. 4. Серед студентів музичного напряму підготовки різних форм навчання 67 осіб (51,54%) мають недостатній рівень вихованості в процесі музично-академічної творчості (1–3 рівень). 5. Переважна більшість студентів музичного напряму підготовки має 4 (високий) рівень вихованості в процесі музично-академічної творчості (відповідно 40,91% – ЕГ та 39,06% – КГ) (таблиця 2.3., рис.2.1.).

**Результати дослідження рівнів вихованості обдарованих студентів
експериментальної (ЕГ) та контрольної (КГ) груп
у процесі музично-академічної творчості
(констатувальний етап експерименту)**

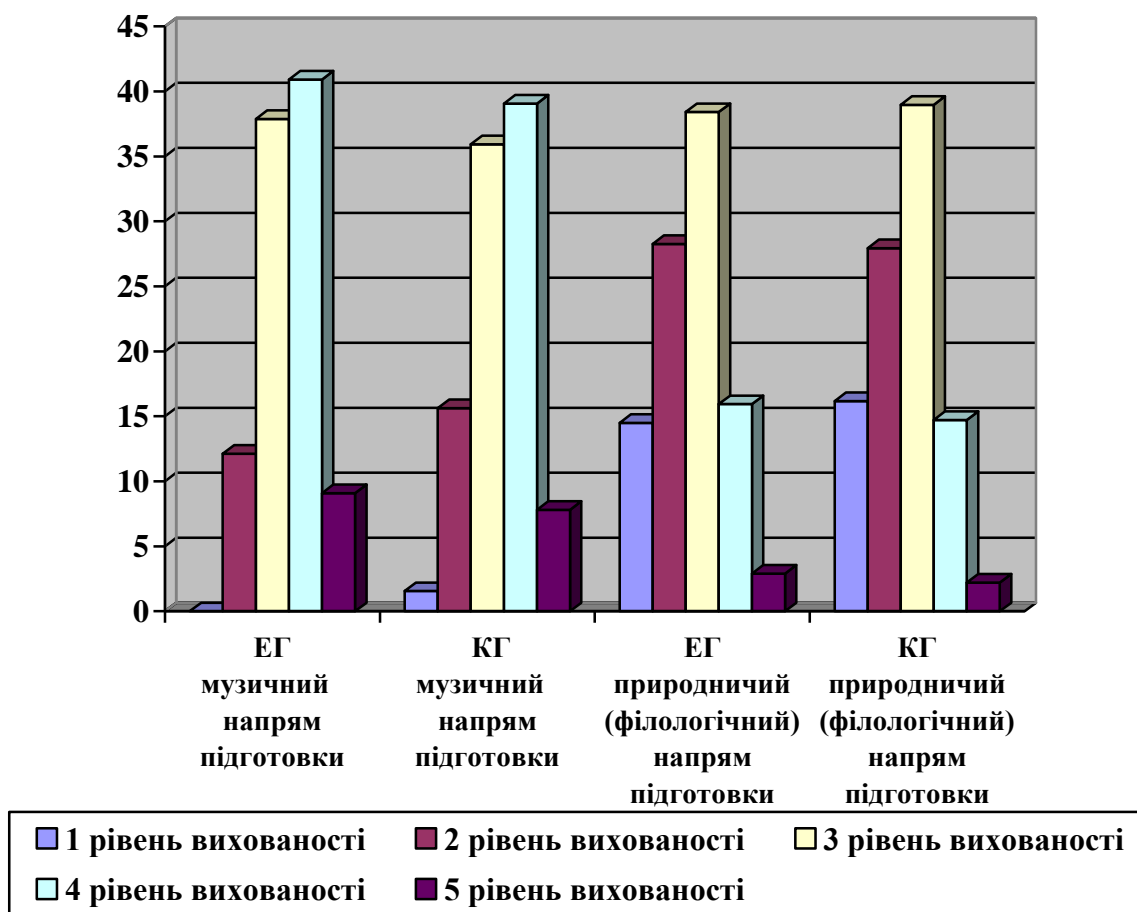

Рис. 2.1. Результати дослідження рівнів вихованості обдарованих студентів експериментальної (ЕГ) та контрольної (КГ) груп у процесі музично-академічної творчості (констатувальний етап експерименту)

6. Для більшості студентів немусичного напрямку підготовки ЕГ та КГ характерний 3 (середній) рівень вихованості в процесі музично-академічної творчості (відповідно 38,41% – ЕГ та 38,96% – КГ) (таблиця 2.3, рис.2.1.).

7. Вихованість обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості в межах традиційної системи виховання є недостатньою і потребує створення відповідних педагогічних умов.

За результатами констатувального етапу експерименту вважаємо доцільним: 1) усіх досліджуваних студентів умовно розподілити на дві

однорідні групи: ЕГ (204 особи) та КГ (200 осіб) (додаток АП). Зауважимо, що у зв'язку з необхідністю подальшого розмежування й порівняння результатів такий розподіл необхідно застосовувати у кожному ЗВО; 2) у досліджених ЗВО створити *педагогічні умови виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості* (забезпечення теоретико-методичної підготовки викладачів до виховання обдарованих студентів; урізноманітнення форм і методів виявлення й розвитку музичних здібностей і виховання професійно значущих якостей майбутнього вчителя; створення сприятливого освітнього середовища для залучення обдарованих студентів до музично-академічної творчості); 2) викладачам педагогічних ЗВО і художнім керівникам мистецьких (музичних) колективів активно залучати обдарованих вихованців до музично-академічної творчості.

Отже, мета констатувального етапу експерименту (визначити рівні вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості, за результатами діагностики розподілити їх на дві однорідні групи – ЕГ і КГ та сформулювати педагогічні умови виховання обдарованої молоді у процесі музично-академічної творчості) досягнута.

Висновки до другого розділу

У другому розділі здійснено діагностику вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості, що уможливило такі висновки:

1. З'ясовано, що музична діяльність є важливим структурним складником музично обдарованої особистості незалежно від напрямку її професійної підготовки.

2. Встановлено зміст таких понять: «вихованість обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості», «діагностика вихованості обдарованих студентів», «критерії вихованості обдарованих студентів у

процесі музично-академічної творчості», «показники вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості», «рівні вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості».

Вихованість обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості – це результат виховання в молоді ладового відчуття, музично-слухових уявлень, музично-ритмічного відчуття, мотиваційно-творчої активності, прагнення до самовиховання й самоуправління.

Діагностикою вихованості обдарованих студентів ми вважаємо вивчення істотних ознак вихованості обдарованої молоді за допомогою відповідних методів і форм роботи.

Під критеріями вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості ми розуміємо основні ознаки, за якими можна оцінити успішність виховання обдарованих студентів у галузі музичного мистецтва.

Показники вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості – це особливості прояву критеріїв вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості, а також конкретні результати досягнення особистості в музичній діяльності.

Рівнями вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості ми називаємо ступінь, що розкриває якісну й кількісну характеристику показників вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості.

3.3 огляду на наукові розробки Б. Теплова [204] та І. Полубояриної [131], визначено та сформульовано *основні критерії вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості*: ладове відчуття, музично-слухові уявлення, музично-ритмічне відчуття, мотиваційно-творча активність, прагнення до самовиховання, самоуправління.

Виокремлені критерії оцінювалися за п'ятьма рівнями та були перевірені в процесі педагогічного експерименту: 1 рівень (дуже низький), 2 рівень (низький), 3 рівень (середній), 4 рівень (високий), 5 рівень (дуже високий).

4. Для проведення педагогічного експерименту використана *методика діагностування вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості*, під якою розуміють систему методів, форм роботи, прийомів, засобів і технік, що заснована на використанні визначених підходів та принципів і передбачає вивчення рівня вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості. Вказана методика має основні ідеї, мету, завдання, засоби реалізації та етапи проведення.

5. З'ясовано, що *загальною метою* експериментального дослідження – є перевірка ефективності педагогічних умов виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості.

6. Педагогічний експеримент проводився протягом 2013–2017 років у ЖДУ, ЦДПУ, УДПУ, ПНПУ. Усього було досліджено 404 студенти. До проведення експерименту залучалися також викладачі музичних дисциплін, художні керівники мистецьких (музичних) колективів і куратори навчальних груп (усього – 115 осіб). Дослідження здійснювалося в чотири етапи та передбачало проведення підготовчого, констатувального, формувального й контрольного етапів експерименту.

7. З метою діагностики вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості використовували: «Анкету №1 для викладачів та експертів, які працюють із музично обдарованою молоддю» (додаток Ж), «Анкету для студентів №1» (додаток К), «Анкету для студентів №2» (додаток АВ), «Анкету для викладачів №2» (додаток АГ), визначення рівнів вихованості обдарованих студентів усіх напрямів підготовки в процесі музично-академічної творчості в індивідуальній формі методом тестування, а також з'ясування необхідної інформації методом бесіди.

8. Результати констатувального етапу експерименту показали, що переважна більшість студентів музичного напряму підготовки має 4

(високий) рівень вихованості в процесі музично-академічної творчості (відповідно 40,91% – ЕГ та 39,06% – КГ). Решта студентів розподілилася за рівнями так: 1 (дуже низький) рівень – 0% (ЕГ), 1,56% (КГ); 2 (низький) рівень – 12,12% (ЕГ), 15,63% (КГ); 3 (середній) рівень – 37,88% (ЕГ), 35,94% (КГ); 5 (дуже високий) рівень – 9,09% (ЕГ), 7,81% (КГ). Виявлено, що студенти-заочники активніше займаються творчою діяльністю, ніж їхні однокурсники денної форми навчання, частина з яких (33,33%) жодного разу не були учасниками мистецьких заходів. 37,4% респондентів не бажають брати участь у творчих проектах і відвідувати гуртки художньої самодіяльності.

Результати констатувального етапу експерименту засвідчили, що для більшості студентів природничого (або філологічного) напрямку підготовки ЕГ та КГ характерний 3 (середній) рівень вихованості в процесі музично-академічної творчості (відповідно 38,41% – ЕГ та 38,96% – КГ). Решта студентів розподілилася за рівнями так: 1 (дуже низький) рівень – 14,49% (ЕГ), 16,18% (КГ); 2 (низький) рівень – 28,26% (ЕГ), 27,94% (КГ); 4 (високий) рівень – 15,94% (ЕГ), 14,71% (КГ); 5 (дуже високий) рівень – 2,90% (ЕГ), 2,21% (КГ). Зважаючи на позитивне ставлення студентів до музичної діяльності, кількість респондентів, які не відвідують гуртків художньої самодіяльності у ЗВО (порівняно зі шкільними роками), значно зросла – до 94,44%.

Основні результати дослідження було відображено в авторських публікаціях [205; 206].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

180. Гусленко І. Ю. Критерії та показники естетичної вихованості студентів гуманітарних спеціальностей / І. Ю. Гусленко // Мистецтво та освіта. – 2012. – № 4. – С. 16–19.
181. Кирсанов А. А. Индивидуализация учебной деятельности как педагогическая проблема / А. А. Кирсанов. – Казань : Изд-во Казанского ун-та, 1982. – 225 с.
182. Лернер И. Я. Дидактические основы методов обучения / И. Я. Лернер. – Москва : Педагогика, 1981. – 186 с.
183. Махмутов М. И. Проблемное обучение: основные вопросы теории / М. И. Махмутов. – Москва: Педагогика, 1975. – 368 с.
184. Панчешникова Л. О системном подходе в методических исследованиях / Л. Панчешникова // Сов. педагогика. – 1973. – № 4. – С. 71–80.
185. Підкасистий П. І. Педагогіка: навчальний посібник для студентів педагогічних вузів і педагогічних коледжів / П. І. Підкасистий. – Москва: Педагогічне товариство Росії, 1998. – 640 с.
186. Підкасистый П. И. Самостоятельная деятельность учащихся. Дидактический анализ процесса и структуры воспроизведения и творчества / П. И. Підкасистый. – Москва : Педагогика, 1972. – 184 с.
187. Нові технології виховання : зб. наук. статей / відп. ред. С. В. Кириленко. – Київ : ІСДО, 1995. – 156 с.
188. Толковый словарь русского языка: в 4-х т. Т. 2 [Электронный ресурс] / под ред. Д. Н. Ушакова. – Режим доступа: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ushakov/844310>, свободный. – Название с экрана. – Дата обращения: 4 января 2017 г.
189. Словник української мови : в 11 т. Т. 4. І – М [Електронний ресурс] / [ред. колег. І. К. Білодід (голова), А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, П. П. Доценко та ін.]. – Київ: Наукова думка, 1973. – 840 с. – Режим доступу: <http://ukrlit.org/slovnuk/критерії>, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 5 березня 2015 р.

190. Толковый словарь русского языка: в 4-х т. Т. 3 [Электронный ресурс] / под ред. Д. Н. Ушакова. – Режим доступа: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ushakov/952970>, свободный. – Название с экрана. – Дата обращения: 5 марта 2015 г.
191. Словник української мови : в 11 т. Т. 8. П – Р [Електронний ресурс] / [ред. колег. І. К. Білодід (голова), А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, П. П. Доценко та ін.]. – Київ : Наукова думка, 1976. – 960 с. – Режим доступу: <http://ukrlit.org/slovnuk/показник>, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 5 березня 2015 р.
192. Толковый словарь русского языка: в 4-х т. Т.4 [Электронный ресурс] / под ред. Д. Н. Ушакова. – Режим доступа: http://enc.biblioclub.ru/Termin/1202184_UROVEN., свободный. – Название с экрана. – Дата обращения: 5 марта 2015 г.
193. Кушка Я. С. Методика музичного виховання дітей: навчальний посібник для вищих навчальних закладів культури і мистецтв I-II рівнів акредитації у 2-х частинах / Я. С. Кушка. – Вінниця: Нова книга, 2007. – Ч.1. – 216 с.
194. Береза А. В. Педагогічно-виконавська практика майбутнього вчителя музики: навчально-методичний посібник для студентів і викладачів вищих і середніх музично-педагогічних закладів освіти, слухачів інститутів післядипломної освіти, педагогічних працівників, учителів музики / А. В. Береза. – Вінниця: Нова книга, 2010. – 184 с.
195. Бурбас І. В. Формування ритму у майбутніх вчителів музики [Електронний ресурс] / І. В. Бурбас. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/33_NIEK_2008/MusicaAndLife/37022.doc.htm, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 2 лютого 2018 р.
196. Холоденко В. О. Сутність, зміст та структура творчої активності особистості [Електронний ресурс] / В. О. Холоденко // Наукові записки Ніжин. держ. ун-ту імені М. Гоголя: [зб. наук. пр.]. Психолого-педагогічні науки / Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя. – Ніжин, 2013. – №1. – С. 84–88. – Режим доступу: <file:///D:/Document/Downloads/>

Nzspp_2013_1_21.pdf, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 2 лютого 2018 р.

197. Уйсїмбаєва Н. В. Особистісне самовдосконалення як форма усвідомленого саморозвитку майбутнього вчителя / Н. В. Уйсїмбаєва // Наукові записки Кіровоград. держ. пед. ун-ту імені В. Винниченка: [зб. наук. пр.]. Педагогічні науки / Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. – Кіровоград, 2014. – Вип. 132. – С. 222–226. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2014_132_59, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 2 лютого 2018 р.

198. Маслоу А. Х. Психология бытия / А. Х. Маслоу. – М.: Педагогика, 1997. – 304 с.

199. Психологія спілкування: навчальний посібник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/83379/psihologiya/samoupravlinnya_samoregulyatsiya_osobistosti_spilkuvanni#19, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 2 лютого 2018 р.

200. Толковый словарь русского языка: в 4-х т. Т. 1 [Электронный ресурс] / под ред. Д. Н. Ушакова. – Режим доступа: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ushakov/859474>, свободный. – Название с экрана. – Дата обращения: 11 февраля 2016 г.

201. Ягупов В. В. Педагогіка [Електронний ресурс]: навч. посіб. / В. В. Ягупов. – Київ: Либідь, 2002. – 560 с. – Режим доступу: http://eduknigi.com/ped_view.php?id=67, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 26 березня 2015 р.

202. Коджаспирова Г. М. Словарь по педагогике / Г. М. Коджаспирова, А. Ю. Коджаспиров. – Москва: ИКЦ «МарТ»; Ростов-на-Дону: Изд. центр «МарТ», 2005. – 448 с.

203. Образцов П. И. Методы и методология психолого-педагогического исследования [Электронный ресурс] / П. И. Образцов. – Санкт-Петербург: Питер, 2004. – 268 с.: ил. – (Серия «Краткий курс»). – Режим доступа:

<http://weblib.pp.ua/beseda-kak-metod-19136.html>, свободный. – Название с экрана. – Дата обращения: 1 июля 2015 г.

204. Теплов Б. М. Психология музыкальных способностей / Б. М. Теплов // Избранные труды: в 2-х т. Т. 1. – Москва, 1985. – С. 42–222.

205. Васильева Н. В. Обґрунтування критеріїв, показників та рівнів виховання музично-академічної творчості обдарованих студентів педагогічних університетів / Н. В. Васильева // Тези 69-ої наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів університету, (Полтава, 19 квіт. – 16 трав. 2017 р.) / Полтав. нац. техн. ун-т імені Юрія Кондратюка. – Полтава, 2017. – Т. 3. – С. 216–218.

206. Васильева Н. В. Основні критерії, показники та рівні виховання музично-академічної творчості обдарованих студентів педагогічних вишів [Електронний ресурс] / Н. В. Васильева // Витоки педагогічної майстерності. Серія «Педагогічні науки»: зб. наук. пр. / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2016. – Вип. 18. – С. 26–31. – Режим доступу: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/7647/1/Vasileva.pdf>, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 10 січня 2017 р.

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ВИХОВАННЯ ОБДАРОВАНИХ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ У ПРОЦЕСІ МУЗИЧНО-АКАДЕМІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ

3.1. Теоретичне обґрунтування педагогічних умов виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості

Процес виховання – складний та багатогранний, вивченням якого тривалий час займаються чимало сучасних дослідників. За результатами їхніх наукових здобутків, а також спираючись на власний досвід, можемо стверджувати, що на ефективність виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості впливає низка факторів, серед яких важливе місце посідають педагогічні умови.

Поняття «умови» часто зустрічається в наукових джерелах, проте кожного разу має різне змістове наповнення. Філософський енциклопедичний словник [207] трактує умови як сукупність об'єктів (процесів, відносин, речей тощо), які необхідні для виникнення, існування чи зміни цього об'єкта. Інший філософський словник [208] зосереджує увагу дослідників на тому, що умова – це те, від чого залежить щось інше; те, що робить можливим існування стану, предмета або процесу. Найбільш удалим ми вважаємо визначення поняття «умови» за А. Литвином [209]. Під *умовами* дослідник розуміє (і ми з ним погоджуємося) обставини, які визначають певні наслідки, настання яких перешкоджає виникненню одних явищ або процесів і сприяє іншим [209, с. 11].

На сьогодні поняття «педагогічні умови» також не має єдиного витлумачення і кожним дослідником трактується по-своєму. Науковець А. Найн [210, с. 213–214] під педагогічними умовами розуміє сукупність

змісту, форм, об'єктивних можливостей, коштів, методів і матеріально-просторового середовища, які спрямовані на вирішення задач, що виникли. О. Сивцева [211, с. 140] вважає, що педагогічні умови – це основний компонент педагогічної системи, який має відображати сукупність можливостей матеріально-просторового й освітнього середовища. Дослідники Н. Іпполітова та Н. Стернова [212, с. 11] певним чином погоджуються з думкою О. Сивцевої щодо змісту поняття «педагогічні умови» та пропонують власне, більш деталізоване його визначення. Отже, для Н. Іпполітової та Н. Стернової педагогічні умови є одним із компонентів педагогічної системи, який відображає сукупність можливостей освітнього й матеріально-просторового середовища, що, у свою чергу, впливає на процесуальний та особистісний аспекти цієї системи, забезпечує її ефективне функціонування й розвиток.

У власному дослідженні ми будемо послуговуватися визначенням поняття «педагогічні умови» за А. Литвином [209]. Таким чином, *педагогічні умови* – це комплекс спеціально створених головних чинників впливу на внутрішні та зовнішні обставини навчально-вихованого процесу й особистісні особливості всіх його учасників [209, с. 28].

Перш ніж перейти до обґрунтування педагогічних умов виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості, визначимо зміст цього поняття. *Педагогічні умови виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості* ми трактуємо як комплекс спеціально створених головних чинників впливу на внутрішні та зовнішні обставини, що сприяють стимулюванню у майбутніх учителів прагнення до самовиховання музичних здібностей і професійних значущих якостей.

За результатами констатувального етапу експерименту, а також спираючись на досвід інших науковців, нами виокремлено такі *педагогічні умови виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості*: 1. Забезпечення теоретико-методичної підготовки викладачів до виховання обдарованих студентів. 2. Урізноманітнення форм і методів

виявлення й розвитку музичних здібностей і виховання професійно значущих якостей майбутнього вчителя. 3. Створення сприятливого освітнього середовища для залучення обдарованих студентів до музично-академічної творчості. Важливо наголосити, що вище названі педагогічні умови є взаємозалежними та рівнозначними. Взаємозв'язок педагогічних умов схематично зображено на рисунку 3.1.

Рис. 3.1. Педагогічні умови виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості

Розглянемо більш детально сутність вищевказаних педагогічних умов.

Розвиток і формування особистості обдарованого студента значною мірою залежить від активної участі викладача в цьому процесі. Проте, на жаль, не кожен педагог сучасного педагогічного ЗВО готовий працювати з обдарованою молоддю. Тому не випадково *першою педагогічною умовою* виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості нами виокремлено *забезпечення теоретико-методичної підготовки викладачів до виховання обдарованих студентів*.

Питання особливостей роботи викладачів ЗВО із обдарованими студентами, а також підготовки педагогічних працівників до виховання

обдарованої молоді висвітлюється в наукових дослідженнях багатьох учених: О. Антоненко [128], О. Антонова [15; 16; 126], О. Білий [97], П. Варварський [97], Т. Веретенко [213], В. Галиця [97], М. Кайкова [214], К. Новикова [215], Н. Самко [97], Н. Толмосова [97], С. Фурдуй [27] та ін. Узагальнюючи досвід науковців, ми дійшли висновку, що викладач може різними способами впливати на розвиток і формування обдарованої молоді: власними особистісними якостями, проведенням спеціальних практичних і тренінгових занять, шляхом комунікативної взаємодії тощо. Однак, для забезпечення ефективного впливу педагогічних працівників на обдарованих студентів, доцільно здійснити «спеціальну підготовку» [16] (семінари, конференції, тренінги та ін.) й провести «спеціалізоване практичне стажування викладацького складу» [97].

К. Новикова [215] висловила думку про те, що під час складання програм тренінгу педагогів для роботи з обдарованими студентами доцільно враховувати основні вимоги до особистості викладача: наявність відповідних якостей, теоретичних знань, практичного досвіду, професійних умінь. Науковець упевнена, що спеціальна підготовка педагогів має включати стажування у групі студентів, частина з яких – обдаровані. Проте працювати у групах вихованців з різними можливостями, на думку К. Новикової, повинні лише викладачі, які мають відповідні особистісні якості.

Викладач музичного інструменту Уманського гуманітарно-педагогічного коледжу ім. Т. Г. Шевченка М. Кайкова [214] вважає, що педагог, який працює з обдарованими студентами, має бути чуйним, доброзичливим, володіти психологічними знаннями, мати високий рівень інтелектуального розвитку, уміти відчувати інтереси та потреби молоді, володіти почуттям гумору, постійно самовдосконалюватись, мати творчий світогляд і гарне здоров'я. Науковець виділяє відповідні критерії відбору до таких викладачів: 1) інтелектуальність, цілеспрямованість, наполегливість, наявність творчого потенціалу; 2) чітке усвідомлення мети й завдань педагогічного процесу; 3) емоційна стабільність; 4) здатність відчувати

потреби й переживання інших; 5) уміння індивідуалізувати навчально-виховний процес відповідно до особистісних рис вихованців; 6) високий рівень теоретичної та практичної підготовки. Із думкою М. Кайкової погоджуються чимало сучасних дослідників (О. Білий [97], П. Варварський [97], В. Галиця [97], Н. Самко [97], Н. Толмосова [97]), які, у свою чергу, концентрують свою увагу на таких кваліфікаційних характеристиках педагогів: доброзичливість, наявність психологічних знань, відчуття потреб та інтересів студентів, наявність відповідної освіти, глибоких теоретичних знань і практичного досвіду роботи, високий рівень інтелектуального розвитку, готовність працювати з обдарованими студентами, наявність активного характеру та врівноваженої нервової системи, здатність до постійного самовдосконалення, усвідомлення конкретних педагогічних цілей і завдань, наполегливість, цілеспрямованість, чуйність, наявність уміння будувати навчання залежно від індивідуальних рис обдарованих студентів тощо [97, с. 64–65].

Доктор педагогічних наук, професор Полтавського національного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка, заслужений працівник освіти України М. Гриньова [216] тривалий час займалася вивченням особливостей формування саморегуляції в педагогічному процесі вищої школи. Матеріали дослідження науковця свідчать про те, що педагогічні працівники мають володіти власною емоційно-вольовою сферою та уміти виробляти відповідні навички у студентів.

Доцент Київського університету імені Бориса Грінченка Т. Веретенко [213] розкриває особливості комунікативної взаємодії викладача й обдарованого студента. Вчена впевнена, що спілкування педагогів зі студентами в навчально-виховному процесі має створювати доброзичливу атмосферу й оптимальні умови для формування, розвитку особистості майбутніх спеціалістів, а також стимулювати молодь до розкриття їхнього творчого потенціалу. Проте мовна поведінка педагогів англо-американської та слов'янської вищих шкіл значно відрізняється. Так,

наприклад, мова іноземних педагогів насичена схваленнями студентів, тоді як українські викладачі подібних форм заохочення у спілкуванні часто уникають. Відсутність необхідної похвали та інших видів стимулювання на адресу студентів у вітчизняних ЗВО негативно впливає на розвиток їхньої творчої особистості, що проявляється в поступовому зниженні ініціативи протягом навчання. Автор дійшла висновку, що професія викладача передбачає залежність успіху в роботі не лише від його особистісних якостей, але й від його компетентності в комунікуванні зі студентами.

Цікавим і корисним вважаємо досвід О. Чернишова [217], який розробив модель цільової підготовки педагогічних працівників до роботи з обдарованою молоддю. В основі цієї моделі – систематичне підвищення рівня професійної компетентності співробітників закладу освіти. Цільова підготовка має такі переваги: 1. Робота учасників тренінгу з технологіями або методиками для конкретного навчального закладу, вивчення найбільш ефективних технік і прийомів, розгляд ситуацій з навчальної діяльності. 2. Адаптування програми до рівня знань учасників шляхом використання тренерів індивідуального підходу. Формування навичок успішної діяльності. 3. Використання учасниками тренінгової групи набутих навичок командної роботи у педагогічній діяльності. 4. Мотивування учасників на успіх. 5. Поліпшення якості сприймання власної професійної діяльності. Модель цільової підготовки спрямована на реалізацію таких ідей: кожна особистість є обдарованою, підтримка обдарованості передбачає створення певної системи (виявлення і розвиток здібностей, стимулювання творчої й навчально-пізнавальної діяльності викладачів і студентів), педагогічні працівники допомагають вихованцям реалізувати творчий потенціал. На базі ліцею при Донецькому національному університеті організовано роботу експериментального майданчика, де впроваджено нову форму спеціальної підготовки педагогів до роботи з обдарованою молоддю – стажування (для вчителів природничого і суспільно-гуманітарного профілів). Стажування репрезентовано очною і дистанційною формами, а також передбачає

проходження практики у ліцеї (відповідно до фаху стажиста). Результатом навчання кожного педагога має стати створення портфоліо із досягненнями в освітній діяльності з обдарованою молоддю [217, с. 13–14].

Практичні розробки О. Чернишова спрямовані на роботу зі вчителями середніх навчальних закладів, проте досвід науковця, на нашу думку, може бути використаний для забезпечення теоретико-методичної підготовки викладачів педагогічних ЗВО до виховання обдарованих студентів.

Таким чином, із метою забезпечення педагогічних ЗВО висококваліфікованими викладачами, здатними до ефективної організації роботи з музично обдарованими студентами різної професійної спрямованості, доцільно, на наш погляд, здійснити відповідну підготовку науково-педагогічних працівників. Така підготовка може реалізуватися у формі спеціальних занять, курсів підвищення кваліфікації, стажувань, майстер-класів, обміну досвідом із колегами інших педагогічних підрозділів, проведення методичних семінарів, тренінгів, конференцій тощо.

Другою педагогічною умовою виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості ми вважаємо урізноманітнення форм і методів виявлення й розвитку музичних здібностей і виховання професійно значущих якостей майбутнього вчителя.

Вивчення психолого-педагогічної літератури відповідного змісту показало, що питання діагностики й розвитку здібностей тривалий час залишається предметом вивчення багатьох науковців. Увесь набутий досвід учених умовно можна поділити на кілька аспектів: 1. Виявлення музичних здібностей дітей різного віку (О. Апраксіна [218], Л. Бочкарьов [68; 119]), Х. Вінг [57], І. Золотова [219], Я. Квальвассер [60], Д. Кірнарська [61], Р. Колвелл [62], К. Сішор [64], П. Скляр [65], Н. Тихомирова [66]. 2. Виявлення обдарованих дітей різного віку (А. Лосева [220], Л. Чорна [221]). 3. Виявлення обдарованих студентів (О. Антонова [14; 15; 16; 17; 125], В. Моляко [11], О. Музика [11]). 4. Виявлення музичних здібностей студентів (Л. Бочкарьов [68; 119], Х. Вінг [57], А. Готсдинер [58],

В. Касимов [59], Я. Квальвассер [60], Д. Кірнарська [61], Р. Колвелл [62], В. Петрушин [63], К. Сішор [64], П. Скляр [65], Н. Тихомирова [66], С. Тітов [76], Ю. Цагареллі [67]). 5. Розвиток музичних здібностей дітей різного віку (О. Апраксіна [218], Л. Бочкарьов [68; 119], Х. Вінг [57], А. Готсдинер [58], І. Золотова [219], Я. Квальвассер [60], Р. Колвелл [62], К. Сішор [64]). 6. Розвиток обдарованих студентів (О. Антонова [14; 15; 16; 17; 125], В. Моляко [11], О. Музика [11]; І. Полубоярина [131]). 7. Розвиток музичних здібностей студентів (Л. Бочкарьов [68; 119], Х. Вінг [57], А. Готсдинер [58], Я. Квальвассер [60], Р. Колвелл [62], В. Моляко [11], О. Музика [11]; І. Полубоярина [131]; К. Сішор [64], С. Тітов [76], Ю. Цагареллі [67]).

Науковець С. Тітов [76] у власному доробку звертає увагу на те, що початковим етапом розвитку музичної обдарованості є її діагностика. Для отримання інформації щодо відчуття ритму й мелодії, емоційної виразності та якості виконання музичних творів під час співу, танцю чи гри на музичному інструменті, виявлення власного стану й почуття в мистецькій діяльності, створення оригінальних мелодій, рівня володіння музичним інструментом автор використовує *метод спостереження*. Шляхом *анкетування* С. Тітов пропонує з'ясувати ставлення вихованців до музичних записів; прагнення слухати музичні твори на концертах, фестивалях, конкурсах тощо; бажання виконувати пісні разом з іншими на високому рівні. Таким чином, учений у своїй роботі з метою діагностики музичних здібностей студентів використовує *індивідуальну, групову та фронтальну форми роботи*.

Професор Російської академії музики ім. Гнесіних Д. Кірнарська [61, с. 40–52] та її колеги з метою дослідження природної музикальності та музично-творчих здібностей абітурієнтів на вступних екзаменах до ЗВО успішно використовували *тестовий метод та форму письмового екзамену*.

Доцент Астраханської державної консерваторії О. Лучініна [70] тривалий час працювала над програмою особистісно-орієнтованої корекції професійного розвитку музикантів. На основі власного досвіду науковець дійшла висновку, що роботу щодо розвитку здібностей необхідно розпочинати не з їхньої діагностики, а з вивчення індивідуальних якостей кожного. О. Лучініна пропонує *методом бесіди (або анкетування)* з'ясувати в співрозмовника особливості прояву музичних здібностей: як і що людина чує під час сприймання музичного матеріалу, як вона на цей матеріал реагує (відгукується), які проблеми виникають під час музичної діяльності, як часто виникають подібні проблеми тощо. За результатами дослідження вчена складає «карту» музичних здібностей, яка містить кількісні та якісні характеристики музичних здібностей [70, с. 26]. В основу «карти» О. Лучініна рекомендує покласти певну класифікацію музичних здібностей. Відповідно до обраної класифікації, карта музичних здібностей науковця містить такі досліджувані показники: музична пам'ять, музичне мислення, музичний слух, музично-ритмічна здібність, рухові здібності та музикальність. «Карта» музичних здібностей містить інструкцію, низку відкритих питань, що спрямовані на виявлення особливостей прояву певного показника [70, с. 28–32]. Варто наголосити, що питання, на які треба відповісти, містять значну кількість спеціальних музичних термінів, тому музично обдарованій особистості, яка не має відповідної музичної підготовки, буде складно якісно виконати це завдання *самостійно*. Із метою отримання об'єктивної інформації за питаннями, що містяться в «карті» музичних здібностей, найкраще, на наш погляд, проводити дослідження підготовленому спеціалісту *методами бесіди та інтерв'ювання*, використовуючи *індивідуальну форму роботи* (або спростити формулювання питань).

На думку Б. Теплової [13], музичне переживання – це різновид емоційного пізнання. Особливості цього процесу детерміновані не лише музичним досвідом особистості, але й рівнем розвитку її музичної

обдарованості [119, с. 63]. Тобто, розвиваючи музичну обдарованість людини, ми одночасно розвиваємо її емоційну сферу, сприяємо розвитку більш глибокого емоційного пізнання світу. Музикальність містить той мінімум здібностей, які необхідні для успішного здійснення музично-слухової діяльності [119, с. 64].

Переважає більшість західних учених заперечують можливість формування й розвитку музичних здібностей, вважаючи їх вродженими. Проте деякі дослідники (наприклад, К. Карме [222]) гіперболізують роль виховання й навчання в розвитку здібностей.

На думку Р. Колвелла [62] та його послідовників, *тести* мають контролювати рівень досягнень, результати навчання, оцінювати ефективність різних методів викладання, а також забезпечити педагогів необхідною інформацією щодо динаміки музичного розвитку вихованців. Тести можуть використовуватися як для наукових, так і для практичних цілей. Так, наприклад, у Польщі з 1958р. працюють психологічні консультативні пункти в музичних навчальних закладах м. Варшави, м. Познані, м. Кракова, м. Гданська. Основне завдання таких пунктів – допомогти батькам, педагогам і вихованцям розвинути музичні здібності під час освітнього процесу [119, с. 70].

Науковець А. Готсдинер [58], працюючи над питанням розвитку музичних здібностей, дійшов висновку, що визначальну роль у цьому процесі відіграє навчання. Автор висловив ідею формування й прояву музичних здібностей у діяльності, а також обґрунтував зв'язок між сприйманням музики та формуванням музичного слуху.

Свій внесок у вітчизняну науку щодо питання розвитку музичних здібностей молоді зробила С. Науменко [223]. Дослідниця провела низку експериментальних досліджень, які підтвердили деякі гіпотези Б. Теплової та поглибили його ідеї. Зважаючи на результати власних досліджень, С. Науменко пропонує розвивати гармонічний слух не лише шляхом *тренування* слухання ладових функціональних залежностей (поліфонії), але й

на основі матеріалу *образного сприймання співзвуч*. Аналізуючи природу емоційно-образного сприймання співзвуч та їхніх взаємозв'язків, дослідник показала можливість удосконалення гармонійного слуху та музично-слухових уявлень музикантів-початківців, застосовуючи асоціативно-емоційні резерви для слухового аналізу. С. Науменко встановила наявність позитивного взаємозв'язку між образним сприйманням співзвуч, функціональних залежностей і здатністю до вільної гармонізації мелодії. Науковець вважає, що формування слухової сфери доцільно починати насамперед із розвитку емоційно-образних компонентів [119, с. 75–76].

За результатами дослідження обдарованих піаністів С. Галатиною, було встановлено, що виникнення слухових уявлень у вихованців залежить від методики викладання та професіоналізму педагогів. Способи практичних дій, організація систематичних занять можуть як активізувати й стимулювати внутрішній слух, так і пригнічувати його. Розвиток і виховання музичної уяви є необхідною умовою педагогічного супроводу та підтримки обдарованого студента. На думку С. Галатиної [65], у випадку відсутності спеціального педагогічного супроводу й корекції процес становлення внутрішньо-слухової сфери відбувається спонтанно. Окрім того, із метою розвитку в студентів музично-слухової сфери викладач має сформувати у своїх вихованців навички *грамотного читання нотного тексту в процесі розучування нових музичних творів*. Т. Берман [224] з цього приводу підкреслює, що лише за умови правильного розуміння музичного тексту створюються ті музично-слухові уявлення, які відповідають його змісту й можливостям особистості.

Для активізації розвитку внутрішнього слуху доцільно здійснювати *читання нот без інструменту («за столом»)*. Суть методики полягає в тому, що вихованцю надається можливість ознайомитися з уривком, реченням чи фразою музичного твору. Читати необхідно подумки, прислухаючись до кожної ноти. При цьому забороняється підспівувати чи підігрувати на столі пальцями. Після першого такого прочитання рекомендується повторити ту

саму роботу, осмислюючи аплікатуру, і лише потім програти уривок музичного твору на інструменті [65],

С. Галатинова [65] вважає, що для вивчення музичного матеріалу обдарованими піаністами ефективним є також *змішаний метод*, коли внутрішній слух по чергово працює з реальним слухом (під час програвання твору). Науковець підкреслює, що окреме програвання чи окреме вивчення дає гірший результат, ніж чергування робіт.

С. Галатинова [65] висловлює впевненість в тому, що трансформація музично-слухових уявлень, оперування ними не може відбуватися лише на основі внутрішньо-слухової сфери. Ці процеси потребують *грунтовної теоретичної підготовки*. На точність і правильність музично-слухових уявлень безпосередньо впливає широта та рівень загальних і спеціальних музично-теоретичних знань. За словами Л. Баренбойма [225], творча фантазія у виконавському мистецтві, у першу чергу, залежить від музичного досвіду особистості. Зважаючи на внутрішньо-слуховий запас та відповідні теоретичні знання, музична уява виконавця створює нові для нього внутрішньо-слухові образи [65].

Формування музично-слухових уявлень піаніста також тісно пов'язане з його мисленнєвою діяльністю. Завдання педагога полягає в тому, щоб вихованець, користуючись *методом попереднього продумування*, навчився свідомо ставитися до всебічного обмірковування тексту музики, перш, ніж його почнуть «передавати руки». Саме цей метод як основу використовують авторитетні педагоги і рекомендують у своїй діяльності застосовувати такі *прийоми роботи над звуковим образом*: робота в уяві, робота без музичного інструменту, робота за принципом «безпредметної діяльності». Ефективним також вважають прийом виконання твору в повільному темпі з установкою на «передслухання» подальшого розгортання музики [65].

Вітчизняний музикознавець О. Алексєєв [226] для розвитку музично-слухових уявлень рекомендує вихованцям *слідкувати за виконанням музики по нотах*. Читання нот з аркуша та транспонування є корисними для

використання засобами активізації внутрішньо-слухових уявлень, які спонукають до діяльності саме ті рухові уявлення, що потрібні для втілення художніх образів на музичному інструменті. Важливою умовою формування музично-слухових уявлень є розвиток слухового самоконтролю, завдяки якому відбувається корекційна робота музичної діяльності, а також виправлення недоліків виконавської техніки [65].

Аналізуючи досвід С. Галатинової щодо роботи педагога з обдарованими студентами-піаністами, ми дійшли висновку, що формування особистості молодих музикантів значною мірою залежить від професійної компетентності їхніх викладачів, а також від системи методів і форм розвитку музичних здібностей, які вони використовують у своїй роботі.

Із метою оцінки власної музикальності часто звертаються до думки інших, «зі сторони», оскільки під час спостереження за своєю емоційною захопленістю втрачаєш її. Для уникнення подібної ситуації О. Лучініна пропонує *використовувати відеоапаратуру* з подальшим самоаналізом відзнятого матеріалу та самовдосконаленням музичної діяльності. Отримані результати використовуються музикантами для співставлення внутрішнього стану із зовнішнім результатом і створення переконливого художнього образу [70, с. 32–33].

Узагальнюючи вищевказане, приходимо до таких *висновків*:
1. Переважна більшість вітчизняних психологів вважають, що «найскладніші» здібності, які значною мірою залежать від задатків, можна успішно формувати й розвивати в діяльності, не задіюючи компенсаторні механізми [119, с. 79].
2. На думку багатьох учених, домінуюча роль у розвитку музикальності належить вихованню та навчанню.
3. За теорією Б. Теплова [121], під музикальністю слід розуміти сукупність здібностей, необхідних для успішного здійснення будь-якого виду музичної діяльності.
4. Музикальність впливає на загальний розвиток особистості: зміцнює емоційно-вольовий тонус людини на фоні переживання музичних образів та допомагає їй оволодіти важливою для психічного розвитку формою

активного емоційно-творчого пізнання [227, с. 66]. 5. У своїй професійній діяльності Б. Теплов [121] та С. Науменко [223] для розвитку музичних здібностей використовували такі методи, як тестування та тренування образного сприймання співзвуч. 6. Дослідниця С. Галатинова [65] висловлює впевненість у тому, що на розвиток музичних здібностей студентів значною мірою впливають особистісні якості викладачів, їхня професійна підготовка.

Зважаючи на досвід наших попередників, особливості музично обдарованої особистості, а також підходи й принципи виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості, окреслимо відповідні форми і методи виявлення й розвитку музичних здібностей і виховання професійно значущих якостей майбутнього вчителя.

Методи виявлення й розвитку музичних здібностей і виховання професійно значущих якостей майбутнього вчителя можна поділити на п'ять груп: 1) *методи виявлення музичних здібностей і професійно значущих якостей майбутнього вчителя* (тестування, педагогічне спостереження, бесіда, анкетування, метод узагальнення незалежних характеристик, аналіз результатів діяльності); 2) *методи розвитку музичних здібностей* мають індивідуальний характер відповідно до результатів діагностики та спеціальності студентів (музиканти / немужиканти), що пов'язано зі значними відмінностями рівня їхньої музичної підготовки й досвіду музичної діяльності (методи розвитку ладового відчуття, музично-ритмічного відчуття, музично-слухових уявлень і музичної пам'яті); 3) *методи мотивації творчої активності* (заохочення, створення ситуацій успіху, педагогічна підтримка, творчі завдання, проблемно-пошукові, метод проєктів, інтерактивні методи тощо); 4) *методи самовиховання* (самопостереження, самоаналіз, самотестування, самостимулювання, самонаказ, самозаохочення, самопереконавання, самозвіт тощо); 5) *методи самоуправління* (самоконтроль, саморегуляція, вправи на дихання, використання музики для створення відповідного емоційного стану, актуалізація позитивних асоціацій, метод «зміни декорацій» тощо).

Із метою виявлення й розвитку музичних здібностей і виховання професійно значущих якостей майбутнього вчителя доцільно, на наш погляд, використовувати такі *форми роботи*: індивідуальні (індивідуальні заняття з музичного інструменту, вокалу, самостійна робота тощо), групові (аудиторні та позааудиторні заняття, зокрема навчальні заняття в мистецьких колективах, репетиції тощо), фронтальні (музично-виховні заходи, концерти, конкурси, фестивалі тощо).

Педагог вищої школи, володіючи системою професійно необхідних особистісних рис, а також відповідними комунікативними навичками, здатен налагодити якісний навчально-виховний процес з обдарованими студентами. Проте максимальної ефективності цей процес не досягне без спеціально створеного сприятливого середовища, у якому кожна особистість зможе реалізувати свій творчий потенціал. У зв'язку з цим *третьою педагогічною умовою* виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості визначаємо *створення сприятливого освітнього середовища для залучення обдарованих студентів до музично-академічної творчості*.

У процесі ознайомлення з новими публікаціями сучасних учених, нами було встановлено, що поняття «умови» та «освітнє середовище» тісно пов'язані між собою, а деякими науковцями навіть ототожнюються. Серед дослідників, які синонімізують вищевказані поняття, можна виокремити таких учених, як: П. Блонський [228; 229], Я. Довгополова [230], А. Макаренко [228; 231], В. Мелешко [232], С. Шацький [228; 233]. Проте існують дослідники (А. Львовчикіна [234], Ю. Мануйлов [235], В. Слободчиков [236]), які чітко розмежують зміст цих понять. На наш погляд, співвідношення понять «освітнє середовище» та «умови» мають більш складний взаємозв'язок. Тому у своїй роботі ми будемо вважати, що поняття «освітнє середовище» має у своєму складі поняття «умови», але не ототожнюється з ним.

На сучасному етапі розвитку науки поняття «середовище» не має єдиного трактування та кожним автором формулюється по-своєму. Так,

Ю. Мануйлов [235] стверджує, що середовище – місце, де перебуває суб'єкт і в якому формується його спосіб життя, відбувається розвиток та «усереднення» особи. Дослідник В. Слободчиков [236] визначає середовище як складну систему, що охоплює різні (близькі та далекі) життєві галузі й знаходиться в постійному розвитку. А. Львовчикіна [234] висловила думку про те, що середовище – це система внутрішніх і зовнішніх факторів, які безпосередньо впливають на спосіб існування індивіду і з якою індивід може взаємодіяти. Найбільш вдалим, на наш погляд, є визначення поняття «середовище» за І. Зайченко [237]. Науковець середовищем називає реальну дійсність, в умовах якої розвивається людина. Зважаючи на трактування цього поняття, а також враховуючи системний підхід й основні принципи до виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості, які ми вживаємо, сформулюємо власне визначення поняття «середовище». Під *середовищем* ми розуміємо реальну дійсність, яка впливає на розвиток і становлення особистості, формування її особистісних якостей і професійної спрямованості, а також реалізації її творчого потенціалу. Людина постійно знаходиться в різноманітних середовищах, які так чи інакше супроводжують її протягом життя: сім'я, друзі, дитячий садок, школа, гуртки й секції, ЗВО тощо. Проте найбільш складними за своїм змістом і впливом на людину є середовища, які пов'язані з освітнім процесом, оскільки саме вони вимагають від особистості постійного розвитку й самовдосконалення (розвиток комунікативних й організаційних здібностей, емпатії, уміння швидко адаптуватися до нових умов, уміння планувати власну діяльність та досягати поставленої мети, уміння переборювати труднощі тощо).

Увесь опрацьований нами матеріал щодо особливостей організації університетського освітнього середовища умовно можна поділити на кілька аспектів дослідження:

1. Позанавчальна та гурткова робота у ЗВО.
2. Організація навчально-виховної діяльності з обдарованими студентами.
3. Робота з музично обдарованими студентами та майбутніми вчителями музики.

Розглянемо окремі публікації із вищезазначених аспектів.

В. Березан [51] стверджує, що за допомогою *сучасної музики масових жанрів* можна створити умови для формування естетичного ставлення людини до дійсності, розвитку її естетичних потреб, розкриття художньо-творчих (у тому числі музичних) здібностей і задатків особистості, вироблення потреби у творчому самовираженні та самореалізації, використовуючи різні види музично-творчої діяльності. У своїй роботі автор використовує *метод синкретичного моделювання*, який дозволяє окремі елементи мистецького поля сучасної музики (декоративно-художнє оформлення, музичний супровід, драматизація дійства, вокал, поезія) пов'язати з творчим потенціалом особистості, створити умови для її розвитку. В. Березан висновує, що сучасна музика масових жанрів дозволяє кожному реалізувати себе відповідно до власних можливостей [51, с. 50–51]. Використання методу синкретичного моделювання можливе, на нашу думку, під час організації виховних заходів у ЗВО, а також у процесі роботи різних гуртків музичного напрямку (вокальних, інструментальних, композиторських тощо).

Дослідник А. Григор'єва [53] обґрунтовує важливість позанавчальної діяльності в розвитку творчої особистості студента й розглядає позанавчальний педагогічний процес як цілісну систему безперервної освіти й формування особистості в умовах дозвілля [53, с. 212]. Науковець погоджується з думкою З. Курлянд [55, с. 271] яка зазначає, що позанавчальна робота сприяє активізації в молоді свідомого прагнення до самоаналізу, самоосвіти, самовдосконалення, набуття вміння домагатися результатів. Із метою ефективного впливу позанавчальної діяльності на формування творчої особистості студентів необхідно дотримуватися відповідних психолого-педагогічних умов: використання різних форм організації позанавчальної діяльності; розвиток потенційних можливостей студентів під час проведення занять; урахування індивідуально-психологічних особливостей студентів; новизна й оригінальність у

проведенні занять; творчий підхід до реалізації запланованого; виконання вихованцями завдань дослідницького та творчого характеру; досягнення поставленої мети; врахування інтересів, потреб і здібностей студентів у процесі діяльності [52, с. 38]. Створення таких психолого-педагогічних умов, на нашу думку, буде сприяти не лише ефективній організації позанавчальної діяльності, але й вихованню обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості.

Особливості позанавчальної діяльності та її вплив на розвиток творчого потенціалу тривалий час вивчала І. Карпова [20]. У своїй роботі автор стверджує, що мистецтво загалом і мистецька діяльність особистості зокрема (літературна, театральна, музична, хореографічна, образотворча діяльність, а також декоративно-прикладне мистецтво) мають вагомe значення в процесі творчої самореалізації молоді [20, с. 45–49]. Дослідниця виділяє кілька соціально-педагогічних чинників розвитку творчого потенціалу студента: група ровесників; студентська субкультура; студентське самоврядування; засоби масової інформації; музеї у ЗВО; різні форми діяльності мистецьких та студентських клубів, гуртків, об'єднань у ЗВО; змістовне наповнення навчальних курсів, спрямованих на творчий розвиток молоді; особистість педагога; різні форми діяльності мистецьких студій; самостійна й групова літературно-мистецька діяльність; творчі об'єднання студентів і змістовне наповнення творів мистецтва [20, с. 45–68]. І. Карпова дійшла висновку, що позанавчальна діяльність містить у собі значний творчо розвиваючий і соціокультурний потенціал, оскільки дозволяє створити сприятливі умови для творчого розвитку молоді [20, с. 56].

Особливе місце серед усіх досліджень науковця займає мистецька студія, яка об'єднує такі соціально-педагогічні умови розвитку творчої обдарованості вихованців: 1) організацію соціально-виховної діяльності студентської молоді на різних рівнях соціального середовища; 2) трансформацію творчих досягнень студентів (соціальна допомога діячам культури похилого віку, створення волонтерської групи, просвітницька

робота в навчальних закладах, реабілітаційних центрах, притулках); 3) підтримку творчої ініціативи студентів (з метою розвитку творчої обдарованості залучення студентів до різних форм молодіжних ініціатив) [20, с. 86]. Таким чином, організація ефективної позанавчальної діяльності має вагомий вплив на виявлення й розвиток творчої обдарованості студентів, а створення сприятливого соціально-педагогічного середовища в мистецькій студії допоможе розкрити творчий потенціал у різних видах мистецтва (у тому числі музичному).

Цікавим та корисним у розрізі нашої теми є досвід Т. Бикової [19] щодо особливостей роботи з обдарованими студентами Запорізького педагогічного коледжу. Одним із домінуючих напрямів діяльності цього навчального закладу є створення чітко організованої системи виявлення, розвитку, стимулювання й підтримки обдарованої молоді. Серед основних завдань – забезпечення максимально сприятливих умов для фізичного, морального й інтелектуального розвитку вихованців. Система роботи з обдарованими студентами має такі напрями:

1. *Виявлення обдарованої молоді.* На початку навчального року проведення фестивалю творчості та конкурсу знань студентів перших курсів. Організація відповідної роботи психолога, за результатами якої створюються: карти обдарованих студентів, електронний банк психолого-педагогічного інструментарію виявлення й розвитку обдарованих вихованців, каталог психолого-педагогічної літератури щодо роботи з обдарованими та здібними студентами.

2. *Організація науково-дослідної роботи студентів.* Створення Наукового Студентського Товариства, проведення форуму студентів-відмінників ЗВО I-II рівнів акредитації області та Півдня України, залучення студентів до участі в конкурсах, змаганнях, олімпіадах тощо.

3. *Розвиток художньої обдарованості студентів відділення «Образотворчого мистецтва»* (участь вихованців у виставках, екскурсіях тощо).

4. *Організація роботи «Клубу педагогічних зустрічей» із метою ознайомлення з досвідом видатних педагогів сучасності.*

5. *Залучення обдарованих студентів коледжу до роботи в секціях, клубах і гуртках.* Створення центру Студентського інтелекту та творчості, який містить гуртки кількох напрямів: інтелектуального, педагогічного, образотворчого мистецтва, а також художньої творчості.

6. *Проведення науково-студентської конференції «Радість творчості», яка представляє здобутки студентів різних видів обдарувань.*

7. *Підвищення рівня кваліфікації викладачів.* Організація науково-методичних семінарів, присвячених з'ясуванню особливостей роботи з обдарованими студентами (із залученням викладачів інших ЗВО I-II рівнів акредитації).

8. *Психологічний супровід роботи з обдарованою молоддю з боку практичного психолога.*

9. *Розроблення викладачем педагогіки Т. Биковою нової навчальної дисципліни «Робота з обдарованими дітьми» [19].*

Таким чином, досвід сучасного науковця щодо організації навчально-виховної роботи з обдарованими студентами Запорізького педагогічного коледжу дає нам змогу стверджувати, що якісна підготовка майбутніх педагогів потребує наявності відповідної системи та участі у виховному процесі працівників освіти різних напрямів діяльності.

Вивченням особливостей навчання обдарованих студентів у педагогічних університетах України тривалий час займалась сучасний науковець, доктор педагогічних наук, професор О. Антонова [16]. Дослідник вважає, що для успішного розвитку обдарованості кожного студента в педагогічному ЗВО мають бути створені відповідні умови та враховані зовнішні й внутрішні фактори: виявлення і розвиток домінуючих здібностей студентів; урахування спадкових особливостей; створення розвиваючого середовища (стимулюючого оточення); розроблення психологічного й методичного супроводження, індивідуальних програм навчання й розвитку

обдарованої особистості; організація цілеспрямованого виховного впливу на розвиток здібностей та обдарованості; залучення студентів до різних видів діяльності; розвиток їхньої емоційно-вольової сфери; формування відповідної системи цінностей; розвиток реалістичної «Я»-концепції та внутрішньої мотивації; підготовка викладачів до роботи з обдарованою молоддю; створення системи стимулювання творчості студентів. Вищеперерахована діяльність щодо навчання й виховання обдарованих студентів має здійснюватися на основі взаємодії, взаєморозуміння, узгодженості діяльності всіх учасників навчального процесу.

О. Антонова виділяє два етапи роботи з обдарованими студентами:

1. Діагностичний (виявлення студентів, які мають здібності до певних видів діяльності, вирізняються нестандартністю мислення та творчим підходом до розв'язання проблем з метою подальшої розробки індивідуальної програми їхнього розвитку).
2. Формуючий (створення умов для повноцінного інтелектуального, фізичного й духовного розвитку обдарованої молоді) [16, с. 21–22].

За результатами опитування викладачів п'яти педагогічних університетів України О. Антонова [17] визначає умови керівництва обдарованими студентами (тобто створення сприятливих умов для педагогів здійснювати навчально-виховний процес), а також умови для розвитку обдарованості студентів (тобто створення умов для вихованців). До умов керівництва обдарованими студентами можна віднести: розуміння керівництва ЗВО та викладачів необхідності підготовки молодих учених; наявність обдарованих студентів відповідного напрямку; наявність цікавих програм для дослідження й бажання вихованців займатися їхнім вивченням; активність студентів і викладачів у реалізації обдарувань; інформованість щодо основних кіл інтересів студентів, а також можливості виконання державних замовлень. Не менш важливими є умови для розвитку обдарованості студентів: наявність спеціально підготовлених педагогічних кадрів; створення в навчальному закладі відповідної матеріально-технічної бази; можливість у студентів

навчатися за індивідуальним графіком; організація вихованців для роботи у творчих групах; фінансова підтримка викладачів і молоді; розробка різних форм заохочення студентів; виділення додаткових годин для роботи з обдарованою молоддю; ведення викладачами «професійного портфеля», де фіксуються наукові досягнення (у тому числі в роботі з обдарованими студентами); наявність в обдарованій молоді певних прав і пільг тощо [17].

Результати вивчення О. Антоною [14] особливостей організації навчально-виховної діяльності в Житомирському державному університеті показали, що, реалізуючи свій творчий потенціал під час навчання, студенти набувають досвіду виявлення й розвитку обдарувань учнів. Науковець вважає, що важливу роль у здійсненні самореалізації майбутніх учителів відіграє діяльність загальноуніверситетського Науково-методичного центру роботи з обдарованою студентською молоддю. О. Антонова підкреслює, що в цьому центрі створюються сприятливі умови для роботи зі студентами в таких напрямках: вивчення мотивації навчання, ціннісних орієнтацій і цільових установок; визначення рівня розвитку професійних здібностей і якостей майбутніх педагогів; підготовка студентів до педагогічної творчості; організація науково-дослідної роботи вихованців; розвиток фізичних здібностей студентів і збереження їхнього здоров'я; розвиток художньо-естетичної творчості молоді; спеціальна підготовка педагогічно обдарованих школярів [14, с. 62]. Дослідник зробила висновок, що до основних умов ефективності роботи з обдарованими студентами можна віднести: високий рівень особистісної та професійної компетентності викладачів; бажання працювати з обдарованою молоддю, а також наявність відповідного педагогічного інструментарію [14, с. 64].

Таким чином, узагальнюючи результати напрацювань О. Антонової, ми дійшли висновку, що: 1. В основі організації сприятливих умов для розвитку обдарованих студентів лежить вчасне їхнє виявлення. 2. Для розвитку обдарованості студентів необхідно створювати відповідні умови як для вихованців, так і для педагогічних працівників. 3. Якісна підготовка

обдарованої молоді до майбутньої професійної діяльності має враховувати вплив на їхню особистість зовнішніх і внутрішніх факторів. 4. Організація спеціального центру по роботі з обдарованими студентами на базі педагогічного університету може забезпечити належні умови для їхньої самореалізації.

Досвід інших учених свідчить про те, що сприятливе освітнє середовище у педагогічних ЗВО можна підготувати за допомогою: використання сучасної музики масових жанрів (В. Березан [51]), методу синкретичного моделювання (В. Березан [51]), дотримання відповідних психолого-педагогічних умов (О. Войний [52]), упровадження у ЗВО мистецьких студій (І. Карпова [20]) і науково-методичних центрів (О. Антонова [14]) спрямованих на роботу із обдарованими студентами, забезпечення системи у вихованні й розвитку обдарованої молоді (О. Антонова [16], Т. Бикова [19]), створення сприятливих умов для здійснення викладачами педагогічної діяльності, а також організації умов необхідних для розвитку творчого потенціалу вихованців (О. Антонова [17]).

На створення сприятливого освітнього середовища для залучення обдарованих студентів до музично-академічної творчості у ЗВО впливають такі *чинники*: 1) активне використання у виховній роботі системного підходу, який реалізується в особистісному, діяльнісному та компетентнісному підходах; 2) дотримання основних принципів виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості; 3) організація у ЗВО системи виховної роботи з музично обдарованими студентами різних напрямів підготовки та створення сприятливої творчої атмосфери; 4) професійна компетентність педагогічних працівників та їх готовність до роботи з музично обдарованою молоддю; 5) наявність відповідного методичного і матеріально-технічного забезпечення освітнього процесу; 6) корекційно-педагогічний супровід обдарованих студентів.

Таким чином, вступаючи до педагогічного ЗВО, молодь, на наш погляд, повинна потрапляти до творчої лабораторії, в умовах якої кожен має змогу (і

бажання) проявити себе як особистість, розвинути свої обдарування та потенційні можливості в галузі музичного мистецтва незалежно від майбутньої професії.

Отже, створення сприятливого освітнього середовища для залучення обдарованих студентів до музично-академічної творчості є важливою педагогічною умовою виховання молоді.

Важливо зазначити, що виокремлені педагогічні умови виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості потребують не лише теоретичного обґрунтування, але й активного впровадження та експериментальної перевірки їхньої ефективності.

3.2. Аналіз результатів експериментального дослідження

Результати констатувального етапу експерименту стали основою організації та проведення третього (*формувального*) етапу (2015–2016 рр.), до реалізації якого залучалися студенти експериментальної групи (204 особи), а також педагогічні працівники досліджуваних ЗВО, які брали участь у констатувальному етапі експерименту. Формувальний етап був спрямований на впровадження педагогічних умов виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості у освітній процес ЗВО.

З метою реалізації *першої педагогічної умови – забезпечення теоретико-методичної підготовки викладачів до виховання обдарованих студентів* – нами було здійснено низку заходів: 1. Організація й проведення методичного семінару для викладачів «Виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості». 2. Ознайомлення педагогічних працівників із методичними рекомендаціями щодо особливостей виховання обдарованих студентів педагогічних університетів (різних напрямів підготовки) в процесі музично-академічної творчості. 3. Взаємовідвідування викладачами, керівниками мистецьких колективів і

гуртків, кураторами академічних груп спеціальних занять і виховних заходів музичного спрямування.

Розглянемо їх докладніше.

Методичний семінар для викладачів «Виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості» проводився з метою сформувати в педагогічних працівників уявлення про виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості, а також підготувати викладачів до роботи з музично обдарованою молоддю. До відвідання семінару залучалися викладачі музичних дисциплін, куратори навчальних груп, а також художні керівники мистецьких (музичних) колективів. Спеціальні заняття в кожному досліджуваному ЗВО тривали 2 місяці та проводилися 1 раз на тиждень (одночасно зі спецкурсом для студентів). Зміст семінару, його теоретичні й практичні складники відображені в додатку АР.

Зважаючи на теоретичні й практичні аспекти дисертаційної роботи, а також отримані результати експерименту, запропоновано педагогічним працівникам досліджених ЗВО послуговуватися *методичними рекомендаціями щодо особливостей виховання обдарованих студентів педагогічних університетів (різних напрямів підготовки) в процесі музично-академічної творчості*. Необхідна інформація повідомлялася після проведення методичного семінару: для викладачів музичних дисциплін і художніх керівників мистецьких (музичних) колективів (які працюють із обдарованими студентами різних напрямів підготовки) та окремо для кураторів студентських груп природничого (або філологічного) напрямку. Ознайомлення педагогів із методичними рекомендаціями здійснювалося з метою зосередити їхню увагу на особливостях організації виховної роботи обдарованих студентів музичного, природничого (або філологічного) напрямів підготовки у процесі музично-академічної творчості, а також внести відповідні зміни до планів виховної роботи (кураторам навчальних груп).

Зауважимо, що методичні рекомендації складені з урахуванням професійної спрямованості респондентів і викладені в додатку АС та додатку АТ.

Взаємовідвідування викладачами, керівниками мистецьких колективів і гуртків, кураторами академічних груп спеціальних занять і виховних заходів музичного спрямування. План проведення відкритих занять складається педагогічними працівниками особисто і поширюється серед своїх колег для ознайомлення. Важливо відзначити, що взаємовідвідування має певні умови: завчасне попередження про свою присутність на занятті, шанобливе й уважне ставлення до учасників педагогічного процесу, невтручання у хід навчального заняття чи виховного заходу, відсутність обмежень щодо кількості таких відвідувань і їхньої залежності від музичної підготовки викладачів. Таким чином, будь-який викладач (у тому числі куратор навчальної групи природничого або філологічного факультету) може прийти на заняття з музичної дисципліни за власним бажанням.

Під час формувального етапу експерименту проводились відкриті заняття і виховні заходи різні за змістовим наповненням, характером і формою діяльності: індивідуальні заняття з музичного інструменту, дитячого репертуару, вокалу, диригування; групові заняття хорових колективів, оркестрів, дуетів, ансамблів; виховні заходи присвячені 8 Березня, Дню студента, Дню Перемоги тощо. Наприкінці відкритих занять колеги ділилися враженнями, уточнювали інформацію, яка їх зацікавила, і робили відгуки в «Журналі спостережень». У такий спосіб педагогічні працівники набували пасивного досвіду роботи з музично обдарованими студентами різних напрямів підготовки.

Зауважимо, що виконання *другої педагогічної умови* виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості – *урізноманітнення форм і методів виявлення й розвитку музичних здібностей і виховання професійно значущих якостей майбутнього вчителя* – здійснювалося в межах констатувального і

формування етапів експерименту. Із цією метою нами було проведено низку заходів: 1. Дослідження рівнів вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості (за «Анкетою для студентів №2», «Анкетою для викладачів №2» та визначенням рівнів вихованості обдарованих студентів усіх напрямів підготовки в процесі музично-академічної творчості в індивідуальній формі методом тестування). 2. Організація й проведення для студентів ЕГ спецкурсу за вибором «Музично обдарована особистість і шляхи її самореалізації та самовиховання». 3. Відвідання вихованцями мистецьких колективів і участь у музично-виховних заходах. 4. Підготовка й участь студентів у звітному концерті «Музична хвиля».

Схарактеризуємо їх докладніше.

У зв'язку з тим, що особливості організації дослідження рівнів вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості описано вище, сконцентруємо увагу на проведенні інших заходів щодо реалізації другої педагогічної умови.

Формувальний етап експерименту було вирішено розпочати з організації спецкурсу з урахуванням результатів констатувального етапу експерименту. Спецкурс для студентів ЕГ «Музично обдарована особистість і шляхи її самореалізації та самовиховання» проводився з метою сформувати у вихованців уявлення про музично-академічну творчість, а також навчити їх розвивати власні музичні здібності й систематично займатися творчою діяльністю. Спеціальні заняття в кожному досліджуваному ЗВО тривали 2 місяці й проводилися 1 раз на тиждень. Зміст спецкурсу, його теоретичні й практичні складники відображені в додатку АУ.

Наступним кроком щодо виховання обдарованих студентів ЕГ у процесі музично-академічної творчості стало відвідання ними мистецьких колективів і участь у музично-виховних заходах. Після проходження спецкурсу «Музично обдарована особистість і шляхи її самореалізації та самовиховання» студенти визначаються з художніми колективами ЗВО

відповідно до власних уподобань і стають активними їхніми учасниками. Метою таких занять є розвиток музичних здібностей, виховання професійно значущих якостей майбутнього вчителя.

Серед студентів ЖДУ ЕГ денної та заочної форм навчання є популярним відвідання таких творчих колективів: народний самодіяльний вокальний ансамбль «Елегія», оркестр народних інструментів, камерний хор «Артанія», вокальний ансамбль «Діско Леді», творча формація «Солісти Полісся», Студентський вокальний ансамбль «ГРАФІКО», творча лабораторія «Ансамблевий спів».

Вихованці ЖДУ брали участь у таких виховних заходах ЗВО: святковий концерт до Дня 8 березня, урочистості до 72-ї річниці Перемоги в Другій світовій війні, фестиваль першокурсників „Алло, ми шукаємо таланти!” тощо.

Студенти ЦДПУ ЕГ денної та заочної форм навчання виявили бажання відвідувати народний оркестр популярної класичної та сучасної народної музики “Юність”, народний студентський вокально-інструментальний ансамбль “Живий звук”, народний студентський жіночий вокальний ансамбль “Оріана”, академічний хор, народний хор, хорові студії, студію кінозвукзапису мистецького факультету.

Вихованці ЦДПУ брали участь у таких виховних заходах: II Всеукраїнський фестиваль-конкурс «Сходинки до майстерності» (листопад 2015р., мистецький факультет), другий етап Всеукраїнської студентської олімпіади зі спеціальності «Музичне мистецтво» серед студентів ЗВО, III Міжнародна науково-практична конференція «Мистецька освіта XXI століття: виклики сьогодення» (квітень 2016р.), виступи з концертами на сценах міста Кропивницького (протягом навчального року), проведення лекцій-концертів в обласній дитячій філармонії різного тематичного спрямування («У світі вокально-інструментальної музики», «Знайомство з інструментами камерного оркестру», «Чарівний світ романсу», «На крилах народної пісні», «Подорож до опери» тощо).

Серед студентів УДПУ ЕГ денної та заочної форм навчання популярним стало відвідання таких творчих колективів: інструментальний ансамбль «Музичні візерунки», академічний хор «Юність», народний аматорський інструментальний ансамбль «Акварелі», ансамбль гітаристів, вокальний ансамбль «Намисто».

Вихованці УДПУ брали участь у таких виховних заходах: концерти до Дня знань і Дня м.Умань, виступи на Всеукраїнських конференціях університету, участь у музичних фестивалях і конкурсах, весняні звітні концерти творчих колективів вищої школи.

Студенти ПНПУ ЕГ заочної та денної форм навчання виявили бажання відвідувати такі творчі колективи ЗВО: вокальний чоловічий ансамбль «Дюктайм», фольклорна група «Слов'яни», студентський клуб університету (ПНПУ).

Вихованці ПНПУ брали участь у таких виховних заходах: гала-концерт, присвячений Дню народження ФІЗМАТу (квітень 2016р), I Всеукраїнський фестиваль авторської пісні та поезії «Оksamитовий сезон» (23–25 вересня 2016р.), концерт хорових колективів факультету музичної та хореографічної освіти (квітень 2016р.), концерт, присвячений 71-й річниці Перемоги над нацизмом у Другій світовій війні (2016р.).

Зазначимо, що кожен студент ЕГ вів «Журнал самореалізації», у якому методом самопостереження респонденти фіксували особисті творчі досягнення, зміни в розвитку музичних здібностей і якостей.

Зацитуємо окремі записи з деяких студентських журналів.

Аліна В.: *«Завжди вважала, що в мене особливих музичних здібностей немає. Проте сьогодні керівник запропонувала мені почати працювати над сольною піснею. Буду готуватися до вокального конкурсу».*

Євгеній Д.: *«Коли навчався в музичній школі, часто дуже хвилювався під час відкритих занять, навіть не міг грати на гітарі. Сьогодні сталося диво: перед усім колективом я зіграв свою партію та навіть отримав задоволення».*

Марина Н.: *«Завжди мріяла співати в хорі. Нарешті мрія здійснилась. Уже два місяці відвідую колектив, проте лише сьогодні вперше в мене вийшло співати злагоджено, не виділяючись від інших».*

Софія Р.: *«Знаю багато пісень та співаю змалку. Проте часто не вистачало дихання на всю музичну фразу. Після занять у вокальному ансамблі протягом 1,5 місяці в мене нарешті вийшло проспівати музичну фразу на одному диханні. Можливо, для інших це не є досягненням, але я дуже задоволена».*

Важливим етапом виховання обдарованих студентів ЕГ у процесі музично-академічної творчості була їхня підготовка й участь у звітному концерті «Музична хвиля», який відбувся в травні 2016 р. у кожному досліджуваному ЗВО. Мета проведення концерту – демонстрація студентами ЕГ своїх досягнень у розвитку музичних здібностей і формуванні відповідних особистісних якостей. Зауважимо, що активну участь у підготовці студентів до виступу здійснювали педагогічні працівники. Головна ідея долучення викладача до підготовки обдарованого студента до творчого заходу – здійснення консультативної діяльності. Таким чином, кожен вихованець мав змогу порадитися з педагогом-наставником з приводу вибору репертуару, сценічного оформлення, зовнішнього вигляду, інших нагальних питань, проте готувався до виступу на звітному концерті самостійно. Цікаво, що під час підготовки студенти ЕГ розподілили між собою ролі відповідно до власних музичних здібностей: частина вихованців здійснювала організаційну роботу, інші займались виконавською, композиторською, диригентською діяльністю або музичною режисурою. Самостійне обрання певного виду музичної діяльності свідчило про наявність відповідного інтересу, здібностей, бажання працювати, демонструвати творчі досягнення своїм товаришам і наставникам. Звітні концерти «Музична хвиля», які відбулися в кожному експериментальному ЗВО, мали успіх й отримали схвальні відгуки молоді, науково-педагогічного складу вищої школи.

Реалізація *третьої педагогічної умови* виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості – *створення сприятливого освітнього середовища для залучення обдарованих студентів до музично-академічної творчості* – здійснювалася за допомогою розроблення відповідної програми, яка складалася з організаційної, діагностичної, формувальної і корекційно-супровідної роботи (відповідно до етапів педагогічного експерименту).

Для виконання вищевказаної програми виховної роботи нами було проведено низку заходів:

1. Організаційна робота.

1) сформульовано загальну мету педагогічного дослідження – перевірка ефективності педагогічних умов виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості; 2) обрано педагогічні заклади для експериментальної перевірки – ЖДУ, ЦДПУ, УДПУ, ПНПУ; 3) визначено студентів для участі в педагогічному експерименті (студенти природничого (або філологічного в ПНПУ) напряму підготовки – денна форма навчання; студенти музичного напряму підготовки – денна та заочна форми навчання); 4) обрано педагогічних працівників для участі в експериментальному дослідженні – викладачі музичних дисциплін, куратори навчальних груп і художні керівники мистецьких (музичних) колективів; 5) складено 2 анкети для студентів та 2 анкети для викладачів; 6) підготовлено відповідні бланки відповідей на кожну анкету; 7) сформовано тестові завдання для визначення рівнів вихованості обдарованих студентів усіх напрямів підготовки в процесі музично-академічної творчості в індивідуальній формі.

2. Діагностична робота.

1) проведено дослідження студентів за анкетною №1 та за анкетною №2, визначено рівні вихованості обдарованих студентів усіх напрямів підготовки в процесі музично-академічної творчості в індивідуальній формі методом тестування; 2) опитано викладачів і художніх керівників мистецьких

(музичних) колективів за анкетною №1 та анкетною №2; 3) для деталізації інформації проведено бесіди з педагогічними працівниками ЗВО за попередньо визначеними питаннями; 4) отримані результати оформлено у вигляді таблиць і діаграм, проаналізовано у відповідному розділі дисертації; 5) організація й проведення контрольного етапу експерименту зі студентами та педагогічними працівниками за анкетами констатувального етапу експерименту.

3. Формувальна робота.

1) на формувальному етапі експерименту зі студентами ЕГ здійснено такі заходи: проведення спецкурсу для студентів «Музично обдарована особистість і шляхи її самореалізації та самовиховання», відвідання вихованцями мистецьких колективів і участь у музично-виховних заходах, їхня підготовка й участь у звітному концерті «Музична хвиля»; 2) у процесі експерименту з педагогічними працівниками проведено: методичний семінар для викладачів «Виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості»; ознайомлення з методичними рекомендаціями щодо особливостей виховання обдарованих студентів педагогічних університетів музичного, природничого (або філологічного) напрямів підготовки у процесі музично-академічної творчості; взаємовідвідування викладачами, керівниками мистецьких колективів і гуртків, кураторами академічних груп спеціальних занять і виховних заходів музичного спрямування; 3) організовано та проведено викладачами музичних дисциплін, кураторами навчальних груп, керівниками мистецьких колективів заходи щодо виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості (відвідання й участь у фестивалях, музичних конкурсах, концертах, майстер-класах, творчих зустрічах тощо).

4. Корекційно-супровідна робота.

Корекційно-педагогічне супроводження викладачами студентів ЕГ здійснювалося за кількома напрямками:

1) Використання індивідуального підходу до музично обдарованої молоді викладачами музики й керівниками мистецьких гуртків під час індивідуальних і групових занять (ускладнення музичного репертуару для опанування, надання більшої самостійності в навчанні, можливості здобути авторитет у колективі, зростання кількості творчих завдань, психологічна підтримка студента). На успішність здійснення такого напряму роботи впливає, на наш погляд, кілька факторів, серед яких: урахування викладачами особистісних особливостей студентів, рівня їхньої підготовки, ступеня формування музичних здібностей, успішність адаптації до нових умов навчання тощо.

2) Налагодження творчих, доброзичливих стосунків між викладачами і обдарованими студентами (педагоги з розумінням ставляться до своїх вихованців, ураховують їхні індивідуальні особливості, надають студентам можливості максимально самостійно виконувати завдання, зауваження викладачів мають форму дружньої поради чи рекомендації).

3) Забезпечення вихованців вільним доступом до музичних інструментів (за потреби) (у кожному ЗВО визначені навчальні класи з музичними інструментами для самостійної підготовки студентів, години їхнього відвідання).

4) Організація консультацій для музично обдарованих студентів різних напрямів підготовки у кожному досліджуваному педагогічному ЗВО викладачами кафедр музичних дисциплін і художніми керівниками мистецьких (музичних) колективів (у години консультації студенти можуть звернутися до фахівців за необхідною порадою з питань розвитку музичних здібностей, виховання в них професійно значущих якостей майбутнього вчителя).

5) Організація виховних заходів, спрямованих на підтримання інтересу до музики, розширення музичних знань, удосконалення музичних умінь і навичок (реалізується активною діяльністю кураторів навчальних груп, викладачами музики й керівниками мистецьких колективів). Так, наприклад,

куратори ЖДУ протягом 2015/2016 навчального року систематично проводили заходи щодо ознайомлення студентської молоді з кращими зразками класичної та сучасної музики: відвідування концертів і музичних конкурсів, організація творчих вечорів, зустрічей з видатними діячами музичного мистецтва, відкритих занять, майстер-класів тощо.

Зі студентами ЕГ музичні працівники КДПУ проводили свята народної творчості, які були спрямовані не лише на розвиток музичних здібностей і якостей творчої особистості, але й на виховання любові до народної пісні, звичаїв, традицій, рідної мови.

Отже, корекційно-педагогічне супроводження студентів ЕГ здебільшого спрямоване на організацію репродуктивної діяльності, а також сприяє накопиченню в них відповідного досвіду, що є підготовчим етапом до власне творчої роботи.

Таким чином, у ході формувального етапу експерименту були впроваджені педагогічні умови виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості в освітній процес ЖДУ, ЦДПУ, УДПУ, ПНПУ.

Четвертий (контрольний) етап експерименту було проведено протягом 2016-2017 рр. До його реалізації залучалися студенти експериментальної (204 особи) та контрольної (200 осіб) груп, а також педагогічні працівники досліджуваних ЗВО, які брали участь у констатувальному етапі експерименту.

Метою проведення контрольного етапу експерименту була перевірка ефективності педагогічних умов виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості шляхом порівняння результатів дослідження респондентів ЕГ та КГ різної професійної спрямованості з аналогічними результатами констатувального етапу експерименту.

Дослідження рівнів вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості на контрольному етапі експерименту має такі результати:

1. Для студентів музичного напрямку підготовки характерні вищі показники рівнів вихованості в процесі музично-академічної творчості, ніж для студентів природничого (або філологічного) напрямку.

2. Порівнюючи підсумкові дані КГ й ЕГ *музичного напрямку підготовки ЖДУ* за досліджуваними показниками, ми отримали такі значення: на 5 (дуже високому) рівні – 0% студентів КГ (динаміка -5,26%) і 15,79% студентів ЕГ (динаміка +5,26%); на 4 (високому) рівні – 31,58% студентів КГ (динаміка -10,53%) і 73,68% студентів ЕГ (динаміка +26,31%); на 3 (середньому) рівні – 42,11% студентів КГ (динаміка +10,53%) і 10,53% студентів ЕГ (динаміка -21,05%); на 2 (низькому) рівні – 21,05% студентів КГ (динаміка +5,26%) і 0% студентів ЕГ (динаміка -10,53%); на 1 (дуже низькому) рівні – 5,26% студентів КГ (динаміка 0%) і 0% студентів ЕГ (динаміка 0%) (додаток АФ).

Порівнюючи результати КГ й ЕГ *природничого напрямку підготовки ЖДУ* за досліджуваними показниками, ми отримали такі значення: на 5 (дуже високому) рівні – 0% студентів КГ (динаміка -6,25%) і 12,12% студентів ЕГ (динаміка +3,03); на 4 (високому) рівні – 9,38% студентів КГ (динаміка -9,37%) і 21,21% студентів ЕГ (динаміка +3,03); на 3 (середньому) рівні – 56,25% студентів КГ (динаміка +6,25) і 66,67% студентів ЕГ (динаміка +18,19%); на 2 (низькому) рівні – 31,25% студентів КГ (динаміка +10,04%) і 0% студентів ЕГ (динаміка -21,21%); на 1 (дуже низькому) рівні – 3,13% студентів КГ (динаміка 0%) і 0% студентів ЕГ (динаміка -3,03%) (додаток АФ).

3. Зіставляючи підсумки діагностики КГ й ЕГ *музичного напрямку підготовки ЦДПУ* за досліджуваними показниками, ми отримали такі значення: на 5 (дуже високому) рівні – 0% студентів КГ (динаміка -8,33%) і 23,08% студентів ЕГ (динаміка +15,39%); на 4 (високому) рівні – 33,33% студентів КГ (динаміка -8,34%) і 53,85% студентів ЕГ (динаміка +15,39%); на 3 (середньому) рівні – 50% студентів КГ (динаміка +8,33%) і 23,08% студентів ЕГ (динаміка -23,07%); на 2 (низькому) рівні – 16,67% студентів КГ

(динаміка +8,34%) і 0% студентів ЕГ (динаміка -7,69%). На першому рівні студентів КГ і ЕГ немає (додаток АХ).

Порівнюючи результати КГ й ЕГ *природничого напрямку підготовки ЦДПУ* за досліджуваними показниками, ми отримали такі значення: на 5 (дуже високому) рівні – 0% студентів КГ (динаміка -2,86%) і 5,71% студентів ЕГ (динаміка +2,85%); на 4 (високому) рівні – 2,86% студентів КГ (динаміка -5,71%) і 17,14% студентів ЕГ (динаміка +5,71%); на 3 (середньому) рівні – 22,86% студентів КГ (динаміка -5,71%) і 28,57% студентів ЕГ (динаміка 0%); на 2 (низькому) рівні – 31,43% студентів КГ (динаміка +5,72%) і 42,86% студентів ЕГ (динаміка +17,15%); на 1 (дуже низькому) рівні – 42,86% студентів КГ (динаміка +8,57%) і 5,71% студентів ЕГ (динаміка -25,72%) (додаток АХ).

4. Порівнюючи діагностичні дані КГ й ЕГ *музичного напрямку підготовки УДПУ* за досліджуваними показниками, ми отримали такі значення: на 5 (дуже високому) рівні – 0% студентів КГ (динаміка -6,25%) і 18,75% студентів ЕГ (динаміка +12,5%); на 4 (високому) рівні – 37,5% студентів КГ (динаміка -12,5%) і 75% студентів ЕГ (динаміка +25%); на 3 (середньому) рівні – 31,25% студентів КГ (динаміка 0%) і 6,25% студентів ЕГ (динаміка -25%); на 2 (низькому) рівні – 31,25% студентів КГ (динаміка +18,75%) і 0% студентів ЕГ (динаміка -12,5%). На першому рівні не виявлено студентів КГ і ЕГ (додаток АЦ).

Зіставляючи відомості КГ й ЕГ *природничого напрямку підготовки УДПУ* за досліджуваними показниками, ми отримали такі значення: на 5 (дуже високому) рівні – 5,56% студентів ЕГ (динаміка +5,56%), респондентів КГ на п'ятому рівні немає; на 4 (високому) рівні – 5,56% студентів КГ (динаміка -11,11%) і 27,78% студентів ЕГ (динаміка +8,34%); на 3 (середньому) рівні – 41,67% студентів КГ (динаміка -2,77%) і 63,89% студентів ЕГ (динаміка +19,45%); на 2 (низькому) рівні – 36,11% студентів КГ (динаміка +8,33%) і 2,78% студентів ЕГ (динаміка -9,99%); на 1 (дуже низькому) рівні – 16,67%

студентів КГ (динаміка +5,56%) і 0% студентів ЕГ (динаміка -8,33%) (додаток АЦ).

Таблиця 3.1.

Результати дослідження рівнів вихованості обдарованих студентів експериментальної (ЕГ) та контрольної (КГ) груп у процесі музично-академічної творчості (контрольний етап експерименту)

Рівні вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості	Контрольний етап експерименту							
	Студенти музичного напрямку підготовки				Студенти природничого (або філологічного) напрямку підготовки			
	ЕГ		КГ		ЕГ		КГ	
	студентів	%	студентів	%	студентів	%	студентів	%
1	0	0	1	1,56	3	2,17	26	19,12
2	0	0	14	21,88	20	14,49	49	36,03
3	10	15,15	28	43,75	73	52,91	51	37,5
4	43	65,15	19	29,69	31	22,46	10	7,35
5	13	19,70	2	3,12	11	7,97	0	0
Усього	66	100	64	100	138	100	136	100

5. Порівнюючи дані експерименту в КГ й ЕГ *музичного напрямку підготовки ПНПУ* за досліджуваними показниками, ми отримали такі значення: на 5 (дуже високому) рівні – 11,76% студентів КГ (динаміка 0%) і 22,22% студентів ЕГ (динаміка +11,11%); на 4 (високому) рівні – 17,67% студентів КГ (динаміка -5,86%) і 55,56% студентів ЕГ (динаміка +27,78%); на 3 (середньому) рівні – 52,94% студентів КГ (динаміка +11,76%) і 22,22% студентів ЕГ (динаміка -22,22%); на 2 (низькому) рівні – 17,67% студентів КГ (динаміка -5,86%) і 0% студентів ЕГ (динаміка -16,67%). На першому рівні студентів КГ і ЕГ немає (додаток АШ).

Зіставляючи підсумки діагностики КГ й ЕГ *філологічного напрямку підготовки ПНПУ* за досліджуваними показниками, ми отримали такі значення: на 5 (дуже високому) рівні – 8,82% студентів ЕГ (динаміка +8,82%), респондентів КГ на п'ятому рівні немає; на 4 (високому) рівні –

12,12% студентів КГ (динаміка -3,03%) і 23,53% студентів ЕГ (динаміка +8,82%); на 3 (середньому) рівні – 30,30% студентів КГ (динаміка -3,03%) і 55,88% студентів ЕГ (динаміка +23,53%); на 2 (низькому) рівні – 45,45% студентів КГ (динаміка +9,09%) і 11,76% студентів ЕГ (динаміка -26,48%); на 1 (дуже низькому) рівні – 12,12% студентів КГ (динаміка -3,03%) і 2,94% студентів ЕГ (динаміка -11,77%) (додаток АШ).

6. Узагальнені результати контрольного етапу експерименту подані в таблиці 3.1. та на рис. 3.2.

Результати дослідження рівнів вихованості обдарованих студентів експериментальної (ЕГ) та контрольної (КГ) груп у процесі музично-академічної творчості (контрольний етап експерименту)

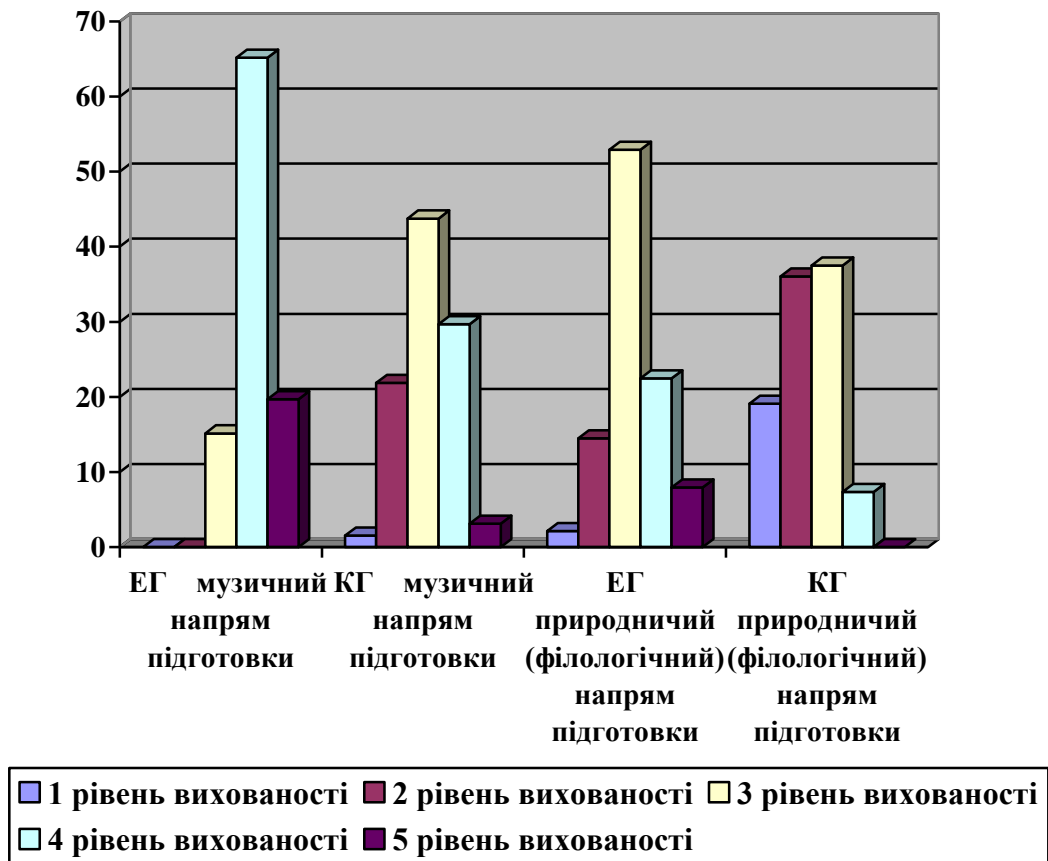

Рис. 3.2. Результати дослідження рівнів вихованості обдарованих студентів експериментальної (ЕГ) та контрольної (КГ) груп у процесі музично-академічної творчості (контрольний етап експерименту)

Розглянемо динаміку вихованості обдарованих студентів різних напрямів підготовки у процесі музично-академічної творчості усіх досліджуваних ЗВО (таблиця 3.2.).

Таблиця 3.2.

Динаміка вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості (%)

Рівні вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості	Констатувальний і контрольний етапи експерименту							
	Студенти музичного напряму підготовки (стац. та заоч. форми навчання)				Студенти немусичного напряму підготовки (стац. форма навчання)			
	ЕГ		КГ		ЕГ		КГ	
	поч.	кін.	поч.	кін.	поч.	кін.	поч.	кін.
	динаміка		динаміка		динаміка		динаміка	
1	0	0	1,56	1,56	14,49	2,17	16,18	19,12
	0		0		-12,32		+2,94	
2	12,12	0	15,63	21,88	28,26	14,49	27,94	36,03
	-12,12		+6,25		-13,77		+8,09	
3	37,88	15,15	35,94	43,75	38,41	52,91	38,96	37,5
	-22,73		+7,81		+14,5		-1,46	
4	40,91	65,15	39,06	29,69	15,94	22,46	14,71	7,35
	+24,24		-9,37		+6,52		-7,36	
5	9,09	19,70	7,81	3,12	2,90	7,97	2,21	0
	+10,61		-4,69		+5,07		-2,21	
Усього	66 студентів		64 студенти		138 студентів		136 студентів	

Результати контрольного етапу експерименту засвідчили позитивну динаміку рівнів вихованості в процесі музично-академічної творчості студентів музичного напряму підготовки ЕГ за всіма критеріями: збільшилася кількість студентів із 4 (високим) (+24,24%) і 5 (дуже високим) рівнями (+10,61%) та зменшилася кількість представників 2 (низького) (-12,12%) і 3 (середнього) рівнів (-22,73%), тоді, як у КГ відповідно: -9,37%, -4,69%, +6,25%, +7,81%. Кількість студентів 1 (дуже низького) рівня залишилася без змін. Таким чином, більшість респондентів музичного напряму підготовки ЕГ має 4 (високий) рівень вихованості в процесі музично-академічної творчості, а респонденти КГ – 3 (середній) рівень (показник погіршився) (таблиця 3.2.).

Результати контрольного етапу експерименту зі студентами немuzичного напряму підготовки ЕГ також показали позитивну динаміку рівнів вихованості в процесі музично-академічної творчості за всіма критеріями: збільшилася кількість студентів із 3 (середнім) (+14,5%), 4 (високим) (+6,52%) і 5 (дуже високим) рівнями (+5,07%) та зменшилася кількість представників 1 (дуже низького) (-12,32%) і 2 (низького) рівнів (-13,77%), тоді, як у КГ відповідно: -1,46%, -7,36%, -2,21%, +2,94%, +8,09%. Таким чином, переважна більшість респондентів немuzичного напряму підготовки ЕГ та КГ показала 3 (середній) рівень вихованості в процесі музично-академічної творчості. Однак між результатами ЕГ і КГ існує суттєва різниця за кількісними показниками (таблиця 3.2.).

Отже, результати контрольного етапу експерименту демонструють наявність чіткої позитивної динаміки серед респондентів ЕГ та негативної – серед респондентів КГ усіх досліджуваних ЗВО, що підтверджує ефективність запропонованих педагогічних умов виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості. Додатково перевіримо цю інформацію методами математичної статистики.

Щоб підтвердити об'єктивність отриманих результатів, зважаючи на те, що вибірки випадкові й незалежні, було перевірено існування довірчої різниці між результатами, отриманими в КГ й ЕГ. Додамо, що результати виміряно за допомогою порядкової шкали, яка має три категорії. Отже, виконуються умови застосування критерію χ^2 (хі-квадрат, критерій χ^2 Пірсона). У нашому випадку формула має вигляд :

$$\chi^2 = \sum \left[\frac{(X_e - X_k)^2}{X_k} \right],$$

де:

X_e – динаміка вихованості обдарованих студентів ЕГ у процесі музично-академічної творчості, % студентів;

X_k – динаміка вихованості обдарованих студентів КГ у процесі музично-академічної творчості, % студентів.

Використовуюючи записані до таблиць дані, виконуючи відповідні математичні розрахунки, отримуємо числові показники критерію Пірсона (додаток АЩ).

Відповідно до загальноприйнятої методики, що апробована в роботах [238; 239; 240; 241], відповідність кількості ступенів вільності до кількості параметрів оцінювання становить 3. Обраховані значення χ^2 порівнюють із табличним значенням, які дорівнюють обраній довірчій ймовірності $\alpha = (0,95)$.

З огляду на ймовірність попадання в довірчий інтервал, що становить 95%, та кількість студентів (учасників експериментального дослідження), значення χ^2 повинно бути більшим табличного значення. Табличне значення, яке становить 7,81 для кількості ступенів вільності, дорівнює 3 [242]. Розрахунки, які подані в таблиці, свідчать про виконання вищевказаної умови у всіх випадках.

Таким чином, одержані числові показники не є випадковими: вони стали результатом ефективного впровадження педагогічних умов виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості в навчально-виховний процес педагогічних ЗВО.

Отже, результати педагогічного експерименту підтвердили припущення, що реалізація обґрунтованих педагогічних умов сприятиме підвищенню рівня вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості. Мета дисертаційного дослідження досягнута, завдання виконано.

Висновки до третього розділу

У третьому розділі здійснено експериментальне дослідження ефективності педагогічних умов виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості.

1. З'ясовано сутність поняття *«педагогічні умови виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості»* – це комплекс

спеціально створених головних чинників впливу на внутрішні та зовнішні обставини, що сприяють стимулюванню у майбутніх учителів прагнення до самовиховання музичних здібностей і професійних значущих якостей.

2. Теоретично обґрунтовано такі *педагогічні умови виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості*:

1. Забезпечення теоретико-методичної підготовки викладачів до виховання обдарованих студентів. 2. Урізноманітнення форм і методів виявлення й розвитку музичних здібностей і виховання професійно значущих якостей майбутнього вчителя. 3. Створення сприятливого освітнього середовища для залучення обдарованих студентів до музично-академічної творчості.

3. У межах педагогічного експерименту впроваджено визначені педагогічні умови у навчально-виховний процес досліджуваних ЗВО. Для реалізації *першої педагогічної умови* здійснено такі заходи: 1. Організація й проведення методичного семінару для викладачів «Виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості». 2. Ознайомлення педагогічних працівників із методичними рекомендаціями щодо особливостей виховання обдарованих студентів педагогічних університетів різних напрямів підготовки в процесі музично-академічної творчості. 3. Взаємовідвідування викладачами, керівниками мистецьких колективів і гуртків, кураторами академічних груп спеціальних занять і виховних заходів музичного спрямування.

Із метою виконання *другої педагогічної умови* виконано таку роботу:

1. Дослідження рівнів вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості (за «Анкетою для студентів №2», «Анкетою для викладачів №2» та визначенням рівнів вихованості обдарованих студентів усіх напрямів підготовки в процесі музично-академічної творчості в індивідуальній формі методом тестування). 2. Організація й проведення для студентів ЕГ спецкурсу за вибором «Музично обдарована особистість і шляхи її самореалізації та самовиховання». 3. Відвідання вихованцями

мистецьких колективів і участь у музично-виховних заходах. 4. Підготовка й участь студентів у звітному концерті «Музична хвиля».

Реалізація *третьої педагогічної умови* виховання обдарованих студентів здійснювалася за допомогою розроблення відповідної програми, яка складалася з організаційної, діагностичної, формувальної і корекційно-супровідної роботи (відповідно до етапів педагогічного експерименту).

4. Результати контрольного етапу експерименту засвідчили позитивну динаміку рівнів вихованості в процесі музично-академічної творчості студентів музичного напрямку підготовки ЕГ за всіма критеріями: збільшилася кількість студентів із 4 (високим) (+24,24%) і 5 (дуже високим) рівнями (+10,61%) та зменшилася кількість представників 2 (низького) (-12,12%) і 3 (середнього) рівнів (-22,73%), тоді, як у КГ відповідно: -9,37%, -4,69%, +6,25%, +7,81%. Кількість студентів 1 (дуже низького) рівня залишилася без змін. Таким чином, більшість респондентів музичного напрямку підготовки ЕГ мають 4 (високий) рівень вихованості в процесі музично-академічної творчості, а респонденти КГ – 3 (середній) рівень (показник погіршився).

Результати контрольного етапу експерименту зі студентами природничого (або філологічного) напрямку підготовки ЕГ також показали позитивну динаміку рівнів вихованості в процесі музично-академічної творчості за всіма критеріями: збільшилася кількість студентів із 3 (середнім) (+14,5%), 4 (високим) (+6,52%) і 5 (дуже високим) рівнями (+5,07%) та зменшилася кількість представників 1 (дуже низького) (-12,32%) і 2 (низького) рівнів (-13,77%), тоді, як у КГ відповідно: -1,46%, -7,36%, -2,21%, +2,94%, +8,09%. Таким чином, переважна більшість респондентів немусичного напрямку підготовки ЕГ та КГ показала 3 (середній) рівень вихованості в процесі музично-академічної творчості. Однак між результатами ЕГ і КГ є суттєва різниця за кількісними показниками.

5. Методами математичної статистики (критерій Пірсона) з'ясовано, що одержані числові показники не є випадковими: вони стали результатом

ефективного впровадження педагогічних умов виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості в навчально-виховний процес педагогічних ЗВО. Отже, гіпотеза підтверджена, мета дисертаційного дослідження досягнута, завдання виконано.

Основні результати дослідження були відображені в публікаціях автора [243; 244; 245; 246].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

207. Философский энциклопедический словарь / гл. ред.: Л. Ф. Ильичёв, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалёв, В. Г. Панов. – М.: Сов. энцикл., 1983. – 840 с.
208. Философский энциклопедический словарь / ред.-сост. Е. Ф. Губский, Г. В. Кораблёва, В. А. Лутченко. – М., 2005. – 576 с.
209. Литвин А. В. Методологічні засади поняття «педагогічні умови» [Текст]: на допомогу здобувачам наукового ступеня / А. В. Литвин. – Львів: СПОЛОМ, 2014. – 76 с.
210. Беликов В. А. Философия образования личности: деятельностный аспект : [монография] / В. А. Беликов. – Москва: Владос, 2004. – 357 с.
211. Сивцева А. С. Определение содержания понятия «педагогические условия» методом контент-анализа [Электронный ресурс] / А. С. Сивцева // Вісник Житомирського державного університету. Серія «Педагогічні науки»: зб. наук. праць / Житомир. держ. ун-т імені І.Франка. – Житомир, 2014. – Вип. 4 (76). – С. 139–143. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/13972/1/139-143.pdf>, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 26 березня 2015 р.
212. Ипполитова Н. Анализ понятия «педагогические условия»: сущность, классификация [Электронный ресурс] / Н. Ипполитова, Н. Стерхова // General and Professional Education. – 2012. – №1. – P. 8–14. – Mode of access: http://genproedu.com/paper/2012-01/full_008-014.pdf. – Title from the screen. – Last access date: 27.04.2015.
213. Веретенко Т. Г. Комунікативна взаємодія викладача та її вплив на формування особистості студента [Електронний ресурс] / Т. Г. Веретенко // Вісник Запорізького національного університету: [зб. наук. пр.]. Педагогічні науки / Держ. вищ. навч. закл. "Запоріж. нац. ун-т". – Запоріжжя, 2011. – № 1(14). – С. 14–17. – Режим доступу: <http://www.stattionline.org.ua/pedagog/80/13911-komunikativna-vzayemodiya-vikladacha-ta-%D1%97%D1%97-vpliv-na-formuvannya-osobistosti-studenta.html>, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 16 травня 2014 р.

214. Кайкова М Особливості роботи викладачів вищих навчальних закладів з обдарованими студентами [Електронний ресурс] / М. Кайкова // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. – 2013. – Ч. 2. – С. 169–175. – Режим доступу: http://library.udpu.org.ua/library_files/zbirnik_nayk_praz/2013/2013_2_22.pdf, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 11 лютого 2014 р.
215. Новикова К. В. Професійна підготовка викладачів до роботи з обдарованими студентами в закордонній педагогічній науці [Електронний ресурс] / К. В. Новикова // Педагогічні науки: проблеми підготовки спеціалістів. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/5._NTSB_2007/Pedagogica/20016.doc.htm, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 3 лютого 2018 р.
216. Гриньова М. В. Саморегуляція як основа успішної навчальної діяльності молоді [Електронний ресурс] / М. В. Гриньова // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2013. – №8 (Ч. 2). – С. 159–163. – Режим доступу: [http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ppsv_2013_8\(2\)_25.pdf](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ppsv_2013_8(2)_25.pdf), вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 2 травня 2015 р.
217. Чернишов О. Підготовка педагогів до роботи з обдарованими дітьми [Електронний ресурс] / О. Чернишов // Рідна школа. – 2010. – №4–5 (квітень–травень). – С. 12–14. – Режим доступу: file:///D:/Document/Downloads/rsh_2010_4-5_7.pdf, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 3 лютого 2018р.
218. Апраксина О. К вопросу о диагностике музыкальных способностей / О. Апраксина // Музыкальное воспитание в школе: сб. статей / сост. О. Апраксина. – Москва, 1976. – Вып. 2. – 136 с.
219. Золотова И. О методике проведения приёмных испытаний в польских музыкальных школах / И. Золотова // Вопросы фортепианной педагогики / [общ. ред. В. Натансон]. – Москва, 1976. – Вып. 4. – С. 88–104.

220. Лосева А. А. Психологическая диагностика одарённости : учеб. пособие для вузов / А. А. Лосева. – Москва: Академический проект; Трикста, 2004. – 176 с. – (Руководство практического психолога).
221. Чорна Л. Г. Біографічний метод у дослідженні обдарованості / Л. Г. Чорна // Обдарована дитина. – 1999. – №1. – С. 10–14 ; № 2. – С. 24–27.
222. Karma K. The ability to structure acoustic material as a measure of musical aptitude / Kai Karma // Research Bulletin / Institute of Education University of Helsinki. – Helsinki, Finland 1997, № 52.
223. Науменко С. О. Особливості діагностики музичних здібностей дошкільників / С. О. Науменко // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2015. – № 10. – С. 15–18. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Otros_2015_10_5, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 3 лютого 2016 р.
224. Берман Т. Л. Методика обучения игре на фортепиано / Т. Л. Берман. – Москва: Просвещение, 1977. – 103 с.
225. Баренбойм Л. А. Музыкальная педагогика и исполнительство / Л. А. Баренбойм. – Ленинград: Музыка, 1974. – 337 с.
226. Алексеев А. Д. Методика обучения игре на фортепиано / А. Д. Алексеев. – 3-е изд., доп. – Москва: Музыка, 1978. – 289 с.
227. Ильина Г. А. К вопросу о механизме музыкального переживания / Г. А. Ильина, С. Д. Руднева // Вопросы психологии. – 1971. – № 5. – С. 66–74.
228. Карабаєва І. І. Понятійно-термінологічне забезпечення процесу створення розвивального освітнього середовища ДНЗ [Електронний ресурс] / І. І. Карабаєва. – Режим доступу: <http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v6/i9/15.pdf>, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 10 січня 2016 р.
229. Блонський П. П. Основи педагогіки / П. П. Блонський; переклад В.Черняхівської. – Х.: Державне видавництво України, 1927. – 175 с.

230. Довгополова Я. В. Навчально-виховне середовище як фактор виникнення конфліктів [Електронний ресурс] / Я. В. Довгополова. – Режим доступу: http://vuzlib.com.ua/articles/book/9529-Navchalno-vikhovne_seredovishh/1.html, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 3 січня 2016 р.
231. Макаренко А. С. Общие проблемы педагогики: избранные произведения в 3-х т. Том 3. – К.: Радянська школа, 1985. – 590 с.
232. Мелешко В. Навчально-виховне середовище сільської малочисельної школи як об'єкт моделювання [Електронний ресурс] / В. Мелешко. – Режим доступу: http://library.pdpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_silsk_shkolu/25/visnuk_24.pdf, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 3 січня 2016 р.
233. Опыт педагогической деятельности С. Т. Шацкого / под. ред. В. Н. Шацкой и Л. Н. Скаткина. – М.: Педагогіка, 1976. – 120 с.
234. Львовичкіна А. М. Екологічна психологія [Електронний ресурс] : [навч. посіб.] / А. М. Львовичкіна. – Київ: Міленіум, 2003. – 128 с. – Режим доступу: <http://sdamzavas.net/1-39993.html>, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 26 березня 2015 р.
235. Мануйлов Ю. С. Концептуальные основы средового подхода в воспитании. / Ю. С Мануйлов // Вестник Костромского государственного университета. Серия: «Педагогика. Психология. Социальная работа. Ювенология. Социокенетика»: сб. науч. тр. / Костромской гос. ун-т им. Н. А. Некрасова. – Кострома, 2008 – Т. 14, № 1. – С. 5–7.
236. Слободчиков В. И. Образовательная среда: реализация целей образования в пространстве культуры / В. И. Слободчиков // Новые ценности образования: культурные модели школы. – Москва, 1997. – Вып. 7. – С. 177–184.
237. Зайченко І. В. Педагогіка [Електронний ресурс] : [навч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закл.] / І. В. Зайченко. – [2-ге вид.]– Київ: Освіта України; КНТ, 2008. – 528 с. – Режим доступу: <http://pidruchniki.com/19530514/>

- pedagogika/vpliv_seredovischa_rozvitok_osobistosti, вільний. – Назва з екрана.
– Дата звернення: 2 травня 2015 р.
238. Буленко Т. В. Діагностика особистості в практичній діяльності психолога : наук.-метод. посіб. / Т. В. Буленко, М. І. Мушкевич, Р. П. Федоренко. – Луцьк : Вежа, 1996. – 311 с.
239. Диагностика социально-психологических характеристик малых групп с внешним статусом / С. А. Багрецов, В. М. Львов, В. В. Наумов, К. М. Оганян. – Санкт-Петербург: Лань, 1999. – 640 с.
240. Журавлев А. Л. Психология совместной жизнедеятельности малых групп и организаций / А. Л. Журавлев, Е. В. Шорохова. – Москва: Социум, 2001. – 288 с.
241. Корольчук М. С. Психодіагностика : навч. посіб. для вищ. навч. закл. / М. С. Корольчук, В. І. Осьодло, за заг. ред. М. С. Корольчука. – Київ: Ельга, Ніка-Центр, 2009. – 400 с.
242. Тверезовська Н. Т. Методологія педагогічного дослідження : навч. посіб. / Н. Т. Тверезовська, В. К. Сидоренко. – Київ: Центр учбової літератури, 2013. – 440 с.
243. Васильєва Н. В. Організація культурно-масової роботи серед студентів педагогічних університетів // Управління проектами у сфері науки, освіти, інновації та інформатизації : матеріали Всеукр. наук.-практ. семінару, (Полтава, 2 квіт. 2014 р.) / за ред. М. В. Гриньової ; Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2014. – С. 12–13.
244. Васильєва Н. В. Організація навчально-виховного середовища для естетичного виховання студентів / Н. В. Васильєва // Тези 67-ої наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів університету, (Полтава, 2 квіт. – 22 трав. 2015 р.) / Полтав. нац. техн. ун-т імені Юрія Кондратюка. – Полтава, 2015. – Т. 3. – С. 151–153.
245. Васильєва Н. В. Педагогічні умови виховання музично-академічної творчості обдарованих студентів педагогічних університетів / Н. В. Васильєва // Науковий часопис Національного педагогічного

університету імені М. П. Драгоманова. Серія 16 «Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики»: зб. наук. пр. / Спец. вип. Наукова спадщина академіка Івана Зязюна у вимірах сучасності й майбутнього; відп. ред. Н. В. Гузій. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. – Вип. 28 (38). – С. 111–116.

246. Васильєва Н. В. Педагогічні умови виховання музично-академічної творчості обдарованих студентів педагогічних ВНЗ // Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Полтава, 18-19 трав. 2017 р.) / за заг. ред. М. В. Гриньової; Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2017. – С. 59–60.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У дисертації запропоновані теоретичне узагальнення і новий підхід до вирішення проблеми виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості. Результати проведеного дослідження дають підстави зробити такі висновки:

1. У процесі теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури розкрито сутність основних понять дисертаційної роботи. У нашому дослідженні зміст поняття «обдарований студент» трактується в контексті музичної обдарованості та визначається як особистість, якій притаманні високий рівень розвитку музичних здібностей, певні досягнення в музичній діяльності та потреба в їх реалізації. Музична обдарованість – це вищий рівень розвитку музичних здібностей і системна якість психіки особистості, що за певних умов розвивається впродовж життя і визначає можливість досягнення більш високих результатів у музичній діяльності порівняно з іншими.

У роботі вперше введено поняття «музично-академічна творчість» і «виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості». Музично-академічну творчість визначено як спеціально організовану, цілеспрямовану діяльність людини в галузі музичного мистецтва, що пов'язана з навчально-виховним процесом, спрямована на розвиток музичних здібностей і формування особистісних якостей обдарованих студентів педагогічних університетів. Виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості – це створення сприятливих педагогічних умов для стимулювання самовиховання обдарованої особистості в процесі музично-академічної творчості у ЗВО.

2. Сформульовано й охарактеризовано науково-педагогічні підходи та принципи виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості. З'ясовано, що основним підходом до виховання обдарованих студентів педагогічних ЗВО в процесі музично-академічної творчості є системний підхід, який реалізується в особистісному,

діяльнісному й компетентнісному підходах.

Зважаючи на досвід сучасних учених, а також власні наукові погляди, визначено основні принципи виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості: 1) загальнопедагогічні – природовідповідності, варіативності й новизни, гуманізації, індивідуалізації та диференціації, послідовності й систематичності; 2) специфічні – креативності, мотивації творчої діяльності, урахування особливостей різних видів музичної діяльності, спрямованості музично-академічної творчості педагогом, оптимальності створення педагогічних умов.

3. З'ясовано критерії та показники вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості: ладове відчуття (сприймання та відтворення мелодії, чутливість до точності інтонації, відчуття стійкості/нестійкості); музично-слухові уявлення (здатність відтворювати мелодію внутрішнім слухом і уявляти засоби музичної виразності; музична пам'ять); музично-ритмічне відчуття (відчуття художньо-емоційної виразності музичного ритму, метру, темпу та їх точне відтворення); мотиваційно-творча активність (допитливість, зацікавленість, захопленість музичною творчістю; радість відкриття, прагнення до високих творчих досягнень у галузі музичного мистецтва й активної творчої діяльності; потреба в самовираженні та самореалізації); прагнення до самовиховання (пізнавальний інтерес до музики й потреба в саморозвитку й самовдосконаленні через музику, самостійне опанування нового матеріалу й виду музичної діяльності); самоуправління (уміння володіти власними бажаннями, емоціями, психічними станами; здатність до регулювання й оцінювання власної діяльності в галузі музичного мистецтва). Відповідно до критеріального апарату визначено та експериментально перевірено п'ять рівнів: 1 (дуже низький), 2 (низький), 3 (середній), 4 (високий), 5 (дуже високий).

Результати констатувального етапу експерименту показали, що

переважна більшість студентів музичного напрямку підготовки ЕГ та КГ має 4 (високий) рівень вихованості в процесі музично-академічної творчості (відповідно 40,91% – ЕГ та 39,06% – КГ). Решта студентів розподілилася за рівнями так: 1 (дуже низький) рівень – 0% (ЕГ), 1,56% (КГ); 2 – 12,12% (ЕГ), 15,63% (КГ); 3 (середній) рівень – 37,88% (ЕГ), 35,94% (КГ); 5 – 9,09% (ЕГ), 7,81% (КГ). Для більшості студентів немусичного напрямку підготовки ЕГ та КГ характерний 3 (середній) рівень (відповідно 38,41% – ЕГ та 38,96% – КГ). Решта студентів розподілилася так: 1 (дуже низький) рівень – 14,49% (ЕГ), 16,18% (КГ); 2 – 28,26% (ЕГ), 27,94% (КГ); 4 (високий) рівень – 15,94% (ЕГ), 14,71% (КГ); 5 – 2,90% (ЕГ), 2,21% (КГ). Отже, за результатами констатувального етапу експерименту виявлено недостатню вихованість обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості.

4. Сформульовано, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості, до яких належать: забезпечення теоретико-методичної підготовки викладачів до виховання обдарованих студентів; урізноманітнення форм і методів виявлення й розвитку музичних здібностей і виховання професійно значущих якостей майбутнього вчителя; створення сприятливого освітнього середовища для залучення обдарованих студентів до музично-академічної творчості.

Результати контрольного етапу експерименту зі студентами музичного напрямку підготовки ЕГ засвідчили позитивну динаміку рівнів вихованості в процесі музично-академічної творчості за всіма критеріями: збільшилася кількість студентів із 4 (високим) (+24,24%) та 5 (дуже високим) рівнями (+10,61%), тоді як у КГ відповідно: -9,37%, -4,69%. Таким чином, більшість респондентів музичного напрямку підготовки ЕГ мають 4 (високий) рівень вихованості в процесі музично-академічної творчості, а респонденти КГ – 3 (середній) рівень (показник погіршився).

Результати контрольного зрізу рівня вихованості обдарованих студентів-немусикантів ЕГ також показали позитивну динаміку за всіма критеріями:

збільшилася кількість студентів із 3 (середнім) (+14,5%), 4 (високим) (+6,52%) і 5 (дуже високим) рівнями (+5,07%), тоді як у КГ відповідно: -1,46%, -7,36%, -2,21%. Таким чином, переважна більшість респондентів немuzичного напрямку підготовки ЕГ та КГ показала 3 (середній) рівень вихованості в процесі музично-академічної творчості. Однак між результатами ЕГ і КГ є суттєва різниця за кількісними показниками.

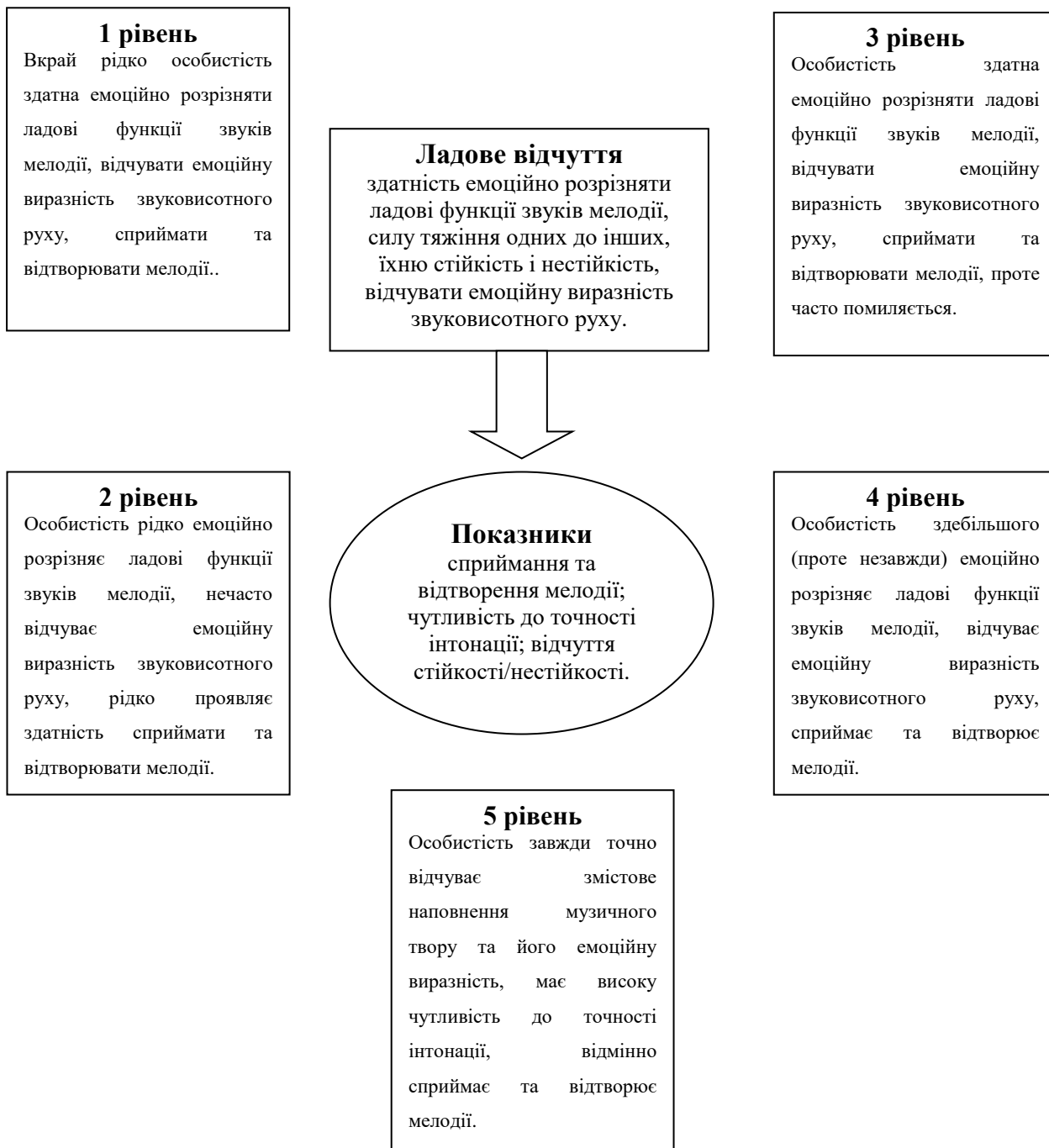
Ефективність упровадження педагогічних умов виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості в навчально-виховну діяльність підтвердилася відповідними розрахунками за критерієм згоди Пірсона (χ^2).

Проведене дослідження не розкриває всіх аспектів порушеної проблеми. Предметом подальших наукових розвідок можуть стати: виявлення рівнів вихованості необхідних професійно-педагогічних якостей музично обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості, розробка організаційно-методичної системи створення загальноуніверситетських творчих центрів для музично обдарованої молоді різних напрямів професійної підготовки.

ДОДАТКИ

Додаток А

Ладове відчуття як критерій вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості

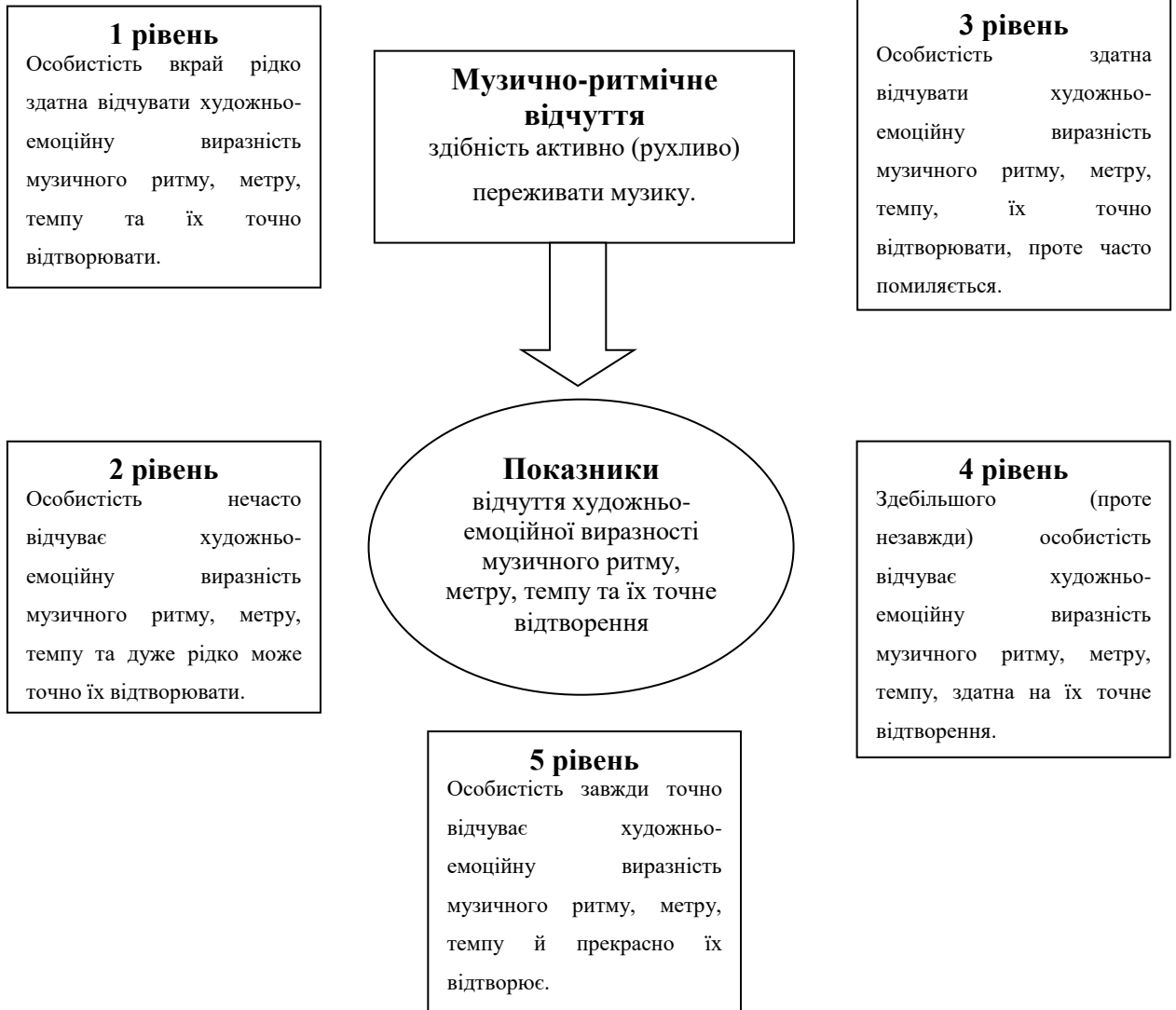

Музично-слухові уявлення як критерій вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості

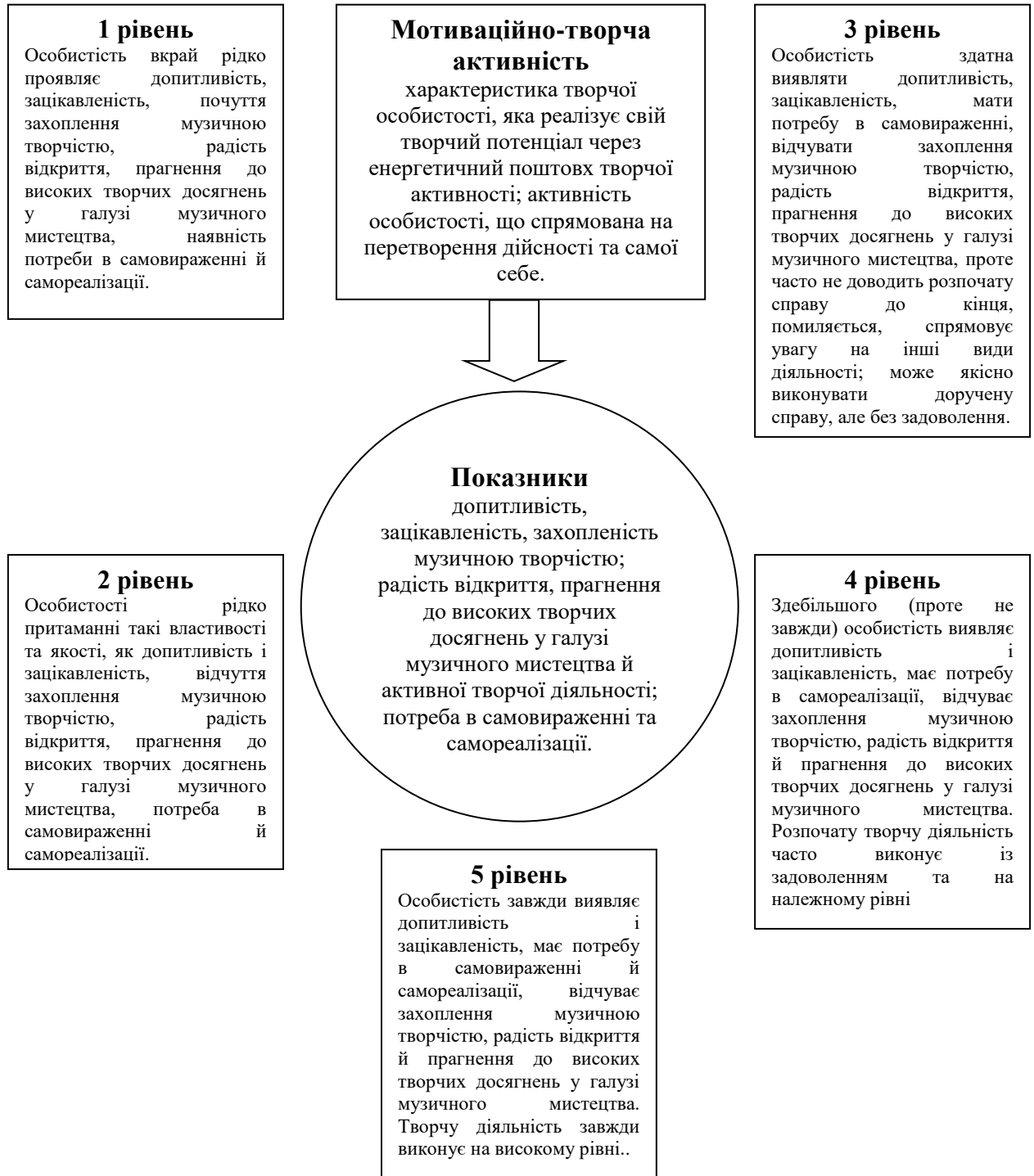

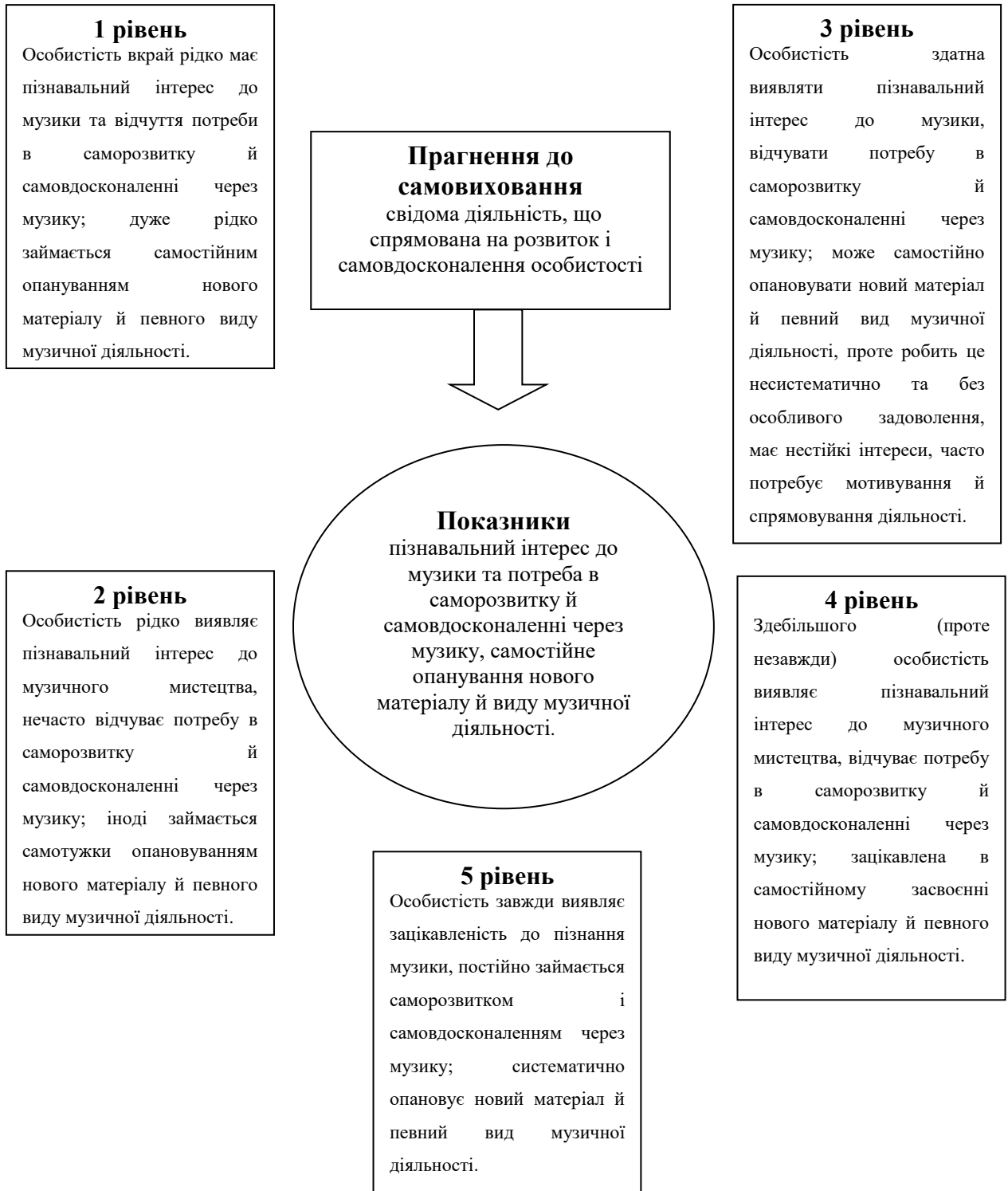
Музично-ритмічне відчуття як критерій вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості

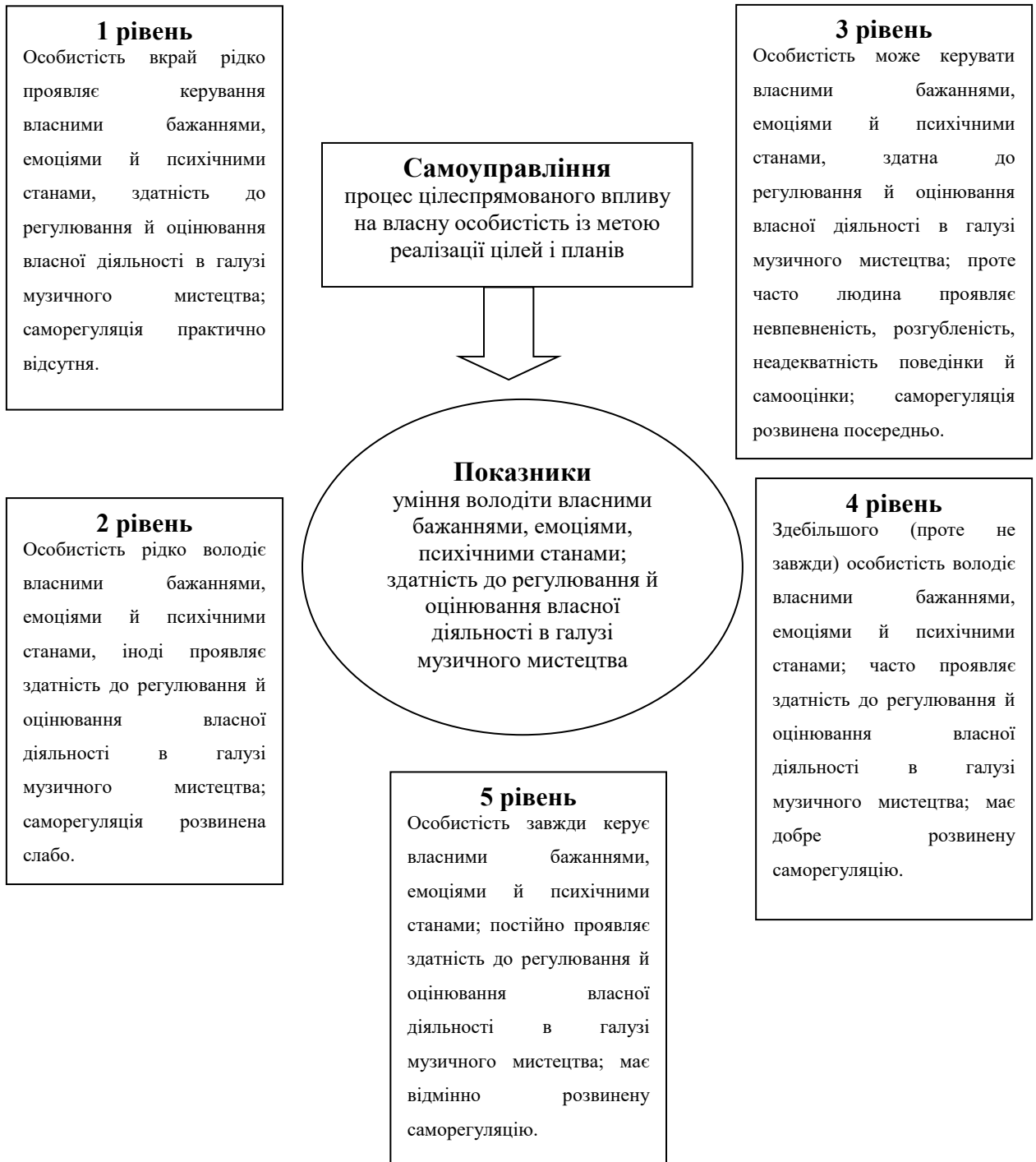
Мотиваційно-творча активність як критерій вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості

Прагнення до самовиховання як критерій вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості

Самоуправління як критерій вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості

Анкета №1

для викладачів та експертів, які працюють із музично обдарованою молоддю

Мета анкетування – з'ясувати особливості особистого досвіду педагогічних працівників щодо роботи з обдарованою молоддю, а також перевірити актуальність та значимість виділених критеріїв вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості.

1. Укажіть власне прізвище, ім'я та по батькові, а також посаду, яку Ви обіймаєте.

---

2. За яких обставин Ви маєте справу з музично обдарованими студентами?

- А) під час навчальних занять;
- Б) під час відбору студентів до творчих колективів (укажіть до яких саме);
- В) під час складання вступних екзаменів абітурієнтами;
- Г) Ваш варіант.

---

3. Укажіть, який стаж роботи з обдарованою молоддю Ви маєте?

---

4. Яких студентів Ви вважаєте музично обдарованими?

---

5. Якими особистісними якостями музично обдарований студент відрізняється від інших однолітків?

---

6. Які види роботи з музично обдарованими студентами Ви використовували у своїй практиці?

- А) індивідуальна робота;
- Б) робота у творчих групах;
- В) робота у творчих мистецьких колективах;
- Г) творчі завдання різного характеру (на практичних, лабораторних заняттях, у самостійній роботі);
- Д) Ваш варіант.

---

7. Який вид роботи з музично обдарованими студентами Ви вважаєте найбільш ефективним? Чому?

---

8. За якими ознаками Ви можете робити висновок про наявність чи відсутність музичної обдарованості у певного студента?

---

9. Як змінюється Ваша навчально-виховна робота, коли Ви розумієте, що перед Вами музично обдарований студент?(окресліть Ваш план дій)

---

10. У чому Ви вбачаєте поліпшення роботи з музично обдарованими студентами у педагогічному університеті?

---

11. Чи вважаєте Ви свою підготовку достатньою для ефективної роботи з обдарованими студентами? Якщо Ви так не вважаєте, то вкажіть, якої підготовки Ви потребуєте.

---

12. Якими критеріями музичної обдарованості Ви користуєтеся у навчально-виховній роботі? (В тому числі під час відбору студентів до творчих колективів)

---

13. Які творчі виховні заходи (у тому числі музичного спрямування) проводяться серед студентів Вашого навчального закладу?

---

14. Назвіть мистецькі творчі колективи Вашого навчального закладу

Дякуємо за співпрацю!

Результати дослідження за Анкетною №1
для викладачів та експертів,
які працюють із музично обдарованою молоддю
(із зазначенням максимальних числових показників)

Запитання анкети	ЖДУ	ЦДПУ	УДПУ	ПНПУ
За яких обставин Ви маєте справу із музично обдарованими студентами?	під час навчальних занять 84,21%	під час навчальних занять 90,91%	під час навчальних занять 78,65%	під час навчальних занять 88,53%
Яких студентів Ви вважаєте музично обдарованими?	до музично обдарованих студентів відносять тих, які мають гарно розвинений музичний слух 57,89%	до музично обдарованих студентів відносять тих, які мають гарно розвинений музичний слух 51,44%	до музично обдарованих студентів відносять тих, які мають гарно розвинений музичний слух 67,81%	до музично обдарованих студентів відносять тих, які мають гарно розвинений музичний слух 45,33%
Якими особистісними якостями музично обдарований студент відрізняється від інших однолітків?	обдаровані студенти відрізняються від інших своєю творчістю та креативністю 26,32%	обдаровані студенти відрізняються від інших своєю творчістю та креативністю 36,36%	обдаровані студенти відрізняються від інших своєю творчістю та креативністю 25,74%	обдаровані студенти відрізняються від інших своєю творчістю та креативністю 21,16%
Які види роботи з музично обдарованими студентами Ви використовували у своєму досвіді?	Індивідуальна робота 94,74%	Індивідуальна робота 90,91%	Індивідуальна робота 89,97%	Індивідуальна робота 92,64%
Який вид роботи з музично обдарованими студентами Ви вважаєте найбільш ефективним? Чому?	Індивідуальна робота (приділяти більше уваги вихованцям у вивчені та розвитку їхніх муз. здібностей) 73,68%	Індивідуальна робота (приділяти більше уваги вихованцям у вивчені та розвитку їхніх муз. здібностей) 90,91%	Індивідуальна робота (приділяти більше уваги вихованцям у вивчені та розвитку їхніх муз. здібностей) 83,22%	Індивідуальна робота (приділяти більше уваги вихованцям у вивчені та розвитку їхніх муз. здібностей) 72,36%
За якими ознаками Ви	Наявність	Наявність	Наявність	Наявність

можете робити висновок про наявність чи відсутність музичної обдарованості у певного студента?	музичного слуху 73,68%	музичного слуху 72,73%	музичного слуху 68,32%	музичного слуху 64,14%
Як змінюється Ваша навчально-виховна робота, якщо Ви розумієте, що перед Вами музично обдарований студент?	концентрація уваги на індивідуальних формах роботи 52,63%	концентрація уваги на індивідуальних формах роботи 90,91%	концентрація уваги на індивідуальних формах роботи 76,34%	концентрація уваги на індивідуальних формах роботи 51,88%
У чому Ви вбачаєте поліпшення роботи з музично обдарованими студентами у педагогічному університеті?	збільшення годин для індивідуальної аудиторної роботи та використання індивідуального підходу 15,79%	збільшення годин для індивідуальної аудиторної роботи та використання індивідуального підходу 36,36%	збільшення годин для індивідуальної аудиторної роботи та використання індивідуального підходу 26,32%	збільшення годин для індивідуальної аудиторної роботи та використання індивідуального підходу 16,12%
Чи вважаєте Ви свою підготовку достатньою для ефективної роботи з обдарованими студентами? Якщо Ви так не вважаєте, то вкажіть, якої підготовки Ви потребуєте.	вважають свою підготовку достатньою 73,68%	вважають свою підготовку достатньою 81,82%	вважають свою підготовку достатньою 76,42%	вважають свою підготовку достатньою 63,09%
Якими критеріями музичної обдарованості ви користуєтеся у навчально-виховній роботі? (В тому числі під час відбору студентів до творчих колективів)	наявність музичного слуху 52,63%	наявність музичного слуху 81,82%	наявність музичного слуху 78,53%	наявність музичного слуху 69,76%
Які творчі виховні заходи (у тому числі музичного спрямування) проводяться серед студентів Вашого навчального закладу?	фестивалі, конкурси, науково-практичні конференції, виставки та огляди народної творчості, концерти,	концерти, лекції-концерти	звіти майстрів мистецтв, науково-практичні конференції, фестивалі, конкурси, відкриття художніх	творчі змагання, конкурси, олімпіади, фестивалі; музично-театралізовані та хореографічні постановки і проекти,

	майстер-класи, літні школи.		виставок, волонтерська та просвітницька діяльність	спектаклі, святкові концерти, музично- театралізовані капусники, конференції
Назвіть мистецькі творчі колективи Вашого навчального закладу.	вокальні, інструментальні, міжнародний центр сучасної академічної музики «Новата»	вокальні, інструментальні, студія кіно- звукозапису мистецького факультету	вокальні, інструментальні	вокальні, студентський клуб університету (ПНПУ)

На запитання «За яких обставин Ви маєте справу з музично обдарованими студентами?» 84,21% (90,91%; 78,65%; 88,53%) респондентів зазначили, що в процесі навчальних занять, 57,89% (18,18%; 34,66%; 21,74%) – під час відбору студентів до творчих колективів, 31,58% (18,18%; 25,17%; 16,05%) – під час складання вступних екзаменів абітурієнтами, 10,53% (9,09%; 25,17%; 15,22%) – спілкувалися з музично обдарованими студентами в інших випадках (у процесі підготовки та проведення конкурсних програм, мистецьких заходів, під час відбору студентів до участі у творчих конкурсах тощо). Отже, переважна більшість опитаних викладачів, керівників музичних гуртків мають справу з музично обдарованими студентами на навчальних заняттях.

Зауважимо, що досвід роботи з обдарованою молоддю педагогічних працівників має значні відмінності, про що свідчать результати їхнього опитування (від 2 до 45 років).

На запитання «Яких студентів Ви вважаєте музично обдарованими?» думки опитаних викладачів розділилися: 57,89% (51,44%; 67,81%; 45,33%) до музично обдарованих студентів відносять тих, які мають гарно розвинений музичний слух, 47,37% (18,18%; 25,74%; 33,08%) – студентів, які мають розвинені метроритмічні відчуття, 21,05% (27,27%; 18,67%; 23,15%) – молодь, схильну до імпровізації, створення нового, нестандартного, 21,05

(27,27%; 23,37%; 18,04%) – студентів із природними вокальними даними, 21,05% (18,18%; 22,16%; 16,35%) – вихованців, які мають гарно розвинену музичну пам'ять, 15,79% (18,18%; 14,18%; 11,67%) – студентів, які правильно інтонують мелодію, 15,79% (18,18%; 12,36%; 15,33%) – мають інструментально-виконавські здібності. Проте існують поодинокі випадки (5,26%; 9,09%; 8,41%; 4,33%), коли викладачі в поняття «музично обдарований студент» вкладають щось своє: це молодь, якій подобається займатися музичною діяльністю (співати, грати на музичних інструментах), яка вміє наполегливо працювати, виконувати складну музичну програму, має природний інтелект, здатна швидко опановувати музичний матеріал тощо. Отже, переважна більшість опитаних педагогів музично обдарованими вважають студентів, у яких розвинений музичний слух.

Запитання «Якими особистісними якостями музично обдарований студент відрізняється від інших його однолітків?» отримало велику кількість відповідей, що може свідчити про різноплановість прояву обдарованості та її індивідуальний характер: 26,32% (36,36%; 25,74%; 21,16%) опитаних переконані, що обдаровані студенти відрізняються від інших своєю творчістю й креативністю, 21,05% (27,27%; 19,37%; 26,45%) респондентів впевнено висловлюють думку про те, що їхні вихованці здатні до самовдосконалення й мають високу мотивацію до виконання улюбленої справи, 15,79% (9,09%; 11,42%; 14,33%) характерними рисами обдарованих вважають відповідальність, емоційність, чуйність до інших та до сприймання музичного матеріалу, 10,53% (27,27%; 22,56%; 12,23%) серед особистісних якостей обдарованих студентів відмічають активність, ініціативність у творчій діяльності, емоційне сприйняття естетичної інформації, дисциплінованість, організованість, працьовитість, доброзичливість. Цікаво те, що більше трьох десятків особистісних якостей музично обдарованих вихованців називають респонденти, не повторюючись між собою, серед яких: наявність лідерських якостей, конфліктність, зацікавленість у здобутті нової інформації, готовність до участі у творчих проектах, цілеспрямованість,

дивакуватість, захопленість процесом музикування, ширість, артистичність, дисциплінованість, мобільність, розвиненість емоційно-вольової сфери тощо. Отже, серед усіх опитаних нами педагогів переважна більшість вважає, що музично обдарований студент найчастіше відрізняється від своїх однолітків наявністю творчого й креативного підходу до діяльності.

Запитання «Які види роботи з музично обдарованими студентами Ви використовували у своєму досвіді?» було внесено до анкети з метою визначити найбільш поширені види роботи з музично обдарованою молоддю серед сучасних педагогів. За результатами опитування з'ясувалося, що 94,74% (90,91%; 89,97%; 92,64%) науково-педагогічних працівників у своїй діяльності використовують індивідуальну роботу, 57,89% (54,55%; 46,24%; 51,12%) – упроваджують творчі завдання різного характеру, 57,89% (36,36%; 34,54%; 42,67%) – здійснюють роботу у творчих мистецьких колективах, 58,63% (18,18%; 26,64%; 42,12%) – застосовують роботу у творчих групах. Частина опитаних педагогів (47,37%; 18,18%; 24,32%; 35,41%) мають своє власне бачення щодо організації роботи з обдарованими студентами, яке передбачає: створення мінігруп усередині колективу, підготовку музичних виховних заходів, роботу з фортепіанними та інструментальними ансамблями, постановку голосу, організацію виховних бесід (за темами: «Добро та зло», «Уміння бачити позитивне в людях», «Вивчення своєї індивідуальності» тощо), роботу з хором, оркестром, ансамблем, емпатію у ставленні до вихованців, залучення студентів до участі у творчих конкурсах і науково-дослідницькій роботі, яка пов'язана з творчим аспектом мистецької освіти й виховання. Отже, більшість респондентів найчастіше з музично обдарованими студентами використовують індивідуальну форму роботи. Наявність значної кількості педагогів, які нестандартно підходять до діяльності з обдарованою молоддю, свідчить про високий рівень їхнього творчого розвитку й професіоналізму.

Запитання «Який вид роботи з музично обдарованими студентами Ви вважаєте найбільш ефективним? Чому?» було додано до анкети для

з'ясування найбільш ефективних видів роботи з музично обдарованою молоддю та обґрунтування власного вибору педагогами, урахування отриманих результатів у нашому експерименті. Опитування показало такі результати: 73,68% (90,91%; 83,22%; 72,36%) респондентів найбільш ефективною вважають індивідуальну роботу (зокрема впровадження у свою практику методики розвитку внутрішнього слуху, професійного мислення, виконавської пам'яті студента). Свій вибір викладачі пояснюють можливістю приділяти більше уваги обдарованим вихованцям, виявляти й розвивати повною мірою їхні музичні здібності, детально з'ясовувати рівень підготовки музичних творів, вчасно організовувати відповідну коригуючу роботу (звертати увагу на складні місця у творі, працювати над диханням, дикцією, інтонуванням, подачею звуку). Частина опитаних педагогів (15,79%; 27,27%; 21,36%; 16,08%) найбільш ефективним видом роботи з обдарованими студентами вважають роботу у творчих групах чи колективах. Свою думку респонденти пояснюють тим, що таким чином вони зможуть найкраще розвинути здібності й можливості вихованців. Важливо відзначити тих педагогічних працівників, які висловили своє нестандартне бачення у вирішенні вищевказаного питання. Такі викладачі (36,84%; 36,36%; 33,47%; 31,29%) переконують нас у тому, що для налагодження ефективної діяльності з музично обдарованими студентами необхідно застосовувати кілька різних видів роботи (з огляду на ситуативний та особистісний компонент): робота з ускладненим навчальним матеріалом, підготовка виконавських програм, добір музичного супроводу для музично-виховних заходів, розвиток природних здібностей («не можна з вокаліста робити інструменталіста»), підготовка та виступи на сцені, колективне музикування (дає можливість студентам чути й порівнювати себе з іншими учасниками колективу), участь у творчих конкурсах, організація самостійної роботи вихованців. Отже, на думку опитаних викладачів, найбільш ефективним видом роботи з музично обдарованими студентами є індивідуальна робота, що підтверджує нашу ідею щодо важливості дотримання особистісного

підходу під час виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості.

На запитання «За якими ознаками Ви можете робити висновок для себе про наявність чи відсутність музичної обдарованості в певного студента?» 73,68% (72,73%; 68,32%; 64,14%) відмітили важливість наявності музичного слуху, 15,79% (54,55%; 46,17%; 31,08%) – наявність музичної пам'яті, 26,32% (36,36%; 33,84%; 24,85%) – вміння чисто інтонувати та володіння вокальними даними, 21,05% (27,27%; 23,65%; 31,08%) – наявність ритмічного відчуття, 31,58% (18,18%; 15,75%; 27,32%) – володіння прийомами голосоведіння й власне ставлення до музичного тексту, 21,05% (9,09%; 16,73%; 11,45%) – швидкість опанування матеріалом та виконання завдань, емоційне сприймання музики, 10,53% (9,09%; 17,24%; 26,39%) – наявність ладового відчуття й артистизму. В окремих випадках респонденти (5,26%; 9,09%; 7,26%; 4,13%) ознаками наявності чи відсутності музичної обдарованості вважають способи поведінки студентів, їхні реакції на зауваження, бажання/небажання займатися різними видами музичної діяльності, техніку виконання музичного твору, рівень сценічної культури, відчуття гармонії, володіння дикційними навичками й бажання самовдосконалюватися, пластичність, активність сенсо- та психомоторики, розвиток музичного мислення, музичної уяви. Отже, для більшості опитаних викладачів основною ознакою наявності чи відсутності музичних здібностей у студента є музичний слух, що підтверджує теорію Б. Теплової про існування трьох основних музичних здібностей, які утворюють «ядро» музикальності (зокрема музичний слух).

На запитання «Як змінюється Ваша навчально-виховна робота, якщо Ви розумієте, що перед Вами музично обдарований студент?» було отримано такі відповіді: 52,63% (90,91%; 76,34%; 51,88%) – концентрація уваги на індивідуальних формах роботи (наприклад, складання індивідуальної програми розвитку); 52,63% (54,55%; 61,32%; 52,44%) – залучення студентів до публічних виступів (конкурсів, концертів, музично-виховної діяльності);

21,05% (18,18%; 17,27%; 25,37%) – ускладнення музичного репертуару вихованців залежно від рівня їхніх здібностей; 15,79% (9,09%; 15,23%; 12,06%) – підвищення рівня вимог до виконання музичних творів, поступове ускладнення навчальної програми; 10,53% (18,18%; 15,38%; 10,12%) – уведення в навчально-виховну роботу творчого компоненту. До окремої групи (42,11; 45,45%; 36,08%; 33,49%) можна віднести респондентів, які на поставлене запитання мають своєрідну точку зору. Такі викладачі стосовно музично обдарованих студентів змінюють власну діяльність таким чином: формують у вихованців уміння відчувати себе частиною колективу (а не просто «зіркою»), проводять поглиблені розповіді щодо образності твору (з метою повного розкриття обдарованості студента), організують виступи студентів у малих формах (дуетах, тріо тощо), збільшують кількість годин на самостійну роботу вихованців, коригують робочі програми з музичних дисциплін, ускладнюючи їх, запрошують студентів до творчих колективів тощо. Отже, результати опитування показали, що найчастіше викладачі, працюючи з музично обдарованими студентами, використовують індивідуальну форму роботи.

Відповідаючи на запитання «У чому Ви вбачаєте поліпшення роботи з музично обдарованими студентами в педагогічному університеті?», респонденти нечасто мали спільну точку зору й тому спектр відповідей на поставлене запитання виявився широким: 15,79% (36,36%; 26,32%; 16,12%) усіх опитаних поліпшення роботи з обдарованими студентами вбачають у збільшенні кількості годин для індивідуальної аудиторної роботи та використанні індивідуального підходу, 15,79% (9,09%; 15,38%; 10,12%) – у поліпшенні матеріально-технічної бази вищої школи, 10,53% (9,09%; 17,27%; 12,06%) – в участі вихованців у колективах художньої самодіяльності (хорах, ансамблях тощо) і виступах на сцені, 10,53% (27,27%; 15,38%; 27,32%) – у збільшенні уваги до студентів зі сторони викладачів, 10,53% (18,18%; 22,38%; 16,12%) – у створенні можливості навчатися студентам за індивідуальною програмою. За результатами опитування з'ясувалося, що

майже кожен респондент має свою особисту думку щодо поліпшення роботи з музично обдарованими студентами. У зв'язку з цим вищевказане запитання має значний відсоток поодиноких відповідей (73,68%; 81,82%; 76,42%; 68,31%): покращення роботи з музично обдарованими студентами доцільно здійснювати шляхом підвищення в них рівня відповідальності за себе та за колектив, відвідання концертних виступів музикантів-професіоналів з подальшим обговоренням, забезпечення можливості грати на якісних сучасних музичних інструментах, збільшення кількості класів для музичних занять, розширення світобачення студентів (освоєння різних видів мистецтва), складання індивідуальних програм, залучення студентів до спеціальних груп, організованих для обдарованої молоді, стажування вихованців в інших навчальних закладах України та за кордоном, удосконалення системи заохочення, розширення мережі мистецько-творчих колективів, підтримка студента викладачем (обґрунтована похвала, емпатія, індивідуальний підхід тощо), участь у творчих проектах тощо. Узагальнюючи всі відповіді респондентів, висновуємо, що значна кількість опитаних викладачів поліпшення роботи з музично обдарованими студентами в педагогічному університеті вбачають у використанні індивідуального підходу та збільшенні кількості індивідуальних аудиторних занять.

Використовуючи запитання «Чи вважаєте Ви свою підготовку достатньою для ефективної роботи з обдарованими студентами? Якщо Ви так не вважаєте, то вкажіть, якої підготовки Ви потребуєте», ми мали на меті з'ясувати наявність (чи відсутність) впевненості педагогічних працівників у роботі з обдарованою молоддю. Важливо, на наш погляд, знати, чи потребують викладачі спеціальної підготовки та наскільки терміново це питання необхідно вирішувати. Результати опитування показали, що 73,68% (81,82%; 76,42%; 63,09%) респондентів вважають свою підготовку для організації ефективної роботи з обдарованими студентами достатньою, а решта – 26,32% (18,18%; 23,58%; 36,91%) відчують доцільність

підвищення кваліфікації щодо даного аспекту (потреба в знаннях із психології, методики викладання навчальних предметів обдарованим студентам тощо). Отже, більшість досліджуваних виявили свою готовність до здійснення плідної праці з музично обдарованими студентами.

Запитання «Якими критеріями музичної обдарованості Ви користуєтеся в навчально-виховній роботі? (зокрема під час відбору студентів до творчих колективів)» ми вважаємо одним з основних у нашій анкеті, оскільки воно безпосередньо відображає мету дослідження (визначити критерії музичної обдарованості). Таких критеріїв виявилось чимало: 52,63% (81,82%; 78,53%; 69,76%) – наявність музичного слуху, 52,63% (27,27%; 51,35%; 41,05%) – метро-ритмічних відчуттів, 42,11% (54,55%; 47,51%; 53,75%) – вокальних даних (між іншим, діапазону голосу й тембрового забарвлення), 31,58% (54,55%; 47,51%; 30,78%) – чисте інтонування, 26,32% (45,45%; 32,16%; 41,02%) – розвиток музичної пам'яті, 15,79% (18,18%; 16,74%; 14,95%) – наявність музично-творчих здібностей, 10,53% (9,09%; 12,35%; 11,78%) – розуміння й вміння правильно відтворювати музичний образ, 10,53% (9,09%; 13,64%; 11,78%) – володіння музичним інструментом, 10,53% (9,09%; 12,35%; 14,95%) – емоційне сприймання музики. Частина респондентів (47,37%; 54,55%; 38,27%; 51,32%) користуються своїми, особливими критеріями визначення музичної обдарованості: уміння триматися в межах однієї тональності, уміння виконувати свою партію в ансамблі, наявність загальної музикальності, образного мислення, технічних даних, бажання розвиватися, навичок сольфеджування, вміння імпровізувати тощо. За результатами опитування було встановлено, що більшість педагогічних працівників важливим критерієм наявності музичної обдарованості вважають музичний слух.

Запитання «Які творчі виховні заходи (зокрема музичного спрямування) проводяться серед студентів Вашого навчального закладу?» було внесене до анкети з метою з'ясувати особливості творчого середовища, у якому навчаються й розвиваються обдаровані студенти. Опитування показало, що в

кожному дослідженому педагогічному ЗВО протягом навчального року з різною періодичністю, але систематично проводяться виховні заходи музичного спрямування. Звернемо увагу на музичні виховні заходи, які відбуваються в кожному педагогічному закладі вищої освіти: 1. ЖДУ – фестивалі, конкурси, науково-практичні конференції, вистави й огляди народної творчості (організатор – кафедра мистецьких дисциплін і методик навчання, учасники виховних заходів – студенти кафедри); концерти та майстер-класи від провідних вітчизняних і зарубіжних фахівців щодо створення й виконання сучасної академічної музики; літні школи, фестивалі, вистави, конкурси, концерти, спрямовані на поширення популярності сучасного музичного мистецтва (організатор – Міжнародний центр сучасної музики «Новата», учасники виховних заходів – студенти ЖДУ). 2. ЦДПУ – концертні виступи студентів на виховних заходах міста (м. Кропивницький), області, України, лекції-концерти різної тематики в обласній дитячій філармонії (організатор – мистецький факультет, музичне відділення; учасники виховних заходів – студенти відділення). 3. УДПУ – звіти майстрів мистецтв, залучення студентів до міських культурно-мистецьких заходів (до Дня знань, Дня м.Умань), виступи на Всеукраїнських конференціях університету, участь у фестивалях, конкурсах, обласних, районних, міських, університетських культурно-мистецьких заходах, традиційні весняні звітні концерти, участь у відкритті художніх виставок студентів і викладачів, волонтерська та просвітницька діяльність (організатор – факультет мистецтв, учасники виховних заходів – студенти факультету, зокрема студенти-іноземці). 4. ПНПУ – творчі змагання, конкурси, олімпіади, фестивалі; участь у музично-театралізованих, хореографічних постановках і проектах, спектаклях, святкових концертах, музично-театралізованих капусниках, виступи на концертах міста та в телевізійних зйомках (організатор – факультет музичної та хореографічної освіти, учасники виховних заходів – студенти факультету); святкові концерти до Дня працівника освіти, фестивалі художньої самодіяльності «Студентська весна», «Студентська молодь»,

відкриття міжнародних конференцій, присвячених спадщині К. Ушинського, В. Сухомлинського та Т. Шевченка, концерти й читання, присвячені творчості Степана Олійника, концерти до Дня незалежності Китаю, вокальні конкурси «Педагогічні перлини» (організатор – студентський клуб університету, учасники виховних заходів – студенти університету).

Таким чином, у двох вищевказаних педагогічних закладах (ЦДПУ і УДПУ) музичні виховні заходи організовують виключно на факультетах музичного спрямування. Цей факт свідчить про те, що музично обдаровані студенти, які навчаються на інших факультетах, але бажають розвивати власні музичні здібності, не мають можливості в межах ЗВО себе реалізувати. Однак, в інших педагогічних вищих школах (ЖДУ і ПНПУ) керівництво та професорсько-викладацький склад спільними зусиллями створили сприятливе навчально-виховне середовище для реалізації творчого потенціалу обдарованих студентів будь-якого напрямку навчання.

Останнє запитання анкети – «Назвіть мистецькі творчі колективи Вашого навчального закладу» – спрямоване з'ясувати наявність у певному ЗВО творчих колективів, їхню кількість і галузь музичної діяльності. Отримана інформація переконує нас у тому, що в кожному досліджуваному педагогічному закладі на сьогодні працює низка художніх колективів, які мають свої особливості. Розглянемо їх детальніше. У ЖДУ імені Івана Франка створено: 1) Народний самодіяльний вокальний ансамбль «Елегія» (вивчення української пісенної творчості); 2) Оркестр народних інструментів (твори українських та європейських композиторів); 3) Камерний хор «Артанія»; 4) Тріо бандуристок; 5) Вокальний квартет «Ретро»; 6) Вокальний ансамбль «Диско Леді»; 7) Творча формація «Солісти Полісся»; 8) Студентський вокальний ансамбль «ГРАФІКО»; 9) Міжнародний центр сучасної академічної музики «Новата» (популяризація академічної музики, виконання кращих зразків української та світової музики, налагодження зв'язків, обмін досвідом з іншими подібними центрами України та зарубіжжя, реалізація науково-дослідних мистецьких програм, допомога

молодим музикантам, співпраця з вітчизняними та зарубіжними музичними діячами, мистецькими закладами, сприяння творчому розвитку обдарованих студентів); 10) Творча лабораторія «Ансамблевий спів» (вивчення українських народних пісень). У ЦДПУ імені Володимира Винниченка створено: 1) Народний оркестр популярної класичної та сучасної народної музики «Юність», 2) Народний студентський вокально-інструментальний ансамбль «Живий звук», 3) Народний студентський жіночий вокальний ансамбль «Оріана», 4) Камерний оркестр, 5) Оркестр народних інструментів, 6) Оркестр духових інструментів, 7) Естрадно-симфонічний оркестр, 8) Академічний хор, 9) Народний хор, 10) Хорові студії, 11) Студія кінозвукзапису мистецького факультету (створення відеокліпів, запис власного виконання музичних творів тощо). В УДПУ імені Павла Тичини створено: 1) Інструментальний ансамбль «Музичні візерунки», 2) Академічний хор «Юність», 3) Народний хор «Кобзар», 4) Народний аматорський інструментальний ансамбль «Акварелі», 5) Чоловіче вокальне тріо «Гонта», 6) Дует баяністів «Srbian star» (обробки сербської народної музики, популярні сучасні мелодії), 7) Ансамбль гітаристів, 8) Інструментальний дует «Ренесанс», 9) Вокальний ансамбль «Намисто». У ПНПУ імені К. Д.Ушинського активно працюють: 1) Вокальний чоловічий ансамбль «Дюктайм», 2) Фольклорна група «Слов'яни», 3) Студентський клуб університету (ПНПУ) (організація виховних заходів у навчальному закладі).

Таким чином, у сучасних педагогічних закладах вищої освіти, які ми досліджували, склалася своєрідна система музичного виховання й розвитку творчої особистості майбутніх педагогів. Зауважимо, що в таких педагогічних ЗВО України як ЖДУ, ЦДПУ і УДПУ створена достатня, на нашу думку, кількість художніх колективів для самореалізації кожного обдарованого студента. Однак, як зазначалося вище, розвиток музичних здібностей студентів немусичних напрямів підготовки в ЦДПУ і УДПУ не передбачений. Звернемо також увагу на той факт, що організація виховного

середовища в межах ПНПУ дозволяє здійснювати різнобічний розвиток здібностей вихованців будь-якого профілю підготовки, проте для розкриття музичних здібностей кількість художніх колективів обмежена. Узагальнюючи вищевказане, ми дійшли висновку, що організація виховної роботи в досліджуваних педагогічних ЗВО потребує вдосконалення.

Анкета для студентів №1

Мета анкетування – з'ясувати у студентів таку інформацію: коло їхніх інтересів, досвід творчої діяльності, уявлення про музичну обдарованість та музично обдаровану особистість, ставлення до музичного мистецтва та до створених у ЗВО умов, що задовольняють (чи не задовольняють) їхні потреби у творчій самореалізації.

1. Прізвище, ім'я, по батькові

---

2. Навчальна група

---

3. Скільки Вам повних років?

---

4. Музична освіта (якщо є, то вкажіть яка)

---

5. Чим Ви любляете займатися на дозвіллі? (Ваше хобі)

---

6. У яких творчих заходах Ви брали участь протягом життя?

---

7. Які гуртки художньої самодіяльності Ви відвідували раніше?

---

8. Які гуртки художньої самодіяльності Ви відвідуєте зараз?

---

9. Як Ви ставитесь до музичного мистецтва?

1) подобається;

2) не подобається;

3) Ваш варіант

---

10. Який вид музичної діяльності Вам найбільше подобається?

- 1) виконавська діяльність;
- 2) композиторська;
- 3) диригентська;
- 4) слухацька;
- 5) музикознавча;
- 6) організаторська.

11. Яким видом музичної діяльності Ви хотіли б зайнятися на дозвіллі?

- 1) виконавська діяльність;
- 2) композиторська;
- 3) диригентська;
- 4) слухацька;
- 5) музикознавча;
- 6) організаторська.

12. У яких творчих заходах Ви хотіли б взяти участь? Чому?

---

13. Які гуртки художньої самодіяльності Ви хотіли б відвідувати? Чому?

---

14. Як Ви ставитеся до самодіяльної творчості?

---

15. Які творчі заходи, на Вашу думку, найбільше сприяють прояву музичної обдарованості особистості? Чому?

---

16. Які особисті досягнення в музичній діяльності (або в самодіяльній творчості) Ви маєте?

---

17. Яку особистість Ви вважаєте музично обдарованою?

---

18. Чи притаманна Вам музична обдарованість?

- 1) так;
- 2) ні.

19. Які риси музичної обдарованості (на Вашу думку) притаманні саме Вам?

---

20. Чи відповідають умови розвитку та прояву музичної обдарованості у Вашому закладі вищої освіти Вашим потребам?:

- 1) так, відповідають повною мірою;
- 2) відповідають, але не в повній мірі;
- 3) рідко відповідають;
- 4) ніколи не відповідають вашим потребам;
- 5) Ваш варіант

---

21. Яких навчально-виховних заходів, на Вашу думку, не вистачає для покращення розвитку та прояву музичної обдарованості студентів педагогічних університетів?

Дякуємо за співпрацю!

Додаток Л

**Результати дослідження за Анкетою для студентів №1
(запитання «музична освіта»)**

Напрями підготовки студентів	ЖДУ (у %)	ЦДПУ (у %)	УДПУ (у %)	ПНПУ (у %)
Музичний	Мають музичну освіту – 85,71 Не мають музичної освіти – 14,29 стац. форма	Мають музичну освіту – 47,06 Не мають музичної освіти – 52,94 стац. форма	Мають музичну освіту – 59,32 Не мають музичної освіти – 40,68 стац. форма	Мають музичну освіту – 54,87 Не мають музичної освіти – 45,13 стац. форма
	Мають музичну освіту – 85,71 Не мають музичної освіти – 14,29 заоч. форма	Мають музичну освіту – 100 Не мають музичної освіти – 0 заоч. форма	Мають музичну освіту – 100 Не мають музичної освіти – 0 заоч. форма	Мають музичну освіту – 83,56 Не мають музичної освіти – 16,44 заоч. форма
Природничий (або філологічний)	Мають музичну освіту – 13,85 Не мають музичної освіти – 86,15 стац. форма	Мають музичну освіту – 8,57 Не мають музичної освіти – 91,43 стац. форма	Мають музичну освіту – 11,11 Не мають музичної освіти – 88,89 стац. форма	Мають музичну освіту – 10,45 Не мають музичної освіти – 89,55 стац. форма

Як показано у додатку Л, більшість опитаних студентів музичного напрямку підготовки мають музичну освіту (музична школа або музичне училище). Причому кількість таких студентів на заочній формі навчання значно більша (у випадку ЦДПУ та УДПУ – 100%). Винятком стали вихованці ЦДПУ (стаціонарної форми навчання), серед яких 52,94% музичної освіти не мають. Зауважимо, що серед студентів природничого (у ПНПУ філологічного) факультету є такі, що мають музичну освіту, хоч їх невелика частина (від 8,57% до 13,85%). Таким чином, результати опитування показали, що більшість студентів з музичною освітою, мають музичний напрям підготовки.

Додаток М

**Результати дослідження за Анкетою для студентів №1
(запитання «Чим Ви любляете займатися на дозвіллі?
(Ваше хобі)»)**

Напрями підготовки студентів	ЖДУ (у %)	ЦДПУ (у %)	УДПУ (у %)	ПНПУ (у %)
Музичний	Музичні види діяльності – 100 Інші види занять – 53,33 стац. форма	Музичні види діяльності – 23,53 Інші види занять – 100 стац. форма	Музичні види діяльності – 55,56 Інші види занять – 66,67 стац. форма	Музичні види діяльності – 40 Інші види занять – 86,67 стац. форма
	Музичні види діяльності – 60,87 Інші види занять – 78,26 заоч. форма	Музичні види діяльності – 37,5 Інші види занять – 87,5 заоч. форма	Музичні види діяльності – 35,71 Інші види занять – 71,43 заоч. форма	Музичні види діяльності – 65 Інші види занять – 75 заоч. форма
Природничий (або філологічний)	Музичні види діяльності – 26,15 Інші види занять – 100 стац. форма	Музичні види діяльності – 21,43 Інші види занять – 100 стац. форма	Музичні види діяльності – 16,67 Інші види занять – 100 стац. форма	Музичні види діяльності – 25,37 Інші види занять – 100 стац. форма

Цікавими є відповіді студентів на запитання щодо їхніх улюблених занять на дозвіллі. Перш ніж аналізувати результати дослідження, доцільно зауважити, що кожен респондент не обмежувався у відповідях, тому загальна їхня кількість складає більше 100%. Як відображено в додатку М, усі опитані студенти займаються музичною діяльністю на дозвіллі. Проте здебільшого ця діяльність не є домінуючою в студентів різних напрямів підготовки й форм навчання. Винятком стали результати опитування студентів ЖДУ музичного напрямку підготовки стаціонарної форми навчання, де 100% респондентів зазначили музичну діяльність як хобі. Звернемо увагу на той факт, що числові показники використання музичних видів діяльності на дозвіллі студентами музичного напрямку підготовки значно вищі, ніж в інших

респондентів (винятком стали результати дослідження вихованців ЦДПУ, де показники студентів різних напрямів підготовки майже однакові). Важливо зауважити, що музична діяльність студентів різних напрямів відрізняється за своєю складністю: вихованці музичного спрямування на дозвіллі співають, слухають музику, грають на музичних інструментах, пишуть музичні твори, а вихованці природничого (або філологічного) напрямку – слухають музику, співають і зрідка (5,56%) грають на музичних інструментах. Таким чином, вибір студентами природничого (або філологічного) напрямку підготовки музичної діяльності як хобі може свідчити про наявність у них музичних здібностей (це припущення потребує подальшої перевірки). Відсутність домінування музичної діяльності як улюбленого виду роботи на дозвіллі в студентів музичного напрямку підготовки ми пояснюємо несамотійним вибором молоді майбутньої професії, відсутністю достатньої кількості вільного часу (необхідність вирішувати сімейні та робочі питання) та ін.

Додаток Н

Результати дослідження за Анкетою для студентів №1
(запитання «У яких творчих заходах Ви брали участь протягом життя?»)

Напрями підготовки студентів	ЖДУ (у %)	ЦДПУ (у %)	УДПУ (у %)	ПНПУ (у %)
Музичний	Музичні конкурси – 60 Концерти – 46,67 Фестивалі – 0 Інші творчі заходи – 0 Не брали участь – 20 стац. форма	Музичні конкурси – 41,18 Концерти – 70,59 Фестивалі – 0 Інші творчі заходи – 5,88 Не брали участь – 0 стац. форма	Музичні конкурси – 77,78 Концерти – 66,67 Фестивалі – 0 Інші творчі заходи – 16,67 не брали участь – 0 стац. форма	Музичні конкурси – 40 Концерти – 46,67 Фестивалі – 0 Інші творчі заходи – 20 Не брали участь – 13,33 стац. форма
	Музичні конкурси – 39,13 Концерти – 65,22 Фестивалі – 17,39 Інші творчі заходи – 30,43 Не брали участь – 0 заоч. форма	Музичні конкурси – 62,5 Концерти – 25 Фестивалі – 0 Інші творчі заходи – 12,5 Не брали участь – 0 заоч. форма	Музичні конкурси – 50 Концерти – 28,57 Фестивалі – 14,29 Інші творчі заходи – 21,43 Не брали участь – 0 заоч. форма	Музичні конкурси – 40 Концерти – 60 Фестивалі – 0 Інші творчі заходи – 25 Не брали участь – 0 заоч. форма
Природничий (або філологічний)	Музичні конкурси – 1,54 Концерти – 41,54 Фестивалі – 0 Інші творчі заходи – 55,38 Не брали участь – 15,38 стац. форма	Музичні конкурси – 10 Концерти – 37,14 Фестивалі – 0 Інші творчі заходи – 40 Не брали участь – 11,43 стац. форма	Музичні конкурси – 6,94 Концерти – 20,83 Фестивалі – 0 Інші творчі заходи – 69,44 Не брали участь – 13,89 стац. форма	Музичні конкурси – 7,46 Концерти – 37,31 Фестивалі – 0 Інші творчі заходи – 47,76 Не брали участь – 17,91 стац. форма

Результати дослідження за «Анкетою для студентів №1» (запитання «У яких творчих заходах Ви брали участь протягом життя?»), які окреслені в додатку Н, свідчать про те, що більшість опитаних студентів протягом свого життя брали участь у певних творчих заходах. Винятком стали студенти

стаціонарної форми навчання музичного напрямку підготовки ЖДУ та ПНПУ, а також студенти природничого (або філологічного) напрямку всіх досліджуваних ЗВО. За результатами дослідження з'ясувалося, що студенти заочної форми навчання активніше займаються творчою діяльністю, ніж їхні однокурсники денної форми навчання. Найбільш популярними видами творчої діяльності стали: 1) для студентів музичного напрямку (стаціонарна та заочна форма) – музичні конкурси й концерти; 2) для студентів природничого (філологічного) напрямку – концерти та інші творчі заходи (фотоконкурси, художні виставки, КВН, театральні постанови тощо). Зауважимо, що участь у фестивалях беруть лише деякі студенти музичного напрямку підготовки заочної форми навчання. Цікаво, що серед студентів музичного напрямку (стаціонар) є кілька студентів (ЖДУ – 20%, ПНПУ – 13,33%), які жодного разу не брали участь у творчих заходах. На природничому (філологічному) факультеті кількість незадіяних у творчих виступах студентів менша (від 11,43% до 17,91%). Таким чином, узагальнюючи вищевказане, ми дійшли висновку, що з метою розвитку музичної обдарованості, професійного становлення студентів музичного напрямку підготовки стаціонарної форми навчання доцільно активно залучати їх до участі у творчих музичних заходах (концертах, конкурсах, фестивалях тощо).

Додаток П

Результати дослідження за Анкетою для студентів №1

(запитання «Які гуртки художньої самодіяльності Ви відвідували раніше?»)»)

Напрями підготовки студентів	ЖДУ (у %)	ЦДПУ (у %)	УДПУ (у %)	ПНПУ (у %)
Музичний	Музичні ансамблі – 26,67 Хор – 26,67 Інші гуртки – 33,33 Гуртки не відвідував – 26,67 стац. форма	Музичні ансамблі – 35,29 Хор – 5,88 Інші гуртки – 35,29 Гуртки не відвідував – 0 стац. форма	Музичні ансамблі – 27,78 Хор – 16,67 Інші гуртки – 44,44 Гуртки не відвідував – 27,78 стац. форма	Музичні ансамблі – 33,33 Хор – 13,33 Інші гуртки – 40 Гуртки не відвідував – 20 стац. форма
	Музичні ансамблі – 17,39 Хор – 8,70 Інші гуртки – 91,30 Гуртки не відвідував – 17,39 заоч. форма	Музичні ансамблі – 25 Хор – 0 Інші гуртки – 50 Гуртки не відвідував – 37,5 заоч. форма	Музичні ансамблі – 28,57 Хор – 14,29 Інші гуртки – 50 Гуртки не відвідував – 21,43 заоч. форма	Музичні ансамблі – 15 Хор – 10 Інші гуртки – 60 Гуртки не відвідував – 15 заоч. форма
Природничий (або філологічний)	Музичні ансамблі – 12,31 Хор – 0 Інші гуртки – 63,08 Гуртки не відвідував – 29,23 стац. форма	Музичні ансамблі – 15,71 Хор – 0 Інші гуртки – 74,29 Гуртки не відвідував – 32,86 стац. форма	Музичні ансамблі – 9,72 Хор – 0 Інші гуртки – 90,28 Гуртки не відвідував – 13,89 стац. форма	Музичні ансамблі – 7,46 Хор – 0 Інші гуртки – 74,63 Гуртки не відвідував – 22,39 стац. форма

Результати дослідження за «Анкетою для студентів №1» (запитання «Які гуртки художньої самодіяльності Ви відвідували раніше?»), які окреслені в додатку П, свідчать про те, що частина опитаних студентів різних напрямів підготовки гуртки художньої самодіяльності не відвідували (від 15% до 37,5%). Цікавим є той факт, що кількість таких студентів приблизно однакова як музичного, так і природничого (або філологічного) напрямів. Винятком стали вихованці ЦДПУ (музичний напрям підготовки, стаціонарна форма),

серед яких 100% у шкільні роки брали участь у гуртковій роботі. Серед усіх гуртків художньої самодіяльності для студентів різних напрямів підготовки найбільш популярними були ті, які не пов'язані з музичною діяльністю: театральний, танцювальний, хореографічний, художній, гурток вишивки, бісероплетіння, образотворчого мистецтва, акторської майстерності тощо. Причому найбільша кількість молоді, які відвідували немусичні колективи, виявилася серед студентів природничого (або філологічного) напрямку підготовки, студентів-музикантів заочної форми навчання. Зауважимо, що кількість вихованців музичного напрямку підготовки стаціонарної форми навчання, які брали участь у музичних ансамблях і колективах немусичного профілю, була приблизно однаковою. Хорові колективи були найменш популярними серед майбутніх музикантів, а для студентів природничого (філологічного) напрямку підготовки – взагалі неактуальними. Таким чином, у першу чергу, на наш погляд, слід звернути увагу на студентів музичного напрямку підготовки, які в шкільні роки не розвивали свої музичні здібності як основу майбутньої професійної діяльності. З цією метою необхідно активно залучати вихованців до різних видів музичної діяльності, зважаючи на їхні індивідуальні особливості. Під час роботи зі студентами природничого (філологічного) напрямку підготовки важливо враховувати наявність інтересу до музики в частини вихованців (від 7,46% до 15,71%), що може свідчити про їхню музичну обдарованість (інформація потребує подальшої перевірки за анкетною №2).

Результати дослідження за Анкетою для студентів №1
(запитання «Які гуртки художньої самодіяльності Ви відвідуєте
зараз?»)

Напрями підготовки студентів	ЖДУ (у %)	ЦДПУ (у %)	УДПУ (у %)	ПНПУ (у %)
Музичний	Музичні ансамблі – 6,66 Хор – 60 Інші гуртки – 6,66 Гуртки не відвідують – 20 стац. форма	Музичні ансамблі – 23,53 Хор – 0 Інші гуртки – 11,76 Гуртки не відвідують – 70,59 стац. форма	Музичні ансамблі – 16,67 Хор – 27,78 Інші гуртки – 44,44 Гуртки не відвідують – 33,33 стац. форма	Музичні ансамблі – 26,67 Хор – 13,33 Інші гуртки – 26,67 Гуртки не відвідують – 46,67 стац. форма
	Музичні ансамблі – 4,35 Хор – 4,35 Інші гуртки – 8,70 Гуртки не відвідують – 73,91 заоч. форма	Музичні ансамблі – 50 Хор – 0 Інші гуртки – 0 Гуртки не відвідують – 50 заоч. форма	Музичні ансамблі – 55,56 Хор – 16,67 Інші гуртки – 11,11 Гуртки не відвідують – 44,44 заоч. форма	Музичні ансамблі – 25 Хор – 0 Інші гуртки – 10 Гуртки не відвідують – 65 заоч. форма
Природничий (або філологічний)	Музичні ансамблі – 6,15 Хор – 0 Інші гуртки – 9,23 Гуртки не відвідував – 80 стац. форма	Музичні ансамблі – 0 Хор – 0 Інші гуртки – 5,71 Гуртки не відвідував – 94,29 стац. форма	Музичні ансамблі – 4,17 Хор – 0 Інші гуртки – 6,94 Гуртки не відвідував – 94,44 стац. форма	Музичні ансамблі – 5,97 Хор – 0 Інші гуртки – 8,96 Гуртки не відвідував – 86,57 стац. форма

Результати дослідження за «Анкетою для студентів №1» (запитання «Які гуртки художньої самодіяльності Ви відвідуєте зараз?»), які окреслені в додатку Р, показали, що кількість студентів, котрі не відвідують гуртки художньої самодіяльності у ЗВО значно зросла (порівняно з активністю відвідання гуртків у шкільні роки): на музичному напрямі підготовки до 73,91%, на природничому (філологічному) – до 94,44%. Простежується також тенденція значного зменшення кількості осіб, які відвідують

колективи немuzичного профілю (з 90,28% до 0%), а також збільшення в деяких вищих школах відвідання музичних ансамблів (студентами музичного напрямку підготовки заочної форми навчання ЦДПУ – з 25% до 50% та УДПУ – з 28,57% до 55,56%) і хорових колективів (студентами музичного напрямку підготовки денної форми навчання ЖДУ – з 26,67% до 60%). Опитування вихованців природничого (філологічного) напрямку підготовки свідчить про їхню мінімальну участь у гуртках художньої самодіяльності (зокрема музичної діяльності) (від 4,17% до 9,23%). Таким чином, студенти, обираючи професію вчителя й навчаючись на першому курсі ЗВО, незалежно від напрямку підготовки, власному творчому зростанню й розвитку обдарувань уваги майже не приділяють. Причин подібної ситуації може бути кілька: 1) негативний вплив на молодь процесу адаптації до нових умов навчання й побуту; 2) відсутність відповідних умов у ЗВО; 3) небажання студентів займатися творчою самореалізацією тощо. З метою розвитку творчої особистості майбутніх педагогів, підвищення якості їхньої підготовки, доцільно, на наш погляд, у кожному педагогічному ЗВО створити сприятливе середовище, в основі якого – використання підходів і принципів виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості.

Додаток С

**Результати дослідження за Анкетою для студентів №1
(запитання «Як Ви ставитеся до музичного мистецтва?»)**

Напрями підготовки студентів	ЖДУ (у %)	ЦДПУ (у %)	УДПУ (у %)	ПНПУ (у %)
Музичний	Подобається – 100 стац. форма	Подобається – 100 стац. форма	Подобається – 100 стац. форма	Подобається – 100 стац. форма
	Подобається – 100 заоч. форма	Подобається – 100 заоч. форма	Подобається – 100 заоч. форма	Подобається – 100 заоч. форма
Природничий (або філологічний)	Подобається – 87,69 Не подобається – 12,31 стац. форма	Подобається – 88,57 Не подобається – 11,43 стац. форма	Подобається – 90,28 Не подобається – 9,72 стац. форма	Подобається – 86,57 Не подобається – 13,43 стац. форма

Результати опитування студентів за питанням «Як Ви ставитеся до музичного мистецтва?» (додаток С) свідчать про те, що більшість респондентів позитивно ставляться до музичного мистецтва. Відзначимо, що серед студентів немусичного профілю є ті, яким музика не подобається. Проте таких вихованців небагато (9,72% – 13,43%). Респондентів із негативним ставленням до музичного мистецтва серед опитаних студентів-музикантів не виявлено. Таким чином, позитивне ставлення до музики більшості опитаних дає підстави рекомендувати педагогам активно використовувати засоби музичного мистецтва для навчання, виховання й розвитку студентів.

Додаток Т

Результати дослідження за Анкетою для студентів №1

(запитання «Яким видом музичної діяльності Ви хотіли б займатися на дозвіллі?»)

Напрями підготовки студентів	ЖДУ (у %)	ЦДПУ (у %)	УДПУ (у %)	ПНПУ (у %)
Музичний	виконавська діяльність – 73,33 композиторська – 20 диригентська – 33,33 слухацька – 20 музикознавча – 13,33 організаторська – 20 стац. форма	виконавська діяльність – 47,06 композиторська – 11,76 диригентська – 5,88 слухацька – 5,88 музикознавча – 23,53 організаторська – 17,65 стац. форма	виконавська діяльність – 44,44 композиторська – 27,78 диригентська – 16,67 слухацька – 16,67 музикознавча – 22,22 організаторська – 22,22 стац. форма	виконавська діяльність – 46,67 композиторська – 20 диригентська – 13,33 слухацька – 13,33 музикознавча – 26,67 організаторська – 20 стац. форма
	виконавська діяльність – 39,13 композиторська – 21,74 диригентська – 13,04 слухацька – 17,39 музикознавча – 8,70 організаторська – 21,74 заоч. форма	виконавська діяльність – 25 композиторська – 37,5 диригентська – 12,5 слухацька – 37,5 музикознавча – 0 організаторська – 25 заоч. форма	виконавська діяльність – 21,43 композиторська – 35,71 диригентська – 14,28 слухацька – 21,42 музикознавча – 14,29 організаторська – 21,42 заоч. форма	виконавська діяльність – 25 композиторська – 40 диригентська – 15 слухацька – 30 музикознавча – 20 організаторська – 20 заоч. форма
Природничий (або філологічний)	виконавська діяльність – 21,54 композиторська – 4,62 диригентська – 0 слухацька – 53,85 музикознавча – 6,15 організаторська – 13,85 стац. форма	виконавська діяльність – 32,86 композиторська – 2,86 диригентська – 0 слухацька – 51,43 музикознавча – 4,29 організаторська – 10 стац. форма	виконавська діяльність – 27,78 композиторська – 4,16 диригентська – 0 слухацька – 51,39 музикознавча – 4,16 організаторська – 13,89 стац. форма	виконавська діяльність – 22,38 композиторська – 4,48 диригентська – 0 слухацька – 47,76 музикознавча – 2,99 організаторська – 11,94 стац. форма

Результати опитування респондентів за запитанням «Яким видом музичної діяльності Ви хотіли б займатися на дозвіллі?» (додаток Т) є залежними від напрямів підготовки та форм навчання студентів. Так, наприклад, більшість студентів-музикантів денної форми навчання показали свою зацікавленість виконавською діяльністю (73,33%; 47,06%; 44,44%; 46,67%), тоді як студенти-музиканти заочної форми – композиторською діяльністю (УДПУ – 35,71; ПНПУ – 40%). Винятком стали вихованці ЖДУ, більшість яких (39,13%) на дозвіллі хотіли б займатися виконавською діяльністю (як студенти денної форми навчання). Зауважимо, що студенти ЦДПУ однаково зацікавилися композиторською та слухацькою діяльністю (по 37,5%). Вихованці ЦДПУ (заочної форми навчання) інтересу до музикознавчої діяльності не показали (0%). Такі результати опитування молоді можуть, на нашу думку, свідчити про те, що студенти заочної форми навчання спрямовані на дозвіллі займатися суто творчою діяльністю (якою є композиторська діяльність), а студенти денної форми навчання – відтворюючою діяльністю з елементами творчості (якою є виконавська діяльність). Подібну ситуацію ми пояснюємо впливом на студентів різних форм навчання низки факторів: різниця у віці, працевлаштування, досвід творчої діяльності.

Результати дослідження вихованців природничого (або філологічного) факультету свідчать про наявність у них інтересу до музичної діяльності. Проте цей інтерес є більш пасивним порівняно з інтересами студентів-музикантів і спрямований значною мірою на слухацьку діяльність (53,85%; 51,43%; 51,39%; 47,76%). Зауважимо, що диригентська діяльність студентів немусичних напрямів підготовки взагалі не цікавить (по 0%).

Згідно з отриманими результатами, ми дійшли висновку, що з метою оптимізації навчально-виховного процесу педагогічним працівникам доцільно залучати своїх вихованців до тих видів музичної діяльності, яким вони надають перевагу (додаток Т). Окрім того, викладачам музичних дисциплін і керівникам художніх колективів варто звернути увагу,

активізувати роботу студентів музичного напрямку підготовки на виконанні тих видів музичної діяльності, яких вони прагнуть уникати. Такий підхід до організації педагогічного процесу дозволить комплексно й різнобічно підготувати особистість майбутнього вчителя.

Додаток У

Результати дослідження за Анкетною для студентів №1

(запитання «У яких творчих заходах Ви хотіли б взяти участь? Чому?»)

Напрями підготовки студентів	ЖДУ (у %)	ЦДПУ (у %)	УДПУ (у %)	ПНПУ (у %)
Музичний	У всіх творчих проектах – 53,33 У вокальних концертах – 6,67 У вокальних конкурсах – 6,67 У інших заходах – 6,67 У творчих заходах брати участі не бажають – 20 стац. форма	У всіх творчих проектах – 17,65 У вокальних концертах – 0 У вокальних конкурсах – 5,88 У інших заходах – 11,76 У творчих заходах брати участі не бажають – 64,71 стац. форма	У всіх творчих проектах – 38,89 У вокальних концертах – 11,11 У вокальних конкурсах – 5,56 У інших заходах – 22,22 У творчих заходах брати участі не бажають – 22,22 стац. форма	У всіх творчих проектах – 46,67 У вокальних концертах – 13,33 У вокальних конкурсах – 6,67 У інших заходах – 13,33 У творчих заходах брати участі не бажають – 20 стац. форма
	У всіх творчих проектах – 17,39 У вокальних концертах – 13,04 У вокальних конкурсах – 30,43 У інших заходах – 13,04 У творчих заходах брати участі не бажають – 26,09 заоч. форма	У всіх творчих проектах – 0 У вокальних концертах – 12,5 У вокальних конкурсах – 0 У інших заходах – 62,5 У творчих заходах брати участі не бажають – 25 заоч. форма	У всіх творчих проектах – 14,29 У вокальних концертах – 21,43 У вокальних конкурсах – 7,14 У інших заходах – 50 У творчих заходах брати участі не бажають – 21,43 заоч. форма	У всіх творчих проектах – 10 У вокальних концертах – 20 У вокальних конкурсах – 10 У інших заходах – 25 У творчих заходах брати участі не бажають – 35 заоч. форма
Природничий (або філологічний)	У всіх творчих проектах – 9,23 У вокальних концертах – 7,69 У вокальних конкурсах – 0 У інших заходах – 21,54 У творчих заходах брати участі не	У всіх творчих проектах – 8,57 У вокальних концертах – 5,71 У вокальних конкурсах – 1,43 У інших заходах – 12,86 У творчих заходах брати	У всіх творчих проектах – 8,33 У вокальних концертах – 4,17 У вокальних конкурсах – 0 У інших заходах – 16,67 У творчих заходах брати участі не	У всіх творчих проектах – 5,97 У вокальних концертах – 11,94 У вокальних конкурсах – 0 У інших заходах – 22,39 У творчих заходах брати участі не

	бажають – 60 стац. форма	участі не бажають – 64,29 стац. форма	бажають – 70,83 стац. форма	бажають – 59,70 стац. форма
--	-----------------------------	---	--------------------------------	--------------------------------

Результати дослідження за «Анкетою для студентів №1» (запитання «У яких творчих заходах Ви хотіли б взяти участь? Чому?»), які окреслені в додатку У, показали, що більшість опитаних респондентів (студентів-музикантів денної форми навчання) мають бажання брати участь у всіх творчих заходах, що будуть проводитися у закладі вищої освіти (ЖДУ – 53,33%; УДПУ – 38,89%; ПНПУ – 46,67%). Несподіваними є результати дослідження студентів ЦДПУ, які всі відмовилися від задіяності у вокальних концертах (0%), а також 64,71% висловили небажання брати участь у будь-яких творчих заходах. На жаль, причини такого ставлення до творчих заходів студенти не вказали.

Студенти-музиканти заочної форми навчання кожного педагогічного ЗВО по-різному ставляться до власної участі у творчих заходах:

1. Більшість вихованців ЖДУ (30,43%) надають перевагу вокальним конкурсам. Значна частина респондентів (26,09%) брати участі у творчих заходах не бажають.

2. Більшість студентів ЦДПУ (62,5%) виявили бажання брати участь у таких творчих заходах: оркестрових виступах, фестивалях, творчих вечорах, мюзиклах, операх, записах естрадних альбомів тощо. Зауважимо, що серед опитаних немає охочих брати участь у всіх творчих заходах або у вокальних конкурсах (по 0%).

3. Більшість студентів УДПУ (50%), як і студенти ЦДПУ, також прагнуть брати участь у фестивалях, творчих вечорах, майстер-класах, творчих проектах тощо.

4. Більшість студентів ПНПУ (35%) відмовляються від будь-якої участі у творчих заходах.

Причини відмови студентів-музикантів від участі у всіх (чи певних) творчих заходах можуть бути різні: відсутність відповідного досвіду (чи

наявність негативного досвіду), відсутність вільного часу для участі у творчих заходах (із різних причин), невпевненість у власних силах, сором'язливість, неадаптованість до нових умов навчання (оскільки це студенти 1 курсу) тощо. Тому з метою підвищення якості підготовки майбутніх учителів доцільно з'ясувати й усунути причини таких відмов у кожній навчальній групі.

Результати дослідження студентів природничого (або філологічного) факультету показали, що більшість (60%; 64,29%; 70,83%; 59,70%) висловила небажання брати участь у будь-яких творчих заходах. Особливо негативно студенти ставляться до вокальних конкурсів (0% – 1,43% бажаючих). Це може свідчити про невміння студентів співати, відсутність відповідного досвіду, сором'язливість, невпевненість у власних можливостях, неадаптованість тощо.

З огляду на отримані результати, доцільно, на наш погляд, здійснити такі заходи:

- 1) повідомити педагогічний колектив про результати опитування їхніх вихованців;
- 2) рекомендувати викладачам (у першу чергу, кураторам навчальних груп) з'ясувати причини відмови студентів від участі у творчих заходах (оскільки 100% респондентів висловили позитивне ставлення до музичного мистецтва);
- 3) організувати проведення виховної роботи, зважаючи на ті творчі заходи й види музичної діяльності, які найбільше подобаються студентам (із метою стимулювання позитивного ставлення молоді до творчих заходів);
- 4) залучати студентів до відвідування художніх колективів відповідно до їхніх інтересів.

Результати дослідження за Анкетою для студентів №1

(запитання «Які гуртки художньої самодіяльності Ви хотіли б відвідувати? Чому?»)

Напрями підготовки студентів	ЖДУ (у %)	ЦДПУ (у %)	УДПУ (у %)	ПНПУ (у %)
Музичний	Усі гуртки – 0 Вокальні – 46,67 Інструментальні – 0 Танцювальні – 13,33 Інші – 0 Гуртки худ. самодіяльності відвідувати не бажають – 53,33 стац. форма	Усі гуртки – 0 Вокальні – 5,88 Інструментальні – 0 Танцювальні – 0 Інші – 5,88 Гуртки худ. самодіяльності відвідувати не бажають – 88,24 стац. форма	Усі гуртки – 0 Вокальні – 22,22 Інструментальні – 0 Танцювальні – 11,11 Інші – 11,11 Гуртки худ. самодіяльності відвідувати не бажають – 55,56 стац. форма	Усі гуртки – 0 Вокальні – 20 Інструментальні – 0 Танцювальні – 13,33 Інші – 33,33 Гуртки худ. самодіяльності відвідувати не бажають – 60 стац. форма
	Усі гуртки – 4,35 Вокальні – 21,74 Інструментальні – 13,04 Танцювальні – 34,78 Інші – 17,39 Гуртки худ. самодіяльності відвідувати не бажають – 30,43 заоч. форма	Усі гуртки – 0 Вокальні – 0 Інструментальні – 25 Танцювальні – 0 Інші – 12,5 Гуртки худ. самодіяльності відвідувати не бажають – 62,5 заоч. форма	Усі гуртки – 7,14 Вокальні – 21,43 Інструментальні – 21,43 Танцювальні – 28,57 Інші – 14,29 Гуртки худ. самодіяльності відвідувати не бажають – 28,57 заоч. форма	Усі гуртки – 5 Вокальні – 15 Інструментальні – 20 Танцювальні – 30 Інші – 10 Гуртки худ. самодіяльності відвідувати не бажають – 30 заоч. форма
Природничий (або філологічний)	Усі гуртки – 0 Вокальні – 6,15 Інструментальні – 0 Танцювальні – 6,15 Інші – 10,77 Гуртки худ. самодіяльності відвідувати не бажають – 69,23 стац. форма	Усі гуртки – 0 Вокальні – 8,57 Інструментальні – 1,42 Танцювальні – 7,14 Інші – 11,43 Гуртки худ. самодіяльності відвідувати не бажають – 67,14 стац. форма	Усі гуртки – 0 Вокальні – 8,33 Інструментальні – 0 Танцювальні – 8,33 Інші – 11,11 Гуртки худ. самодіяльності відвідувати не бажають – 72,23 стац. форма	Усі гуртки – 0 Вокальні – 14,92 Інструментальні – 0 Танцювальні – 7,46 Інші – 10,45 Гуртки худ. самодіяльності відвідувати не бажають – 67,17 стац. форма

Результати опитування респондентів за запитанням «Які гуртки художньої самодіяльності Ви хотіли б відвідувати? Чому?» (додаток X) свідчать про те, що більшість студентів музичного напрямку підготовки стаціонарної форми навчання (53,33%; 88,24%; 55,56%; 60%) гуртки художньої самодіяльності відвідувати не бажають. До речі, особливо негативне ставлення до інструментальних гуртків (по 0%). Серед тих студентів, які позитивно ставляться до відвідування гуртків, найбільше є бажаючих ходити до вокальних колективів (від 5,88% до 46,67%).

Студенти-музиканти заочної форми навчання також висловили своє небажання відвідувати гуртки (30,43%; 62,5%; 28,57%; 30%). Проте серед тих студентів, які готові розвивати свої здібності на дозвіллі, найбільший інтерес проявили до танцювальних гуртків (ЖДУ – 34,78%; УДПУ – 28,57%; ПНПУ – 30%). Винятком стали студенти ЦДПУ, які танцювальних гуртків відвідувати не хочуть (0%), а спрямовують свою увагу на інструментальні гуртки (25%).

Результати дослідження студентів природничого (філологічного) факультету показали, що більшість респондентів (69,23%; 67,14%; 72,23%; 67,17%) не бажають відвідувати художні гуртки. Варто зауважити, що існує невелика група опитаних студентів (ЖДУ – 10,77%; ЦДПУ – 11,43%; УДПУ – 11,11%; ПНПУ – 10,45%), які хочуть відвідувати колективи, що не займаються музичною діяльністю: театральний, танцювальний, гурток живопису тощо. Окрім того, студенти ПНПУ показали своє прагнення розвиватися у вокальних гуртках (14,92%).

Наявність значної кількості студентів, які не бажають відвідувати гуртки художньої самодіяльності, може свідчити про неготовність молоді до занять творчою діяльністю, неадаптованістю до нових умов, існування відповідних особистісних якостей, складність виконання навчальної програми, помилковість обрання майбутньої професії тощо. Основне завдання педагогів, на нашу думку, полягає в налагодженні індивідуального підходу до кожного студента, з'ясуванні причин його негативного ставлення до

творчого розвитку в художніх колективах, спрямування діяльності відповідно до здібностей і смаків. Організація такої роботи з вихованцями особливо актуальна для тих студентів, чия майбутня професія буде пов'язана з музичною діяльністю.

Додаток Ц

Результати дослідження за Анкетою для студентів №1

(запитання «Які творчі заходи, на Вашу думку, найбільше сприяють прояву музичної обдарованості особистості? Чому?»)

Напрями підготовки студентів	ЖДУ (у %)	ЦДПУ (у %)	УДПУ (у %)	ПНПУ (у %)
Музичний	Усі мистецькі заходи – 20 Музичні концерти – 33,33 Музичні конкурси – 53,33 Інші творчі заходи – 13,33 Не знаю – 6,67 стац. форма	Усі мистецькі заходи – 17,65 Музичні концерти – 17,65 Музичні конкурси – 41,18 Інші творчі заходи – 11,76 Не знаю – 23,53 стац. форма	Усі мистецькі заходи – 11,11 Музичні концерти – 22,22 Музичні конкурси – 44,44 Інші творчі заходи – 11,11 Не знаю – 11,12 стац. форма	Усі мистецькі заходи – 26,67 Музичні концерти – 26,67 Музичні конкурси – 53,33 Інші творчі заходи – 13,33 Не знаю – 13,33 стац. форма
	Усі мистецькі заходи – 0 Музичні концерти – 26,09 Музичні конкурси – 60,87 Інші творчі заходи – 30,43 Не знаю – 4,35 заоч. форма	Усі мистецькі заходи – 25 Музичні концерти – 25 Музичні конкурси – 25 Інші творчі заходи – 25 Не знаю – 0 заоч. форма	Усі мистецькі заходи – 21,43 Музичні концерти – 28,57 Музичні конкурси – 35,71 Інші творчі заходи – 21,43 Не знаю – 0 заоч. форма	Усі мистецькі заходи – 10 Музичні концерти – 40 Музичні конкурси – 50 Інші творчі заходи – 10 Не знаю – 0 заоч. форма
Природничий (або філологічний)	Усі мистецькі заходи – 0 Музичні концерти – 35,38 Музичні конкурси – 6,15 Інші творчі заходи – 12,43 Не знаю – 41,54 стац. форма	Усі мистецькі заходи – 2,86 Музичні концерти – 21,43 Музичні конкурси – 15,71 Інші творчі заходи – 8,57 Не знаю – 51,43 стац. форма	Усі мистецькі заходи – 0 Музичні концерти – 27,78 Музичні конкурси – 16,67 Інші творчі заходи – 13,89 Не знаю – 41,66 стац. форма	Усі мистецькі заходи – 2,99 Музичні концерти – 31,34 Музичні конкурси – 22,39 Інші творчі заходи – 7,46 Не знаю – 35,82 стац. форма

За результатами опитування з'ясувалося, що більшість студентів-музикантів вважають, що музичні конкурси є тими творчими заходами, які

найбільше сприяють прояву музичної обдарованості особистості (від 35,71% до 60,87%) (додаток Ц). Закцентуємо увагу на відповідях вихованців ЦДПУ заочної форми навчання, які висловили думку про те, що всі мистецькі заходи так чи інакше допомагають особистості виявити свою музичну обдарованість.

Студенти природничого (або філологічного) факультету показали свою необізнаність із приводу досліджуваного питання: більшість з опитаних не знають, які творчі заходи найбільше сприяють прояву музичної обдарованості особистості (41,54%; 51,43%; 41,66%; 35,82%).

З метою створення сприятливих умов для реалізації творчого потенціалу студентів різних напрямів і форм навчання, доцільно провести відповідні бесіди ознайомчого характеру (у першу чергу, зі студентами природничого або філологічного факультету), а також залучати вихованців до участі у творчих заходах.

Додаток Ш

Результати дослідження за Анкетою для студентів №1
(запитання «Які особисті досягнення в музичній діяльності
(або в самодіяльній творчості) Ви маєте?»)

Напрями підготовки студентів	ЖДУ (у %)	ЦДПУ (у %)	УДПУ (у %)	ПНПУ (у %)
Музичний	Багато досягнень – 6,67 Музичні конкурси – 40 Інші досягнення – 6,67 Не маю досягнень (не знаю) – 20 стац. форма	Багато досягнень – 0 Музичні конкурси – 47,06 Інші досягнення – 17,65 Не маю досягнень (не знаю) – 35,29 стац. форма	Багато досягнень – 5,56 Музичні конкурси – 44,44 Інші досягнення – 11,11 Не маю досягнень (не знаю) – 38,89 стац. форма	Багато досягнень – 6,67 Музичні конкурси – 53,33 Інші досягнення – 20 Не маю досягнень (не знаю) – 20 стац. форма
	Багато досягнень – 17,39 Музичні конкурси – 34,78 Інші досягнення – 17,39 Не маю досягнень (не знаю) – 21,74 заоч. форма	Багато досягнень – 0 Музичні конкурси – 37,5 Інші досягнення – 25 Не маю досягнень (не знаю) – 37,5 заоч. форма	Багато досягнень – 14,29 Музичні конкурси – 35,71 Інші досягнення – 21,43 Не маю досягнень (не знаю) – 28,57 заоч. форма	Багато досягнень – 10 Музичні конкурси – 35 Інші досягнення – 30 Не маю досягнень (не знаю) – 25 заоч. форма
Природничий (або філологічний)	Багато досягнень – 0 Музичні конкурси – 1,54 Інші досягнення – 16,92 Не маю досягнень (не знаю) – 80 стац. форма	Багато досягнень – 0 Музичні конкурси – 1,43 Інші досягнення – 25,71 Не маю досягнень (не знаю) – 67,14 стац. форма	Багато досягнень – 0 Музичні конкурси – 1,39 Інші досягнення – 20,83 Не маю досягнень (не знаю) – 77,78 стац. форма	Багато досягнень – 0 Музичні конкурси – 1,49 Інші досягнення – 22,39 Не маю досягнень (не знаю) – 76,12 стац. форма

Цікавими є результати дослідження респондентів щодо запитання «Які особисті досягнення в музичній діяльності (або в самодіяльній творчості) Ви маєте?» (додаток Ш). Більшість опитаних студентів музичного напрямку підготовки денної форми навчання власними досягненнями в музичній

діяльності (або музичній самодіяльності) вважають участь і здобуття призових місць у музичних конкурсах (40%; 47,06%; 44,44%; 53,33%). Особливу увагу привертає той факт, що частина студентів-музикантів (20%; 35,29%; 38,89%; 20%) констатують відсутність у них особливих успіхів у музиці. Можливо, на таку думку вплинуло кілька факторів: відсутність значних успіхів чи визнання у творчій діяльності, занижена самооцінка вихованців, сором'язливість, небажання вирізнятися серед інших тощо.

Схожі результати були отримані після опитування студентів музичного напрямку підготовки заочної форми навчання, які також успіхи в музичних конкурсах вважають своїми особливими досягненнями (34,78%; 37,5%; 35,71%; 35%). Значна частина студентів-заочників не можуть назвати своїх творчих здобутків або стверджують про їхню відсутність (21,74%; 37,5%; 28,57%; 25%).

Зовсім інший досвід мають студенти природничого (або філологічного) факультету, більшість яких заперечує наявність у них певних музичних досягнень (80%; 67,14%; 77,78%; 76,12%). Проте частина їхніх однокурсників (16,92%; 25,71%; 20,83%; 22,39%) відзначає такі успіхи в музичній діяльності (або самодіяльній творчості): гра на музичних інструментах, відвідування вокального гуртка, 1 місце в декламаторському жанрі, спів на шкільному концерті, відвідування духового оркестру, перемоги в танцювальних конкурсах тощо.

Згідно з отриманими результатами, ми вважаємо доцільним викладачам музичних дисциплін, керівникам художніх гуртків, кураторам навчальних груп зосередити свою роботу з вихованцями на таких напрямках: 1. З'ясувати причини відсутності успіхів у музичній діяльності (або самодіяльній творчості) у студентів музичного напрямку підготовки. 2. Залучати вихованців різних напрямів підготовки до участі у творчій діяльності відповідно до їхніх інтересів і здібностей.

Додаток Ш

Результати дослідження за Анкетою для студентів №1

(запитання «Яку особистість Ви вважаєте музично обдарованою?»)

Напрями підготовки студентів	ЖДУ (у %)	ЦДПУ (у %)	УДПУ (у %)	ПНПУ (у %)
Музичний	Людина, яка має музичний слух – 13,33 Інший варіант – 73,34 Не знаю – 13,33 стац. форма	Людина, яка має музичний слух – 23,53 Інший варіант – 47,06 Не знаю – 41,18 стац. форма	Людина, яка має музичний слух – 27,78 Інший варіант – 55,56 Не знаю – 44,44 стац. форма	Людина, яка має музичний слух – 26,67 Інший варіант – 53,33 Не знаю – 20 стац. форма
	Людина, яка має музичний слух – 39,13 Інший варіант – 47,83 Не знаю – 4,35 заоч. форма	Людина, яка має музичний слух – 87,5 Інший варіант – 12,5 Не знаю – 0 заоч. форма	Людина, яка має музичний слух – 35,71 Інший варіант – 50 Не знаю – 14,29 заоч. форма	Людина, яка має музичний слух – 30 Інший варіант – 55 Не знаю – 15 заоч. форма
Природничий (або філологічний)	Людина, яка має музичний слух – 20 Інший варіант – 36,92 Не знаю – 41,54 стац. форма	Людина, яка має музичний слух – 27,14 Інший варіант – 40 Не знаю – 44,29 стац. форма	Людина, яка має музичний слух – 20,83 Інший варіант – 36,11 Не знаю – 43,06 стац. форма	Людина, яка має музичний слух – 17,91 Інший варіант – 35,82 Не знаю – 47,76 стац. форма

Запитання «Яку особистість Ви вважаєте музично обдарованою?» було занесено до анкети з метою з'ясувати, як студенти розуміють поняття «музично обдарована особистість». Ми вважаємо це питання важливим, оскільки від трактування цього поняття залежить усвідомлення респондентами власної обдарованості, успішність їхньої самореалізації.

Результати дослідження студентів за вищевказаним запитанням (додаток Ш) показали, що уявлення студентів про музично обдаровану особистість значною мірою залежить від напрямку їхньої підготовки. Так, наприклад, переважна більшість студентів-музикантів різних форм навчання музично обдаровану особистість наділяють такими характеристиками: любить музику, тривалий час займається музичною діяльністю, повністю поринає у свою справу, має гарні здібності, успішно здійснює різні види музичної діяльності

(від 47,06% до 73,34%). Музично обдарованими діячами мистецтва респонденти називають Й. Баха, П. Зіброва, О. Ваєнгу, І. Білик, С. Лободу, М. Барських, Т. Кароль, А. Лорак, С. Михайлова. Процитуємо найбільш яскраві описи студентами-музикантами музично обдарованих людей: «Це та людина, у душі якої горить вогник таланту, що просто треба розігріти» (Анастасія К.), «Це особистість, яка любить музику, має музичний слух і кожен день іде одним шляхом із музикою» (Юрій К.), «Це людина, яка від природи музикальна, ритмічна, має гарну пам'ять, до того ж вихована та всебічно ерудована» (Євгенія Є.). Вихованці ЦДПУ заочної форми навчання майже в повному складі (87,5%) до музично обдарованих відносять лише тих, у кого є музичний слух. Цікавим є той факт, що серед студентів музичного напряму денної форми навчання значно більше молоді, яка не має уявлення щодо змісту поняття «музично обдарована особистість» (від 13,33% до 44,44%), ніж серед студентів-заочників (від 0% до 15%). Такі результати опитування, на наш погляд, свідчать про наявність різного досвіду респондентів (його кількісної та якісної сторони).

Переважає більшість студентів природничого (або філологічного) факультету (41,54%; 44,29%; 43,06%; 47,76%) не знають, яку особистість називають «музично обдарованою». Проте значна частина їхніх однокурсників (36,92%; 40%; 36,11%; 35,82%) до музичної обдарованості зараховує: бажання людини займатися музичною діяльністю, гарне орієнтування в музичному мистецтві, наявність відчуття ритму, добре володіння власним голосом, любов до музики, знання музичної грамоти, наявність природних здібностей, відчуття музики. Наведемо приклади міркувань студентів (немузичних напрямів підготовки) щодо музично обдарованої особистості: «Людина, яка живе музикою і може присвятити цьому все життя» (Володимир Х.), «Особистість, яка вмє співати і грати на музичному інструменті» (Марина Ш.), «Людина, яка має слух і може професійно працювати в тому чи іншому стилі» (Олена Ш.), «Кожна

особистість є музично обдарованою, просто потрібно розвивати її якості» (Дарина Д.).

Узагальнюючи вищевказане, робимо висновок, що серед опитаних студентів музичного (до 44,44%) та природничого (або філологічного) (до 47,76%) напрямів є чимало осіб, які не мають уявлення про музично обдаровану особистість. Щоб змінити ситуацію, яка склалася, доцільно зі студентами провести низку навчальних занять відповідної тематики теоретичного й практичного змісту (організація та проведення спецкурсів).

Додаток Ю

Результати дослідження за Анкетою для студентів №1
(запитання «Чи притаманна Вам музична обдарованість?»)

Напрями підготовки студентів	ЖДУ (у %)	ЦДПУ (у %)	УДПУ (у %)	ПНПУ (у %)
Музичний	Так – 80 Ні – 20 стац. форма	Так – 64,71 Ні – 35,29 стац. форма	Так – 77,78 Ні – 22,22 стац. форма	Так – 73,33 Ні – 26,67 стац. форма
	Так – 73,91 Ні – 26,09 заоч. форма	Так – 100 Ні – 0 заоч. форма	Так – 83,33 Ні – 16,67 заоч. форма	Так – 85 Ні – 15 заоч. форма
Природничий (або філологічний)	Так – 26,15 Ні – 73,85 стац. форма	Так – 32,86 Ні – 67,14 стац. форма	Так – 20,83 Ні – 79,17 стац. форма	Так – 29,85 Ні – 70,15 стац. форма

На запитання «Чи притаманна вам музична обдарованість?» значна кількість студентів-музикантів різних форм навчання дали ствердну відповідь (додаток Ю). До того ж таких відповідей серед студентів-заочників дещо більше (73,91%; 100%; 83,33%; 85%), ніж серед студентів стаціонару (80%; 64,71%; 77,78%; 73,33%).

Вихованці природничого (або філологічного) факультету під час опитування переважно висловили думку про те, що музично обдарованими себе не вважають (73,85%; 67,14%; 79,17%; 70,15%). Проте зауважимо, що навіть на немусичних факультетах є студенти (26,15%; 32,86%; 20,83%; 29,85%), які усвідомлюють власну музичну обдарованість.

Таким чином, більшість студентів музичного профілю, а також частина студентів (близько 30%) інших профілів вважають себе музично обдарованими. Цей факт дає підстави нам, науково-педагогічним працівникам досліджуваних ЗВО перевірити наявність музичної обдарованості їхніх вихованців за допомогою різних методів дослідження з метою успішного формування творчої особистості майбутнього вчителя.

Результати дослідження за Анкетою для студентів №1
(запитання «Які риси музичної обдарованості, на Вашу думку,
притаманні саме Вам?»)

Напрями підготовки студентів	ЖДУ (у %)	ЦДПУ (у %)	УДПУ (у %)	ПНПУ (у %)
Музичний	Музичний слух – 60 Вокальні здібності – 20 Вміння грати на муз. інструм. – 13,33 Композиторські здібності – 6,67 Інші риси – 0 Не знаю – 13,33 стац. форма	Музичний слух – 17,65 Вокальні здібності – 11,76 Вміння грати на муз. інструм. – 0 Композиторські здібності – 0 Інші риси – 5,88 Не знаю – 64,71 стац. форма	Музичний слух – 55,56 Вокальні здібності – 22,22 Вміння грати на муз. інструм. – 16,67 Композиторські здібності – 5,56 Інші риси – 0 Не знаю – 11,11 стац. форма	Музичний слух – 33,33 Вокальні здібності – 26,67 Вміння грати на муз. інструм. – 20 Композиторські здібності – 6,67 Інші риси – 6,67 Не знаю – 20 стац. форма
	Музичний слух – 17,39 Вокальні здібності – 17,39 Вміння грати на муз. інструм. – 4,35 Композиторські здібності – 0 Інші риси – 13,04 Не знаю – 56,52 заоч. форма	Музичний слух – 25 Вокальні здібності – 0 Вміння грати на муз. інструм. – 0 Композиторські здібності – 0 Інші риси – 75 Не знаю – 0 заоч. форма	Музичний слух – 21,43 Вокальні здібності – 14,29 Вміння грати на муз. інструм. – 7,14 Композиторські здібності – 7,14 Інші риси – 28,57 Не знаю – 21,43 заоч. форма	Музичний слух – 20 Вокальні здібності – 15 Вміння грати на муз. інструм. – 10 Композиторські здібності – 10 Інші риси – 25 Не знаю – 20 заоч. форма
Природничий (або філологічний)	Музичний слух – 12,31 Вокальні здібності – 10,77 Вміння грати на муз. інструм. – 3,08 Композиторські здібності – 4,62 Інші риси – 3,08 Не знаю (не має) – 66,15 стац. форма	Музичний слух – 17,14 Вокальні здібності – 7,14 Вміння грати на муз. інструм. – 2,86 Композиторські здібності – 0 Інші риси – 2,86 Не знаю (не має) – 70 стац. форма	Музичний слух – 16,67 Вокальні здібності – 6,94 Вміння грати на муз. інструм. – 4,17 Композиторські здібності – 0 Інші риси – 4,17 Не знаю (не має) – 68,05 стац. форма	Музичний слух – 14,93 Вокальні здібності – 13,43 Вміння грати на муз. інструм. – 4,48 Композиторські здібності – 0 Інші риси – 4,48 Не знаю (не має) – 62,68 стац. форма

Результати дослідження молоді щодо запитання «Які риси музичної обдарованості, на Вашу думку, притаманні саме Вам?», що відображені в додатку Я, показали, що більшість студентів музичного напрямку стаціонарної форми навчання констатують у себе наявність музичного слуху (ЖДУ – 60%; УДПУ – 55,56%; ПНПУ – 33,33%). Винятком стали вихованці ЦДПУ, значна кількість яких (64,71%) не знають, які риси музичної обдарованості їм притаманні.

Цікавими є результати опитування студентів-заочників музичного спрямування, більшість із яких (ЦДПУ – 75%; УДПУ – 28,57%; ПНПУ – 25%) до прояву власної музичної обдарованості відносять: використання творчого підходу в діяльності, чутливість до музики, відчуття ритму, емоційність, уміння передавати почуття засобами музичної виразності тощо. Винятком стали вихованці ЖДУ, значна частина яких (56,52%) не може назвати, які риси музичної обдарованості їм притаманні.

Більшість студентів природничого (або філологічного) факультету (66,15%; 70%; 68,05%; 62,68%), на відміну від студентів-музикантів, упевнені, що в них немає музичної обдарованості. Проте близько 30% вихованців немусичного профілю кожного ЗВО виокремлюють у себе такі риси обдарованості: наявність музичного слуху, вокальних здібностей, композиторських (притаманні 1 респонденту), уміння грати на музичних інструментах, відчуття ритму тощо. Таким чином, вищевказана інформація підтверджує результати дослідження студентів за попереднім запитанням.

Узагальнюючи отримані дані, висновуємо, що значна частина досліджуваних студентів різних напрямів підготовки та форм навчання не знають, які риси музичної обдарованості їм притаманні або вважають себе необдарованими. Цей факт може мати різне підґрунтя: нерозуміння респондентами сутності поняття «музична обдарованість», наявність у них власних уявлень про музично обдаровану особистість та її риси, занижена самооцінка, відсутність музичної обдарованості. Із метою отримання об'єктивної інформації щодо особливостей прояву музичної обдарованості в

досліджуваних студентів необхідно, на наш погляд, провести низку спеціальних занять (у формі спецкурсу) для здобуття майбутніми педагогами необхідних знань теоретичного й практичного характеру.

Результати дослідження за Анкетою для студентів №1

(запитання «Чи відповідають умови розвитку та прояву музичної обдарованості у Вашому ЗВО Вашим потребам?»)

Напрями підготовки студентів	ЖДУ (у %)	ЦДПУ (у %)	УДПУ (у %)	ПНПУ (у %)
Музичний	Відповідають повною мірою – 80 Відповідають, але не в повній мірі – 13,33 Рідко відповідають – 0 Ніколи не відповідають – 0 Інший варіант – 6,67 стац. форма	Відповідають повною мірою – 70,59 Відповідають, але не в повній мірі – 29,41 Рідко відповідають – 0 Ніколи не відповідають – 0 Інший варіант – 0 стац. форма	Відповідають повною мірою – 77,78 Відповідають, але не в повній мірі – 11,11 Рідко відповідають – 0 Ніколи не відповідають – 0 Інший варіант – 11,11 стац. форма	Відповідають повною мірою – 73,33 Відповідають, але не в повній мірі – 20 Рідко відповідають – 0 Ніколи не відповідають – 0 Інший варіант – 6,67 стац. форма
	Відповідають повною мірою – 34,78 Відповідають, але не в повній мірі – 39,13 Рідко відповідають – 4,35 Ніколи не відповідають – 0 Інший варіант – 13,04 заоч. форма	Відповідають повною мірою – 25 Відповідають, але не в повній мірі – 50 Рідко відповідають – 25 Ніколи не відповідають – 0 Інший варіант – 0 заоч. форма	Відповідають повною мірою – 35,71 Відповідають, але не в повній мірі – 50 Рідко відповідають – 14,29 Ніколи не відповідають – 0 Інший варіант – 0 заоч. форма	Відповідають повною мірою – 30 Відповідають, але не в повній мірі – 40 Рідко відповідають – 10 Ніколи не відповідають – 0 Інший варіант – 20 заоч. форма
Природничий (або філологічний)	Відповідають повною мірою – 75,38 Відповідають, але не в повній мірі – 7,69 Рідко відповідають – 3,08 Ніколи не відповідають – 0	Відповідають повною мірою – 61,43 Відповідають, але не в повній мірі – 14,29 Рідко відповідають – 11,43 Ніколи не відповідають – 0	Відповідають повною мірою – 76,39 Відповідають, але не в повній мірі – 13,89 Рідко відповідають – 6,94 Ніколи не відповідають – 0	Відповідають повною мірою – 64,18 Відповідають, але не в повній мірі – 14,92 Рідко відповідають – 5,97 Ніколи не відповідають – 0

	Інший варіант – 10,77 стац. форма	Інший варіант – 5,71 стац. форма	Інший варіант – 2,78 стац. форма	Інший варіант – 14,93 стац. форма
--	---	--	--	---

Цікавими є результати опитування респондентів стосовно запитання «Чи відповідають умови розвитку та прояву музичної обдарованості у Вашому ЗВО Вашим потребам?» (додаток АА). Значна частина студентів-музикантів стаціонарної форми навчання (80%; 70,59%; 77,78%; 73,33%) повністю задоволені умовами розвитку та прояву музичної обдарованості, які забезпечені в їхніх ЗВО. Студентів, які показали незадоволення створеними умовами, немає.

Деякі студенти-заочники музичного напрямку навчання (34,78%; 25%; 35,71%; 30%) вважають, що умови для розвитку музичної обдарованості під час перебування у ЗВО відповідають їхнім потребам, але не повною мірою. Зауважимо, що більшість вихованців заочної форми навчання вказують на часткове задоволення їхніх потреб у реалізації музичної обдарованості (39,13%; 50%; 50%; 40%).

Значна частина студентів природничого (або філологічного) факультету (75,38%; 61,43%; 76,39%; 64,18%) зазначила, що умови розвитку та прояву музичної обдарованості відповідають їхнім запитам.

Різні відгуки студентів щодо створених у закладах вищої освіти умов для розвитку й формування їхньої особистості ми пояснюємо впливом кількох факторів: досвід творчої діяльності студентів, працевлаштованість, свідомість вибору професії, спрямованість особистості, коло інтересів молоді, усвідомлення власних бажань і цілей тощо. Таким чином, наявність (або відсутність) незадоволених студентів створеними умовами у ЗВО не дає підстави стверджувати про існування (чи відсутність) таких умов. Проте отримана інформація потребує подальшої перевірки й уточнення.

Результати дослідження за Анкетою для студентів №1

(запитання «Яких навчально-виховних заходів, на Вашу думку, не вистачає для покращення розвитку та прояву музичної обдарованості студентів педагогічних університетів?»)

Напрями підготовки студентів	ЖДУ (у %)	ЦДПУ (у %)	УДПУ (у %)	ПНПУ (у %)
Музичний	Всього достатньо – 60 Музичні конкурси – 6,67 Музичні студентські концерти – 0 Інше – 13,33 Не знаю – 13,33 стац. форма	Всього достатньо – 29,41 Музичні конкурси – 0 Музичні студентські концерти – 17,65 Інше – 5,88 Не знаю – 52,94 стац. форма	Всього достатньо – 50 Музичні конкурси – 16,67 Музичні студентські концерти – 22,22 Інше – 11,11 Не знаю – 0 стац. форма	Всього достатньо – 40 Музичні конкурси – 0 Музичні студентські концерти – 26,67 Інше – 13,33 Не знаю – 20 стац. форма
	Всього достатньо – 8,70 Музичні конкурси – 4,35 Музичні студентські концерти – 8,70 Інше – 30,43 Не знаю – 47,82 заоч. форма	Всього достатньо – 0 Музичні конкурси – 12,5 Музичні студентські концерти – 25 Інше – 37,5 Не знаю – 25 заоч. форма	Всього достатньо – 7,14 Музичні конкурси – 14,29 Музичні студентські концерти – 21,43 Інше – 28,57 Не знаю – 28,57 заоч. форма	Всього достатньо – 5 Музичні конкурси – 10 Музичні студентські концерти – 20 Інше – 30 Не знаю – 35 заоч. форма
Природничий (або філологічний)	Всього достатньо – 35,38 Музичні конкурси – 3,08 Музичні студентські концерти – 1,5 Інше – 7,69 Не знаю – 52,35 стац. форма	Всього достатньо – 25,71 Музичні конкурси – 10 Музичні студентські концерти – 5,71 Інше – 7,14 Не знаю – 40 стац. форма	Всього достатньо – 27,78 Музичні конкурси – 2,78 Музичні студентські концерти – 4,17 Інше – 13,88 Не знаю – 51,39 стац. форма	Всього достатньо – 29,85 Музичні конкурси – 8,95 Музичні студентські концерти – 2,99 Інше – 7,46 Не знаю – 50,75 стац. форма

Запитання «Яких навчально-виховних заходів, на Вашу думку, не вистачає для покращення розвитку та прояву музичної обдарованості студентів педагогічних університетів?» було занесено до анкети з метою з'ясувати ставлення респондентів до зазначеної проблеми, урахувати їхні відповіді під час організації навчально-виховного процесу.

Як відображено в додатку АБ, більшість студентів-музикантів стаціонарної форми навчання вважають, що в педагогічних вишах проводять достатню кількість навчально-виховних заходів для покращення розвитку та прояву музичної обдарованості студентів (ЖДУ – 60%; УДПУ – 50%; ПНПУ – 40%). Винятком стали вихованці ЦДПУ (52,94%), які не можуть чітко відповісти на це запитання.

Студенти-музиканти заочної форми навчання розійшлися в поглядах: одні з них не знають, яких навчально-виховних заходів не вистачає для самореалізації музично обдарованої особистості (ЖДУ – 47,82%; УДПУ – 28,57%; ПНПУ – 35%), а інші пропонують власні способи організації педагогічного процесу, серед яких створення оркестрів, ансамблів, вивчення життя й творчості відомих композиторів, співпраця з видатними людьми, збільшення кількості музичних кабінетів і годин для проведення індивідуальних занять з музичних дисциплін, залучення студентів до композиторських та імпровізаторських заходів, створення умов для індивідуального розвитку музичного інтелекту вихованців тощо (ЦДПУ – 37,5%; УДПУ – 28,57%).

Значна частина опитаних вихованців природничого (або філологічного) факультету (52,35%; 40%; 51,39%; 50,75%) показала свою необізнаність щодо особливостей організації навчально-виховних заходів університету музичного спрямування.

Таким чином, усіх респондентів умовно можна поділити на дві групи: 1) першу групу становлять студенти, які вважають, що у закладах вищої освіти навчально-виховних заходів достатньо для розвитку та прояву музичної обдарованості; 2) другу – студенти, що не знають, яких навчально-

виховних заходів не вистачає для самореалізації музично обдарованої особистості. Полярність точок зору опитаної молоді може свідчити, на наш погляд, про недостатній досвід (чи його відсутність) участі студентів у мистецьких заходах музичного спрямування закладів вищої освіти або про їхню величезну активність у цих заходах.

Анкета для студентів №2

Мета анкетування – визначити рівні вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості на основі відповідних критеріїв.

Укажіть Ваше прізвище та ініціали _____

Інструкція: Оцініть ступінь вираження властивостей особистості, які відповідають Вашому уявленню про студентів, за 5-бальною шкалою:

- 1 бал – властивість майже не виражена
- 2 бали – властивість виражена слабо
- 3 бали – властивість виражена посередньо
- 4 бали – властивість виражена яскраво
- 5 балів – унікальні дані

№п /п	Прізвище та ім'я студентів	Ладове відчуття	Музично-слухові уявлення	Музично-ритмічне відчуття	Мотиваційно-творча активність	Прагнення до самовиховання	Самоуправління
1							
2							
3							
4							
5							
6							
7							
8							
9							
10							
11							
12							
13							
14							
15							
16							
17							
18							
19							
20							

Дякуємо за співробітництво!

Анкета для викладачів №2

Мета анкетування – визначити рівні вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості на основі відповідних критеріїв.

Укажіть Ваше прізвище та ініціали _____

Інструкція: Оцініть ступінь вираження властивостей особистості, які відповідають Вашому уявленню про студентів, за 5-бальною шкалою:

- 1 бал – властивість майже не виражена
- 2 бали – властивість виражена слабо
- 3 бали – властивість виражена посередньо
- 4 бали – властивість виражена яскраво
- 5 балів – унікальні дані

№п /п	Прізвище та ім'я студентів	Ладове відчуття	Музично-слухові уявлення	Музично-ритмічне відчуття	Мотиваційно-творча активність	Прагнення до самовиховання	Самоуправління
1							
2							
3							
4							
5							
6							
7							
8							
9							
10							
11							
12							
13							
14							
15							
16							
17							
18							
19							
20							

Дякуємо за співробітництво!

Результати дослідження рівнів вихованості обдарованих студентів

ЖДУ у процесі музично-академічної творчості

за «Анкетою для студентів №2»

(констатувальний етап експерименту)

Рівні вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості	Констатувальний етап експерименту			
	ЕГ		КГ	
	чол.	%	чол.	%
1	Навчально-науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 0	Навчально-науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 0	Навчально-науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 1	Навчально-науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 5,26
	Природничий факультет (стац. форма навч.) 0	Природничий факультет (стац. форма навч.) 0	Природничий факультет (стац. форма навч.) 0	Природничий факультет (стац. форма навч.) 0
2	Навчально-науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 2	Навчально-науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 10,53	Навчально-науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 1	Навчально-науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 5,26
	Природничий факультет (стац. форма навч.) 7	Природничий факультет (стац. форма навч.) 21,21	Природничий факультет (стац. форма навч.) 8	Природничий факультет (стац. форма навч.) 25
3	Навчально-науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 9	Навчально-науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 47,37	Навчально-науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 10	Навчально-науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 52,63
	Природничий факультет (стац. форма навч.) 20	Природничий факультет (стац. форма навч.) 60,61	Природничий факультет (стац. форма навч.) 20	Природничий факультет (стац. форма навч.) 62,5
4	Навчально-науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 8	Навчально-науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 42,1	Навчально-науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 7	Навчально-науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 36,85
	Природничий факультет (стац. форма навч.) 5	Природничий факультет (стац. форма навч.) 15,16	Природничий факультет (стац. форма навч.) 4	Природничий факультет (стац. форма навч.) 12,5
	Навчально-науковий	Навчально-науковий	Навчально-науковий	Навчально-

5	інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 0	інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 0	інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 0	науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 0
	Природничий факультет (стац. форма навч.) 1	Природничий факультет (стац. форма навч.) 3,03	Природничий факультет (стац. форма навч.) 0	Природничий факультет (стац. форма навч.) 0
Усього	Навчально-науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 19	Навчально-науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 100	Навчально-науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 19	Навчально- науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 100
	Природничий факультет (стац. форма навч.) 33	Природничий факультет (стац. форма навч.) 100	Природничий факультет (стац. форма навч.) 32	Природничий факультет (стац. форма навч.) 100

Результати дослідження рівнів вихованості обдарованих студентів

ЦДПУ у процесі музично-академічної творчості

за «Анкетою для студентів №2»

(констатувальний етап експерименту)

Рівні вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості	Констатувальний етап експерименту			
	ЕГ		КГ	
	чол.	%	чол.	%
1	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.) 0	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.) 0	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.) 0	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.) 0
	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 8	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 22,22	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 10	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 28,57
2	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.) 0	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.) 0	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.) 0	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.) 0
	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 9	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 25,71	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 9	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 25,71
3	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.) 4	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.) 30,77	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.) 3	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.) 25
	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 15	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 42,86	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 14	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 40
4	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.) 7	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.) 53,85	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.) 7	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.) 58,33
	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 3	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 8,57	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 2	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 5,71
	Мистецький	Мистецький	Мистецький	Мистецький

5	факультет (стац. та заоч. форми навч.) 2	факультет (стац. та заоч. форми навч.) 15,38	факультет (стац. та заоч. форми навч.) 2	факультет (стац. та заоч. форми навч.) 16,67
	Природничо- географічний факультет (стац. форма навч.) 0	Природничо- географічний факультет (стац. форма навч.) 0	Природничо- географічний факультет (стац. форма навч.) 0	Природничо- географічний факультет (стац. форма навч.) 0
Усього	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.) 13	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.) 100	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.) 12	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.) 100
	Природничо- географічний факультет (стац. форма навч.) 35	Природничо- географічний факультет (стац. форма навч.) 100	Природничо- географічний факультет (стац. форма навч.) 35	Природничо- географічний факультет (стац. форма навч.) 100

Результати дослідження рівнів вихованості обдарованих студентів

УДПУ у процесі музично-академічної творчості

за «Анкетою для студентів №2»

(констатувальний етап експерименту)

Рівні вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості	Констатувальний етап експерименту			
	ЕГ		КГ	
	чол.	%	чол.	%
1	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.) 0	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.) 0	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.) 0	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.) 0
	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 2	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 5,56	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 3	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 8,34
2	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.) 3	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.) 18,75	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.) 2	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.) 12,5
	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 7	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 19,44	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 8	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 22,22
3	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.) 5	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.) 31,25	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.) 6	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.) 37,5
	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 19	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 52,78	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 18	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 50
4	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.) 8	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.) 50	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.) 8	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.) 50
	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 8	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 22,22	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 7	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 19,44
5	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.) 0	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.) 0	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.) 0	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.) 0
	Природничо-	Природничо-	Природничо-	Природничо-

	географічний факультет (стац. форма навч.) 0	географічний факультет (стац. форма навч.) 0	географічний факультет (стац. форма навч.) 0	географічний факультет (стац. форма навч.) 0
Усього	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.) 16	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.) 100	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.) 16	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.) 100
	Природничо- географічний факультет (стац. форма навч.) 36	Природничо- географічний факультет (стац. форма навч.) 100	Природничо- географічний факультет (стац. форма навч.) 36	Природничо- географічний факультет (стац. форма навч.) 100

Результати дослідження рівнів вихованості обдарованих студентів

ПНПУ у процесі музично-академічної творчості

за «Анкетою для студентів №2»

(констатувальний етап експерименту)

Рівні вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості	Констатувальний етап експерименту			
	ЕГ		КГ	
	чол.	%	чол.	%
1	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 0	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 0	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 0	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 0
	Філологічний факультет (стац. форма навч.) 3	Філологічний факультет (стац. форма навч.) 8,82	Філологічний факультет (стац. форма навч.) 4	Філологічний факультет (стац. форма навч.) 12,12
2	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 2	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 11,11	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 3	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 17,65
	Філологічний факультет (стац. форма навч.) 5	Філологічний факультет (стац. форма навч.) 14,71	Філологічний факультет (стац. форма навч.) 4	Філологічний факультет (стац. форма навч.) 12,12
3	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 7	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 38,89	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 6	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 35,29
	Філологічний факультет (стац. форма навч.) 19	Філологічний факультет (стац. форма навч.) 55,88	Філологічний факультет (стац. форма навч.) 18	Філологічний факультет (стац. форма навч.) 54,55
4	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 7	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 38,89	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 7	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 41,18
	Філологічний факультет (стац. форма навч.) 7	Філологічний факультет (стац. форма навч.) 20,59	Філологічний факультет (стац. форма навч.) 7	Філологічний факультет (стац. форма навч.) 21,21
	Факультет музичної	Факультет музичної	Факультет музичної	Факультет музичної

5	та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 2	та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 11,11	та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 1	та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 5,88
	Філологічний факультет (стац. форма навч.) 0	Філологічний факультет (стац. форма навч.) 0	Філологічний факультет (стац. форма навч.) 0	Філологічний факультет (стац. форма навч.) 0
Усього	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 18	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 100	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 17	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 100
	Філологічний факультет (стац. форма навч.) 34	Філологічний факультет (стац. форма навч.) 100	Філологічний факультет (стац. форма навч.) 33	Філологічний факультет (стац. форма навч.) 100

**Порівняльна таблиця результатів дослідження
рівнів вихованості обдарованих студентів ЖДУ у процесі музично-
академічної творчості за «Анкетою для студентів №2», «Анкетою для
викладачів №2» та визначенням рівнів вихованості обдарованих
студентів усіх напрямів підготовки в процесі музично-академічної
творчості в індивідуальній формі методом тестування
(констатувальний етап експерименту)**

Рівні вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості	Констатувальний етап експерименту			
	ЕГ		КГ	
	чол.	%	чол.	%
1	Навчально-науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 0/0/0 (0)	Навчально-науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 0/0/0 (0)	Навчально-науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 1/0/1 (1)	Навчально-науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 5,26/0/5,26 (5,26)
	Природничий факультет (стац. форма навч.) 0/2/0 (1)	Природничий факультет (стац. форма навч.) 0/6,06/0 (3,03)	Природничий факультет (стац. форма навч.) 0/2/0 (1)	Природничий факультет (стац. форма навч.) 0/6,25/0 (3,13)
2	Навчально-науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 2/2/2 (2)	Навчально-науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 10,53/10,53/10,53 (10,53)	Навчально-науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 1/4/4 (3)	Навчально-науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 5,26/21,05/21,05 (15,79)
	Природничий факультет (стац. форма навч.) 7/8/5 (7)	Природничий факультет (стац. форма навч.) 21,21/24,24/15,15 (21,21)	Природничий факультет (стац. форма навч.) 8/8/5 (7)	Природничий факультет (стац. форма навч.) 25/25/15,63 (21,21)
3	Навчально-науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 9/3/5 (6)	Навчально-науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 47,37/15,79/26,32 (31,58)	Навчально-науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 10/3/4 (6)	Навчально-науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 52,63/15,79/21,05 (31,58)
	Природничий факультет (стац. форма навч.) 20/16/12 (16)	Природничий факультет (стац. форма навч.) 60,61/48,48/36,36 (48,48)	Природничий факультет (стац. форма навч.) 20/16/12 (16)	Природничий факультет (стац. форма навч.) 62,5/48,48/36,36 (50)
	Навчально-науковий	Навчально-науковий	Навчально-науковий	Навчально-науковий

4	інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 8/11/10 (9)	інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 42,1/57,89/52,63 (47,37)	інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 7/11/8 (8)	інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 36,85/57,89/42,11 (42,11)
	Природничий факультет (стац. форма навч.) 5/7/12 (6)	Природничий факультет (стац. форма навч.) 15,16/21,21/36,36 (18,18)	Природничий факультет (стац. форма навч.) 4/6/11 (6)	Природничий факультет (стац. форма навч.) 12,5/18,75/34,38 (18,75)
5	Навчально-науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 0/3/2 (2)	Навчально-науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 0/15,79/10,53 (10,53)	Навчально-науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 0/1/2 (1)	Навчально-науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 0/5,26/10,53 (5,26)
	Природничий факультет (стац. форма навч.) 1/0/4 (3)	Природничий факультет (стац. форма навч.) 3,03/0/12,12 (9,09)	Природничий факультет (стац. форма навч.) 0/0/4 (2)	Природничий факультет (стац. форма навч.) 0/0/12,5 (6,25)
Усього	Навчально-науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 19	Навчально-науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 100	Навчально-науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 19	Навчально-науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.) 100
	Природничий факультет (стац. форма навч.) 33	Природничий факультет (стац. форма навч.) 100	Природничий факультет (стац. форма навч.) 32	Природничий факультет (стац. форма навч.) 100

**Порівняльна таблиця результатів дослідження
рівнів вихованості обдарованих студентів ЦДПУ у процесі музично-академічної творчості за «Анкетою для студентів №2», «Анкетою для викладачів №2» та визначенням рівнів вихованості обдарованих студентів усіх напрямів підготовки в процесі музично-академічної творчості в індивідуальній формі методом тестування
(констатувальний етап експерименту)**

Рівні вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості	Констатувальний етап експерименту			
	ЕГ		КГ	
	чол.	%	чол.	%
1	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.) 0/0/0 (0)	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.) 0/0/0 (0)	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.) 0/0/0 (0)	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.) 0/0/0 (0)
	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 8/13/11 (11)	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 22,86/37,14/31,43 (31,43)	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 10/13/11 (12)	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 28,57/37,14/31,43 (34,29)
2	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.) 0/1/1 (1)	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.) 0/7,69/7,69 (7,69)	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.) 0/1/1 (1)	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.) 0/8,33/8,33 (8,33)
	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 9/10/9 (9)	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 25,71/28,57/25,71 (25,71)	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 9/10/9 (9)	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 25,71/28,57/25,71 (25,71)
3	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.) 4/8/6 (6)	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.) 30,77/61,54/46,15 (46,15)	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.) 3/7/5 (5)	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.) 25/58,33/41,67 (41,67)
	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.)	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.)	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.)	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.)

	15/6/9 (10)	42,86/17,14/25,71 (28,57)	14/6/9 (10)	40/17,14/25,71 (28,57)
4	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.) 7/3/5 (5)	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.) 53,85/23,08/38,46 (38,46)	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.) 7/3/5 (5)	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.) 58,33/25/41,67 (41,67)
	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 3/4/4 (4)	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 8,57/11,43/11,43 (11,43)	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 2/4/4 (3)	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 5,71/11,43/11,43 (8,57)
5	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.) 2/1/1 (1)	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.) 15,38/7,69/7,69 (7,69)	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.) 2/1/1 (1)	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.) 16,67/8,33/8,33 (8,33)
	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 0/2/2 (1)	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 0/5,71/5,71 (2,86)	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 0/1/2 (1)	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 0/2,86/2,86 (2,86)
Усього	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.) 13	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.) 100	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.) 12	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.) 100
	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 35	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 100	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 35	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 100

**Порівняльна таблиця результатів дослідження
рівнів вихованості обдарованих студентів УДПУ у процесі музично-академічної творчості за «Анкетною для студентів №2», «Анкетною для викладачів №2» та визначенням рівнів вихованості обдарованих студентів усіх напрямів підготовки в процесі музично-академічної творчості в індивідуальній формі методом тестування
(констатувальний етап експерименту)**

Рівні вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості	Констатувальний етап експерименту			
	ЕГ		КГ	
	чол.	%	чол.	%
1	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.) 0/0/0 (0)	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.) 0/0/0 (0)	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.) 0/0/0 (0)	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.) 0/0/0 (0)
	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 2/4/4 (3)	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 5,56/11,11/11,11 (8,33)	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 3/5/4 (4)	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 8,34/13,89/11,11 (11,11)
2	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.) 3/2/2 (2)	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.) 18,75/12,5/12,5 (12,5)	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.) 2/2/2 (2)	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.) 12,5/12,5/12,5 (12,5)
	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 7/14/16 (10)	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 19,44/38,89/44,44 (27,78)	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 8/14/16 (10)	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 22,22/38,89/44,44 (27,78)
3	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.) 5/4/5 (5)	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.) 31,25/25/31,25 (31,25)	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.) 6/5/4 (5)	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.) 37,5/31,25/25 (31,25)
	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 19/12/10 (16)	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 52,78/33,33/27,78 (44,44)	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 18/11/10 (16)	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 50/30,56/27,78 (44,44)
	Факультет мистецтв	Факультет мистецтв	Факультет мистецтв	Факультет мистецтв

4	(стац. та заоч. форми навч.) 8/8/8 (8)	(стац. та заоч. форми навч.) 50/50/50 (50)	(стац. та заоч. форми навч.) 8/7/9 (8)	(стац. та заоч. форми навч.) 50/43,75/56,25 (50)
	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 8/6/6 (7)	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 22,22/16,67/16,67 (19,44)	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 7/6/6 (6)	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 19,44/16,67/16,67 (16,67)
5	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.) 0/2/1 (1)	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.) 0/12,5/6,25 (6,25)	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.) 0/2/1 (1)	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.) 0/12,5/6,25 (6,25)
	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 0/0/0 (0)	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 0/0/0 (0)	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 0/0/0 (0)	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 0/0/0 (0)
Усього	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.) 16	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.) 100	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.) 16	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.) 100
	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 36	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 100	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 36	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.) 100

**Порівняльна таблиця результатів дослідження
рівнів вихованості обдарованих студентів ПНПУ у процесі музично-академічної творчості за «Анкетою для студентів №2», «Анкетою для викладачів №2» та визначенням рівнів вихованості обдарованих студентів усіх напрямів підготовки в процесі музично-академічної творчості в індивідуальній формі методом тестування
(констатувальний етап експерименту)**

Рівні вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості	Констатувальний етап експерименту			
	ЕГ		КГ	
	чол.	%	чол.	%
1	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 0/0/0 (0)	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 0/0/0 (0)	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 0/0/0 (0)	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 0/0/0 (0)
	Філологічний факультет (стац. форма навч.) 3/7/5 (5)	Філологічний факультет (стац. форма навч.) 8,82/20,59/14,71 (14,71)	Філологічний факультет (стац. форма навч.) 4/6/6 (5)	Філологічний факультет (стац. форма навч.) 12,12/18,18/18,18 (15,15)
2	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 2/4/3 (3)	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 11,11/22,22/16,67 (16,67)	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 3/5/4 (4)	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 17,65/29,41/23,53 (23,53)
	Філологічний факультет (стац. форма навч.) 5/18/15 (13)	Філологічний факультет (стац. форма навч.) 14,71/52,94/44,12 (38,24)	Філологічний факультет (стац. форма навч.) 4/17/14 (12)	Філологічний факультет (стац. форма навч.) 12,12/51,52/42,42 (36,36)
3	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 7/8/9 (8)	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 38,89/44,44/50 (44,44)	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 6/7/8 (7)	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 35,29/41,18/47,06 (41,18)
	Філологічний факультет (стац. форма навч.)	Філологічний факультет (стац. форма навч.)	Філологічний факультет (стац. форма навч.)	Філологічний факультет (стац. форма навч.)

	19/5/10 (11)	55,88/14,71/29,41 (32,35)	18/6/10 (11)	54,55/18,18/30,30 (33,33)
4	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 7/4/4 (5)	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 38,89/22,22/22,22 (27,78)	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 7/3/2 (4)	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 41,18/17,65/11,76 (23,53)
	Філологічний факультет (стац. форма навч.) 7/4/4 (5)	Філологічний факультет (стац. форма навч.) 20,59/11,76/11,76 (14,71)	Філологічний факультет (стац. форма навч.) 7/4/3 (5)	Філологічний факультет (стац. форма навч.) 21,21/12,12/9,09 (15,15)
5	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 2/2/2 (2)	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 11,11/11,11/11,11 (11,11)	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 1/2/3 (2)	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 5,88/11,76/17,65 (11,76)
	Філологічний факультет (стац. форма навч.) 0/0/0 (0)	Філологічний факультет (стац. форма навч.) 0/0/0 (0)	Філологічний факультет (стац. форма навч.) 0/0/0 (0)	Філологічний факультет (стац. форма навч.) 0/0/0 (0)
Усього	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 18	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 100	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 17	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.) 100
	Філологічний факультет (стац. форма навч.) 34	Філологічний факультет (стац. форма навч.) 100	Філологічний факультет (стац. форма навч.) 33	Філологічний факультет (стац. форма навч.) 100

**Розподіл студентів на експериментальні та контрольні групи
за підрозділами**

ЖДУ	ЦДПУ	УДПУ	ПНПУ	
Навчально-науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.)	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.)	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.)	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.)	Експериментальні групи (ЕГ) 204
19	13	16	18	
Природничий факультет (стац. форма навч.)	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.)	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.)	Філологічний факультет (стац. форма навч.)	
33	35	36	34	
Навчально-науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навч.)	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навч.)	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навч.)	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навч.)	Контрольні групи (КГ) 200
19	12	16	17	
Природничий факультет (стац. форма навч.)	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.)	Природничо-географічний факультет (стац. форма навч.)	Філологічний факультет (стац. форма навч.)	
32	35	36	33	
103 студента	95 студентів	104 студента	102 студента	
Всього 404 студенти				

Методичний семінар для викладачів «Виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості»

Зміст занять мав теоретичну та практичну складові й передбачав розгляд таких тем:

1. Виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості: сутність і характеристика основних понять («здібності», «музичні здібності», «обдарованість», «музична обдарованість», «обдарований студент», «творчість», «музична творчість», «музично-академічна творчість», «виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості», «самовиховання»).

2. Обдарована особистість та особливості її прояву.

Заняття сфокусовано на розгляді теоретичного матеріалу щодо наявності різних поглядів науковців на тлумачення поняття «обдарована особистість», її якості; наведення відповідних прикладів із педагогічного досвіду. Зосередження уваги викладачів на особливостях прояву обдарованої особистості в різних галузях життєдіяльності.

3. Ознайомлення педагогічних працівників з результатами дослідження їхніх вихованців.

Заняття проводиться з метою подальшого впровадження викладачами напрацювань під час виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості (реалізація індивідуального підходу в навчально-виховному процесі).

3. Природа музичних здібностей і музичної обдарованості. Інформування педагогів про різні наукові погляди щодо зазначеного питання.

4. Музична творчість (поняття, стадії, види), формування рис творчої особистості.

Опис викладачам класифікації стадій творчості (за В. Зінченко [148]), яка, на наш погляд, є найбільш вдалою: 1) виникнення теми (з'являється

необхідність почати роботу, мобілізація творчих сил); 2) усвідомлення проблеми (створення образу проблеми, яку необхідно вирішити); 3) робота над вирішенням проблеми (людина часто відчуває свою знесиленість перед проблемою; виникає таке враження, що проблема її «захопила»); 4) поява ідеї, рішення (інсайт) (у людини з'являється образ, у якому втілені всі її прагнення); 5) втілення творчого задуму (власне творчий акт) [148, с. 11]. Звертається увага педагогів на те, що на сьогодні чіткого загально визнаного переліку якостей творчих людей не існує. Найбільш вдало, на наш погляд, особистісні якості творчого вчителя визначили дослідники С. Сисоєва [38] та А. Лук [149]: 1) високий рівень педагогічної креативності; високий рівень володіння навчальним предметом, який викладається; наявність психолого-педагогічних знань, умінь і навичок; розвиток творчих можливостей учнів [38, с. 40]; 2) високий рівень компетентності; прагнення до творчого пошуку; розвинуте педагогічне мислення; володіння педагогічною технікою; наявність інтуїції та педагогічного досвіду [149]. Формується уявлення в слухачів про види музичної діяльності: виконавська, слухацька, композиторська, диригентська, музична режисура.

5. Підходи й принципи виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості.

Ознайомлення педагогів з відповідною інформацією. Теоретичне обґрунтування всіх положень.

6. Педагогічні умови виховання обдарованих студентів педагогічних вишів у процесі музично-академічної творчості.

Під час заняття зосереджується увага викладачів на тому, що до педагогічних умов виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості ми зараховуємо: 1) Забезпечення теоретико-методичної підготовки викладачів до виховання обдарованих студентів. 2) Урізноманітнення форм і методів виявлення й розвитку музичних здібностей і виховання професійно значущих якостей майбутнього вчителя. 3) Створення сприятливого освітнього середовища для

залучення обдарованих студентів до музично-академічної творчості. Обговорення особливостей створення зазначених педагогічних умов.

7. Методика діагностування вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості (теоретичний і практичний аспекти).

На занятті розглядаються такі аспекти проблеми: зміст поняття «методика діагностування вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості», основні ідеї методики, її мета, завдання, засоби реалізації, етапи проведення.

8. Обмін педагогічним досвідом викладачів.

У межах заняття викладачі знайомлять присутніх з індивідуальним стилем роботи з музично обдарованими студентами, аналізують ситуації з власного педагогічного досвіду, пов'язані з обдарованими вихованцями, дають дружні поради колегам. Зауважимо, що на завершення заняття проводиться бесіда з метою з'ясувати думку педагогічних працівників щодо важливості для них відвіданого семінару, висновків, які вони для себе зробили. Зосереджується увага викладачів на доцільності використання отриманих знань у педагогічній практиці, здійсненні відповідної роботи щодо виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості (з урахуванням особливостей їхньої педагогічної діяльності й можливостей: наприклад, існує відмінність виховної роботи викладача музичних дисциплін і куратора навчальної групи природничого (філологічного) факультету).

**Методичні рекомендації педагогічним працівникам
щодо особливостей виховання обдарованих студентів педагогічних
університетів (музичного напрямку підготовки)
у процесі музично-академічної творчості**

Сутність виховної діяльності педагогічних працівників зі студентами музичного напрямку навчання полягає у створенні сприятливих умов і здійсненні виховного впливу на розвиток музичних здібностей, якостей творчої, музично обдарованої особистості студентів, для яких музика – майбутня професійна діяльність. Зазначена виховна діяльність передбачає виконання низки заходів:

1. Застосування в роботі *принципів* виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості: загальнопедагогічних (природовідповідності, варіативності й новизни, гуманізації, індивідуалізації та диференціації, послідовності й систематичності) і специфічних (креативності, мотивації творчої діяльності, урахування особливостей різних видів музичної діяльності, спрямованості музично-академічної творчості педагогом, оптимальності створення педагогічних умов).

2. Використання в роботі *підходів* до виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості (системний підхід, який реалізується в особистісному, діяльнісному й компетентнісному підходах).

3. Застосування *методів виявлення музичних здібностей і професійно значущих якостей майбутнього вчителя* (тестування, педагогічне спостереження, бесіда, анкетування, метод узагальнення незалежних характеристик, аналіз результатів діяльності).

4. Використання *методів розвитку музичних здібностей* має індивідуальний характер відповідно до результатів діагностики та спеціальності студентів (музиканти / немусиканти), що пов'язано зі значними відмінностями рівня їхньої музичної підготовки й досвіду музичної

діяльності (методи розвитку ладового відчуття, музично-ритмічного відчуття, музично-слухових уявлень і музичної пам'яті).

5. Застосування *методів мотивації творчої активності* (заохочення, створення ситуацій успіху, педагогічна підтримка, творчі завдання, проблемно-пошукові, метод проектів, інтерактивні методи тощо).

6. Використання *форм виявлення й розвитку музичних здібностей і виховання професійно значущих якостей майбутнього вчителя*: індивідуальна (індивідуальні заняття з музичного інструменту, вокалу, самостійна робота тощо), групова (аудиторні та позааудиторні заняття, зокрема навчальні заняття в мистецьких колективах, репетиції тощо), фронтальна (музично-виховні заходи, концерти, конкурси, фестивалі тощо).

7. Організація та проведення з вихованцями розвиваючих занять за тематикою спецкурсу для студентів «Музично обдарована особистість і шляхи її самореалізації та самовиховання» (додаток АУ) у процесі виховної роботи.

8. Заохочення обдарованої молоді до відвідування художніх колективів (здійснюється після прослуховування студентами вищевказаного спецкурсу, вибір художнього колективу кожен вихованець здійснює самостійно).

9. Залучення студентів до активної підготовки виховних заходів у сфері музичної діяльності (урахування їхніх інтересів, рівня музичної підготовки, наявності відповідного досвіду тощо). Надання студентам максимальної самостійності (викладач виконує роль консультанта).

10. Самостійне здійснення освітньої діяльності з питання виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості (обмін досвідом виховної діяльності з колегами, знання особливостей роботи мистецьких колективів, їхніх керівників, відвідання спеціальних тренінгів і майстер-класів з метою саморозвитку, ознайомлення з новими здобутками сучасних науковців щодо окресленого питання тощо).

11. Відвідування разом з вихованцями музичних заходів, які проводяться у ЗВО та за його межами (концертів, творчих вечорів, зустрічей із музичними діячами, музичних конкурсів, фестивалів тощо).

12. Здійснення викладачами музики, керівниками гуртків корекційно-педагогічного супроводження музично обдарованих студентів під час основних і гурткових занять музичного спрямування. З метою реалізації індивідуального підходу педагогічні працівники підбирають навчальний матеріал відповідно до можливостей кожного студента (ураховують рівень розвитку музичних здібностей, інтереси й музичний досвід), ускладнюють музичну програму; постійно готують студентів до участі в музичних конкурсах, фестивалях, концертах; заохочують вихованців до композиторської діяльності тощо.

13. Практикування довірливих стосунків, творчої, невимушеної атмосфери на заняттях зі студентами, під час спілкування з ними. Надання їм консультацій і психологічної підтримки за необхідності (навіть у неробочий час).

14. Використання індивідуальних форм роботи як основної для організації ефективного виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості.

15. Акцентування уваги на студентах, які в шкільні роки не розвивали свої музичні здібності як основу майбутньої професійної діяльності. З цією метою доцільно активно залучати вихованців до різних видів музичної діяльності, згідно з їхніми індивідуальними особливостями.

16. З'ясування в студентів причин їхньої відмови від участі у творчих заходах, відвідування гуртків художньої самодіяльності (оскільки 100% респондентів висловили позитивне ставлення до музичного мистецтва), а також організація роботи щодо усунення цих причин.

17. З'ясування у вихованців причин відсутності в них успіхів у музичній діяльності (або самодіяльній творчості), вживання заходів щодо забезпечення позитивних результатів роботи.

18. Складання індивідуальної програми розвитку обдарованого студента.

19. Систематичне проведення виховних заходів музичного спрямування (зокрема під час організації кураторських годин).

20. Залучення студентів до ведення «Журналу самореалізації», де вихованці занотували б особисті досягнення в розвитку музичних здібностей і якостей.

21. Урахування результатів педагогічного експерименту для організації ефективного розвитку музичних здібностей та виховання професійно значущих якостей майбутнього вчителя (у першу чергу звернути увагу на респондентів, що показали недостатній (1–3) рівень вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості).

**Методичні рекомендації педагогічним працівникам
щодо особливостей виховання обдарованих студентів педагогічних
університетів (природничого або філологічного напрямку підготовки)
у процесі музично-академічної творчості**

Зміст виховної діяльності науково-педагогічних працівників зі студентами природничого (або філологічного) напрямку навчання полягає у створенні сприятливих умов і здійсненні виховного впливу на розвиток музичних здібностей і якостей творчої, музично обдарованої особистості студентів, для яких музика – є тією діяльністю, якою вони займаються на дозвіллі для власного задоволення. Зазначена виховна діяльність передбачає впровадження низки заходів:

1. Застосування в роботі *принципів* виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості: загальнопедагогічні (природовідповідності, варіативності й новизни, гуманізації, індивідуалізації та диференціації, послідовності й систематичності) і специфічні (креативності, мотивації творчої діяльності, урахування особливостей різних видів музичної діяльності, спрямованості музично-академічної творчості педагогом, оптимальності створення педагогічних умов).

2. Використання в роботі *підходів* до виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості (системний підхід, який реалізується в особистісному, діяльнісному й компетентнісному підходах).

3. Застосування *методів виявлення музичних здібностей і професійно значущих якостей майбутнього вчителя* (тестування, педагогічне спостереження, бесіда, анкетування, метод узагальнення незалежних характеристик, аналіз результатів діяльності).

4. Використання *методів розвитку музичних здібностей* має індивідуальний характер відповідно до результатів діагностики та спеціальності студентів (музиканти / немужиканти), що пов'язано зі значними відмінностями рівня їхньої музичної підготовки й досвіду музичної

діяльності (методи розвитку ладового відчуття, музично-ритмічного відчуття, музично-слухових уявлень і музичної пам'яті).

5. Застосування *методів мотивації творчої активності* (заохочення, створення ситуацій успіху, педагогічна підтримка, творчі завдання, проблемно-пошукові, метод проектів, інтерактивні методи тощо).

6. Використання *форм виявлення й розвитку музичних здібностей і виховання професійно значущих якостей майбутнього вчителя*: індивідуальна (індивідуальні заняття з музичного інструменту, вокалу, самостійна робота тощо), групова (аудиторні та позааудиторні заняття, зокрема навчальні заняття в мистецьких колективах, репетиції тощо), фронтальна (музично-виховні заходи, концерти, конкурси, фестивалі тощо).

7. Організація та проведення з вихованцями розвиваючих занять за тематикою спецкурсу для студентів «Музично обдарована особистість і шляхи її самореалізації та самовиховання» (додаток АУ) у процесі виховної роботи.

8. Заохочення обдарованої молоді до відвідування мистецьких колективів (здійснюється після прослуховування студентами вищевказаного спецкурсу, вибір художнього колективу кожен вихованець здійснює самостійно).

9. Залучення студентів до підготовки виховних заходів у сфері музичної діяльності (урахування їхніх інтересів, рівня музичної підготовки, наявність відповідного досвіду тощо). Викладач стає активним учасником процесу підготовки.

10. Самостійне здійснення освітньої діяльності щодо виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості (обмін досвідом виховної діяльності з колегами, знання особливостей роботи мистецьких колективів, їхніх керівників, відвідування спеціальних тренінгів і майстер-класів із метою саморозвитку, ознайомлення з новими здобутками сучасних науковців з зазначеного питання тощо).

11. Відвідування разом з вихованцями музичних заходів у ЗВО та за його межами (концертів, творчих вечорів, зустрічей з музичними діячами, музичних конкурсів, фестивалів тощо).

12. Здійснення керівниками гуртків корекційно-педагогічного супроводження музично обдарованих студентів під час гурткових занять музичного спрямування: підтримання інтересу до музичної діяльності; розучування музичних творів, які відповідають рівню розвитку музичних здібностей студентів; підготовка сольних виступів з особливо обдарованими вихованцями, залучення студентів до активної (виступати) чи пасивної (спостерігати за виступами інших) участі в концертах, конкурсах, фестивалях тощо. Основна мета відвідування студентами музичних гуртків – розвиток музичних здібностей та виховання професійно значущих якостей майбутнього вчителя шляхом збільшення досвіду музичної діяльності.

13. Створення творчої атмосфери та довірливих стосунків у колективах музичних гуртків (з метою кращої адаптації музично обдарованих студентів до нових умов навчально-виховної діяльності, підтримання бажання реалізувати свій творчий потенціал у сфері музичної діяльності).

14. Використання індивідуальних форм роботи як основної для організації ефективного виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості.

15. Надання можливості студентам немусичних напрямів навчання брати участь у музичних виховних заходах ЗВО для розвитку їхніх музичних здібностей і формування творчої особистості майбутнього вчителя.

16. З'ясування у вихованців причин їхньої відмови від участі у творчих заходах і відвідуванні гуртків художньої самодіяльності (оскільки 100% респондентів висловили позитивне ставлення до музичного мистецтва), а також організація роботи щодо усунення цих причин.

17. Систематичне проведення виховних заходів музичного спрямування (зокрема під час організації кураторських годин).

18. Залучення студентів до ведення «Журналу самореалізації», де вихованці занотовували б особисті досягнення в розвитку музичних здібностей і якостей.

19. Урахування результатів педагогічного експерименту для організації ефективного розвитку музичних здібностей і виховання професійно значущих якостей майбутнього вчителя (у першу чергу звернути увагу на респондентів, що показали середній і високий (3–5) рівень вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості).

Спецкурс для студентів «Музично обдарована особистість і шляхи її самореалізації та самовиховання»

Зміст спецкурсу мав теоретичні та практичні складники й передбачав висвітлення таких тем:

1. Виховання обдарованих студентів педагогічних університетів у процесі музично-академічної творчості: сутність і характеристика основних понять: «здібності», «музичні здібності», «обдарованість», «музична обдарованість», «обдарований студент», «творчість», «музична творчість», «музично-академічна творчість», «виховання обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості», «самовиховання».

2. Обдарована особистість та особливості її прояву (розгляд теоретичного матеріалу щодо наявності різних поглядів науковців на тлумачення поняття «обдарована особистість» та її якості; наведення відповідних прикладів із досвіду).

3. Природа музичних здібностей і музичної обдарованості (ознайомлення студентів з різними науковими теоріями щодо зазначеного питання).

4. Види музичних здібностей, фактори формування й розвитку здібностей (класифікація музичних здібностей за Б. Тепловим [74] і О. Лучініною [70, с. 28]; ознайомлення студентів з факторами, які мають вплив на формування й розвиток здібностей: наявність відповідних задатків, нахилів, соціального середовища, активності особистості та врахування сенситивних періодів).

5. Музична творчість (поняття, стадії, види), формування рис творчої особистості.

Ознайомлення вихованців з класифікацією стадій творчості (за В. Зінченко [148]), яка, на наш погляд, є найбільш вдалою: 1) виникнення теми (з'являється почуття необхідності почати роботу, мобілізація творчих

сил); 2) усвідомлення проблеми (створення образу проблеми, яку необхідно вирішити); 3) робота над вирішенням проблеми (людина часто відчуває власне безсилля перед проблемою; виникає таке враження, що проблема її «захопила»); 4) поява ідеї, рішення (інсайт) (у людини з'являється образ, у якому втілені всі її прагнення); 5) виконання творчого задуму (власне творчий акт) [148, с. 11]. Звертається увага студентів на те, що на сьогодні чіткого загально визнаного переліку якостей творчих людей не існує. Найбільш вдало, на наш погляд, особистісні якості творчого вчителя визначили дослідники С. Сисоєва [38] та А. Лук [149]: 1) високий рівень педагогічної креативності; високий рівень володіння навчальним предметом, який викладається; наявність психолого-педагогічних знань, умінь і навичок; розвиток творчих можливостей учнів [38, с. 40]; 2) високий рівень компетентності; прагнення до творчого пошуку; розвинене педагогічне мислення; володіння педагогічною технікою; наявність інтуїції та педагогічного досвіду [149]. Формується уявлення в майбутніх педагогів про види музичної діяльності: виконавська, слухацька, композиторська, музична режисура, диригентська.

6. Ознайомлення респондентів із методами самовиховання (самопостереження, самоаналіз, самотестування, самостимулювання, самонаказ, самозаохочення, самопереконавання, самозвіт тощо) та самоуправління (самоконтроль, саморегуляція, вправи на дихання, використання музики для створення відповідного емоційного стану, актуалізації позитивних асоціацій, метод «зміни декорацій» тощо). Обговорення значення їх використання.

7. Дослідження особистісних якостей студентів.

Проведення на занятті низки методик, спрямованих на вивчення особистісних якостей вихованців. Дослідники Н. Тихомирова [66] та П. Скляр [66] для вивчення музично обдарованої особистості рекомендують використати такі методики: 1) Тест «Самооцінка психічних станів» (за Г. Айзенком) (визначення тривожності, фрустрації, агресивності та

ригідності) [66, с. 19–22]; 2) Тест на виявлення ставлення до виконавської діяльності (за В. Касимовим) [66, с. 32–33]; 3) Тест на ставлення до композиторської діяльності (за В. Петрушиним) [66, с. 35–37]. Отримані результати підлягають глибокому аналізу (студента і педагога), а також обговоренню в індивідуальній формі. Основною метою вивчення особистості студентів є допомогти майбутнім педагогам у їхній творчій самореалізації.

8. Ознайомлення студентів з особливостями роботи творчих колективів вищої школи, програмою виховних заходів факультету (для активізації зі сторони молоді на заняття запрошуються керівники художніх колективів ЗВО, заступник декана з виховної роботи). Обрання студентами способу розвитку власних музичних здібностей, обґрунтування їхнього вибору (згідно з отриманою інформацією вихованці визначаються з тим, який художній колектив вони бажають відвідувати; свій вибір необхідно пояснити).

Вихованість обдарованих студентів ЖДУ у процесі музично-академічної творчості, %

Рівні вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості	Констатувальний та контрольний етапи експерименту							
	Навчально-науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навчання)				Природничий факультет (стац. форма навчання)			
	ЕГ		КГ		ЕГ		КГ	
	поч.	кін.	поч.	кін.	поч.	кін.	поч.	кін.
	динаміка		динаміка		динаміка		динаміка	
1	0	0	5,26	5,26	3,03	0	3,13	3,13
	0		0		-3,03		0	
2	10,53	0	15,79	21,05	21,21	0	21,21	31,25
	-10,53		+5,26		-21,21		+10,04	
3	31,58	10,53	31,58	42,11	48,48	66,67	50	56,25
	-21,05		+10,53		+18,19		+6,25	
4	47,37	73,68	42,11	31,58	18,18	21,21	18,75	9,38
	+26,31		-10,53		+3,03		-9,37	
5	10,53	15,79	5,26	0	9,09	12,12	6,25	0
	+5,26		-5,26		+3,03		-6,25	
Усього	19 студентів		19 студентів		33 студенти		32 студенти	

Вихованість обдарованих студентів ЦДПУ у процесі музично-академічної творчості, %

Рівні вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості	Констатувальний та контрольний етапи експерименту							
	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навчання)				Природничо-географічний факультет (стац. форма навчання)			
	ЕГ		КГ		ЕГ		КГ	
	поч.	кін.	поч.	кін.	поч.	кін.	поч.	кін.
	динаміка		динаміка		динаміка		динаміка	
1	0	0	0	0	31,43	5,71	34,29	42,86
	0		0		-25,72		+8,57	
2	7,69	0	8,33	16,67	25,71	42,86	25,71	31,43
	-7,69		+8,34		+17,15		+5,72	
3	46,15	23,08	41,67	50	28,57	28,57	28,57	22,86
	-23,07		+8,33		0		-5,71	
4	38,46	53,85	41,67	33,33	11,43	17,14	8,57	2,86
	+15,39		-8,34		+5,71		-5,71	
5	7,69	23,08	8,33	0	2,86	5,71	2,86	0
	+15,39		-8,33		+2,85		-2,86	
Усього	13 студентів		12 студентів		35 студентів		35 студентів	

Вихованість обдарованих студентів УДПУ у процесі музично-академічної творчості, %

Рівні вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості	Констатувальний та контрольний етапи експерименту							
	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навчання)				Природничо-географічний факультет (стац. форма навчання)			
	ЕГ		КГ		ЕГ		КГ	
	поч.	кін.	поч.	кін.	поч.	кін.	поч.	кін.
	динаміка		динаміка		динаміка		динаміка	
1	0	0	0	0	8,33	0	11,11	16,67
	0		0		-8,33		+5,56	
2	12,5	0	12,5	31,25	27,78	2,78	27,78	36,11
	-12,5		+18,75		-9,99		+8,33	
3	31,25	6,25	31,25	31,25	44,44	63,89	44,44	41,67
	-25		0		+19,45		-2,77	
4	50	75	50	37,5	19,44	27,78	16,67	5,56
	+25		-12,5		+8,34		-11,11	
5	6,25	18,75	6,25	0	0	5,56	0	0
	+12,5		-6,25		+5,56		0	
Усього	16 студентів		16 студентів		36 студентів		36 студентів	

Вихованість обдарованих студентів ПНПУ у процесі музично-академічної творчості, %

Рівні вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості	Констатувальний та контрольний етапи експерименту							
	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навчання)				Філологічний факультет (стац. форма навчання)			
	ЕГ		КГ		ЕГ		КГ	
	поч.	кін.	поч.	кін.	поч.	кін.	поч.	кін.
	динаміка		динаміка		динаміка		динаміка	
1	0	0	0	0	14,71	2,94	15,15	12,12
	0		0		-11,77		-3,03	
2	16,67	0	23,53	17,67	38,24	11,76	36,36	45,45
	-16,67		-5,86		-26,48		+9,09	
3	44,44	22,22	41,18	52,94	32,35	55,88	33,33	30,30
	-22,22		+11,76		+23,53		-3,03	
4	27,78	55,56	23,53	17,67	14,71	23,53	15,15	12,12
	+27,78		-5,86		+8,82		-3,03	
5	11,11	22,22	11,76	11,76	0	8,82	0	0
	+11,11		0		+8,82		0	
Усього	18 студентів		17 студентів		34 студенти		33 студенти	

Робоча таблиця критерію Пірсона

Динаміка вихованості обдарованих студентів у процесі музично-академічної творчості		Критерій Пірсона
Динаміка вихованості обдарованих студентів ЖДУ у процесі музично-академічної творчості	Навчально-науковий інститут педагогіки (стац. та заоч. форми навчання)	7,82
	Природничий факультет (стац. форма навчання)	89,89
Динаміка вихованості обдарованих студентів ЦДПУ у процесі музично-академічної творчості	Мистецький факультет (стац. та заоч. форми навчання)	14,11
	Природничо-географічний факультет (стац. форма навчання)	125,80
Динаміка вихованості обдарованих студентів УДПУ у процесі музично-академічної творчості	Факультет мистецтв (стац. та заоч. форми навчання)	116,67
	Природничо-географічний факультет (стац. форма навчання)	137,30
Динаміка вихованості обдарованих студентів ПНПУ у процесі музично-академічної творчості	Факультет музичної та хореографічної освіти (стац. та заоч. форми навчання)	114,87
	Філологічний факультет (стац. форма навчання)	165,12

**Список публікацій здобувача за темою дисертації та
відомості про апробацію результатів дисертації**

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дослідження:

1. Васильєва Н. В. Виховання музично-академічної творчості обдарованих студентів педагогічних університетів: сутність та характеристика основних понять / Н. В. Васильєва // Витоки педагогічної майстерності. Серія «Педагогічні науки»: зб. наук. пр. / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2014. – Вип. 14. – С. 15–21. – Режим доступу: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4435/1/Vasileva.pdf>, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 6 грудня 2014 р.

2. Васильєва Н. В. Принципи виховання музично-академічної творчості обдарованих студентів педагогічних університетів / Н. В. Васильєва // Педагогічна освіта: теорія і практика: зб. наук. пр. / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України. – Кам'янець-Подільський, 2016. – Вип. 20, ч. 2. – С. 21–26.

3. Васильєва Н. В. Особливості музично обдарованих студентів педагогічних навчальних закладів / Н. В. Васильєва // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал / голов. ред. А. А. Сбруєва; СумДПУ імені А. С. Макаренка. – Суми, 2016. – №1 (55). – С. 50–59.

4. Васильєва Н. В. Основні критерії, показники та рівні виховання музично-академічної творчості обдарованих студентів педагогічних вишів / Н. В. Васильєва // Витоки педагогічної майстерності. Серія «Педагогічні науки»: зб. наук. пр. / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2016. – Вип. 18. – С. 26–31. – Режим доступу: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/7647/1/Vasileva.pdf>, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 10 грудня 2016 р.

5. Васильєва Н. В. Педагогічні умови виховання музично-академічної творчості обдарованих студентів педагогічних університетів /

Н. В. Васильєва // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 16 «Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики»: зб. наук. пр. / Спец. вип. Наукова спадщина академіка Івана Зязюна у вимірах сучасності й майбутнього; відп. ред. Н. В. Гузій. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. – Вип. 28 (38). – С. 111–116.

6. Васильєва Н. В. Розвиток творчості музично обдарованих студентів педагогічних вишів [Elektronniy resurs] / Н. В. Васильєва // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, IV (40), Issue: 81, 2016. – P. 73–76. – Mode of access: www.seanewdim.com. – Title from the screen. – Last access date : 17.07.2017.

7. Vasilyeva N. V. Features of the university training and educational environment to develop the talented students' musical and academic creativity [Elektronniy resurs] / N. V. Vasilyeva // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, IV (49), Issue: 103, 2016. – P. 57–60. – Mode of access: www.seanewdim.com. – Title from the screen. – Last access date: 19.07.2017.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

8. Васильєва Н. В. Визначення поняття «музично-академічна творчість обдарованих студентів» педагогічних університетів // Теоретико-практична спадщина А. С. Макаренка в контексті євроінтеграційних тенденцій вітчизняної освіти: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Полтава, 1–2 квіт. 2014 р.) / за заг. ред. М. В. Гриньової. – Полтава, 2014. – С. 18–19.

9. Васильєва Н. В. Організація культурно-масової роботи серед студентів педагогічних університетів // Управління проектами у сфері науки, освіти, інновації та інформатизації : матеріали Всеукр. наук.-практ. семінару, (Полтава, 2 квіт. 2014 р.) / за ред. М. В. Гриньової; Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2014. – С. 12–13.

10. Васильєва Н. В. Творча обдарованість студентів як реалізація духовного потенціалу молоді / Н. В. Васильєва // Тези 66-ої наукової

конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів університету, (Полтава, 15 квіт. – 15 трав. 2014 р.) / Полтав. нац. техн. ун-т імені Юрія Кондратюка. – Полтава, 2014. – Т. 3. – С. 225–226.

11. Васильєва Н. В. Організація навчально-виховного середовища для естетичного виховання студентів / Н. В. Васильєва // Тези 67-ої наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів університету, (Полтава, 2 квіт. – 22 трав. 2015 р.) / Полтав. нац. техн. ун-т імені Юрія Кондратюка. – Полтава, 2015. – Т. 3. – С. 151–153.

12. Васильєва Н. В. Особистісні особливості музично обдарованих студентів педагогічних університетів / Н. В. Васильєва // Тези 68-ої наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів університету, (Полтава, 19 квіт. – 13 трав. 2016 р.) / Полтав. нац. техн. ун-т імені Юрія Кондратюка. – Полтава, 2016. – Т. 3 – С. 193–195.

13. Васильєва Н. В. Підходи до виховання музично-академічної творчості обдарованих студентів педагогічних університетів // Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Полтава, 19–20 трав. 2016 р.) / за заг. ред. М. В. Гриньової; Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2016. – С. 47–49.

14. Васильєва Н. В. Обґрунтування критеріїв, показників та рівнів виховання музично-академічної творчості обдарованих студентів педагогічних університетів / Н. В. Васильєва // Тези 69-ої наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів університету, (Полтава, 19 квіт. – 16 трав. 2017 р.) / Полтав. нац. техн. ун-т імені Юрія Кондратюка. – Полтава, 2017. – Т. 3. – С. 216–218.

15. Васильєва Н. В. Педагогічні умови виховання музично-академічної творчості обдарованих студентів педагогічних ВНЗ // Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Полтава, 18-19 трав. 2017 р.) / за заг. ред. М. В. Гриньової; Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2017. – С. 59–60.

Апробація результатів дисертації

1. Міжнародні науково-практичні конференції:

«Теоретико-практична спадщина А. С. Макаренка в контексті євроінтеграційних тенденцій вітчизняної освіти» (Полтава, 2014 р.); «Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі» (XXIII Каришинські читання) (Полтава, 2016 р.); «Современные проблемы науки и образования – 2016» (Будапешт, 2016 р.); «Педагогика и психология в эпоху глобализации – 2016 (Pedagogy and Psychology in the age of globalization – 2016)» (Будапешт, 2016 р.); «Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі» (XXIV Каришинські читання) (Полтава, 2017 р.).

2. Всеукраїнський науково-практичний семінар:

«Управління проектами у сфері науки, освіти, інновації та інформатизації» (Полтава, 2014 р.).

3. Загальноуніверситетські науково-практичні конференції:

«66-та наукова конференція професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів університету» (Полтава, 2014 р.); «67-ма наукова конференція професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів університету» (Полтава, 2015 р.); «68-ма наукова конференція професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів університету» (Полтава, 2016 р.); «69-та наукова конференція професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів університету» (Полтава, 2017 р.).